

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**SURİYELİ MÜLTECİ KADINLARIN ENTEGRASYONU:
BAŞAKŞEHİR ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL ATICI

İstanbul, 2021

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTA DOĞU VE İSLAM ÜLKELERİ ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTA DOĞU SOSYOLOJİSİ VE ANTROPOLOJİSİ ANABİLİM DALI

**SURİYELİ MÜLTECİ KADINLARIN ENTEGRASYONU:
BAŞAKŞEHİR ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

HİLAL ATICI

Danışman: Doç. Dr. Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN

İstanbul, 2021

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı : Hilal ATICI

Anabilim Dalı : Orta Doğu Sosyoloji ve Antropoloji

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - 2021

Anahtar Kelimeler : Suriye, Mültecilik, Göçmen Kadınlar, Entegrasyon, Başakşehir.

ÖZET

SURİYELİ MÜLTECİ KADINLARIN ENTEGRASYONU: BAŞAKŞEHİR ÖRNEĞİ

Arap Baharı 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta protestolar ile başlamış, domino etkisi göstererek hem Kuzey Afrika'ya hem de Orta Doğu'ya yayılmıştır. Mısır'da 30 yıllık diktatör Hüsnü Mübarek'in, Libya'da 42 yıllık diktatör Muammer Kaddafi'nin devrilmesiyle sonuçlanmıştır. Suriye'de ise yapılan protestolara ve halkın demokrasi taleplerine Beşar Esed yönetiminin şiddetli bir şekilde karşılık vermesi üzerine iç savaş başlamıştır. Suriye'de devam iç savaşta şu ana kadar yarım milyon kişi hayatını kaybetmiş, yaklaşık 3 buçuk milyonu Türkiye'de olmak üzere 13 milyondan fazla Suriyeli ülkelerini terk ederek mülteci durumuna düşmüştür. Mültecilik barınma, iş bulma, sağlık, eğitim, kültürel farklılıklar, dil, gelenek ve görenekler gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda ekonomik ve kültürel açıdan hem elit hem de varoş bir kesimi kapsamı nedeniyle Başakşehir ilçesi model olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında göç olgusu, göç çeşitleri ve göç politikaları açıklanmış, mültecilik olgusu ve mültecilik tarihi alt başlıkları ile araştırmanın teorik çerçevesi çizilmiştir. Araştırmanın hedefleri doğrultusunda 20 Suriyeli ve 14 yerli olmak üzere 34 kadın ile mülakatlar gerçekleştirilmiş ve Suriyeli mülteci kadınların sosyal uyum düzeyleri incelenmiştir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Hilal Atıcı
Field : Sociology and Anthropology of the Middle East
Supervisor : Doç. Dr. Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN
Degree Awarded and Date : Master- 2021
Keywords : Syria, Refugee, Immigrant Women, Integration, Başakşehir

ABSTRACT

THE INTEGRATION OF SYRIAN REFUGEE WOMEN: THE EXAMPLE OF BAŞAKŞEHİR

The Arab Spring started with protests in Tunisia on December 18, 2010, and spread to North Africa and Middle East creating a domino effect. This spread resulted in the overthrow of the 30-year dictatorship of Hosni Mubarak in Egypt and the 40-year dictatorship of Muammar Gaddafi in Libya. Syria experienced a civil war due to Assad government's violent response to the protests and people's demand for democracy. In the ongoing civil war in Syria, half a million people died, and more than 13 million Syrians left their country, and they became refugees. Approximately 3.5 million Syrians are now living in Turkey as refugees. Accordingly, migration has brought about many problems such as housing, employment, health, education, cultural differences, language, and traditions. In this sense, this study focuses on Başakşehir district since the profile of Başakşehir residents includes people from both higher and lower classes in terms of economy and culture. In the scope of this study, the phenomenon of migration, the types of migration, and migration policies are explained. The theoretical framework of this research consists of the subfields of the refugee phenomenon and the history of refugees. In line with this research objectives, this research includes interviews conducted with 34 women, 20 Syrians and 14 locals and analyses the social cohesion levels of Syrian refugee women.

TEŞEKKÜR

Tez sürecimin başından itibaren bana inanan ve destek veren, kıymetli katkılarıyla beni yüreklendiren danışman hocam Doç. Dr. Özlem ULUÇ KÜÇÜKCAN'a şükranlarımı sunuyorum.

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen, heyecanla tezimin bitmesini bekleyen ve bu çalışmanın en büyük sebebi olan rahmetli babam Mehmet Yıldızlı'yı hayırla yâd ediyorum.

Fedakâr anneme, sabırla beni destekleyen eşime, oğluma, kızıma sonsuz teşekkür ediyorum.

Gerek saha çalışmasında gerek tezin gözden geçirilme safhasındaki yardımlarıyla sürekli beni motive eden çok kıymetli öğretmen arkadaşlarıma ve dostlarıma canı gönülden teşekkür ederim.

Hilal Atıcı

İstanbul 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLO LİSTESİ	viii
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1
1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Varsayımları.....	4
2. Araştırmanın Yöntemi	6
3. Kapsam ve Sınırlılıklar	10

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI	12
1.1.Göç Çeşitleri	13
1.2.Göç Kuramları (Teorileri)	17
1.2.1. Ravenstein’ın Göç Yasaları	18
1.2.2. William Petersen’in Genel Göç Tipolojisi	21
1.2.3. Lee’nin İtme-Çekme Faktörleri Teorisi.....	24
1.2.4. Massey ve Arkadaşlarının Uluslararası Göç Teorileri	26
1.2.5. Göç Sistemleri Kuramı	27
1.2.6. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı.....	28
1.2.7. Ağ (Network) Teorisi	29
1.2.8. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı	31
1.3.Göç Sosyolojisi.....	34
1.4.Göç ve Kadın	38

1.5. Göçmenlikle İlgili Kavramsal Tanımlamalar	42
1.5.1. Mülteci, Sığınmacı, Şartlı Mülteci, Muhacir ve Göçmen Kavramları	42
1.5.2. Göç Alanında Çalışan Kurum ve Kuruluşlar	45
1.6. Göçmen Politikaları	48

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKİYE’DE GÖÇMEN, MÜLTECİ VE ÖTEKİ ALGISI	61
2.1. Türkiye’de Göç: Türkiye’den Gidenler, Türkiye’ye Gelenler	61
2.1.1. Ermeni Tehciri	65
2.1.2. Nüfus Mübadelesi	67
2.2. Türkiye’deki Mültecilerin Tarihsel Süreci	69
2.3. Türkiye’deki Mültecilerin Hukuki Durumu	75
2.4. Suriyeli Mülteci Krizi ve Türkiye’deki Suriyeliler	77
2.4.1. Arap Baharı ve Mülteci Krizi	77
2.4.2. Türkiye’de Suriyeli Mülteciler	84
2.4.2.1. Açık Kapı Politikası (Open Door Policy)	85
2.4.2.2. Suriyelilerin Türkiye’ye Geliş Nedenleri	89
2.4.2.3. Türkiye’deki Suriyeliler İle İlgili Veriler	91
2.4.3. Suriyelilerin Hukuki Durumu	96
2.5. Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum ve Algılar	99
2.5.1. Ekonomi Kaynaklı Sorunlar	100
2.5.2. Güvenlik Kaynaklı Sorunlar	101
2.5.3. Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Sorunlar	104
2.5.4. Temel Hizmetlere Erişim Kaynaklı Sorunlar	105
2.6. Suriyeli Mültecilerin Uyum ve Kabul Süreci	107

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÖTEKİ ve MÜLTECİ BAĞLAMINDA GÖÇMEN DENEYİMİ: BAŞAKŞEHİR ÖRNEĞİ	117
3.1. Alan Çalışması: Başakşehir	117
3.1.1. Coğrafi Yapı	117
3.1.2. Tarihi	119

3.1.3. Demografik Yapı	120
3.1.4. Ekonomik Yapı ve Gelir Düzeyi	120
3.1.5. Eğitim	121
3.2. Başakşehir’e Göçlerin Ekonomik, Siyasi ve Sosyo-Kültürel Etkileri	121
3.2.1. Ekonomik Etkiler	121
3.2.2. Siyasi ve Güvenlik Etkileri.....	123
3.2.3. SosyoKültürel Etkiler	131
3.3. Uygulama.....	132
3.4. Analiz Sonuçları	134
3.4.1. Suriyeliler İle İlgili Bulgular	139
3.4.1.1. Suriye’yi terk etme nedeni.....	139
3.4.1.2. Türkiye’ye Giriş Süreci	141
3.4.1.3. Başakşehir İlçesini Tercih Nedenleri.....	141
3.4.1.4. Aidiyet Hissi.....	144
3.4.1.5. Kültürel Farklılıklar.....	147
3.4.1.6. Suriyelilerin Başakşehir Halkı İle İlişkileri	150
3.4.1.7. Suriyelilerin Gözünden Başakşehir Halkının Mülteci Algısı	153
3.4.1.8. Temel Haklar	156
3.4.1.9. Maddi İmkân ve İmkânsızlıklar.....	158
3.4.1.10. Sosyal Hayata Katılım.....	160
3.4.1.11. Hayaller, Umutlar ve Gelecekte Beklentiler.....	162
3.4.2. Türk Halkının Suriyelilere Yönelik Algıları, Kültürel ve Sosyal Benzerlikleri	164
3.4.2.1. Suriyeliler İle İlişkiler.....	165
3.4.2.2. Olumlu Algılar	167
3.4.2.3. Olumsuz Algılar	171
3.4.2.4. Güvenlik, Huzur ve Toplumsal Kabul Açısından Kaygılar.....	175
3.4.2.5. Başakşehir’deki Suriyeli Kadınlar ve Uyum	177
VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ	185
EKLER.....	214
KAYNAKÇA.....	201

TABLO LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1. Suriyeli Göçmenler ve Yerel Halk Tarafından İşlenen Suçlara İlişkin Veriler	102
Tablo 2. Suriyeli Kadınların Demografik Özellikleri 1	135
Tablo 3. Suriyeli Katılımcıların Demografik Özellikleri 2	138
Tablo 4. Yerel Halka Ait Demografik Özellikler	164

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 1. Göç Ettikleri Ülkelere Göre Suriyeli Dağılımları	91
Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler	92
Şekil 3. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler.....	93
Şekil 4. İllere Göre Suriyelilerin Dağılımı	93
Şekil 5. Türkiye’deki Suriyelilerin Kadın ve Erkek Oranı	95
Şekil 6. : Suriyeli Kadınların Eğitim Seviyesi.....	113
Şekil 7. Suriyeli Kadınların Türkiye ve Kaynak Ülkede Meslekler.....	113
Şekil 8. Başakşehir İlçesi Coğrafi Konum	118
Şekil 9. : Başakşehir’de Suriyeliler İle Mahalleli Arasında Gerginlik (Hürriyet Gazetesi)	123
Şekil 10. Başakşehir’de Suriyeliler Kendi Aralarında Satırlı Ve Bıçaklı Kavga Etti. (Başak Rehberi Com.).....	124
Şekil 11. Başakşehir’de Çıkan Yangında İki Kardeş Hayatını Kaybetti (Anadolu Ajansı)	125
Şekil 12. Suriyeli Zammı (Gazete Damga)	126
Şekil 13. Suriyeli Çocuklardan Teşekkür (Fotospor)	127
Şekil 14. Suriyeli Yetimler İçin Piknik Yapıldı (Kayeşehir İstanbul).....	128
Şekil 15. Başakşehir Suriye Halkıyla Dayanışma Gecesi (Haksöz Haber)	129
Şekil 16. Başakşehir İmam Hatip Okulları Ümmet İle Dayanışma Gecesi.....	130

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DEAŞ (İŞİD)	: Devletü'l Irak ve's-Şam
GİGM	: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
Hz	: Hazreti
IOM	: International Organization for Migration –Uluslararası Göç Örgütü
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
KADEM	: Kadın ve Demokrasi Derneği
MIPEX	: Göçmen Uyum Politikası İndeksi
ORSAM	: Orta Doğu Stratejik Araştırmalar Müdürlüğü
SGDD	: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
SNHR	: Suriye Uluslararası İnsan Hakları Ağı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees-Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Found-Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

YÖK : Yüksek Öğretim Kurumu
YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
WALD : Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı

GİRİŞ

2011 yılında otoriter rejimlere karşı Arap coğrafyasında başlayan halk hareketleri “Arap Baharı” olarak adlandırılmış ve başta Tunus olmak üzere Mısır, Ürdün, Libya, Cezayir ve Suriye gibi birçok ülkeyi etkilemiştir. Bazı yönetimler halkın talepleri karşısında değişimin önünü açarken bazı yönetimler ise mevcut iktidarlarını koruma yoluna gitmiştir. Suriye’de ise rejim, demokrasi taleplerine çok sert tepki vermiş, bunun bir neticesi olarak iç savaş başlamış ve bugün Arap Baharı adeta Arap Kışı’na dönmüştür.

Suriye’deki iç savaş kitlesel göç hareketlerine neden olmuştur. Rejimin katliamları karşısında çaresiz kalan insanlar, başta Türkiye olmak üzere Lübnan ve Ürdün gibi komşu ülkelere göç etmişler ve etmeye devam etmektedirler. Türkiye bu süreçte hem hedef ülke hem de Avrupa’ya geçmek isteyenler için transit ülke durumunda kalmıştır. Savaşın başlamasından sonra geçen on yılda Suriye nüfusunun yarısı evlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır. 5,5 milyondan fazla kişi mülteci durumuna düşmüş ve yüzbinlerce kişi 130 ülkeye dağılmıştır. 6,7 milyon Suriyeli ise ülke içinde yerinden edilmiştir (<https://www.unhcr.org/tr>, Erişim Tarihi: 12 Mart 2021). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 28.04.2021 tarihli verilerine göre bu göçmenlerin 3 milyon 670 bin 342’u Türkiye’de yaşamaktadır. Türkiye, sınırlarına dayanan Suriyelilere “Açık Kapı” politikası uygulayarak kapıları açmış ve onları acilen kurduğu çadır ve konteyner kamplara yerleştirmiştir. Suriyeliler misafir olarak görülmüş ve geçici barınma merkezi sayılabilecek kamplarda her türlü barınma, sağlık, beslenme ihtiyaçları sağlanmıştır. Bu süreçte Türk halkı da büyük bir özveri göstermiş ve mazlum olarak gördüğü Suriyelilere yardım elini uzatmıştır. Sürecin uzaması ile birlikte savaşın biteceğine dair umutları tükenen Suriyeliler kamplardan ayrılarak kentlerde görünür olmaya başlamışlardır. Aynı dine mensup olsalar bile ırk, dil ve kültür açısından Türk halkından çok farklı özellikler gösteren Suriyelilerin yerli halk ile aynı sokağı, aynı binayı paylaşarak komşu olması oldukça şaşırtıcı olmuş ve her iki halk açısından uyum zorlukları yaşanmıştır.

2021 Nisan ayı verilerine göre Türkiye topraklarında yaşayan 3.670.342 Suriyelinin 1 milyon 974 bin 249’u erkek, 1 milyon 696 bin 093’ü kadındır. 0-18 yaş arası çocuklar ise 835

bin 924 kişidir. Oran olarak toplam Suriyeli sayısının %46,2'si kadındır. Türkiye’de Suriyeliler üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında 1721 lisansüstü çalışma olduğu görülmektedir. Sadece Suriyeli kadınları konu alan yayımlanmış lisansüstü tez sayısı ikisi doktora çalışması olmak üzere 33’tür. Suriyeli çocuklar üzerine yapılmış lisansüstü tez sayısı ise 38’dir. Suriyeli kadınlar üzerine çalışılmış il bazlı tezlerde Hatay, Gaziantep, Konya, İzmir, Ankara, Mersin, Batman, Mardin, Elazığ ve İstanbul ön plana çıkmaktadır. Türkiye’de en çok Suriyeli nüfusuna sahip olan şehir 524 bin 948 kişi ile İstanbul’dur (<https://www.goc.gov.tr>. Erişim Tarihi: 04.06.2021). İstanbul’un ilçeleri temalı tezlerde ise Esenyurt, Küçükçekmece, Fatih ve Sultanbeyli’de yaşayan Suriyeli kadınlar incelenmiştir.

İstanbul’un en çok Suriyeli yoğunluğuna sahip olan ilçelerinden biri de Başakşehir’dir. 26 Şubat 2020 tarihli habere göre 469 bin 924 nüfusu olan Başakşehir’de 66 bin 234 Suriyeli yaşamaktadır (<https://www.kartal24.com>/Erişim Tarihi: 12.05.2021). İstanbul Göç İdaresi yetkililerinden alınan bilgiye göre 15.06.2021 tarihi itibarıyla kayıtlı Suriyeli sayısı ise 25 bin 107’dir. Bu kadar fazla sığınmacı barındırmasına rağmen Başakşehir, yerli halk ile Suriyeliler arasında meydana gelen olumsuz hadiselerin azlığı ile dikkat çekmektedir. Bu sebeple Başakşehir Suriyeli göçü ve entegrasyonu açısından ilginç bir araştırma konusudur. YÖK tez merkezinin verilerinde Başakşehir ilçesindeki salt Suriyeli kadınları konu alan bir yüksek lisans tezi bulunamamıştır. Başakşehir’deki Genel Suriyeli nüfus hakkında ise yayımlanmış iki yüksek lisans tezine rastlanmıştır. Orta sınıf muhafazakâr yapısı ile farklı özelliklere sahip olan bu ilçenin Suriyelilerin entegrasyonu noktasında artı ve eksileri bu araştırma ile değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Göç, insanların sosyal, siyasi, ekonomik veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesidir. Göçe etki eden itici ve çekici birçok faktör vardır. Araştırmacılar göçün nedenleri ve sonuçları hakkında birçok kuram geliştirmişler ve göçü açıklamaya çalışmışlardır. Kadınlar ise göç ve göç sonrası yaşananlardan farklı şekilde etkilenmektedirler. Bu sebeple Suriyeli kadınların göç ettikleri toplum ile uyumları büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada Başakşehir ilçesinde ikamet eden Suriyeli kadınların kabul ve uyum noktasında algıları, toplum ile bütünleşme, aidiyet hisleri, yabancı düşmanlığına maruz kalıp kalmadıkları, geleceğe dair hayalleri anlaşılmaya çalışılmış ve sorunların çözümü noktasında fikirleri alınmıştır.

Çalışma; Giriş, 1. Kavramsal Olarak Göç ve Göçmen Politikaları, 2. Türkiye’de Göçmen, Mülteci ve Öteki Algısı, 3. Öteki ve Mülteci Bağlamında Göçmen Deneyimi: Başakşehir Örneği isimli üç bölüm ve Verilerin Değerlendirilmesi ve Sonuçtan oluşmaktadır.

Girişte araştırmanın konusu, kapsamı, amacı ve yöntemi ele alınmıştır.

Birinci bölümde öncelikle göç ve göç çeşitleri ile ilgili kavramlar ele alınmış ve göç teorileri üzerinde durulmuştur. Göçün kadınsılaşması ayrıntılı bir şekilde ele alınmış, göçmenlik ile ilgili kavramsal tanımlamalar yapılmıştır. Bu bölümde son olarak göç alanında çalışan kurum ve kuruluşlar tanıtılmış ve literatürde yer alan göçmen politikaları incelenmiştir.

İkinci bölümde Türk halkının göçmen ve mülteci algısı ele alınmıştır. Bu algı başta nüfus mübadelesi ve Ermeni tehciri olmak üzere Türkiye’nin göç tarihi boyunca gidenler ve gelenler üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda hem Osmanlı’daki millet sistemi hem de Cumhuriyet sonrası ulus-devlet inşası incelenerek mültecilerin tarihsel süreci ve hukuki statüleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Suriyeli mülteci krizi ve Türkiye’deki Suriyeliler başlığı altında Arap Baharı’nın ortaya çıkışı, Suriye’de iç savaşın başlaması ve açık kapı politikası üzerinde durulmuştur. Suriyelilerin Türkiye’ye geliş nedenleri incelenmiş ve hukuki durumları açıklanmıştır. İlk başlarda misafir olarak görülen Suriyeliler hakkındaki algının olumsuz manada değişmesine neden olan ekonomik, güvenlik, kültürel temelli endişeler araştırılmış, uyum ve kabul noktasında yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Başakşehir ilçesinin kentsel özellikleri, demografik ve ekonomik yapısı, eğitim düzeyi incelenmiş ve Suriyelilerin ilçeye ekonomik, siyasi ve sosyo-kültürel etkileri araştırılmıştır. Araştırma için Suriyeli 20, yerli halktan 14 kadın ile yüz yüze mülakatlar yapılmış ve elde edilen veriler ile Suriyeli kadınların entegrasyonunun ne kadar sağlanabildiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

Verilerin Değerlendirilmesi ve Sonuç kısmında ise elde edilen bulgular değerlendirilerek önerilerde bulunulmuştur.

1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Varsayımları

İster serbest isterse zorunlu göçler olsun, başka bir ülkede yaşamak durumunda olan her insan “dışarıdan gelen yabancı” durumundadır. Göç ettiği toplumda kabul görmek için kendi öz kültüründen kopmadan yaşadığı topluma uyum sağlamak, sosyal, ekonomik, kültürel birçok engeli aşmak zorundadır. Aksi halde hem göç eden hem de göç ettiği toplum açısından sıkıntı yaratacak durumlar ortaya çıkar. Aynı şekilde göç edilen toplumun da uyum sürecine katkıda bulunması beklenir. Ülkelerine sığınan kişileri görmezden gelmek iki toplum arasındaki uyumu geciktirebileceği gibi çatışmaya da neden olabilir. Nitekim Suriyeli sığınmacıların sosyal, ekonomik ve kültürel entegrasyonu konusu son on yıldır Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Erkek göçmenler iş hayatında yerli halk ile bütünleşmek zorunda kalsalar da kadınlar sosyal hayatın çok daha fazla alanında bütünleşmeye katılmaktadır. Türkiye’ye sığınan Suriyeli kadınlar kimlik kayması, aidiyet yoksunluğu, psikolojik sorunlar, eğitim eksiklikleri gibi birçok problem yaşamaktadırlar.

Göç eden kesimlerden ise özellikle kadın sığınmacılar göç olayından; başlangıcı, gerçekleşme süreci ve sonrası yaşadıkları zorluklar ile çok daha fazla etkilenmektedirler. Zira kadınlar yerli halk ile aynı apartmanı, aynı oyun parkını ve aynı çarşı pazarı paylaşmak durumundadır. Komşuluk ilişkileri kadınlar arasında daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Özellikle komşuluk ilişkileri entegrasyon açısından önemli bir göstergedir.

Türkiye’de en çok Suriyeli yoğunluğu olan İstanbul ilinin en çok Suriyeli barındıran dördüncü ilçesi durumundaki Başakşehir’de yaşayan Suriyeli kadınların uyum sürecini anlamaya çalışmak, problemleri ortaya koymak, çözüm önerileri sunmak, farkındalık oluşturmak bu çalışmanın önemini göstermektedir. Bu araştırmanın neticesinde elde edilen sonuçların Suriyeli mültecilerin sosyal uyum problemlerinin çözümüne katkı sunması hedeflenmektedir. Ayrıca Başakşehir ilçesi ekonomik ve kültürel açıdan hem elit hem de varoş bir kesimi kapsaması nedeniyle örneklik oluşturabilecek durumdadır.

Bu çalışmada göç ve göçmenlikle ilgili kavramlar tanımlanmış ve Suriye’den göçe neden olan sosyal ve siyasal sebepler değerlendirilmiştir. Entegrasyon kavramı üzerinde durulmuş ve iç savaşın uzaması nedeniyle her geçen gün geri dönme umutları tükenen Suriyelilerin ikamet ettikleri muhitlerin yerli halkı ile kaynaşmaları Başakşehir ilçesi özelinde ve Suriyeli kadınlar üzerinden incelenmiştir. Suriyeli kadınların uyum becerisi ve Türk halkının

Suriyelileri kabul etme potansiyelinin ne derece olduğu açıklanmıştır. Suriyeli kadınların uyum sürecinin sosyal, ekonomik, psikolojik, kültürel açıdan Başakşehir ilçesi özelinde değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Göç sonrası genel beklenti, göçmenlerin ev sahibi toplumun beklentilerine göre kendilerini değiştirmeleridir. Bu beklenti göçmenlerin üzerinde gizli bir baskı oluşturur. Geldikleri toplumda dışlanmak istemeyen göçmenler, içinde yaşamaya başladıkları toplumun değer yargılarına göre kendilerini şekillendirirler. Bu durum onların kılık kıyafet, yeme içme şekli gibi daha görünür olan eylemlerinde ortaya çıkabilir. Sosyal entegrasyon zorla değil isteyerek olursa sağlıklı bir şekilde gelişir. Aksi takdirde göç eden toplumda marjinalleşme ve gettolaşma gibi travmatik durumlar ortaya çıkabilir. Göç, insanların sadece bir yerden bir yere taşınması demek değildir. Göçle birlikte dil, kültür, inanç gibi birçok değer de taşınmaktadır. Savaş ve doğal afet gibi nedenlerden kaynaklanan zoraki göçlerde bu süreç daha da zorlu geçmektedir. Kendi ülkesinde saygı gören bir eylem, göç ettiği ülkede yadırganabilir ya da yargılanabilir. Mesela Suriyeli kadınlar için makyaj yapmak takdir görmelerine neden olan bir alışkanlık iken Türkiye’de eleştiri almalarına sebep olmuş, Suriyelilerin rahat tavırları kuralsızlık olarak algılanmıştır. Suriyelilerin büyük bir kısmı geri dönmeyi düşünmemektir (Erdoğan, 2020, s.176)¹. Bu gerçekten hareketle bundan sonraki süreçte toplumsal çatışmaların yaşanmaması için her iki toplumun da birbirini iyi tanıması gerekmektedir. Entegrasyon iki taraflı bir eylemdir. Araştırmamız ev sahibi toplumu göçmen topluluğa tanıtmayı hedeflediği gibi göçmen topluluğu da ev sahibi topluma tanıtmayı amaçlamaktadır.

Araştırmamızın ana temasını oluşturan hipotezlerimiz ve varsayımlarımız şu şekilde sıralanabilir:

Başakşehir hem elit hem varoş kesimi barınması nedeniyle kozmopolit bir ilçedir. İlçedeki Suriyeliler arasında da hem ekonomik hem de eğitim açısından farklılıklar vardır.

Suriyelilerin Başakşehir’i tercih etmelerinde ilçenin muhafazakâr, güvenli ve sakin yapısının büyük etkisi vardır.

¹ M. Erdoğan’ın 2019 yılında yaptırdığı Suriyeliler Barometresi’nde Suriye’ye dönmeyi hiçbir şekilde düşünmeyenlerin oranı %51,8’dir. Soru önlerindeki bir yıl ile sınırlandırıldığında geri dönmek istemeyenlerin oranı %56,1 olarak görülmüştür.

Başakşehir halkı tüm olumsuz söylemlere rağmen Suriyelileri muhacir kardeşleri olarak görmektedir. Bu algının oluşmasında ilçe halkının dini hassasiyetlerinin büyük payı vardır.

Başakşehir'in merkez mahallelerinde yaşayan Suriyeliler yerli halktan fazla bir tepki görmemektedir. İlçenin site yapısı da çatışmaların az oluşunda önemli bir etkindir

Başakşehir'in yerli halkı Suriyelileri risk unsuru olarak görmemektedir. İlçe'nin yapılanmasının iç içe olmaması da bu konuda önemli bir etkindir.

Başakşehir'de yaşayan Suriyelilerin sağlık, eğitim ve ikamet gibi temel hak ve hizmetlere erişim konusunda sıkıntıları yoktur. İlçede yaşayan Suriyeliler arasında eğitilmiş kişilerin çok olması ve yerli halkın maddi yardımlar konusunda istekli oluşu bu durumu kolaylaştırmıştır.

Suriyelilerin ilçede çok fazla hemşehriye sahip olması ve ihtiyaçlarını kendi aralarında halledebilmeleri yerli halk ile kaynaşmalarının önünde bir engeldir.

Suriyelilerin ilçedeki sosyal ve kültürel etkinliklere katılımı azdır.

Suriyeli kadınlar Türk halkının kadınlardan beklediği rollere uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler.

Araştırmamızda, belirlemiş olduğumuz beş tema çerçevesinde sorular hazırlanarak hipotezlerimizin gerçekliği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu temalar Suriyelilerin ülkelerinden ayrılma sebepleri, Başakşehir ilçesini tercih etme sebepleri, Başakşehir halkı ile uyumları, temel haklara erişimleri ve gelecekte bekledikleri çerçevesinde oluşturulmuştur.

2. Araştırmanın Yöntemi

Göç, sadece kaynak ve hedef değil transit ülkeleri bile dönüştürme etkisine sahip bir olgudur. Bunun yanı sıra insan hareketliliğinin artışı, ülkelerin demografik yapısında meydana gelen değişimler ve bu değişimlerin toplumsal, siyasal ve ekonomik sonuçları sebebiyle sosyal bilimlere de etkileyip dönüştürmüştür (Zapato-Barrero, Yalaz, 2019, s.1). Özellikle belirli bir

grup ve evren üzerinde çalışırken hâlihazırdaki teoriler, incelenmekte olan problemin karmaşıklığını yansıtmada noktasında yeterli olmadığında teori geliştirebilmek için nitel araştırmaya başvurulur (Creswell, 2013, s. 48). Göçün de karmaşık, bağlamsal ve çok yönlü dinamikleri vardır. Göçmenlerin yerli halk ile kaynaşmaları, siyasete katılımları, temsil araçlarından yoksun olanların seslerini duyurmaları açısından bakıldığında nitel araştırmaların göç çalışmaları için vazgeçilmez olduğu görülür (Zapato-Barrero, Yalaz, 2019, s.2).

XVIII. ve XIX. yüzyıl boyunca fen bilimlerine ve sosyal bilimlere pozitivist düşünce hâkim olmuştur. Tabiatı ve toplumu determinist bir yaklaşımla ele alan bilim adamları deneysel incelemelerle elde ettikleri neticeleri değişmez yasalar olarak düşünmüşlerdir (Karataş, 2015, s.62). Araştırmacının dışarıdan gözlemleyerek ve analizler yoluyla gerçeği ortaya çıkarabileceği varsayımına dayanan (Yıldırım, 1999, s.10) bu anlayış XX. yüzyılın başlarından itibaren yerini nitel araştırmalara bırakmıştır. Zira biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel birçok özelliğe sahip olan insanoğlunu tek bir bilim dalının yöntemleriyle anlamaya çalışmak yeterli olmayacaktır (Karataş, 2015, s.62).

John W. Creswell'e (2013, s.42) göre nitel araştırma mecazen çok ince iplik, farklı renkler, farklı dokular ve çeşitli materyallerin bir araya gelmesiyle oluşmuş girift bir kumaşa benzemektedir. Genel hipotezler ve yorumlayıcı çatı tıpkı 'kumaşın dokunduğu tezgâh' gibi nitel araştırmanın vazgeçilmez unsurlarındandır. Nitel araştırmayı, disiplinler arası bütüncül bir bakış açısını esas alarak, araştırma problemini yorumlayıcı bir yaklaşımla incelemeyi önceleyen bir yöntem olarak da tanımlamak mümkün olmaktadır (Karataş, 2015, s.62). Nitel araştırmalarda toplumsal olgu ve olaylar kendi tabii ortamında ele alınarak kişilerin onlara yüklediği anlamlar açısından yorumlanır (Yıldırım, s.10). Creswell (2013, s.43) bu durumu nitel araştırmanın, dünyadaki gözlemcinin bulunduğu yeri tespit eden konumlandırılmış bir aktivite olduğu şeklinde tanımlar.

Nitel araştırmaların ortak özellikleri olarak (1) Doğal ortama duyarlılık, (2) araştırmada katılımcının rolü, (3) bütüncül yaklaşım, (4) algıların ortaya konması, (5) araştırma deseninde esneklik, (6) tümevarım yöntemine dayalı analiz unsurlarını saymak mümkündür.

1-Doğal ortam: Araştırmacılar verilerini, tecrübe ettikleri alan üzerinden edinir. Katılımcıları laboratuvar ortamına getirmek veya anket gibi veri toplama araçları ile ölçmek yerine, konuşarak ve kendi ortamlarındaki davranışlarını görerek bilgi toplarlar. Nitel bir

araştırmanın tekrarı da mümkün değildir. Zira araştırmanın gerçekleştiği doğal ortamı başka bir araştırma için yaratmak imkânsızdır. Bu sebeple nitel araştırmalar orijinal ve kendine has özellikler taşırlar.

2-Araştırmada katılımcının rolü: Nitel araştırmalar, nicel araştırmalarda olduğu gibi araştırmacıların yalnızca belirlenmiş yöntemlerle dışarıdan araştırma konusunu gözlemleyerek konuyla ilgili bilgi toplayıp sayısal analizler yaptığı çalışmalar değildir. Araştırmacı dokümanları inceler, davranışları gözlemler ve mülakat yaparak veri toplar. Araç olarak da açık uçlu sorular kullanırlar. Böylece araştırma sürecinin doğal bir parçası haline gelirler. Creswell'in (2013, s.43) ifadesi ile nitel çalışmalarda "araştırmacılar kendilerini konumlandırırlar".

3-Bütüncül yaklaşım: İnsan davranışlarının karmaşık bir yapısı vardır. Birbirinden bağımsız değişkenlere bölünemez. Problemi oluşturan değişkenlerin bütüncül bir şekilde incelenmesi gerekir. Nitel yöntemde araştırmacılar üzerinde çalıştıkları problem ile ilgili kompleks bir resim geliştirmek için çaba harcarlar. Bu sebeple nitel araştırmacılar tek bir tane veri kaynağına güvenmez. Röportajlar, gözlemler ve dokümanlar, fotoğraf kayıtları, kendine yazdığı notlar gibi birçok yöntemle veri toplar. Böylece elde edilen bilgiler ve önceden bilinmeyen bir takım sonuçların birbiri ile ilişkisini açıklayan bir modelleme çalışması ile teori oluşturulur (Yıldırım, s.10).

4-Algıların ortaya konması: Nitel araştırmalarda katılımcıların bir teste cevap vermeleri veya bir anketi doldurmaları beklenmez. Bunun yerine araştırmacılar katılımcıların dış dünyayı yorumlayışlarını ve algılarını anlamak için onlarla konuşur ve gözlem yapar. Böylece daha çok bakış açısı elde edilir. Bu sebeple nitel çalışmalarda araştırmacının empati becerisi çok önemlidir.

5-Araştırma deseninde esneklik: Nitel araştırmalarda başlangıçtaki plan zaman içinde değişiklik gösterebilir. Araştırmacı sorularını, veri toplama biçimlerini hatta kendisiyle çalıştığı bireyleri ve gezilen alanları da değiştirmek durumunda kalabilir. Farklı yöntemlerin bir arada kullanılmasının, elde edilen bilgi ve beyanların güvenilirliğinin ve geçerliğinin tespit edilmesindeki önemi büyüktür.

6-Tümevarıma dayalı analiz: Nitel araştırmalarda tümevarım ilkesi hâkimdir. Özellikle kuram oluşturmada oldukça etkilidir. Araştırmacılar laboratuvar veya akademiden

daha çok doğal ortamdan elde ettikleri verileri soyut bilgi birimleri şeklinde düzenleyerek örüntü, kategori ve temaları “aşağıdan yukarıya” doğru sıralayarak kuram oluşturmaktadırlar (Patton, 2014, s.11). Nitel araştırmanın esnek yapısı dolayısıyla temalar değişebileceği gibi araştırma süreci de yeniden şekillenebilir. Araştırma deseninin oluşması ve toplanan bilgilerin analizi için tümevarıma dayalı bir yaklaşım izlenmesi gerekir (Creswell, 2013, s. 43-46; Yıldırım, 1999, s.10-11)

Bu araştırmada Başakşehir ilçesindeki Suriyeli kadınların yerli halk ile entegrasyonunun ayrıntılı incelenebilmesi için nitel araştırma yöntemi kullanılması hedeflenmiştir. Bu yöntemin entegrasyon süreçlerine etki eden ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının doğru anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmüştür. Göçmenlerin ev sahibi topluma entegrasyonu ile ilgili olarak nitel çalışma, mülakat yapılan kişilerin yaşam öykülerinin toplanmasıyla başlamaya uygundur (Ewa Morawska, s.143). Konunun açıklanmasına ve yorumlanmasına imkân vermesi nedeniyle nitel araştırmalarda en yaygın olarak kullanılan veri toplama yöntemlerinden derinlemesine mülakat yapılarak açık uçlu sorular sorulmuş, gözlem teknikleri (Yıldırım, 1999, s.10) kullanılmış, yazılı dokümanlardan da faydalanılmıştır. Derinlemesine mülakat yönteminin tercih edilmesi, yapılan araştırmanın Suriyeli kadınlar için hassas bir konu olması ile yakından ilgilidir. Böylece katılımcıların, soruları yanıtlarken herhangi bir seçenek kısıtlaması olmadan cevaplamaları sağlanmıştır. Araştırmacılar mülakat sayesinde kişilerin tecrübeleri, fikirleri, duyguları ile ilgili doğrudan bilgi sahibi olma imkânı elde ederler. Gözlem yoluyla ise insanların etkinliklerini, davranışlarını, kişiler arası etkileşimlerini ve örgütsel süreçlerini detaylı bir şekilde betimleyebilirler. Doküman analizi ile resmi yayınlar, raporlar, kişisel günlükler, açık uçlu anketlere verilen cevaplar, örgütsel, klinik veya program kayıtlarının metinleri veya bunlara yapılan alıntılar incelenebilir (Patton, 2014, s.4).

Araştırmada yüz yüze derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak Başakşehir ilçesinde yaşayan Suriyeli 20 kadın ve yerli halktan da 14 kadın ile görüşülmüştür. Katılımcılar örneklem saha içerisinde rastgele seçilmiştir. Suriyeli olmayan Araplar ve Suriyeli erkekler görüşmelere dâhil edilmemiştir. Mülakatlar Suriyeli kadınların evlerinde, iş yerlerinde veya oturdukları sitelerin bahçelerinde gerçekleşmiştir. Türkçe bilmeyen katılımcılarla yapılan görüşmelerde (6 kişi) tercüman kullanılmıştır. Katılımcılar **Katılımcı 1, Katılımcı 2...** şeklinde kodlanmış ve gerçek isimleri kullanılmamıştır. Mülakatlar Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu (Ek-1)

kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Öncelikle 12 soruluk Katılımcı Tanıma Formu hazırlanarak katılımcının yaşı, eğitim durumu, mesleği, hangi şehirden geldiği, medeni hali, çocuk sayısı, eşinin mesleği, Başakşehir’de ikamet süresi, barınma şekli, hanede yaşayan birey sayısı, hanede çalışan sayısı, maddi durumları, Türkçe bilip bilmedikleri sorulmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular, yapılan mülakatların dışında farklı sivil toplum kuruluşlarına (STK) mensup kişilerle konuşularak tartışılmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcıların izni alınarak ses kayıtları alınmış ve not tutulmuştur. Bazı katılımcılar (3 kişi) ses kaydına izin vermemiştir. Elde edilen veriler yapılan görüşme kayıtlarının yazıya dökülmüş şeklidir.

Ewa Morawska’ya göre (2019, s. 144) göçmenlerin yaşam öykülerini anlatırken kendi entegrasyon süreçlerine dair açıklamaları yeterli görülmemelidir. İkamet ettikleri yerlerin, çalışma şartlarının, içine girdikleri yeni topluma uyumlarının sosyal ve kültürel açıdan nasıl etkilediğine, aidiyet duygusu geliştirip geliştiremediklerine, sosyo-kültürel adaptasyonlarının ekonomik entegrasyonlarını (tam tersi de olabilir) nasıl etkilediğine odaklanılmalı ve mülakatlar yoluyla daha fazla irdelenmelidir. Özellikle kadın göçmenlerin ayrımcılık veya önyargı ile karşılaşp karşılaşmadıklarını, eğer karşılaşmış iseler bu sorunla nasıl mücadele ettiklerini ve bu durumun öz algılarını ve ev sahibi topluma aidiyetlerini ne şekilde etkilediğini göstermek büyük önem arz etmektedir.

Türkiye’ye göç eden Suriyeliler Cenevre Sözleşmesi’ndeki şartlar nedeniyle mülteci statüsünde kabul edilmemektedir. Suriyeliler önce “misafir” olarak tanımlanmış, sonra da kanuni açıdan “geçici koruma” statüsüne alınıp “sığınmacı” olarak kabul edilmişlerdir. Bu nedenle çalışmamızda, son yasal düzenlemeler dikkate alınarak, iç savaş neticesinde ülkemize Suriye’den göç edenler için “Suriyeliler” ifadesi kullanılacaktır.

3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma Suriye’deki iç savaş nedeniyle Türkiye’ye sığınan, İstanbul’da Başakşehir ilçesinde yaşayan Suriyeli kadınlar ve Başakşehir halkı ile sınırlandırılmıştır. Araştırmada Başakşehir ilçesinin demografik yapısı, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitsel düzeyi, Suriyelilerin Başakşehir ilçesini hangi düzeyde etkiledikleri incelenmiştir. Uyum, sadece göçmenler değil ev sahibi toplum ile karşılıklı ilerleyen bir süreçtir. Bu sebeple araştırmada

sadece Suriyeli kadınlar değil onlarla etkileşim halinde olan Başakşehir halkı ile de görüşmeler yapılmıştır. Başakşehir ilçesine sonradan dâhil edilen Bahçeşehir Mahallesi araştırmaya dâhil edilmemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ VE GÖÇMEN POLİTİKALARI

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Nitekim kutsal metinlerde dahi ilk insandan itibaren yaşanmış birçok göç öyküsü anlatılır. Hz. Âdem'in cennetten dünyaya gönderilmesi, Hz. Musa'nın Mısır'dan çıkışı, Hz. İbrahim'in Kudüs'e ve Babil'e yaptığı yolculuklar ve en son olarak da Hz. Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicret etmesi sosyolojik sonuçlara yol açan göçlerdir. Öte yandan dünya tarihini şekillendiren olaylara bakıldığında bir kısmının savaşlar olduğu, önemli bir kısmının da göç hareketleri olduğu görülmektedir. Örneğin Türklerin Orta Asya'dan batıya ve kuzeye göç etmesi kavimler göçünü tetiklemiştir. Kavimler göçü ise Avrupa'nın siyasi yapısını etkilemiş (Çapan ve Güvenç, 2017, s.629) ve Germen toplumların yerli halkla karışmasına neden olarak bugünkü Avrupa'nın etnik temelini oluşturmuştur (Çay, 2009, s.2). Amerika ve Avustralya kıtalarının keşfi ise modern zamanların yeni göç hareketlerine vesile olmuştur (Aksoy, 2012, s.293).

Tarihsel, siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ile önemli dönüşümlere yol açan zengin göç tecrübelerine rağmen göç ile ilgili literatüre geçen ilk bilimsel çalışma Ravenstein tarafından 1885 yılında yayınlanan "The Laws of Migration" (Göç Kanunları) adlı makaledir (Yalçın, 2004, s.3). Ravenstein bu makalesini Dr. William Farr'ın 'göçün hiçbir kesin kanuna bağlı olmadığı' düşüncesini yanıtlamak için 1871 ve 1881 İngiliz nüfus sayımı verilerini kullanarak başladığı çalışmanın sonunda oluşturmuştur. Bu çalışma sonraki göç çalışmalarına öncülük etmiştir (Ayşe Emel Akalın, 2014, s.57).

Göç olgusunun tanımlamalarına bakıldığında, çok yönlü ve çok boyutlu yapısı nedeniyle hakkında yapılan tanımlama ve analizlerin, söz konusu olgunun farklı boyutlarını öne çıkaracak şekilde kurgulandığı görülmektedir. Örneğin Canan Emek İnan (2016, s.15) göçü, farklı bilimsel disiplinlerin inceleme alanına girdiği düşüncesiyle "sosyal, politik, ekonomik, ekolojik veya bireysel nedenlerle ilintili olarak hem zaman hem mekân ve hem de hedef açısından irdelenmesi gereken bir değişim süreci" olarak tanımlamaktadır. Thomas Faist (2003,

s.41) ise göçü “Uzamsal hareket, bir mekândan diğerine, bir toplumsal veya siyasal birimden diğerine doğru bir aktarım olarak anlaşılabilir.” şeklinde ifade etmektedir. Öte yandan Cemal Yalçın (2004, s.13) göç tanımında “...kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir.” ifadesiyle göçün hedeflerine ve sonuçlarına dikkat çekmiştir. Yusuf Adıgüzel (2016, s.1) ise göçü “coğrafi olarak yer değiştirme” şeklinde tanımlayarak göç olgusunun daha çok nedenlerine vurgu yapar. İnsanlar bazen çalışmak, iş bulmak ve daha rahat bir hayat sürebilmek için doğup büyüdüğü yerlerden gönüllü olarak ayrılırken bazen de savaşlar, baskılar, sürgünler veya doğal afetler gibi zorunlu sebeplerle yaşadıkları yerlerden göç etmektedir.

Göç Terimleri Sözlüğü’nde (2009, s.35) ise göç; süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucu oluşan nüfus hareketine verilen isimdir. Bu tanıma mülteciler, yerinden ayrılmak zorunda bırakılanlar, ekonomik veya aile birleşimi gibi nedenlerle oluşan hareketler de dâhildir. Tüm bu tanımlardan yola çıkarak göç olgusunun yaşanılan yerin, daimi veya yarı-daimi olarak, genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesi olduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber görülmektedir ki, her göç tanımı aynı zamanda göç çeşitleri hakkında da fikir vermektedir.

1.1.Göç Çeşitleri

Tarih boyunca yaşanan göçler başta siyasi, ekonomik ve psikolojik olmak üzere birçok gerekçeye dayanabilir. Savaşlar, bulaşıcı ve salgın hastalıklar, işkence ve baskılar, yoksulluk, eğitim imkânları-imkânsızlıkları her zaman bir göç sebebi olarak ortaya çıkabilir. Nedenler farklı da olsa yapılış itibari ile göçleri şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

a)İrade Esasına Göre Göçler:

Tarihin, insan göçleriyle dolu olduğunu ifade eden Joseph Fichter (1994, s.155) göçleri irade esasına dayandırarak gönüllü ve zorunlu olmak üzere ikiye ayırır.

Gönüllü göçler, Fichter’e (1994, s.155) göre genelde ekonomik temellidir. Yaşam standartlarını yükseltmek, daha iyi bir eğitim almak, sağlık hizmetlerinden yararlanmak, alışveriş imkânlarına ulaşmak, kariyer yapmak, daha iyi şartlarda daha yüksek ücretli iş bulmak

gibi *çekici güçlerin etkisi* ile ortaya çıkan göç türüdür. Genellikle genç bireyler tarafından gerçekleştirilir.

Ancak eğitim amaçlı yapılan bazı göçlerin gönüllü yapıldığı düşünülse de olayın ardında, zorunluluğa dayalı etkenler olabilir. Nitekim M. Ali Kirman (2017, s.113), 28 Şubat 1997 sonrası eğitim hakları baskılanan gençlerin eğitim amaçlı yurtdışına gitmelerinin 'isteğe bağlı gibi görünse de' zorunlu göç kapsamında olduğunu ifade etmiştir.

Zorunlu göçler ise savaşlar, doğal afetler, sosyal hizmetlerin yetersizliği, işsizlik, dini ve siyasi baskılar, şehir planlamasındaki değişiklikler gibi *itici güçlerin* neticesinde ortaya çıkan göç türüdür. Mültecilerin (kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişilerin) hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri gibi sebeplerle meydana gelen hareketlerdir (IOM, 2009 aktaran; Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, s.17). Ayrıca sürgünler, toplama kampları ve kölelik gibi uygulamalar da zorunlu göçlerin nedenleri arasında sayılmaktadır (Fichter, 1994, s.155).

b)Yoğunluğuna Göre Göçler:

Göçler yoğunluklarına göre *bireysel* ve *kitlesel* olarak değerlendirilebilir: Buna göre bireysel göçler, kişilerin tek başlarına veya aileleriyle beraber göç ettiği hadiselerdir. Kitlesel programların aksine, bu gibi hareketlerin finansmanında genellikle kişinin kendisi veya örgütlerin ya da devletlerin desteği söz konusudur (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.14).

Kitlesel göçler söz konusu olduğunda ise -genelde zoraki göçlerin bir sonucu olduğu için- devletlerin desteği yoktur. Devletlerarası savaşlar, etnik ve sivil çatışmalar (siyasal ve ideolojik), baskıcı otorite veya devrimci rejimler, tabii afetler ve çevresel sorunlar kitlesel hareketlerin temelinde yatan nedenlerdir (Weiner, 1996; aktaran Koçancı ve Namal, 2017, s.236).

c)Yasal Açıdan Göçler:

Göçler yasal süreçlere uygunluk bakımından *düzenli* ve *düzensiz* olarak ikiye ayrılır. Düzensiz göç farklı şekillerde tanımlanmıştır. Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009, s.26) düzensiz göç gerekli izin ve belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak, orada kalmak veya uluslararası bir sınırı geçmek, ülkeden ayrılmak için gerekli resmi prosedürü yerine getirmemek gibi örneklerle hem hedef ülke hem de kaynak ülke açısından ayrı ayrı tanımlanır. Transit ülkeler açısından ise kaynak ülkeden yasal olmayan usullerle gelip hedef ülkeye yasal olmayan usullerle geçişi ifade etmektedir. Örneğin Türkiye coğrafi konumu sebebiyle ve çevre ülkelerin sorunlarının da etkisiyle hem hedef ülke hem de yabancıların Avrupa'ya geçiş noktasında bir köprü olarak gördükleri transit ülke durumundadır. (Türkiye Göç Raporu, 2016. s.155). Bu noktada devletler tarafından oluşturulmuş olan yasal-kurumsal çerçevelerin dışında meydana gelen göçlerin düzensiz göç kapsamında ifade edildiğini söylemek mümkündür. Nitekim insan kaçakçılığı veya yasa dışı yollarla yapılan insan ticareti de düzensiz göç hareketine örnek olarak verilebilir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, s.18).

Düzenli göç ise tanınan yasal kanallara uygun olarak gerçekleşen göçtür (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, s.18).

d) Ülke Sınırları Açısından Göçler:

Ülke sınırları açısından göçler *iç göç* ve *dış göç* olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır. İç göç, ülke içinde nüfusun yer değiştirme olayıdır. Bir bölgeden başka bir bölgeye, bir şehirden başka bir şehre sürekli veya geçici bir şekilde insanların hareket etmeleridir. İç göçlerde ülke nüfusu değişmez. Ancak bölgelerin ya da illerin nüfus oranı değişir (Koçak ve Terzi, 2012, s.169). Göç Terimleri Sözlüğü'ne (2009, s.43) göre iç göç insanların yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla aynı ülke içerisinde daimi veya geçici şekilde yer değiştirmeleridir. İş bulma umudu ile köyden kente yapılan göçler, eğitim amacıyla farklı bir şehre yerleşmek, iç göçün en çok karşılaşılan örneklerindendir.

Aslında iç ve dış göç şeklindeki ayrım, idari -bürokratik- bir ayrımdır. Eğer konu, göç edilen yere uyum açısından incelenecek olursa, bu duruma uymayan örnekler olabilir. Mesela

Hakkâri'den İstanbul'a göç eden bir ailenin kültürel uyumu, İngiltere'den Avustralya'ya göç eden kişilerden daha zor olabilir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, S.18).

e) Yerleşme Süreleri Açısından Göçler:

Göçler, ayrıca yerleşme süreleri açısından da bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Buna göre *geçici* ve *sürekli* göç olmak üzere ikili bir kategorizasyonla açıklanmaktadır (Yalçın, 2004, s.20). Çalışmak için yer değiştiren mevsimlik işçiler, eğitim için başka bir şehre veya ülkeye giden öğrenciler geçici göçe örnek verilebilir.

f) Dini Gerekçe İle Yapılan Göçler:

Mehmet Ali Kirman (2017, s.111) dini amaçlarla yapılan göçleri ayrı bir göç türü olarak incelemektedir. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'e ait kutsal metinlerde peygamberlerin inançları uğruna yaptıkları yolculuklar anlatılmıştır. Bu yolculukları yalnızca zorlayıcı veya yönlendirilmiş bir göç türü olarak görmek hatalı olacaktır. Zira dini gerekçelerle yapılan bu göçler içinde kutsal anlamlar barındıran, karmaşık, uzak hedeflere sahip ve bir medeniyet inşa etme idealine yönelik, çok fonksiyonu olan hareketlerdir. Hz. Musa'nın Mısır'dan Kudüs'e gidişi Yahudilik tarihinin başlangıcı kabul edilmiştir. Hz. İsa ve havarilerinin farklı bölgelere kaçması bir nevi diaspora olarak görülmüştür. Hz. Muhammed ve arkadaşlarının Mekke'den Medine'ye göçmesi ise Hicret kavramı ile özdeşleşmiş ve bütün İslam âleminde takvim başlangıcı olarak kabul edilmiştir (Aydemir S.ve M. C. Şahin, 2017, s.368)

1.2. Göç Kuramları (Teorileri)

Göç, sadece bireylerin ve toplulukların yeryüzündeki mobilitelerinden ibaret değildir. Göçmenlerin sosyal, kültürel, felsefi birikimlerinin de toplum sahnesinde dolaşıma girmesiyle göç edilen mekânlarda karşılaşmalara, çatışmalara ve iç içe geçişlere neden olur (Kaya, M. 2017, s.15).

E. Deniz Ela Özcan (2017, s.187), göç teorileri oluşturulurken göz önünde bulundurulmuş hipotezleri şöyle sıralamaktadır: Göç edilen yerin uzaklığı, ekonomik şartları, idari durumu, göç edilen yerde kalınan süre, göç edilen yerdeki akrabalık ilişkileri ve sosyal ağlar ile göç edenlerin kişisel özellikleri, etnik kimlikleri, cinsiyetleri vb. gibi unsurlar. Dolayısıyla, -makro, mezzo ya da mikro- bir yaklaşım benimsendiğini ifade etmektedir.

Bu yaklaşımların neticesinde birçok göç kuramı ortaya çıkmıştır. Ancak göç üzerine çalışan her sosyal bilimcinin kabul edeceği bir gerçek de şudur: Göç hareketlerinin ortak nedenleri, şekli ve sonuçları olabileceği gibi, her bir göç hareketinin kendine özgü bir yönü de vardır. Göç hareketlerini inceleyen teorisyenlerin bilmesi gereken bir gerçek de göçün kendine özgü sonuçlarına hazırlıklı olmaları gerektiğidir. Bu sonuçlar toplumsal ve kültürel yapıda gelişmelere ve değişimlere neden olabilir. Bu da her toplumun kendi göç tecrübesine yönelik yeni bir bilimsel yaklaşım geliştirmesini veya daha önce üretilmiş olan göç teorilerini uyarlamasını zorunlu kılar (Aydemir, Şahin, 2017,s.360).

Burada göç olayını hem sosyal, hem ekonomik açılarından incelemeleri nedeniyle daha kapsayıcı olduğunu düşündüğümüz, erken dönem göç teorilerinden Ravenstein'ın Göç Yasalarını, William Petersen'in Genel Göç Tipolojisini, Lee'nin İtme-Çekme Faktörleri Teorisini ele alacağız. Çağdaş göç teorilerinden ise Douglas S. Massey ve arkadaşlarının Uluslararası Göç Teorilerini, Göç Sistemleri Teorisini, Merkez-Dünya Teorisini, Ağ Teorisini, Neo-klasik Ekonominin Makro Teorisini ele alacağız.

1.2.1. Ravenstein'in Göç Yasaları

Göçle ilgili erken dönem teori ve analizlere önemli katkıda bulunan ilk bilim insanları sırasıyla Thomas R. Malthus, William Farr ve Earnst G. Ravenstein'dır (Özcan, 2017, s.188).

Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı ve harita uzmanı olan Ravenstein, William Farr'ın "göçün, hiçbir kesin kanuna bağlı olmaksızın yürüdüğü" düşüncesini yanlışlamak için çalışmalara başlamıştır (Aydemir ve Şahin s.360). Bunun neticesinde *Kraliyet İstatistik Topluluğu Dergisi*'nde yayınlanmış olan makalesinde 1876-1889 yılları arasındaki iç göçlere odaklanarak göç prensiplerini açıklamıştır (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, s.16). Bu sebeple göç üzerine üretilmiş ilk göç sosyolojisi kuramının, Ravenstein'e ait olan "The Laws of Migration" (Göç Yasaları) başlıklı makalesinde yer aldığını söylemek mümkündür. Bu çalışma daha sonra yazılacak olan göç kuramlarına ve modellerine öncülük etmiştir (Yalçın, 2004, s.22).

Endüstrileşme ve kentleşme olguları üzerine kurulmuş olan ve XIX. yüzyılın son yarısındaki gelişmeler Ravenstein'in çalışmasının temel dinamiğini oluşturmuştur. Endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkânları ve ulaşım ağları, milyonlarca insanın Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru göç etmesine sebep olmuştur. Böyle bir dönemde çalışmasını yapmış olan Ravenstein, Göç Kanunları başlıklı iki makalesinde belirlediği yedi göç kanununu tartışmaya açmıştır (Akalın, 2014, s.57).

Ravenstein göçü; *kısa mesafe teorisi, göç basamakları teorisi, yayılma-emme teorisi, zincirleme hareket teorisi, uzun mesafe teorisi, kırsal yerlerde yaşayan insanların ve kadınların göçü teorisi* ile açıklamıştır.

1. Kısa Mesafe Teorisi: Ravenstein'a göre insanlar fırsatların sınırlı sayıda olduğu yerlerden daha çok fırsat yakalama şanslarının olduğu yerlere göç ederler. Gidilecek yerin uzaklığına göre de tercih yaparlar. Önce yakın bir kasabaya taşınan göçmenler sonrasında daha uzak kentlere doğru giderler (Kaygalak, 2009, s.18-19). Kısa mesafeli olmasına rağmen bu hareket son derece sarsıcı bir etki uyandırır ve yerel halkı da harekete geçirir. Böylece daha büyük ve kitlesel göçlere neden olur. Meydana gelen göç akımları ise daha çok sanayi ve ticaret merkezlerine doğru olacaktır.

Suriyeli mültecilere bakıldığında da bu yaklaşıma paralel olarak en çok komşu ülkeler olan Türkiye, Ürdün ve Lübnan'a göç ettikleri görülmektedir (BBC NEWS Türkçe, 22 Kasım

2019). Ayrıca Türkiye'ye göç eden Suriyeli mültecilerin en çok tercih ettikleri iller arasında İstanbul, Gaziantep gibi sanayi ve ticaret şehirleri gelmektedir. En az göçün olduğu şehirler ise bu bakımdan yoksun sayılan Artvin, Bartın gibi illerdir (Mülteciler Derneği, 18 Kasım 2020).

Ravenstein (1885, s.198)'a göre ticaret merkezleri eleman eksiklerini nüfusun fazla olduğu bölgelerden sağlarlar. Bu da göç akımlarının başlıca nedenlerinden biridir. Yani başlangıçta göçmenlerin büyük bir kısmı kısa mesafe kat etmesine rağmen büyük ticaret merkezlerinin emiş gücü ile sonuç olarak büyük nüfus kaymaları yaşanır.

2. *Göç Basamakları:* Sanayi ve ticaret şehirleri geliştikçe çeperdeki ve yakın mesafedeki insanlar için çekici bir alan haline gelir. Yakın çevreden insanlar bu kentlere göç ederler. Onların oluşturdukları boşluk ise başka insanlar tarafından doldurulmaya başlanır. Böylece yakın mesafe ile başlayan göç hareketi bir domino taşı etkisi yaratır ve göçün bütün dünyaya yayılmasına sebep olur.

3. *Yayılma ve Emme teorisi:* Göçmenler sanayi ve ticaret şehirlerine doğru yayılma gösterirler. Emilim, yayılımın tersidir ve benzer özellikler sergiler (Ravenstein, 1885, s.199). Özellikle ulaşılmak istenen amaç, yayılma ve emme süreci arasındaki benzerlikte temel noktadır. Ravenstein'a göre göç, kendi başına amaç olamaz. İnsanlar sadece göç etmek istedikleri için değil (Aydemir, Şahin, 2017, s.363), kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetlerin getirisinden pay almak ya da daha iyi yaşamak arzusu ile de göç ederler (Çağlayan, 2006, s.70). Gelişen sanayi ve ticaret şehirleri ise işgücü ihtiyacını çevreden göçmen emilimiyle gerçekleştirir. Aslında burada söz konusu olan bir arz ve talep dengesidir. Göç süreci insan emeğinin kurulu bir pazara arz edilmesidir. Kendi kuralları çerçevesinde işleyip devam eden bir işgücü piyasasına özgün bir emek girişidir (Kaygalak, 2009, s.18-19).

4. *Zincirleme Hareket Teorisi:* Bir göç akımı başladıktan sonra başka bir göç akımını da tetikler. Böylece zincirleme göç meydana gelmiş olur. Ravenstein'a göre göç alan yerleşim yerleri zaman içerisinde göç vermeye başlar ve bu süreç bir döngü halinde birbirini tetikleyerek devam eder (Aydemir ve Şahin, 2017, s.363).

5. *Uzun Mesafe Teorisi:* Göçler her zaman kısa mesafelere yapılmaz. Özellikle sanayi ve ticaret merkezlerine direkt uzun mesafe göçler gerçekleşmektedir. Bugün ABD ve bazı Avrupa ülkelerine gerek Afrika'dan, gerek Asya'dan insanlar sırf iş imkânları için göç etmektedir.

Türkiye’de de doğdukları yerleri terk eden nüfusun yerleşmek için İstanbul, Ankara, İzmir gibi illere yaptığı uzun mesafeli göçler ve hemen yakındaki çekim merkezlerine yaptığı kısa mesafeli göçler görülmektedir (Tümertekin, 1968, s.60).

6. *Kırsal Yerlerde Yaşayan İnsanların Göçü Teorisi*: Ravenstein’a göre kırsal yerlerde yaşayan insanlar kentlerde yaşayan insanlara göre çok daha hızlı ve kolay göç kararı alabilirler. Öte yandan kentlerde yaşayanların kırsal kesimde yaşayanlara kıyasla göç etmeye eğilimleri daha az olmaktadır (Ravenstein, 1885, 199).

7. *Kadın Göçü Teorisi*: Kadınlar iç göçlerde ve kısa mesafeli göçlerde erkeklere göre daha kolay göç kararı alabilirler. Uzun mesafeli göçlerde ise erkekler daha fazla göç eğilimi taşırlar (Celal İnce, 2019, s,2583). Türkiye’de iç göçlerde erkek nüfus hâkimdir. Fakat kır ve şehir yerleşmelerinde bu durum farklıdır. Nüfusu az olan kırsal bölgelerde erkek göçmen sayısı kadın göçmen sayısından çok az farklıdır. Bunun sebebi, kır yerleşmelerine yapılan göçlerin çoğunlukla aileler ile birlikte yapılıyor olmasıdır. Fakat erkekler şehirlere daha ziyade yalnız gitmektedir (Tümertekin, 1968, s.78).

Kadınların erkeklere göre daha fazla göçe meyilli olmaları şaşırtıcı olsa da nüfus sayımı rakamları bunu açıkça kanıtlamaktadır. Kadınlar kırsal bölgelerden sadece ev hizmetleri için gitmemekte, üretim ve ticaret merkezlerinde atölyelerde, mutfak sanayinde önemli bir rekabet alanı oluşturmaktadırlar (Ravenstein, 1885, s.196).

Çağlayan’a (2006, s.71-72) göre Ravenstein’ın göç kanunları dönemin İngiltere şartlarına göre hazırlandığı için ekonomik ve endüstriyel gelişme etkisiyle kurgulanmış tek faktörlü göç olgusudur. Oysa günümüzdeki göç olgusu çok etmenli ve çok karmaşık yapıdadır. Bununla beraber Raventein’ın teorilerinin genel geçer olduğu iddia edilemez. Kendi dönemine ait ekonomik belirlenim temelli bilgiler vermektedir ve daha sonraki göç çalışmalarına, tarihsel olarak sonradan gelen göç teorilerine ve modellerine zemin yaratarak katkıda bulunmaktadır.

1.2.2. William Petersen'in Genel Göç Tipolojisi

William Petersen'a kadar araştırmacıların çoğu göç olgusunu itme-çekme faktörüyle açıklamıştır. Bir göç kuramcısı olan William Petersen ise buna karşı çıkar. Ona göre insanın her yerde hareketsiz olduğu, bir kuvvetle hareket etmeye zorlanana kadar sabit kaldığı yaklaşımı yanlıştır. "A General Typology of Migration" (Genel Göç Tipolojisi) adlı makalesinde, eğer her insan aynı ise neden bazılarının göç edip bazılarının göç etmediği sorusunu soran Petersen insanların yolculuk tutkusu ile de göç edebileceğini savunur (Petersen, 1958, s.258).

Petersen itme-çekme faktörlerinin altında yatan asıl nedeni sorgulamaktadır. Ona göre tarihsel döngü çok önemlidir ve belli bir zaman sürecinde göç için itme faktörü olarak işleyen bir bütünlük, belli bir dönemde çekme faktörü olarak işleyebilir (Çağlayan, 2006, s.75). Petersen (1958, s.259) bu duruma, Amerikalı siyahileri örnek olarak verir. 1870'lerden itibaren gelişen ırkçı Jim Crow yasasına rağmen Amerikalı siyahilerin büyük çoğunluğu Birinci Dünya Savaşı'na kadar ülkenin güneyinde kalmıştır. Ancak güçlü bir çekim etkisi gösteren batıdaki mevcut fırsatlar ve gelişen kuzey şehirleri için göç etmişlerdir (Petersen, 1958, s.259).

İlk dönemlerdeki göç kuramları genellikle sürgün, sığınma, mültecilik gibi zorunlu kitlesel yer değiştirmelerden bahsetmek yerine sadece göç olgusu üzerinde durmaktadır. Bazı kuramlar ise daha kapsayıcıdır. Soyut ve kapsamlı olmaları sebebiyle her türden bireysel ve toplu yer değiştirmelere de yer verir. Aydemir ve Şahin'e (2017, s.365) göre Petersen'in göç kuramı bu kategoride değerlendirilebilir. Zira Petersen 1958 yılında yayınlamış olduğu "A General Typology of Migration" (Genel Göç Tipolojisi) adlı makalesinde 5'li göç tipolojisini oluşturmuştur. Bunlar: 1) İlkel göçler, 2) Zorlama (gayriiradi, zoraki) göçler, 3) Yönlendirilmiş göçler, 4) Serbest göçler, 5) Kitlesel göçlerdir (Petersen, 1958, s.259).

1.İlkel (Primitive) Göç: Burada ilkel kelimesi ile kastedilen ilkel toplumların yer değiştirmesi değildir. Daha çok insanın sinirsel güçlerle baş edememesi ile ilgili bir hareketi ifade etmektedir. Ekolojik baskıların neden olduğu itme etkisiyle ortaya çıkan, doğal afetlerden kaynaklanan göçlerdir (Özcan, 2017, s.194). Göç eden insanlar önceki yaşam tarzlarına uygun olan yerlerde yerleşmeyi tercih ederler. Mesela kırsal ortamdan göç eden grupların, otlakların olduğu yerleri tercih ederek alışık oldukları yaşam tarzlarını devam ettirdikleri (Petersen, 1958, s.259) ve çoğunlukla toplu olarak göç ettikleri görülmektedir (Aydemir ve Şahin, 2017, s.365).

Türklerin Orta Asya'dan kuraklık ve iklim koşulları yüzünden göç etmesi bu göç türüne örnek olarak verilebilir.

2. *Zorlama Nedeniyle (Zorlama Kaynaklı) (Forced)Yapılan Göç*: Bunlar, devlet ya da eşdeğer olan bir sosyal kurumun neden olduğu itme etkisiyle ortaya çıkan göçlerdir (Özcan, 2017, s.194). Nazi Almanyası'nın uyguladığı politikalar sonucu Yahudilerin göç etmesini, zorlama nedeniyle ortaya çıkmış göçler için örnek vermek mümkündür. Aynı şekilde 1860'lı yıllarda vuku bulan büyük Kafkas göçü de zorlama yapılan bir göçtür. Bu göç hareketinde en az 500 bin kişi yaşadıkları topraklardan sürülmüş, birçoğu da yolda can vermiştir (Murathan Keha, 2013, s.96). Bu tür göçlerde göçmenlerin bilinçli tercihi yoktur (Aydemir ve Şahin, 2017, s.365).

3. *Serbest (Free) Göç*: Petersen'in tipolojisine göre bireylerin kendi kararları doğrultusunda gerçekleştirdikleri göçler, serbest göçleri ifade eder. Serbest göçlerde zorlama yoktur. Kişiler macera aramak için veya yaşadıkları yerden bıktıkları için de göç etmiş olabilirler (Özcan, 2017, s.194). Bu sebeple bu tür göçler genç bireylerde daha çok görülmektedir (Yalçın, 2004). Nedenlerinden dolayı bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle yapılan kişisel ve küçük grup/aile göçlerini tanımlamaktadır (Aydemir ve Şahin, 2017, s.366).

Göçmenlerin iradesi diğer göç türlerinde nispeten önemsiz bir faktör iken serbest göçlerde belirleyici bir unsurdur. Mesela ilkel göçlerde temel fizyolojik ihtiyaçları karşılama iradesi varken, zorunlu ve yönlendirilmiş göçlerde irade büyük ölçüde pasiftir (Petersen,1958, s.262). Günümüzde iletişim imkânlarının artmasının bir sonucu olarak insanlar farklı coğrafyalar hakkında kolaylıkla bilgi sahibi olabilmekte ve bunu fırsata çevirmektedir. Merak duygusu, daha iyi bir eğitim ve sosyal hayat arzusu ile de serbest göçler gerçekleşmektedir.

4. *Yönlendirilen (impelled) Göçler*: Zoraki göçte olduğu gibi bu göç tipinde de doğal ya da sosyal koşullar göçün nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu göç tipinde göçmenler, göç edip etmeme konusundaki tercihlerini kendileri yapabilmektedir (Aydemir ve Şahin, 2017, s.365).

Gördükleri baskılar sonucu Bangladeş'e göç etmek zorunda kalan Arakanlılar yönlendirilen göçlere örnek olarak verilebilir.² 1970'li yıllarda Arakan'da yaklaşık olarak 2 milyon Müslümanın yaşadığı tahmin edilmektedir. Ancak Myanmar hükümetinin sistematik bir şekilde uyguladığı şiddet ve baskı içerikli politikalar göç dalgalarına neden olmuştur (Yeni Şafak Gazetesi, 14 Aralık 2017).³

5. Kitlesel (Mass) Göçler: Çok sayıda insanın bir ülkeden ya da bir bölgeden başka bir yere doğru göç etmesini ifade eden göç tipidir. Teknolojik gelişmeler ve ulaşım ağlarında meydana gelen gelişmeler özellikle bu göç türünün nedenlerindendir. Bireysel bir olay olan göç, artık bir biçim, yerleşik bir kalıp ve kolektif bir davranış örneği haline gelmiş olur (Özcan, 2017, s.194). Öncelikle sayısı az olan bir grup öncü göçmen, serbest göçlerin sonucunda başka bir yere göç ederler. Sonrasında ise ülkeleriyle bir çeşit bağ kurarak o ülkeden göç edenlerin sayısının hızla artmasına neden olurlar. Bu şekilde göç, kısa sürede çekici etkenler nedeniyle kitlesel bir görünüme bürünür (Yalçın, 2004, s.16).

Teknolojik yenilikler ve ilerlemeler kitlesel göçün temel motivasyonudur. Petersen, dünyadaki ulaşım imkânlarının gelişmesiyle alternatiflerin çoğaldığını ve göçün kitlesel bir hale geldiğini vurgulamaktadır. Göçün kolektif bir olgu hâline gelmiş olması bu göç tipinin en belirgin ve diğer göçlerden ayırıcı yönüdür (Aydemir ve Şahin, 2017, s.265).

Örneğin günümüzde de göçmenler ülkesi olarak bilinen Amerika Birleşik Devletleri kitlesel göçlerin hedef ülkesi durumundadır. İlk giden göçmenlerin zemin hazırlaması ile arkadan kitlesel şekilde göçler gerçekleşmiştir.

Nicelik açısından bakıldığında zoraki göçler de genellikle kitlesel göçlerdir. Fakat bu teoride bahsedildiği gibi temel nedeni daha iyi teknolojik imkânlara ulaşmak değildir. Ancak teknolojinin sunduğu imkânlar, birbirleri ile daha kolay iletişim kurmalarını ve göç ederken bazı zorlukların üstesinden gelmelerini sağlamıştır. Örneğin Suriye'deki çatışmalar nedeniyle başlayan ve tüm dünyaya yayılan göç hareketi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülen en

² Birleşmiş Milletlerin yayınladığı rapora göre en çok zulme maruz kalan halk Myanmar'da yaşayan Arakan halkıdır (<https://ilkha.com/guncel/dunyanin-en-cok-zulum-goren-halki-rohingya-muslimanlari-91296>, Erişim Tarihi: 11.02.2019)

³ Müslümanların sayısı 300 binin altına gerilemiştir. BM raporuna göre sadece 2017 yılından sonra Bangladeş'e sığınanların sayısı 700 bini aşmıştır (<https://www.trthaber.com/haber/dunya/birlesmis-milletlerden-urperten-arakan-raporu-354933>, Erişim tarihi: 19.12.2020).

büyük nüfus hareketini ortaya çıkarmıştır. Daha önce Suriye’de yaşayan yaklaşık 6 milyon insan evini, yurdunu, ailesinin ve dedelerinin mezarlarını bırakarak başka topraklara hareket etmiş ve etmeye devam etmektedir. Suriye göçünde sosyal medya ve paylaşım ağları olanakları bu göçü, tarihteki diğer örneklerden ayıran önemli bir fark olarak ortaya çıkmıştır (Nadide Gündüz, 2018, s.1).⁴

Aydemir ve Şahin (2017, s.366), Petersen’in beş temele dayanan göç tipolojisini, tüm göç hareketlerini açıklayabilme ve göç kuramlarını kapsayabilme açısından en başarılı teorilerden biri olarak görürler. Zira Petersen teorisinde göçe sebep olan nedenleri hem itme çekme faktörleri açısından açıklamış, hem de çağımızda yaşanan toplumsal, doğal ve siyasal birçok motivasyonu kapsama özelliği olan uluslararası göç hareketlerinin de analizine imkân vermiştir.

1.2.3. Lee’nin İtme-Çekme Faktörleri Teorisi

Everett Lee, Ravenstein’in ortaya koyduğu tezleri esas alıp yeniden gözden geçirerek formüle etmiş ve günümüzde yaygın olarak kullanılan itme-çekme modelinin temelini oluşturmuştur (Lee, 1966; aktaran Sirkeci ve Göktuna, 2019, s.20).

İtme-çekme faktörleri teorisi, ilk olarak Everett Lee tarafından, 1966 yılında yazmış olduğu “A Theory of Migration” (Bir Göç Teorisi) isimli makalede tam olarak ortaya konmuştur. Lee de birçok göç teorisini gibi kendinden önceki teorilerin eleştirisini yapmış ve farklı bir bakış açısı olarak göçmenden daha çok göç sürecinin kendisine odaklanmıştır. Böyle olmakla beraber Lee’ye göre göçmenlerin de göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Lee, 1996, s.50; aktaran Aydemir ve Şahin, s.364). Lee, itme ve çekme kuramı açısından göç için dört temel etken belirler. Bunlar:

- a) Kaynak ülke ile ilgili etkenler,
- b) Hedef ülke ilgili etkenler,

⁴ Nadide Gündüz’ün 20 katılımcı üzerinde yaptığı araştırmasına dayanan yüksek lisans tezinde Suriyeli göçmenlerin başlıca motivasyonunun sosyal medya ve paylaşım ağları olduğu ortaya çıkmıştır.

- c) Araya giren engeller,
- d) Bireysel etkenlerdir (Yalçın, 2004, s.19).

İtme-çekme faktörleri günümüzde göç teorisi olarak varlıklarını sürdürmektedir. Fakat itme-çekme faktörlerinin her sınıf için ayrı ayrı hesaplanmasının da zor olduğu bir gerçektir. Bir başka ifade ile sınıf yapısı ve içerikleri günümüzde son derece tartışmalı hale gelmiştir. Bu da sınıfın bu yapısı ile göç üzerinde net tespitler yapılabilmesini güçleştirmektedir (Çağlayan, 2006, s.75).

Celal İnce'nin (2019, s.10) ifadesi ile çekici faktörler, hedef bölgenin özelliklerini içermekle birlikte, bireyin sahip olduğu ekonomik ve sosyal birikim ve kültürel donanımıyla da yakından alakalıdır.

Salih Aydemir ve Mehmet Cem Şahin (2017)'e göre Lee'nin itme çekme faktörleri önemli bir göç kuramı olmakla beraber, sığınmacılık ve mültecilik kavramlarından ziyade serbest göçleri açıklamak için daha işlevsel bir teoridir. Zira mültecilik ve sığınmacılık nitelikleri açısından değerlendirmesi tartışmalı olan kavramlardır.

Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi (2016)* isimli kitabında göçü etkileyen temel faktörlerin itme ve çekme faktörleri olduğunu ileri sürmektedir. İtme faktörleri, insanların yaşadıkları yerdeki işsizlik, güvensizlik, savaş, sağlık koşulları, düşük ücretler, verimsiz topraklar gibi koşulların dayanılamayacak boyutlara varmasıdır. Çekme faktörleri ise daha iyi şartlarda hayatların yaşanabileceği hedef ülkelerdir. Her ne sebeple göç etmiş olursa olsun göçün değişmeyen aktörü insandır. Göç eden kişiler önce zihinsel olarak algılarını, sonra ise mekânlarını değiştirirler. Göç yeni bir mekâna geliş ile bitmemektedir. Yeni mekânı benimseyebilmeleri için kaynaşma, çatışma, dışlanma, rekabet, entegrasyon, asimilasyon gibi bir dizi süreçten geçmeleri gerekmektedir (Kaya, M., 2017, s.15).

Sonraki dönemlerde de göç kuramları üzerine sınıflandırmalar yapılmıştır. Bunların arasında en çok kabul gören sınıflandırma Massey ve arkadaşlarının 1993 yılında hazırlamış oldukları rapora dayanan ve *Population and Development Review* dergisinde yayımladıkları makalelerinde yer verdikleri göç modelleri olduğu söylenebilir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019, s.19).

1.2.4. Massey ve Arkadaşlarının Uluslararası Göç Teorileri

Douglas S. Massey ve arkadaşlarına göre (1993, s.12) g, son 30 yılda dünyada çok önemli bir güç haline gelmiştir. Onlar, gelişmiş ülkelerin işçi ithali gibi nedenlerle çok milletli ve çeşitlilik barındıran toplumlar haline gelmesini g unsuruna bağlarlar.

Gn Geiciliği	Gn Sürekliliği
Neo Klasik Makro G Teorisi	Bir Sistem olarak Güç Teorisi
Bir Sistem olarak Güç Teorisi	Dünya Sistemleri Teorisi
Çifte İşgücü Piyasası Teorisi	Sosyal Sermaye Teorisi
Dünya Sistemleri Teorisi	Klasik Teoriler
Hareketlilik Geçişi Teorisi	Ağ (şebeke) Teorisi
Lee'nin İtme-ekme Faktörleri Teorisi	Birikimli Sebep Teorisi
Neo Klasik Mikro G Teorisi	
Davranışsal Modeller Teorisi	
Sosyal Sistemler Teorisi	

Kendi dönemleri için tutarlı bir uluslararası göç kuramı olduğunu söylemenin mümkün olmadığını ifade eden Massey ve arkadaşları (1993, s.12) “Uluslararası Göç Teorileri” (Theories of international migration) isimli çalışmalarında göç teorilerini iki kategoride özetlemiştir. Buna göre göç teorileri *göçün geçiciliği* (initiation) ile *göçün kalıcılığı* ve *sürekliliği* (perpetuation) olmak üzere iki kategoride ele alınmıştır (Aydemir ve Şahin, 2017, s.362).

1.2.5. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı diğer göç kuramlarından farklı bir şekilde uluslararası ilişkiler çerçevesinde, daha çok ekonomik-politik temele dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Bu kuramın işleyişinde iki veya daha fazla ülke, göçmen değişimi ile karşılıklı olarak bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturur. Bu durum birbirine yakın iki ülke arasında olabileceği gibi birbirine son derece uzak ülkeler veya bölgeler arasında da oluşabilir. Göç sistemi kuramına göre, göç veren ve alan ülkeler arasında, göç öncesinde kolonyal, ticari, politik, kültürel ve işgale yönelik askeri ilişkiler vardır. Mesela Amerika ve Meksika arasındaki göç ilişkisi incelenecek olursa bu ülkelerin yakın bir coğrafyada olduğu görülmektedir. Aralarındaki göç ilişkisi, Amerikalı işverenlerin Meksika’da karşılanabilecek ucuz işgücü ihtiyacına ve iki ülke arasındaki kültürel etkileşime bağlı olabilir. Uzak mesafedeki ülkelere ise Amerika ile Vietnam veya Amerika ile Kore örnek olarak verilebilir. Bu ülkelerin ilişkisinin temelinde ise Amerikan işgalinin yattığı çok açıktır (Castles ve Miller, 2008, 23–24).

İngiltere ile Pakistan-Hindistan arasındaki göç yoğunluğu, sömürgeciliğe dayanan bir tarihsel ilişkiden kaynaklanır iken, Türkiye ile Suriye arasındaki göç yoğunluğunun coğrafi konumun yanı sıra, Osmanlı döneminde aynı ülkenin vatandaşları olmak ile yakından alakalı olduğunu söylemek mümkündür. Birçok Suriyelinin akrabası Türkiye’nin sınır illerinde yaşamaktadır. Suriyelilerin dedelerinin Çanakkale Savaşı’nda şehit olduğu bilinmektedir. Çanakkale cephesinde en az 613 Suriye doğumlu şehit vardır. Bu şehitler Suriye’nin Halep, Şam, Deyrizor ve Lazkiye bölgelerine kayıtlıdır (Sabah Gazetesi, 18 Mart 2019 ve MSB Arşiv Müdürlüğü’nün Çanakkale şehitleri listesi, <https://catab.ktb.gov.tr/TR-163324/canakkale-sehitleri.html>).

Göç sistemleri kuramına göre göç, makro ve mikro yapıların etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Dünya piyasasını belirleyen ekonomi politikaları, ülkelerarası ilişkiler, göç hareketlerini kontrol etme çabaları makro yapıları oluşturur. Bireyin göç süreciyle ilgili elde ettiği bilgiler, sahip olduğu sosyal ağlar, iş bulma yöntemi, göç ettiği yerdeki uyum becerisi gibi kültürel ve sosyal faktörler ise mikro yapıları oluşturmaktadır. Mikro yapılar daha çok enformel ilişkilere dayalı olarak gelişmektedir. Bireylerin göç edecekleri ülke hakkındaki bilgileri ve kültürel birikimleri göçün başlaması ve devam etmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Mesela bireyin sahip olduğu sosyal ağlar geldiği ülkede iş ve yardım bulmasını garanti altına almaktadır (Castles ve Miller, 2008).

Savaş Çağlayan (2006, s.83), gelişen bu yapıyı ve bu ilişkileri tanımlamak için, daha önceleri literatürde göç zinciri kavramı kullanıldığını ifade etmektedir. Ancak göç zinciri kavramı sadece göçe ait bir durumu açıklarken, ağ kavramı göçmenliğe ait bir durumu da açıklamakta ve göçmenler arasındaki ilişkiler sistemine atıfta bulunmaktadır. Göç sistemleri kuramına göre mikro yapıların dayandığı temel nokta, ortaya çıkan sosyal ağlardır. Bu sosyal ağların oluşmasını sağlayan ve aynı zamanda göçmen ağlarının taşıdığı temel değerler “kültürel sermaye” ve “sosyal sermaye” olarak adlandırılabilir referans noktalarıdır.

1.2.6. Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı

Merkez-çevre kuramı (bağımlılık okulu), göç olgusuna daha çok ekonomik boyuttan bakan ve kolonyal ilişkileri dikkate alan teorilerden biridir (Aydemir ve Şahin, 2017 s.366).

Merkez-çevre kuramının modern dünyadaki işleyişi kapitalizm ve ulus-devlet modeline dayanır. Dünyanın merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış olduğu ve bu ikili dünyanın birbirine ekonomik temelde (kolonyal bağlar ve sömürgecilikte olduğu gibi) bağımlı olduğu kabul edilir. Kapitalist gelişim doğrultusunda merkez ülkeler daima çevre olarak adlandırılan ülkelere ihtiyaç duyarlar. Çünkü ucuz işgücü, hammadde ve üretilen malların pazarlanması bu şekilde sağlanır. Elde edilen ürünler tüketilerek veya ihraç edilerek kapitalist sistemin devamı sağlanır. Kısaca merkez ülkelerin kapitalist sistemin devamı için çevre ülkelere, çevre ülkelerin de gelişimlerini artırmak ve tamamlamak için merkez ülkelere ihtiyacı vardır (Çağlayan, 2006, s.79-80).

1.2.7. Ağ (Network) Teorisi

Savaş Çağlayan'a (2006) göre her bir göç olayının kendi yapısı içinde farklı boyutlarıyla ele alınmasının, aynı zamanda da tarihte yaşanmış farklı olay ve olgularla ilişkilendirilmek suretiyle analiz edilmesinin gerekli olduğu söylenebilir. İşte tam bu noktada "Ağ (network) Teorisi" gerek göçe, gerekse de göçmenlere yaklaşımıyla diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Thomas Faist (2003, s.39) ağ kuramının kanıtlayıcı bir kuramdan ziyade daha çok deneysel bir metodoloji olduğunu ileri sürmektedir. Aksan (2015, s.44) ise sosyal ağların kişiler veya diğer çokluklar arasındaki sosyal bağlamda etkileşimi ve yardımlaşmayı, kısaca sosyal etkileri gösteren yapısına dikkat çekmektedir.

Ağ Teorisinin temelinde şu ilişkiler ağı görülür:

1. Göçmenlerin yeni yerleştikleri ülkede kurdukları ilişkiler,
2. Göç alan ülke ile göç veren ülke arasında da kurdukları sosyal ağlar,
3. Bu ağların, sürüp gitmekte olan karşılıklı göçler üzerine olan etkisi.

Bu ağlar her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş güçlü bağlar olabileceği gibi zayıf bağlar da olabilir (Çağlayan, 2006, s.85). Akraba, yakın arkadaş, sosyal gruplar gibi güçlü bağlar yanında, tanıdık çevre gibi zayıf bağlar da yeni fırsatları yakalamada daha etkili sonuçlar verebilir (Aksan, 2015, 50).

Özellikle öncü göçmenler açısından bakıldığında uluslararası göçlerde yüksek riskler ve maliyetlerin söz konusudur. Bu kişiler anayurttakilerle toplumsal ve sembolik bağlar kurmak, hedef ülkede ise yeni bağlantılar inşa etmek görevi ile karşı karşıya kalırlar (Faist, 2003, s.39).

Bu teoriyi şöyle formüle etmek mümkündür:

1. Öncü göçmenler öncelikle kaynak ülke ve hedef ülkenin toplumlarını birbirine bağlayan bir altyapı oluştururlar.

2. Göç veren toplumdaki diğer bireyler bu alt yapıyla göç imkânı elde eder.
3. Oluşan ağ harekete geçer ve yeni göç dalgaları oluşur.
4. Sonradan göç edenler ilk gelenlerin deneyimlerinden faydalanırlar (Yalçın, 2004, s.50).

Bireylerin birbirleriyle etnik, dinî, mezhepsel benzerlikleri, doğdukları yerin dışında, yabancı bir yerde ikamet ettiklerinde çok güçlü bir dayanışma ilişkisi kurmalarını sağlamaktadır. Hayata tutunabilmek için, barınma, iş, yeni sosyal çevre, duygusal ve psikolojik sıkıntılarında hemşerilik temelli dayanışma ağları çok verimli enformel sosyal organizasyon alanlar üretir (Aksan, 2015, s.79).

Bir başka anlatımla göçmenler bilmedikleri ve tanımadıkları yeni ülkede kendi hayatlarına benzer yerleri tercih ederler. İlk gelenler sonraki gelenlerin gelişini kolaylaştırır. Böylece aynı ülkeden gelen göçmenlerin oluşturduğu bölgeler oluşur. Türkiye’de bu şekilde oluşmuş birçok yer vardır. Örneğin şehir bazında Balıkesir ve Bursa en çok Balkan göçmeni barındıran illerdendir. Aynı zamanda İstanbul’da Bayrampaşa ilçesi demografik olarak çok fazla Balkan göçmenine sahiptir (Güler, 2015, s.84). Nüfus araştırmalarına göre Trabzon’dan gelenler ise özellikle İstanbul’un Güngören ilçesinde yoğunlaşmıştır. Bütün bu örneklerde önden gidenlerin, sonraki gelenler için bir çekim gücü oluşturduğu anlaşılmaktadır. Suriye’den gelen göçmenlerin de belli ilçeleri tercih etmesinde aynı etki söz konusudur.

Ağ teorisi belli varsayımlara dayanmaktadır. Buna göre, her şeyden önce göçmen ağları göç hareketini destekler. Böylece göçmen adaylarını da özendirip göçü yaygın hale getirmiş olur. Göçün ekonomik maliyetini düşürür. Ekonomik yükler, göçün yol açtığı masraflar ve bürokratik engellerin aşılması ile azalır. Sosyal maliyeti asgariye indirir. Yardımlaşma eylemleri yeni göçmenlerin yalnızlık hissinden daha çabuk kurtulmalarını sağlar ve sosyal maliyette düşüş olur (Çağlayan, 2006, s.86).

Göçmen ağları göçün başlangıcını ve hedef yerini etkiler. Böylece kimlerin göç edeceği de büyük ölçüde belirlenmiş olur. Göçmenlerin gittikleri yerde entegrasyonu açısından da göçmen ağları büyük katkı sağlar. Ayrıca göçmen adayları ve yeni göç edenler için, geldikleri yabancı toplumda karşılırlarına çıkabilecek fırsatlar ve resmi yapılanmalar hakkında birer haber kanalı gibi görev yaparlar. Göçün hızını ve büyüklüğünü belirlemede de büyük rol

oyunlar (Gurak ve Cases; aktaran Yalçın, 2004, 51–52). Göçmenleri kabul eden ülkelerin hükümetlerinin, göçmen ağı kurulduktan sonra bu akımı kontrol etmeleri zorlaşır. Göç politikaları ne şekilde olursa olsun göçmen ağı büyüyüp devam eder. Göçmen ilişkiler ağı, göçmen ailelerin birleşmesini hedefleyen politikalar üretir. Bu ağlara mensup aile üyelerine özel giriş hakkı tanır. Bu da göçmen ağını güçlendirir. (Nermin Abadan-Unat, 2017, s.19-20).

Göçmen ağlarının, göçmenleri içinde bulundukları toplumdan yalıtarak grup içine kapanmalarına yol açmak gibi olumsuz bir yanı da vardır. Her ihtiyacını grup içinde karşılayabilen göçmenler yerli halk ile çok daha az temasa geçecektir. Örneğin Almanya'ya göç eden Türkler arasında Türk mahallesinden çıkmamış ve yıllar geçse de Almanca öğrenememiş göçmenler mevcuttur. Bu yönüyle göçmen ağı, göçmenleri içine girdikleri toplumdan yalıtarak eski vatanları ile ilişkilerinin devamını sağlar (Yalçın, 2004, 53-54).

Göç, mekânsal yoğunlaşmalara neden olan bir eylemdir. Ortak kültür ve akrabalık bağları çekme işlevi görür. İstanbul'un altı farklı ilçesinde yapılan araştırmalarda özellikle İstanbul'u tercih eden göçmenlerin çoğunun geliş nedeninin genelde kültürel ve dinî yakınlık, özelde ise toplumsal ağlar olduğu görülmüştür (Kaya ve Kırar, 2016, s.25).

Sonuç olarak göçmen ilişkiler ağı teorisi göçü, göçmen üzerinden anlamaya çalışan ve bu yönüyle diğer teori ve modellerden farklılaşan bir kuramdır. Bu farklılığın en temel nedeni göçmeni yani bireyi ön plana çıkarmasıdır. Böylece sadece yapısal etkenler değil bireysel etkenler de göç nedeni olarak analiz edilebilir (Çağlayan, 2006, s.88).

1.2.8. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı

Neo-klasik ekonominin makro kuramına göre iç veya dış göçler, ücret konusundaki arz ve talep dengesinde meydana gelen coğrafi farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Yani başka bir ifade ile ülkeler arasındaki ücret ve istihdam koşulları arasındaki farklar göçe neden olmaktadır. Ücretin az olduğu yerde çalışan işçiler ücretin yüksek olduğu ülkelere göç etmeyi tercih ederler (İnce, 2019, s.10-11). Demografik yapıların da değiştiği bu göçler sonucunda emek yönünden zengin ülkelerde emek piyasası daralır ve ücretler yükselir. Buna mukabil sermaye yönünden zengin ülkelerde ücretler düşer. Netice olarak, neo-klasik ekonominin

makro kuramı, göçün temel nedeni olarak ülkeler arası reel ücret farklılıkları ve istihdam koşullarındaki farklılıkları görmektedir (Güllüpınar, 2012, s.57).) İşçilerin emek-bol ülkelere emek-kıt ülkelere göç etmesine benzer bir durum da sermaye-bol ülkelere sermaye-kıt ülkelere sermaye akışı ile ortaya çıkar. Çünkü kalifiye işçiler sermaye zengini ülkelere sermayesi kıt ülkelere göç ederler. Böylece beşeri sermayenin az olduğu bir ortamda bilgi ve becerileri ile yüksek gelir elde ederler (Massey vd. 2014, s.13)

Şimdiye kadar ele alınan göç kuramları genel olarak değerlendirildiğinde birtakım özelliklerin öne çıktığı görülmektedir. Her şeyden önce göç, dinamik bir süreçtir. Ekonomik, siyasi, sosyal, psikolojik pek çok faktörden etkilenebilir. Tarihin akışı içinde değişim göstermektedir. Bu değişime bağlı olarak da göç teorileri şekillenmeye devam edecektir.

Özcan (2017, s.209) göç kuramları ile ilgili değerlendirmesinde, göç sürecinin farklı aktörler kanalı ile birbirini (sosyal sermaye aracılığı ile) zamanda bir noktada ya da (birikimli nedensellik gibi) zamanla etkileyebildiğini ifade etmektedir. Bu sebeple göçlerin farklı düzeyleri dikkate alınmalıdır. Yapısal makro faktörlerin mikro düzeyde karar verme mekanizmalarını etkiliyor olması göç konusunda en önemli noktalardan biri haline gelmiştir. Örnek verilecek olursa siyasi kuruluşlar, göç ile ilgili kanunlar, işgücü talebi, ekonomik kalkınma gibi faktörler göç kararlarının alınmasında oldukça etkilidir. Bunun yanı sıra sosyal çevre, sosyal ağlar ve kurumlar da göçmenler açısından yardımcı ya da engelleyici olmalarıyla etkisini gösterir.

Aydemir ve Şahin (2017, s.367) ise göç kuramlarının hepsinin XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıktığını söyledikten sonra, şu gerçeğin altını çizmektedir: Göç kuramları sosyal hareketliliğin, ulaşım ve iletişim olanaklarının ve sıklığının arttığı ve kentlerin metropol ve hatta megapollere dönüştüğü bir döneme odaklanmıştır. Göç kuramlarının temel özelliği ise olabildiğince kapsayıcı olmalarıdır.

Kübra Yücel Yönlü (2018, s.219) ise göç kuramlarının birçok alanda olduğu gibi hem tarihsel hem de kuramsal olarak Batı tesirinde ortaya çıktığını ve Batı'nın egemenlik anlayışının bir ürünü olduğunu belirtir.

Göç kuramları tarihte gerçekleşmiş bütün göçleri açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Göç kuramlarında ekonomik, siyasi birçok nedenden söz edilir. Ancak bu teorilerde hiç bahsedilmeyen bir göç türü de dini nedenlerle yapılmış olan göçlerdir. Kitlese ve zoraki göç

türlerinde göçmenlerin sosyal, siyasal veya ekonomik baskılardan kurtulmak maksadıyla daha özgürlükçü ortamlara doğru bir gidiş vardır. Bu gidiş belirsizlik ve hızlı bir kopuşu da beraberinde getirmektedir. Hâlbuki Hz. Peygamber'in ve beraberindeki Müslümanların hicretinde yüksek idealler uğruna bir yola çıkış ve her aşaması özgün, kutsal değerlerle yüklü ihtişamlı bir geri dönüş söz konusudur (Aydemir, Şahin, 2017, s.370).

Kutsal kitaplarda aktarıldığına göre insanın yeryüzündeki serüveni de insanlığın ilk atası kabul edilen Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennetten yeryüzüne indirilmesi yani göçü/hicreti ile başlamıştır (Bakara, 2/36). Hz. Musa ise ortamın güvensizliği sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Hz. İsa'nın Kefernahum, Celile, Kudüs, Ürdün gibi ülkelere yaptığı yolculuklar, kendisine inananlarla birlikte gerçekleştirdiği "kutsal göçler" olarak kabul edilmiştir (Çapcıoğlu vd. 2018, s.598). Son Peygamber olan Hz. Muhammed'in yaşadığı döneme damgasını vurmuş iki önemli hicret hareketi vardır. Bunlardan birincisi Habeşistan'a yapılan iki ayrı göç yolculuğudur. Hz. Muhammed'in "Habeşistan'a gidiniz. Zira orada adaletli bir hükümdar vardır" sözüyle Müslümanlar denizaşırı biri ülkeye hicret etmişlerdir. Bu göçün gerçekleşmesinde Mekke'de maruz kaldıkları işkenceler, sosyal, siyasal ve ekonomik baskılar etkili olmuştur. Ancak Müslümanların Habeşistan'a göç etmesi kalıcı değil günümüzün ifadesiyle geçici sığınmacılık statüsünde bir göçtür (Aydemir ve Şahin, 2017, s.370). Zira baskıların ortadan kalkmasıyla birlikte göç eden Müslümanlar geri dönmüşlerdir. İkinci ve en önemli göç yolculuğu ise Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicretidir. Bu yolculuk öylesine ses getirmiştir ki İslam dünyasının takvim başlangıcı kabul edilmiştir. İslam tarihçilerine göre hicret bir kaçış değil bir arayıştır (İsmail Lütfi Çakan, 2015, 418). Nasıl ki bir balyozu daha güçlü vurmak için insanın elini arkaya atması gerekiyorsa hicret de kaçmak gibi görünse de aslında baskılara karşı güç toplamaktır. Yani hicret edenler adaletli bir düzen kurmak için güçlenerek geri dönerler.

1.3. Göç Sosyolojisi

Göç kavramı ekonomi, demografi, tarih, antropoloji, coğrafya gibi birçok bilim dalı ile yakından ilişkili olması nedeniyle sosyolojinin tam merkezinde yer almaktadır. Göçler neticesinde nüfus artar veya eksilir. Toplumsal hareketlilik ve toplumsal değişimler toplumun tüm katmanlarını etkileyen unsurlar olmaları nedeniyle ilk sosyologlardan itibaren ilgi alanı olmuştur. Comte'un sosyal fizik, Durkheim'in organik dayanışma adını verdikleri çalışmalar göç sosyolojisi alanına giren eserlerdir (Adıgüzel, 2016, s.10).

Göçmen grupların birbirlerinden farklı özellikler göstermesi, göç nedenlerinin ve bağlamlarının farklılığı, göçü sadece bir sınır geçme eylemi olmaktan çıkarmaktadır. Göç, farklı boyutlarının ilişkilendirilmesi ve gerçek dinamiklerinin ele alınmasını gerektiren bir olgudur. İşte bu yönüyle göç sosyolojisi göç eden bireylerin ve grupların çeşitli sorun alanlarını kapsayan araştırmalar ve bulgularına ait büyük bir birikime sahiptir (Belkıs Kümbetoğlu, 2015, s.49). Nermin Abadan-Unat göçmen hakkında “Yabancı olduğu bir coğrafyaya doğru zorlu bir yolculuğa çıkmış kişidir.” der. Göçmen aslında tek başına olduğu bu yolculuğunda ekonomik ve kültürel kazanımların yanı sıra büyük kopuşlar da yaşayabileceği bir serüvene girecektir. Abadan-Unat'ın (2017, s.42) ifadesi ile göçmen hem kendi toplumunda hem de gittiği yerde tutunamayan kişidir. Dolayısıyla göçmenler maddi, manevi (moral/ahlaki) ve sosyal uyum açısından birçok problem yaşayabilirler. Geldikleri yerde yeni bir iş ve yeni bir barınak ihtiyaçları olur ancak aynı zamanda anavatanlarının özlemini çekerler. Yaşadıkları sıkıntılar bu özlemi daha da arttıracaktır. Yeni arkadaşlar edinmek, yeni gruplarla aidiyet ilişkisi kurmak zorunda kalırlar. Bu problemlerin aşılmasında sosyal ağlar oldukça faydalı olabilir.

Benzer şekilde iltica sürecindeki göçmenler⁵, başkaları tarafından sorgulanmak, yargılanmak gibi yasal ve politik bir tepkiye maruz kalırlar. Bunun da ötesinde kişiler, başlarından geçenleri tekrar tekrar sorgulayarak kendilerini çok ağır bir yargı sürecinden geçirirler. Geride bırakmak zorunda kaldıkları ve uğruna mücadele ettikleri durumlar ile kendini tanımlayıp göç etmekteki haklılıklarını göstermek isterler. Özge Biner (2016, S.52) iltica talebinde bulunmanın eylemsel anlamda, kişinin vatandaşı olduğu ülkede maruz kaldığı

⁵ Göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları farklı anlamları olan kelimelerdir. Tezimizin ileriki bölümlerinde bu kavramlar detaylı olarak işlenecektir.

şiddet ve zulmü başka bir devlete tasvir etmesi olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeple denebilir ki göç eden kişinin kendisini savunmak mecburiyetinde hissetmesi muhtemeldir.

Göç, hem göçmenler hem de göçmenleri kabul eden toplumlar açısından yeni bir sosyal ilişki biçimini ortaya çıkarmaktadır. Bunun nedeni, birey ve toplumların aslında sadece fiziksel olarak mekânlarını değiştirmedikleri gerçeğidir. Zira göç aynı zamanda bireysel ve sosyal hayatı da içine alan bütün ilişkileri yeniden kurmaya neden olan bir olgudur (Adıgüzel, 2016, s.2-3). Bu durum nesiller boyunca etkisini gösterebilir. Sonuç olarak göçmenler genç-yaşlı fark etmeden, gelmiş oldukları toplumda hem kendileri sosyalleşir hem de o toplumda sosyal değişime yol açarlar.

Göçler hangi nedenlerle yapılırsa yapılsın, orijin kültürden kopmak aidiyet duygusunu zedelemektedir. Göç edilen yerin kaynak ülkeden daha az veya çok gelişmiş olması bu durumu değiştirmez. Özellikle ilk gelen göçmenlerde kaynak ülkeye aidiyet büyük oranda devam ederken ikinci ve üçüncü nesillerde “ne oralı ne buralı” denilebilecek bir hal görülür. Yakup Coştu’ya (2016, s.537) göre bu nesil kimlik ve aidiyet açısından çok-kültürlü, tireli ya da melez kimlikler olarak ifade edilen ‘çifte bilince’ sahiptirler. Ruken Şengül’ün (2019, S.116) 160 Suriyeli çocuk ile yaptığı anket verilerine göre katılımcıların yarısından fazlası Suriye’yi vatanları olarak görürken, aynı katılımcıların yine yarıdan fazlası Türkiye’yi de vatan olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Vatanı tek bir yere indirgememek, ikinci nesil göçmen kuşaklar için olağan bir durumdur. Bu durum aslında geçmiş ile gelecek arasındaki duygusal bağın koptuğunun bir göstergesidir.

Göçmen olan kişiler yaşamlarının her anında yabancılık, yalnızlık ve içe kapanma gibi duyguları yaşayabilirler. Bunun için ayrı bir nedene ihtiyaçları yoktur. İster zorunlu bir göç olsun ister gönüllü olsun, doğup büyüdüğü topraklardan ayrı düşmek, insanlarda bitip tükenmeyen bir gurbet duygusuna neden olabilir. Hatta bu duygu gelecek nesillere de taşınabilir (Adıgüzel, 2016, s.153-154).

Göç ile birlikte göçmenlerin görünürdeki kültür özellikleri de hızlıca değişir. Ancak manevi kültür özelliklerindeki değişim oldukça yavaştır. Hatta kuşaklar boyunca sürebilir. Göç eden kişiler eğer dil, din ve kültür açısından çok farklı bir yere geldiler ise değişime karşı direnirler. Bunun en büyük sebebi çocuklarının veya gençlerinin bu yeni kültür içinde kaybolup gideceği endişesidir. Bu endişe, tutucu bir tavır ile kendini gösterir. Yaşlı göçmenler ile genç

göçmenler arasında kuşak çatışmaları ortaya çıkabilir. Sonuç olarak göçmenlerde muhafazakâr tavırlar artabilir.

Özellikle 70’li yıllarda Almanya’ya çalışmak için giden Türkler kendi memleketlerinde “Almancı”, Almanya’da ise daima “Yabancı” adıyla anılmak zorunda kalmışlardır. Bir dönem Alman gurbetçilerinde görülen ‘eve gelen misafire Türk filmi videosu izlettirme’ gibi adetler, gurbette eski kültürüne tutunmaya çalışma refleksinin bir sonucudur. Sonraki nesillerde bu durum yavaş yavaş değişmiştir. Bu değişimde elbette Türklerin Alman vatandaşlığına geçişlerinin ve Türk kültürünü yaşatacak kurum ve kuruluşların ortaya çıkışının yakın ilgisi vardır. Dayanışma dernekleri gibi hizmet eden bu kuruluşlar göçmenlerde yabancı bir ülkede kaybolup gitmek hissini yenmelerini sağlamıştır. Bu da Alman kültürüne uyum göstermedeki dirençlerini kırmıştır.

Göç ile birlikte içine dâhil olunan toplumların homojen yapısı değişime uğrar. Günümüzde İstanbul’da sadece yerli halkın oturduğu hiçbir ilçe kalmamıştır. Her bölgede Anadolu’nun her kentinden insan görmek mümkündür. Birbirini tanıyan yerli halkın uymak zorunda olduğunu düşündüğü birtakım davranış kalıpları da yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Eskiden şehirlerin merkezleri ve çarşıları düzgün kıyafetlerle dolaşılmasını gerektiren yerler iken, günümüzde böyle bir anlayış kalmamıştır. Çünkü toplum, yerli halk yerine kimsenin kimseyi tanımadığı bir ortama dönüşmüştür. Toplumun homojen yapısının değişmesi bazı kültürel öğeleri de belli yörelere ait olmaktan çıkarmaktadır. Örneğin kısır, içli köfte gibi Türkiye’nin güney ve doğu bölgelerine ait olan yemekler günümüzde doğu ve batı bölgeleri arasında yaşanan göçler sonucu her şehirde tanınır hale gelmiştir. Türkiye’ye göç eden Suriyeli kadınların örtünme biçiminin yerli halkı etkilemesi ve Suriyeli tarzı örtünme modasının artması da bu duruma uygun bir örnektir. Özellikle zengin Arapların ıslıtlı ve gösterişli giyim tarzları Türkiye’deki giyim sektörünü etkilemiş ve vitrinlerde görünür hale gelmiştir. Bu örnekler göçün kültürel açıdan farklılaşmalara yol açtığının birer göstergesidir.

Göç, fırsatların sayısını artırır ve kişiye mesleki ve sosyal hareketlilik sağlar. Göç işgücü üzerinde de tesirlidir. Mekân organizasyonunun yeni şartlara uyumunu sağlamak suretiyle üretimi arttırabilir. Çünkü göçmen veya yerli olsun her insan yeteneklerini kullanma güdülerini en yüksek kapasitede gerçekleştirmek isteyecektir (Balcıoğlu, 2007, s.36). Göçmenlerin sahip oldukları bilgi, beceri ve kültürel birikimleri gittikleri toplumlar açısından bir zenginlik kaynağı olabilir. Çünkü sadece kaba emek güçlerini değil, beyin emeklerini de

sunarlar. Bu da üretim kapasitesini arttıracaktır. Göç yeni anlayışlar ve kültürler getirir. Eğer özgürlükçü bir ortam oluşturulabilirse, toplumun yenilik potansiyeli en üst düzeye çıkma imkânı bulur (Çeviker ve Bal, 2006, s.13).

Göç olayının birtakım siyasi sonuçları da vardır. Kendi ülkesindeki ikametini veya ülkesine bağlılığını gönüllü olarak geri çekerek başka bir ülkeye yerleşen kişiler göçmen olduklarında, vatandaşlık dâhil olmak üzere bütün medeni ve siyasi haklarını da kaybederler. Geldikleri ülkede ilk başlarda apolitik davranışlar gösterebilirler de bir zaman sonra çekimser davrandıkları bu alana bir yöneliş olur. Bu yönelme oy kullanmak, hatta seçimlerde aday olmaya kadar gidebilir. Örneğin 2018 Genel seçimlerinde Türk vatandaşlığına geçmiş olan Suriyeli iş adamı Muhammed Erdoğan Bursa milletvekili olarak aday listesinde yer almıştır. (<https://www.haberler.com/suriyeli-is-adami-ak-parti-den-milletvekili-adayi-10876208-haberi/> 22 Mayıs 2018). Bu durum o toplumun zaman içerisinde çokkültürlü bir hale dönüşmesine yol açabileceği gibi (Kirman, 2017, s.119) çokkültürlü bir toplum olmanın sonucu da olabilir.

Nitekim Sevilay Kaygalak’a (2009) göre de göç, kentin ekonomik, toplumsal, kültürel ve politik yaşamına damgasını vuran bir olgu olarak öne çıkar. Özellikle göçün kontrolsüz döneminde gelir dağılımını, kentin fiziki dokusunu, kent yönetimini, kentin sosyo-kültürel yapısını etkiler. Göç eden kişilerin yerleştikleri ülke halkı ile kültür, tarih gibi ortak paydaları olsa bile genelde kendilerini farklı, psikolojik açıdan dışlanmış, marjinal hissederler. Bu durum birkaç kuşak sürebilir. Dışlanmış ve marjinal olmaktan kurtulmak için bir an önce toplum içinde yükselerek mal-mülk edinmeye, mevki sahibi olup saygınlık kazanmaya çalışırlar.

Olumlu bir gelişme olarak göç, her alanda kişinin bilinçlenmesine yol açar. Göçmenler, yerli halk gibi öteden beri kurulmuş mevcut sosyo-ekonomik ve siyasi düzeni sorgusuz kabullenmez. Girişimci, eğitim sahibi, meslek sahibi olarak kazanç sağlamaya çalışır (Ağanoğlu, 2001, s.342).

Göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan parçalanmış aile problemi de göçmenlerin psikolojik durumlarında tam bir çöküntü meydana getiren hadiselerdendir. Örneğin Balkan Harplerinin neticesinde muhacirlerin alelacele göç ettirilmeleri neticesinde bazı aileler farklı şehirlere yerleştirilmiş ve bu karar aile birliğinin parçalanmasına neden olmuştur. Hatta bu sebeple intihar hadiseleri meydana gelmiştir (Ağanoğlu, 2001, s.346). Günümüzde ise Türkiye,

Göçmen Entegrasyonu Politikası Endeksi'nin (MIPEx) 2015 yılında yaptığı araştırmaya göre en yüksek puanı “aile birliğini sağlamak” maddesinden almıştır (<https://www.mipex.eu/turkey>).

Göçün, göç veren kaynak toplum üzerinde de ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda önemli etkileri vardır. Belki de en önemli etkisi genç, vasıflı ve üretici nüfusunun kayba uğramasıdır. Bunun yanında işgücü, sermaye ve ekonomik kaynaklar da azalır. Sonuç olarak bölgenin gelişim hızı düşer ve göçün hızı daha da artar (Kaygalak, 2009, s.18-19). Bu duruma savaş sonrası Suriye'nin uğradığı ekonomik kayıp örnek olarak verilebilir. İngiltere'deki düşünce kuruluşu Chatham House tarafından 2015 yılında yayınlanan rapora göre Suriye ekonomisi, ülkedeki çatışmaların başladığı 2011 yılından bu yana yaklaşık % 60 oranında küçülmüştür (BBC NEWS Türkçe, 24 Haziran 2015).

1.4. Göç ve Kadın

Kadınlar ve erkekler arasında göç nedenleri, göç sürecine katılım, bu süreç sırasındaki tecrübeler, göçün etkileri, göçmenlerin tutumları ve tepkileri açısından önemli farklar vardır. Bunun en önemli nedenlerinden biri gelenekler ve görenekler, toplumda kadın ve erkeğe biçilen roller, aile içi iş bölümü gibi etkenlerdir. Hem ayrıldıkları hem de geldikleri yeni mekânla ilişkileri bu temelde belirlenir. Göç sürecinde sosyo-ekonomik sınıf, kültür, etnik kimlikler kadar cinsiyet de önemli rol oynamaktadır (Pınar İlkaracan ve İpek İlkaracan, 1998, s.3).

Göçmenlerin sosyalleşmesi sürecinde kadın göçmenlerin, bu değişimi göç edilen toplumun değer yargılarına göre gerçekleştirdikleri görülür. Bunun en büyük nedeni kaynak ülkede çalışmak ve üretmek noktasında fırsat bulamayan belki de yadrganan kadınların geldikleri ülkede sosyal hayata atılma fırsatı bulmasıdır. Elbette ki geçim şartları ve içine girdikleri yeni toplumda onları kınayacak kimselerinin olmaması, kaynak ülkede maruz kaldıkları toplumsal cinsiyete dayalı zulümler, aile içi şiddet, kadın cinayetleri, kız kaçırma, insan ticareti, kadınlara yönelik bazı geleneksel uygulamalar bunda oldukça etkilidir.

Bu açıdan bakıldığında göçün sadece olumsuz değil, insan hayatına katkı sağlayan olumlu ve geliştirici yönleri olduğu da söylenebilir. Örneğin Young (2007, s.38), göç etmenin toplumları sadece mağdur etmediğini, aksine güçlendirip zenginleştirebildiğini ifade

etmektedir. Bunu da şu şekilde örneklendirir: Göç eden kadınlar para kazanıp ailelerini koruyup kollamaya başlar. Üretici ve faydalı hale gelirler. Çocukları ise farklı bir sistemde eğitim aldıklarından dolayı ülkelerine geri döndüklerinde çokkültürlü bireyler olarak görülecektir. Bu da onları lider duruma getirir. Bunlar göçün yapıcı yönleridir.

Mustafa Aykaç da (2007, s.45) göçün kadınlar için geliştirici ve güçlendirici bir süreç olarak dinamik bir özelliğe sahip olduğunu, uluslararası göç dikkate alındığında kadınların geleneksel ve ataerkil otorite altında yaşadıkları şartlardan kendi hayatlarını daha fazla belirleyici oldukları şartlara geçtiklerini ifade etmektedir.

Cemal Yalçın'a (2004, s.27) göre ise özellikle köylerde aile büyükleriyle birlikte yaşayan kadınlar, göç kararı alınmasında eşlerini -gidilmesi yönünde teşvik ederek- etkilerler. Bu şekilde göç edilen yerde kayınvalide, kayınpeder, elti, görümce gibi baskılardan kurtulup daha özgür olacaklarına, kendi evlerini diledikleri şekilde çekip çevireceklerine inanırlar. Belki de bu sebeplerle kadınların, erkeklere göre daha fazla göç eğilimi taşıdığını söylemek mümkündür (Ravenstein, 1885, s.196).

İleri kapitalist toplumların ekonomik yapılanması sonucunda, düşük ücretli işlerde ve hizmet sektöründe kadınlar için çalışma imkânları artış göstermiştir. Bu artış ile birlikte oluşan istihdam talepleri, kadınsılaşmış göç hareketlerinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Ayşe Emel Akalın, 2014, s.34).

Ev işlerinde çalışmaya hazır göçmen kadınların varlığı, Avrupa'ya olan göçmen akımlarının gittikçe daha kadın yoğun bir hale gelmesinin altında yatan en önemli nedenlerden biridir (Erdem ve Şahin, s.62). Mesela, Avrupa'da kadınların iş yaşamına daha fazla girmesiyle hem yaşlı nüfusun hem de çocukların bakım hizmeti ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ayrıca kadınların çalışması ev işleri için de yardımcıya ihtiyacı gerekli kılmıştır. Tüm bu ihtiyaçlar karşısında kadınların ön plana çıkmasında, geride kalanlara para gönderme konusunda kadınlara daha fazla güveniliyor olması da etkilidir (Bett, Loescher ve Milner, 2017, s.15).

Göçmen kadınları tarafından kaynak ülkelere aktarılan dövizler ekonominin önemli yapı taşları haline gelmektedir. Nitekim Akalın'ın (2014, s.149) Eski Sovyet Bloğu ülkelerinden gelen göçmen kadın işçiler üzerine yaptığı araştırmada, görüşülen göçmen ev işçisi kadınların büyük kısmının, Türkiye'de kazandıkları parayı memleketlerine göndererek ailelerinin temel ihtiyaçlarını karşıladıkları anlaşılmaktadır.

Küreselleşme olgusuyla birlikte giderek artan göç hareketleri, genişleyen talep için arz yaratırken; bakım ve ev içi hizmetlerinde çalışan göçmen kadınlar “küreselleşmenin hizmetçileri” olarak tanımlanmaktadır (Erdem ve Şahin, s.58).

Bazı göç türleri kadınlara özgü olarak nitelendirilir. Mesela iş bulma, iş tayini gibi sebeplerle yapılan bağlantılı göçler erkek üyeyi takip eden kadınların hareketini anlatır. Burada kadın, birey olarak bağımsız bir göç kararı değil, aile içindeki konumuna (eş, anne, genç kız) göre yeni bir mekâna gitmektedir. Aynı şekilde evlilik göçü de kadınlara özgü bir göç türüdür. Her iki göç türünde de itici ve çekici güçler kadınla ilgili değildir. Kadın, erkeği takip eder durumdadır (İlkcaracan&İlkcaracan, 1998, s.3, Buz, 2009,s.43).

Cevdet Yılmaz (2009, s.225) Türkiye genelinde yaptığı bir araştırmasında, kırsal kesimde (köylerde) evlenen genç kızların ancak % 18’inin yaşadığı (bulunduğu veya yakın) bir köye gelin olarak gittiği, % 82’sinin ise evlilik yoluyla kentlere göç ettikleri sonucunu elde etmiştir. Bu evliliklerin bir kısmında göç, evliliğin neticesi iken bir kısmında ise asıl hedeftir. Bazı genç kızlar kente göç edebilmek için kentte yaşayan kişileri eş adayı olarak görmektedirler.

Göçmen kadınlarla ilgili ilk çalışma Avrupa’da 1975 yılında gerçekleştirilen Birinci Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı’dır. Bu konferansta kadınlara yönelik cinsel şiddet konusu ele alınmıştır Bett, Loescher ve Milner, 2017, s.14). Bunu takiben Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1975-1985 yılları arasındaki dönem “Kadın On Yılı” olarak ilan edilmiştir. “Eşitlik, Kalkınma ve Barış” hedeflerine ulaşmayı amaçlayan Kadın On Yılı’nın ana teması “İstihdam, Sağlık ve Eğitim” olarak belirlenmiştir (Kadın 2000: 21. *Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış*" (PEKİN+5) Başlıklı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun Hazırlık Dönemi ve Sonuçları Hakkında Bilgi Notu).

1990’lı yıllara gelindiğinde ise Ruanda ve Bosna’da cinsel şiddet ve tecavüzlerin savaşlarda adeta silah olarak kullanılmasının etkisiyle uluslararası insan hakları kuruluşları, kadın mültecilere yönelik politikalarını oturtmaya başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak mültecilik olgusunun kadın ve erkek için farklı şekillerde gerçekleştiği, kadınların korunma ihtiyacının farklılığından dolayı artı politikalar uygulanması, bu politikaların planlanmasında ve uygulama aşamalarında kadınların da aktif yer alması gerektiği kabul edilmiştir.

Kadın mülteciler büyük oranda 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki nedenlerden (politik, dini, etnik ırka bağlı sosyal gruba mensubiyet vb.) dolayı göç etmelerinin yanında cinsel şiddet, aile içi şiddet, namus cinayetleri gibi devlet korumasından yararlanamadıkları durumlarda da göç etmektedirler. Bu nedenle sığındıkları ülkede cinsiyetlerine yönelik özel koruma mekanizmalarına ihtiyaçları vardır. Eşleriyle beraber göç etseler bile, bir birey olarak başvurularının alınmasının önemi büyüktür (Saraydın, 2007, s.65).

Toplumsal cinsiyete dayalı zulümler, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yapılan çalışmada beş kategoride ele alınmıştır:

1. Kaçıştan önceki çatışmalar sırasında iktidar sahipleri veya askerler tarafından maruz kalınan cinsel tacizler, cinsel şiddet uygulamaları, toplu tecavüzler, hamile bırakılma, kaçırılma gibi uygulamalar,

2. Kaçarken sınır muhafızları ve eşkıyaların cinsel saldırılarına maruz kalma, insan ve köle ticareti yapanlar tarafından yakalanma gibi durumlar,

3. Sığınılan ülkede otorite ve yetki sahibi kişiler tarafından cinsel saldırıya uğrama, bakıcı aile yanında kalan kız çocuklarının cinsel tacize uğraması, yaşamak için fuhuş yapmaya zorlanmak, yasal statü ve yardım beklerken cinsel tacize uğrama gibi durumlar,

4. Geri dönüş esnasında bir kadınlara yönelik bir takım zararlı geleneksel uygulamalara, iktidar sahipleri veya sınır muhafızları tarafından cinsel istismar ve cinsel saldırılara maruz kalmak, geri dönmeye zorlanmak gibi durumlar,

5. Döndükten sonraki yeniden entegrasyon sürecinde cinsel tacizle cezalandırılmak, karar almak süreçlerinin dışında bırakılmak, kaynaklara erişimin engellenmesi (Barın, 2015, s.16-17).

Gökçe Saraydın'a (2007, s.66) göre kadınlar eğitim düzeyleri ne olursa olsun, eğer doğru yaklaşımlar geliştirilirse inisiyatif kullanabilmektedirler. Bunun için dil ve okuma-yazma öğrenme, iş bulma, hukuki sorunlarını çözme gibi konularda destek verilmesi etkili olmaktadır. Bu bağlamda kadınlar çok daha etkili bir hedef gruptur. Gerekli destek sağlandığında zorunlu göçün bütün aşamalarında aktif bireyler olabilirler.

1.5. Göçmenlikle İlgili Kavramsal Tanımlamalar

Günlük hayatta mülteci, sığınmacı, muhacir, göçmen kavramları sık sık kullanılmaktadır. Aslında her biri farklı hukuki statüleri ifade eden bu kavramların birbirinin yerine kullanılması yanlış anlaşılmalara neden olmaktadır. Aşağıda siyasette, medyada ve sosyolojideki kullanımlarına göre farklı anlamlara gelen bu kelimelerin resmi anlamlarına yer verilmiştir.

1.5.1. Mülteci, Sığınmacı, Şartlı Mülteci, Muhacir ve Göçmen Kavramları

Mülteci, Arapça kökenli bir kelimedir ve aslı “sığınmak, bir yere kaçmak” anlamında “إلتجاء”dır.

“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.” (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615)

Mültecinin göç ettiği ülke yetkililerinden kendisine

- Ayrımcılık yapılmamasını,
- Dini özgürlüğünün garanti altına alınmasını,
- Mahkemelere sınırsız erişim imkânlarından yararlanmasını,
- Çalışma,
- Eğitim,
- Barınma ihtiyaçlarının giderilmesini,
- Kamu yardımlarından yararlanmasını,
- Seyahat edebilmesini,
- Bulunduğu ülkeden kovulmamasını isteme hakkı vardır (1951 Cenevre sözleşmesi, 3, 4, 26, 22, 23, 26 ve 32.maddeler (Çağlar, 2010, s.67).

Sığınmacı ise yukarıdaki nedenlerden dolayı ülkesini terk eden ve henüz sığınma talebi, kaçtığı ülkenin yetkilileri tarafından 'soruşturma' safhasında olan kişidir. İskân Kanunu Madde 3/3'e göre "*Türkiye'de yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruret ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara sığınmacı denir.*" (T.C. Resmi Gazete, 21 Haziran 1934, Sayı: 2733). Bu yönetmelik ile Avrupa'dan gelenler *mülteci*, Avrupa dışından gelenler ise *sığınmacı* olarak adlandırılmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 1994 yönetmeliğinde ise *sığınmacı* olarak ifade edilen kişiler için *şartlı mülteci* kavramı kullanılmıştır. Resmi Gazete'nin 62. maddesinde tanımı yapılan şartlı mültecinin mülteci kavramından farkı, mültecilik kriterlerini taşıyan ancak Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalan kişileri kapsaması; ayrıca üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmalarına izin verilmesidir (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615). Türkiye'ye sığınan Suriyeliler Avrupa dışından gelmeleri sebebiyle mülteci olarak adlandırılmazlar. Mültecilik ve şartlı mültecilik bireysel olarak uluslararası koruma statüsü sağlamaktadır. Suriyeliler ise kitlesel olarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Ülkesinden ayrılmak zorunda bırakılmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve kitlesel olarak göç etmiş yabancılar için "Geçici Koruma" adı altında farklı bir koruma statüsü tanımlanmıştır.⁶

Muhacir kelimesi de Arapçadır ve "ayrılmak" anlamına gelen "هاجر" kelimesinden türetilmiştir. Dinî sebeplerle bir yerden diğer bir yere göçmeyi işaret eder (Ahmet Önkal, 1998, TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), c.17, "Hicret" Maddesi). Hicret eden kişi muhacir olarak adlandırır. Özellikle, 632 yılında çektikleri eziyet ve işkencelerden dolayı Mekke'den Medine'ye göç etmek mecburiyetinde kalan Müslümanlar için kullanılan bir kelimedir. Muhacir kelimesi özellikle Balkan göçmenleri için de kullanılmış ve halk arasında göçmen kelimesinin yanı sıra muhacir, mâcır gibi sıfatlarla tanımlanmışlardır. Muhacir kelimesi özellikle Suriyelilerin ülkemize gelmesiyle yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye'de Suriyelilere yardım eden insanlar kendilerini ensar, yardım ettikleri insanları ise muhacir olarak görmektedirler.

Göçmen, Türk Dil Kurumuna göre "kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk)" olarak tanımlanır. İnsanlar hem kendileri hem de

⁶ Geçici Koruma statüsü hakkında araştırmamızın ikinci bölümünde detaylı bilgi verilecektir.

aileleri için maddi ve sosyal imkânlarını arttırmak amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket edebilirler (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s37). Uluslararası alanda kabul edilmiş evrensel bir göçmen tanımı yoktur. Ancak yapılan göç tanımlarında daha çok, kişinin göç kararının kendi özgür iradesi ile zorlayıcı herhangi bir dış faktörün etkisi olmadan alınmış olması vurgulanır. Uzmanların çoğu, göçün nedeni ve hukukî statüsünden bağımsız olarak “ikamet ettiği ülkeden ayrılarak başka bir ülkeye giden kişi” tanımı üzerinde hemfikirler” (TÜRKSAM Göç / Göçmen Bülteni, 2 Ekim 2018). Mülteci de tıpkı göçmen gibi farklı bir bölgeye hareket eden kişi olmasına rağmen göçmendenden en bariz farkı, maruz kaldığı zulüm dolayısı ile ülkesini terk etmiş olmasıdır. Göçmen ise genellikle ekonomik nedenlerle, bizzat kendi rızasıyla ve yasal yollarla başka bir ülkeye yerleşen kişidir (BİA Haber Merkezi, 20 Haziran 2001).

Birleşmiş Milletler’e göre bir kişinin göçmen olarak kabul edilebilmesi için yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet etmesi gerekir. Göçün gönüllü veya gönülsüz, düzenli veya düzensiz olması, göç yollarının farklılığı bu durumu etkilemez. Ancak mevsimlik tarım işçileri bu tanıma dâhil iken, turist veya işadamı statüsü ile bir yıldan az süre ile seyahat edenler buna dâhil değildir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.37).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), mültecileri de göçmen kategorisine alır. Ancak örgüte göre, "Her mülteci göçmen sayılsa da her göçmen mülteci değildir." (<https://www.goc.gov.tr/iltica-terimleri-sozlugu>).

İnsanlar çok farklı sebeplerle yer değiştirebilirler. İş bulmak, eğitim olanakları, aileleri bir araya getirmek, daha konforlu bir hayata kavuşmak gibi çekici faktörler olabildiği gibi, doğal afetler, yoksulluk, kıtlık, savaş gibi itici faktörler de etkili olabilir. Bu sebeplerden dolayı ülkelerini terk eden kişiler, genel olarak uluslararası hukuk çerçevesinde, mülteci olarak tanımlanmayacaktır. (https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf. Erişim tarihi:19.12.2020).

Göçmen kavramı ile yakından ilgili diğer kavramlar da şunlardır:

Cenevre Sözleşmesi: 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilerin uluslararası düzeyde yasal haklara sahip olmasını sağlayan önemli tarihsel gelişmelerin sonucudur. Sözleşme; mülteci tanımını, mültecilerin hakları ve

sorumluluklarını belirleyen en temel hukuki belgedir. Ancak Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi kısıtlama şartı ile imza atmıştır. Mültecilik ancak Avrupa'dan gelen kişiler için geçerlidir. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Türkiye'nin, sözleşmenin hiçbir hükmünün mültecilere, Türkiye'de Türk uyruklu kişilerin haklarından fazlasını sağlayamayacağı şeklinde ihtirazi kaydı vardır.

Coğrafi Kısıtlama: Yukarıda da ifade edildiği gibi Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi kısıtlama ile imzalamıştır. Coğrafi kısıtlama mülteci korumasının sadece Avrupa'da (Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Bakanlar Kurulunca belirlenebilecek diğer ülkelerde) meydana gelen olaylar nedeniyle iltica talep eden kişiler açısından sağlanma yükümlülüğü altında olunmasına işaret eder. Bu durumda Avrupa Konseyi üyesi olmayan Suriyelilerin yanı sıra İran, Irak, Afganistan, Mısır, Sudan, Somali gibi ülkelere gelen sığınmacılar da mülteci statüsünde olamazlar.

Türkiye'nin 1967 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koymasının nedeni, öncelikle Ortadoğu ve Asya bölgesindeki siyasi istikrarsızlıkların mülteci akımını doğuracağı endişesidir. Çünkü Türkiye mülteciler açısından transit geçit yolları üzerinde bir konuma sahiptir. Öte yandan Batılı ülkelerin Türkiye'yi tampon bölge olarak kullanma ihtimali de vardır (Çiçekli, 2003:132; aktaran Türkoğlu, 2011,s.105).

Coğrafi kısıtlama, uluslararası koruma arayan kişilere kalıcı çözümler sağlanmasının önünde bir engel teşkil etmez. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca Avrupa ülkelerinden gelen mülteciler veya Avrupa dışındaki ülkelere gelen uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahipleri Türkiye'de bulundukları süre boyunca aynı hak ve hizmetlerden yararlanabileceklerdir (Adıgüzel, 2016, S.6).

1.5.2. Göç Alanında Çalışan Kurum ve Kuruluşlar

Göç alanında hizmet veren birçok kuruluş vardır. Aşağıda kaynak olarak yararlanılan bazı ulusal ve yerel kuruluşlara yer verilmiştir.

Uluslararası Göç Örgütü, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Af Örgütü, gibi kuruluşlar uluslararası göç kuruluşlarıdır. Mülteci Hakları

Merkezi, Mültecilerle Dayanışma Derneği/Mülteci Der, Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, İNSAMER gibi kuruluşlar ise göç alanında çalışan yerel kuruluşlardır.

Kısa adı (UGÖ/IOM) olan **Uluslararası Göç Örgütü** kuruluş amacını; düzenli ve insani göç yönetiminin sağlanmasına yardımcı olmak, göç konularında uluslararası işbirliğini teşvik etmek, çözüm arayışlarını desteklemek, göçmenler için insani yardım sağlamak olarak açıklamaktadır. Merkezi İsviçre olan örgütün 169 üye ülkesi vardır. (IOM TR.pdf). Göç yönetiminin zorluklarının aşılması, göçmenlerin refahının artırılması, saygınlıklarının korunması gibi hedeflere yönelik organizasyonlar yapmakta ve uluslararası toplumdaki ortaklarıyla işbirliği halinde çalışmaktadır.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK/UNHCR) mülteciler, zorla yerinden edilmiş topluluklar ve vatansız kişilerin hayatlarını kurtarmayı, haklarını korumayı ve onlar için daha iyi bir gelecek inşa edilmesine yönelik çalışmalar yapmayı amaç edinmiş küresel bir kuruluştur (<https://www.unhcr.org/tr/>). 14 Aralık 1950 tarihinde BM Genel Kurulu'nun aldığı bir kararla kurulmuş olan BMMYK, dünya genelinde mültecilerin korunması ve mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler bulmak için insani ve sosyal faaliyetler yapar. Kuruluşun faaliyetleri siyasi bir nitelik taşımamaktadır (<http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727>.ErişimTarihi:19.12.2020).

Uluslararası Af Örgütü/Mülteci Hakları Birimi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin "*Her insanın zulüm karşısında, başka ülkelere sığınmaya ve bu ülkelerde sığınmacı işlemi görmeye hakkı vardır.*" şeklindeki 14. maddesine dayanarak sığınma hakkını temel bir hak olarak görmektedir. Tüm insanların İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi tarafından kabul edilen insan haklarına erişebilmesini sağlamak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu faaliyetlerinden biri de mülteci ve sığınmacıların insan haklarının korunmasına yöneliktir (<https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari>).

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği, merkezi İstanbul olan bir sivil toplum kuruluşudur. Misyonunu; mülteci ve sığınmacıların yaşam hakkının korunması, işkence ve baskı ortamına geri gönderilmelerinin önlenmesi, hukuki haklarının korunarak onurlu bir hayat yaşamaları için çalışmalar yürütmek, mülteciliğe sebep olan politikaların ve insanlık dışı muamelelerin sona ermesi için devletleri ve uluslararası kuruluşları işbirliğine sevk etmek şeklinde ifade etmektedir (<https://www.umhd.org.tr>).

Mülteci Hakları Merkezi, Türkiye menşeli bir sivil toplum kuruluşudur. Savaş ve zulüm sebebiyle Türkiye'ye sığınmış yabancıların hukuki haklarının korunması, yabancıların sığınma haklarına erişimi, sığınma alanındaki mevzuat, politika ve uygulamaların uluslararası standartlarla uyumu, kamuoyunda sığınmacılara yönelik hoşgörü ve dayanışmasının arttırılması yönünde uzmanlığa dayalı faaliyetler yürütmektedir (<https://www.mhd.org.tr/tr/>).

Kısa adı İNSAMER olan **İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi**, İHH İnsani Yardım Vakfı bünyesinde kurulmuş bir araştırma merkezidir. Merkezde, insani yardım, insani diplomasi ve insan hakları konuları başta olmak üzere sosyal bilimlerin farklı dallarında araştırmalar ve bilimsel çalışmalar yapılmaktadır (<https://insamer.com/>).

Mültecilerle Dayanışma Derneği/Mülteci Der, kuruluş gayesini yurdumuza sığınmış sığınmacı, göçmen ve mülteci durumundaki sahipsiz insanların haklarını korumak ve savunmak olarak tanımlamaktadır (<http://www.multeci.org.tr/hakkimizda/tuzuk/>). Merkezi İzmir olan kuruluş, mülteci ve göçmenlere yönelik farkındalık oluşturmak, araştırmalar yapmak, mülteci ve göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarını gidermek gibi faaliyetler yapmaktadır.

Türkiye'de göç ile ilgili çalışma yapan birçok devlet kurumu vardır. Aşağıda bu kurumlardan İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç Politikaları Kurulu, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı hakkında bilgi verilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM): Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulmuştur. Söz konusu Kanun, 11/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve aynı gün Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığına bağlı bir kuruluştur. Göç alanına ilişkin politika ve stratejilerin uygulanması, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunması ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi amacıyla faaliyet gösterir (<https://www.goc.gov.tr/>).

Göç Politikaları Kurulu: Göç Politikaları Kurulu, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 105 inci maddesiyle kurulmuştur. İçişleri Bakanı başkanlığında beş toplantı gerçekleştirmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte, 13 Eylül 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 17 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Göç Kurulu" ismiyle yeniden yapılandırılmıştır. İlgili maddeye göre Göç Kurulu, İçişleri Bakanlığı'nca belirlenecek bakanlık, kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonu ve uygulanmasını takip etmek gibi görevleri yerine yetirir (<https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu>).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD): Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı afetlerin önlenmesi ve zararlarının azaltılmasını, afetlere müdahale edilmesi ve sonrasındaki iyileştirme çalışmalarının en kısa sürede tamamlanmasını kendisine amaç edinmiştir. Bu amaca yönelik faaliyetlerin planlanması, yönlendirilmesi, desteklenmesi, koordine edilmesi ve etkin uygulanması için ülkenin tüm kurum ve kuruluşları arasında işbirliğini sağlamak için çok yönlü faaliyetler yapmaktadır. (<https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda>).

1.6. Göçmen Politikaları

Göç olgusu ile ilgili birçok farklı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri göç olayının yaratabileceği sorunları ve getirileri saptayabilmektir. Daha önceki bölümlerde de işaret edildiği gibi göç edilen toplumdaki sosyal değişim ile birlikte uyum problemleri görülebilir. Göçmenlerin geldikleri ülkede azınlık durumuna girmeleri, kültürlerinin, dillerinin, renklerinin, dinlerinin, alışkanlıklarının, kıyafetlerinin, yaşam tarzlarının farklı olması sorun yaşamalarına neden olabilmektedir (Çağlar, 2010, s.63).

Ömer Taşçı ve Abdullah Kara (2019, s.263) göçmenlerle ilgili uyum politikalarının devletten devlete farklılıklar gösterdiğini, bu sebeple de çok çeşitli uyum politikaları geliştirildiğini ifade etmektedir. Özellikle modern devletlerin Batı kaynaklı hukuk anlayışına dayalı anayasa, kanunlar ve yönetmelikler gibi yasal çerçeveleri vardır. Göçmenlerin de bu kurallara uymaları beklenir. Ayrıca her ülkenin geçmişten günümüze getirmiş olduğu anonim bir takım adetler, gelenek ve görenekleri vardır. Adıgüzel (2016, s.172) bu sebeple kitlesel göç hareketlerinin göç alan ülkeleri ötekiler ile beraber yaşamaya yönelik politikalar geliştirmeye zorladığını ifade etmektedir.

Günümüz modern devlet yapısında göçmen politikaları ekonomilerini güçlendirmek, sosyal ihtiyaçlarını karşılamak, tarihi bağlar, sınırlarını korumak gibi nedenlerle çok geniş bir yelpazede ilerlemektedir (Şeker, 2015, s.11). Göçmenlerin ev sahibi olan yeni topluma yerleşmeleri süreci hakkında çok sayıda teorik model vardır. Bunların arasında en çok bilinen kavramlar "asimilasyon" (assimilation), "akkültürasyon" (acculturation) ve "entegrasyon" (integration)'dur. Ayrıca, "çokkültürcülük" de günümüzde yaygın bir kavram olarak kullanılmaktadır (Martikainen, 2010, s.264).

Asimilasyon farklı kültürlere karşı uygulanan ilk politikalardan birisidir (Taşçı ve Kara, 2019, s.279). TDK sözlüğünde "özümleme, benzeşme ve farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme" olarak tanımlanmaktadır (<https://sozluk.gov.tr/>). Erişim tarihi: 13.12.2020). Göç Terimleri Sözlüğü'nde (2009, s.10) ise azınlık olan etnik veya sosyal bir grubun dil, gelenek, değerler, davranışlar veya temel hayati çıkarlarda meydana gelen değişimler sonucu diğer grupla uyumlu hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır.

Bozkurt Güvenç (1996, s.122) ise "bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi, giderek, kendine benzetmesi, kültürel egemenliği altına almasıdır" diyerek asimilasyonun kültürel boyutuna dikkat çekmiştir. İncelendiğinde asimilasyona maruz kalan grubun kültürel uygulamalarını tamamen terk etmese de zamanla içine girdiği toplumun diğer fertlerinden ayırt edilemez hale geldiği görülür. Asimilasyon kültürel uyumun en aşırı halidir, denebilir.

Asimilasyon daha çok ulus devletlerde görülen bir politikadır. İlk geldiklerinde ev sahibi toplum ile kesin çizgilerle birbirinden ayrılan göçmenlerin ulus devlet kimliği ile asimile olmaları ve bir uyuma kavuşacakları düşünülür. Bu bir süreçtir. Asimilasyoncu politikaları

savunanlar bu tezin başarısı için ABD'yi örnek gösterirler (Adıgüzel, 2016, s.163). Amerika'ya dünyanın her bir tarafından gelen insanlar renkleri, dinleri, ırkları farklı olmasına rağmen “Amerikalı” ismi ile yaşamaktan rahatsızlık duymazlar.

1960'lı yıllara kadar izlenen yol ne yazık ki, zorla asimilasyondan başkası değildir. Daha sonra başlayan çokkültürcü hareket, biraz da liberal düşüncenin katkısıyla, asimilasyon teorilerinin zayıflatılarak çöktürülmesine neden olabilmektedir (Yalçın, 2004, s.4).

Berry'e göre ev sahibi olan baskın grup göçmen grubun asimilasyon stratejisini desteklerse erime potası (melting pot), ayrılma stratejisini desteklerse ayırma (segregation), marjinalleşmelerini dayatıyorsa dışlama (exclusion), kültürel çeşitliliğini desteklerse uyumu temsil eden çokkültürlülük (multiculturalizm) meydana gelir (Berry,2001; aktaran Şeker, 2015, s.15).

Çokkültürlülük kuramları ise devletlerin yasal bütünlüğü çerçevesinde kültürel farklılıkları yeniden yorumlayan yaklaşımlar olarak ortaya çıkmıştır (Say, 2017, s.32). Yusuf Adıgüzel (2016, s.165) kültürel çoğulculuk veya çokkültürlülük kavramının, farklı sosyal kültürlerin bir arada çatışmadan yaşadığı bir toplum tipini tanımlamakta kullanıldığını ifade etmektedir. Will Kymlicka (1998, s.49) ise bir devletin çokkültürlü sayılabilmesi için ya üyelerinin farklı uluslara ait olması (çok uluslu devlet), ya da farklı uluslardan kopup gelmiş olmalarını (çok etnikli devlet) ve bu olgunun bireysel kimliğin ve siyasi hayatın önemli bir yanının teşkil ediyor olmasını şart koşar. Bir toplumun çokkültürlü yapıda olduğunu söylemek için sadece gelenekleri, adetleri, değerleri açısından farklılığın olması yeterli değildir. İstikrar ve birlik için çokkültürlü toplumu oluşturan topluluklar arasında ortak aidiyet algısı ve istikrar çok önemlidir. Bunun için şu şartların gerçekleşmesi beklenir:

- Çeşitliliğin anayasal olarak tanınmış olması,
- İçinde yaşanılan çokkültürlü topluma sadakat algısı,
- Adalet.

Bu nedenlerle çokkültürcülük, anayasal güvence altında farklılıkların bir arada yaşamasını isteyen siyasi bir yaklaşımdır (Göktuna Yaylacı, 2017, s.352). Çokkültürlülüğü

koruyan asıl dinamik ise sivil toplumdur. Sivil toplumu besleyen de yine çokkültürlülüktür (Bağlı ve Özensel, 2005, S.42).

Anık (2012, s.18) ise *çokkültürcülük* ile *çokkültürlülük* arasındaki farka dikkat çeker. Çokkültürlülük kültürel çeşitliliği gösterir. Yani ülkede etnik ve kültürel farklılıkları ifade etmek için kullanılır. Çokkültürcülük ise bu durumu ideolojik ve normatif anlamda kabul eden, farklılıkları tanıyan ve yaşama hakkı veren ülkeler için kullanılır. Fakat bir ülkede çokkültürlü bir yapının olması o ülkenin aynı zamanda çokkültürcü olduğu anlamına gelmez.

Dünyada azınlık grupları modern toplumlardan gittikçe artan bir oranda kimliklerinin tanınmasını ve kültürel farklılıklarına saygı gösterilmesini istemektedirler. Bu durum “çokkültürcülüğün” meydan okuması olarak dile getirilmektedir (Kymlicka, 1998, s.37).

Çokkültürlülük, bilindiği üzere ilk olarak göçmen ülkeleri olan Amerika, Avustralya ve Kanada’da ortaya çıkmış ve ilk kez Avustralya ve Kanada gibi devletlerde politika olarak kabul edilmiştir. 1971’de Kanada’da çokkültürcülüğün devlet politikası olarak ilan edilmesiyle birlikte bu kavram sosyal bilimler literatüründe yer almıştır (Anık, 2012, s.118). Kanada’nın çokkültürlülük konusunda dünyada en çok adı geçen ülke olmasının nedeni İngiliz ve Fransızların birlikte yaşama adına yürüttükleri demokratik çalışma ve tartışmalardır (Bağlı ve Özensel, 2005, s.49).

Avrupa devletleri de çokkültürlü yapıyla genellikle işçi göçleri sonucunda karşı karşıya kalmışlardır. Ancak, Avrupa devletleri, karşılaşılan çoğulcu yapıya karşı farklı politikalar izlemişlerdir (Ceylan, 2016, s.1208). Günümüzde Almanya, Fransa gibi bazı Avrupa ülkeleri çokkültürlü bir yapıya sahip olmalarına rağmen politika olarak çokkültürcü değildirler. Ülkelerinde yaşayan göçmenlerin siyaset, ekonomi, eğitim alanında çözülmemiş birçok sorunu vardır. Mesela Almanya entegrasyon politikası üretmede oldukça geridedir. Fransa entegrasyondan daha çok bir asimilasyon ülkesi olmayı tercih etmiştir. Belçika ise asimilasyoncu ve çokkültürcü entegrasyon politikalarını bir arada kullanmasıyla karşımıza çıkar. Hollanda sömürgeci mirasını çokkültürcü bir yaklaşıma dönüştürmüştür (Kaya ve Kırış, 2016, s.37).

Batı dünyasında çokkültürcülük uygulamalarının başarısının az oluşunda bu kavrama yüklenen “tolerans” terimi oldukça etkilidir. Tolerans epistemolojik açıdan dayanmak, katlanmak, tahammül etmek, sıkıntı çekmek ve izin vermek gibi anlamları barındırır (Ömer

Aslan, 2001, s.236). Bu anlamı ile tolerans iki grup arasında ötekileştirmeye neden olan gizli bir nefret veya rekabete yol açabilir. Gerek iktidar gerek ahlaki değerler ve benzerleri için potansiyel bir tehdit oluşturur (Kaya ve Kır  , 2016, s.175).

Tarihte   o  unluk ve azınlık kültürleri arasında oluşabilecek potansiyel çatışmaları düzenlemek için yapılmış bazı uygulamalar vardır. Örneğin Almanya, ‘Polonya kendi ülkesindeki Alman kökenlilere belli haklar verdiği sürece’ kendi sınırlarındaki Polonya kökenlilere benzer haklar tanımıştır. Daha sonra Milletler Cemiyeti çerçevesinde belli bir temele oturtulmuş olsa bile yeterli olmamıştır (Kymlicka, 1998, s.27). Ayrıca uygulamalar noktasında sömürgecilik döneminin etkili olduğu da söylenebilir. Zaten Batı sömürgeciliğinin sömürdüğü toplu  ların kültürlerini baskı yoluyla değiştirmeye çalışması bilinen bir gerçektir (Bağlı ve Özensel, 2005, s.37).

On kişiden birinin göçmen olduğu Batı Avrupa’da yüzyıllar boyu uygulanan sindirme, yok etme ve asimilasyon sonucunda göçmenler arasında büyük bir gerilim ortaya çıkmıştır. 2005 yılı Kasım ayında Fransa’da meydana gelen ‘banliyö olayları’ (Yeni   afak Gazetesi, 10 Kasım 2005) ve 2013 yılında İsveç’in başkenti Stockholm’  n kenar mahallelerinden Husby’de ba  layan göçmen ayaklanması (<https://tr.euronews.com/2013/05/25/isvec-te-gocmen-isyani>)   rnek olarak verilebilir. Deutsche Welle’nin 26 Mayıs 2013 tarihli konuyla ilgili haberinde, Alman Bilim ve Siyaset Vakfı’ndan Kuzey Avrupa projesi yöneticisi Tobias Etzold’un   u sözü dikkat çekmektedir: “İsveç, yabancılarının uyumunda başarı sağlamış, bu konuda örnek bir ülke olarak gösteriliyordu. Ancak şu andaki durum, bunun sanıldığı gibi olmadığı gerçeğini ortaya koyuyor” (DW.COM İsveç’te Göçmen İsyanı Dinmiyor, 25 Mayıs 2013).

Ayhan Kaya ve Aysu Kır   (2016, s.93), birlikte barı   içinde yaşamanın refah dönemlerinde mümkün olduğuna, politik, yasal ve ekonomik kriz dönemlerinde ‘kapı komşularımızın’ ‘  tekilere’ ya da ‘içimizdeki düşmanlara’ dönüştüğüne ve dışlanmaya, ayrımcılığa ya da azınlıkla  tırma mekanizmalarına maruz kaldıklarına dikkat çekmektedir.

Çokkültürlülük kavram olarak yeni olmasına rağmen uygulamada hiç de yeni değildir. Farklı kültürlerin yan yana var oldukları bir sosyal hayat modeli olarak tarihin her evresinde örnekleri g  r  lm    tır. İnsanlık tarihinde bütünüyle içine kapalı, başkaları ile temassız bir kültüre rastlamak mümkün olmamıştır. Çünkü insan grupları sürekli etkileşim halindedir.   arpı  arak, değişerek, borç alıp vererek, hem birbirlerine karşı hem de kendi i  lerinde değişim

yaşarlar. Bu durum dostluklara, düşmanlıklara veya melez durumlara yol açar (Çelik, 2008, “Çokkültürlülük..”, s.321). Toplular tarih boyunca doğal olarak birden fazla kültürü barındırmıştır. Söz konusu doğal farklılık ve çeşitlilik nedeniyle birlikte yaşayabilme de insanlık tarihinin en önemli sorunlarından birisi olagelmıştır (Göktuna Yaylacı, 2017, s.249).

Mehmet Anık (2012, s.119) Osmanlı Devleti’nin tartışmaya açık yönleri ve uygulamalarına rağmen çokkültürcülüğün başarılı örneklerinden biri olduğunu ifade eder.⁷ Örneğin üç kıtadan oluşan ve çok büyük bir coğrafyada hüküm süren Osmanlı Devleti farklı ırk, din ve dillere mensup milletlerden oluşuyordu. Bu farklılıkları baskı altına alıp yok etmeye yönelik bir uygulaması olmadığı tarihte bilinen bir gerçektir. Aksine bu farklılıklara yaşam hakkı tanımış bir devlet geleneği oluşturmuştur. Sosyal bilimlerdeki çokkültürlülük tartışmalarının önemli isimlerinden Kanadalı siyaset felsefecisi Will Kymlicka (1998, s.240) da Osmanlı Devleti’nin farklı gruplara karşı hoşgörülü uygulamalarıyla çokkültürcülüğün güzel bir örneği olduğunu belirtmektedir.

Ulus-devlet yapılarının ortaya çıkmasından önce hem Osmanlı Devleti’nde hem de farklı coğrafyalarda sosyo-politik sistemlerinin bir sonucu olarak bireysel değil çoğul kimliklerin öne çıktığı görülür. Bunun bir sonucu olarak bireylerin gündelik hayatında, üyesi oldukları grubun kimliğini ortaya çıkaran toplumsal değerlerin baskısı vardır. Özellikle farklı din mensupları dahi sosyal yaşam tarzları, kılık ve kıyafetleri ile Osmanlı’nın çoğulcu devlet sisteminde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Osmanlı Devleti kültürel farklılıkları zenginlik olarak kabul etmiştir. Aynı dönemde Batılı krallıkların sömürgeci bir zihniyetle sınırları içindeki farklılıklara karşı şiddet ve baskı yöntemlerine başvurdıkları bir gerçektir. Sadece farklı dinlere değil Hristiyanlığın farklı mezheplerine bağlı olan topluluklara karşı bile son derece sert uygulamalar yapılmıştır (Kara Pilehvarian ve Şahin Özdemir, 2019, s.81). Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethi sırasında Hristiyan halkın İstanbul’da kardinal külâhı görmektense Osmanlı sarığı görmeyi tercih etmesi (A. Hikmet Eroğlu, 2000. s.319) bunun bir göstergesidir.

Örneğin 1492 yılında İspanya kralının Katolik bir İspanya yaratmaya karar vermesi üzerine dinlerini değiştirmek istemeyen Yahudilerin ülkeyi terk etmesi istenir. Bazı tarihçilere göre 200.000’e yakın İspanyol Yahudi’sinden 93.000 kadarı Osmanlı Devleti’ne gelir. II. Bayezid konuyla ilgili olarak eyalet valileri ve sancak beylerine gönderdiği fermanda Yahudi

⁷ Araştırmamızın ikinci bölümünde Osmanlı Devletinde çokkültürcü bir uygulama örneği olarak “Millet Sistemi”ne geniş olarak yer verilecektir.

göçmenlere her türlü kolaylığın sağlanmasını, içtenlikle kabul edilmelerini, göçmenlere kötü davranan veya zarara sebebiyet verenlerin cezalandırılacağını ilan etmiştir (İstanbul Tarihi Ansiklopedisi, 2015, s.161).

Avrupa Devletleri ülkelerine gelen Yahudilere ya kapıları kapatmışlar veya onları dış mahallelerde getto denilen yerlerde yaşamaya mahkûm etmişlerdir. Bütün bunlar olurken II. Bayezid'in şu sözü Osmanlı'nın çokkültürcü anlayışını yansıtmaktadır: “Bu krala nasıl akıllı ve uslu Fernando diyebiliyorsunuz? Kendi ülkesini yoksullaştırıyor ve benimkini zenginleştiriyor” (Antik Çağdan Günümüze İstanbul Tarihi Ansiklopedisi, 2015, s.162).

Osmanlı Devleti bu anlayış ile gerek İspanya'dan gerek Portekiz ve İtalya'dan sürgün edilen on binlerce Yahudi'yi kentlere yerleştirmiştir. Ayrıca Endülüs'ten sürülen Müslüman Moriskolar da Galata'ya yerleştirilmişlerdir. Osmanlı'nın son dönemlerinde Rusların zulmünden kaçan Çerkezler ve Balkan halkı da Anadolu'ya sığınmış, geldikleri yerlerde hem kültürel hem de siyasi ve iktisadi açıdan özgür bir yaşam hakkı elde etmişlerdir (Anık, 2012, s. 123).

Yakın tarihte, 1992'de Bosna savaşı gibi tecrübeler en azından bazı insanlar için İslam ve Hıristiyanlık gibi farklı medeniyetlerin barış içinde beraber var olamayacağı iddialarını kanıtladığı için çokkültürcülük fikri tehlikededir (Kaya, 2016, s.181). Hatta 2000'li yıllarla birlikte olumlu hava değişmiş ve bazı politikacılar çokkültürcülüğün resmi ölüm ilanını vermiştir (Göktuna Yayıncı, 2017, s.353).

Kültürel Karşılaşma (Akültürasyon) ise iki ya da daha çok kültür grubunun etkileşimi (kültür alışverişi) sonucunda kültürlerin belli oranda değişmesine denir. *Kültürel Uyum* veya *Kültürel Karşılaşma* şeklinde de kullanılır. Göç Terimleri Sözlüğü (2006, s.62) bu kavramı farklı kültürden gruplar arasında meydana gelen temaslar neticesinde kültürel adetlerdeki bir dizi değişim olarak tanımlar. Bu temaslar göç hareketleri veya ekonomik yer değişimleri sebebiyle olabilir. Karşılaşan gruplar özel alanlarında kendi kültürlerini korurken kamusal alanda baskın kültürün özelliklerini benimseyebilir. Akültürasyon iki orijinal kültürün unsurlarını sentezleyen yeni bir kültürün oluşmasına neden olabilir.

Bozkurt Güvenç (1996, s.122) ise akültürasyonu şöyle tanımlar: “Kültürel yayılma süreciyle gelen maddi ve manevi öğelerle, başka kültürden birey ve grupların, belli bir kültürel etkileşime girmesi ve karşılıklı etkileşim sonunda her ikisinin de değişmesidir.”

Bozkurt Güvenç, akültürasyon oluştuğunda gruplardan biri baskın olsa bile her iki sistemin de bu kültür ilişkisinden etkilendiğini ve değişikliğe uğradığını önermektedir. Güvenç bu süreçte sadece insanların değil, araçlar, kurumlar, hatta tüm kültürel öğelerin değişikliğe uğradığını ifade etmektedir (Güvenç, 1996, s.126).

Ali Çağlar'a (2010, s.64) göre akültürasyon yerli kültürün belli öğelerine adapte olmaktır. Kişilerin kendi kimliklerini asla terk etmedikleri, sadece göç ettikleri ülkenin dili gibi belli öğelerini öğrendikleri ve topluma adapte olmaya çalıştıkları görülmektedir.

Adıgüzel (2016) ise göçmenlerin refah düzeyi yüksek bir toplulukla karşılaşmaları neticesinde her iki kültürün de az veya çok birbirini etkilemesi sonucunda kültürel etkileşim yani akültürasyon meydana geleceğini ifade etmektedir. Bu tespiti ile sadece göç eden değil göç edilen topluluğun da ekonomik açıdan daha iyi durumda olsa bile değişimden etkileneceğine vurgu yapmıştır.

Akültürasyon sonucunda hem göç edenler hem de göç edilen toplumda 'kendi kültürel değerlerini' koruma refleksi doğar. Göç alan ülkelerin hükümetleri ülkelere gelen kişilerin topluma entegrasyonunu sağlamak üzere politikalar geliştirmeye çalışırlar. Toplumlar ise göçmenlere farklı tepkiler verirler. Bu tepkiler toplumsal kabul eşiklerine göre, birlikte yaşama ve hoşgöründen, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa kadar varan çok geniş bir yelpazeye sahiptir (Adıgüzel, 2016, s.163).

Örneğin Afrika'dan zorla koparılıp köle yapılan siyahların haykırıları, XX. yüzyılda ortaya çıkan birçok müzik türüne yön vermiştir. Blues tarzı müziğin Amerika'da ortaya çıkışı iki farklı toplumun birbirinden etkileşiminin iyi bir örneğini oluşturmaktadır. Afrika kıtasından Amerika'ya zorla götürülen siyahiler kültürlerini de beraberlerinde taşımışlardır. Yıllarca beyazlara ait çiftliklerde köle olarak yaşamaya mahkûm olmuşlar ve ötekileştirilmişlerdir. Siyahiler ötekiliklerini toplu halde söyledikleri negro şarkılarına yansıtmışlar, sonra ise bu çizgide blues, soul, jazz, rap ve hip hop tarzı müzikler doğmuştur (Gerard, 2005, s.10-67; aktaran Yusuf Çifci). 1700'lerde siyahlar ahırlarda ve tarlalarda çektiikleri acıyı dışa vurmak için müziği kullanmışlardır. Önceleri kapılara vurarak ritim tutmaları, sonraları ise mızıka ve gitarla tanışmaları blues müziğin gelişim basamakları olmuştur (Çağdaş Öğüç, 2015, s.28). Yusuf Çifci (2016, s.37) ise müzikal ötekileştirme ile toplumsal ötekileştirme arasında sıkı bir bağ olduğu ve blues şarkılardaki söylemlerde bu durumun net bir şekilde görüldüğünü ifade

etmektedir. Tıpkı bir blues şarkıda geçen “Zor değil mi? Zor değil mi? Zor değil mi? Zenci olmak?” sözleri gibi.⁸

Avrupa’da ise Türk döneri kültürel değişmeye yol açması açısından neredeyse siyasi bir krize yol açmıştır. Dünyanın en ünlü fast food zincirleri karşısında büyük ciroları ile güçlü birer rakip haline gelen döner firmaları bazı belediyelerin kültürel değerleri korumak adına döneri yasaklamasına neden olmuştur (Gerçek Hayat, 15 Mayıs 2017, BBC NEWS Türkçe, 9 Aralık 2017).

1960’lardan itibaren anti-demokratik olduğu da söylenebilecek olan asimilasyon teorilerinin yerini entegrasyon kavramı almaya başlamıştır (Kastoryano, 2000, s.48; aktaran Taşçı ve Kara, s.282). Göçmenlerin içinde yaşadıkları toplumla bütünleşebilmeleri konusunda yapılan çalışmalarda, önceleri ‘göçmenleri içinde bulundukları topluma uydurmak’ anlamındaki ‘adaptasyon’ kavramı kullanılırken, günümüzde göçmenlerin kendi etnik kültürlerini de koruyarak, ev sahibi toplum ile bütünleşmesini içeren ‘entegrasyon’ kavramı kullanılmaktadır (Adıgüzel, “Göçmenlerin..” 2016, s.184).

Entegrasyon, bir yerden başka bir yere kalıcı olarak taşınan bireylerin ve grupların, yeni yerdeki yaşam koşullarına maddeten ve zihnen uyum sağlamalarıdır. Sosyal sistemin kültürüne değil yapısına katılmaktır. Öz Türkçesiyle ‘bütünleşmek’tir (Çağlar, 2010, s.63). Daha açık bir ifade ile ev sahibi kültüre ve farklı kültürlerden gelen kişilere çeşitli yollarla uyum sağlamak, diğer kültürleri keşfetmek, öğrenme ve deneyimleme konusundaki istek, açıklık, isteklilik ve hazır bulunuşluk ve ilgi duymak anlamına gelmektedir. Örneğin gezme, tiyatroya gitme gibi günlük uygulamalar, yemek yeme, arkadaş gibi tercihler, beğenme, beğenmeme, kaçınma, yaklaşma gibi duygusal etkinlikler kişi ve grupların uyumunu gösteren tutumlardır (Çifçi, 2018, s. 2232-2256).

Entegrasyon, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak da tanımlanabilir. Bu yönüyle entegrasyon iki taraflı bir süreçtir. İyi bir entegrasyon politikası sadece ev sahibi toplumu göçmen topluluğa değil; aynı şekilde göçmen

⁸ “Zor değil mi? Zor değil mi? Zor değil mi? Bir zenci, bir zenci olmak? Zor değil mi? Zor değil mi? Zamanı geldiğinde alamamak paranı. Evet! Hiç fark etmez Çalıştığın süreyi nasıl kanıtladığın Beyaz adam mutlaka Kazıklayacaktır zenciyi arkasından...” (Oakley, 2004, s.54; aktaran Yusuf Çifçi, s.36))

topluluğu da ev sahibi topluma tanıtmayı ve her iki tarafın, barış ve uyum içerisinde yaşamalarını sağlamayı hedefler (HAK-İŞ, 2017, s.21).

Betül Dilara Şeker (2015, s.24)'e göre göç eden ve göç alan grupların uyumu değerlendirilirken kültürel, sosyal, politik yapıları, ulus üstü yapıların beklentileri, artan güvenlik ve ekonomik kaygılar dikkate alınmalıdır. Elbette her ülkenin iyi bir entegrasyon için göçmenlerden beklentileri farklılık gösterecektir. Göçmenlerin içine girdikleri yeni toplum ile sağlıklı bağlar geliştirmeleri, entegrasyonun en önemli neticesidir. Bunun için de göç sonrasında yerleştikleri toplumun kültürünü, siyasal ve sosyal yapısını, kamu anlayışını, kamu hizmetlerine erişim yollarını, iş ahlakını, meslek edinme, beceri geliştirme, eğitim alma ve iş bulma yol ve yöntemlerini bilmeleri, bu konudaki kaynaklara erişim becerilerini öğrenmiş olmaları beklenir.

HAK-İŞ Konfederasyonu'nun yayınladığı Sosyal Entegrasyon Rehberi'ne (HAK-İŞ, 2017, s.21) göre göçmen toplulukları yeni toplumsal yaşama başarılı ve sağlıklı bir biçimde entegre edilmezlerse, ortaya başlıca şu olumsuz sonuçlar çıkar:

1. İzolasyon,
2. Marjinalleşme-gettolaşma,
3. Sosyal gerçeklikten kopma/sosyal gerçekliğin dışında kalma,
4. Radikalleşme,
5. Sosyal gerilimler,
6. Toplumsal barışın tehdit edilmesi.

Entegrasyon süreci ile bağlantılı olarak Müller'in tespitleri oldukça önemlidir. Müller (2007, s.30-31) göçün çok zorlu bir süreç olduğunu ve psikolojik olarak sağlığı etkilediğini ifade ederek göçün psikolojik etkileri üzerinde durmaktadır. Göçmenler, göç öncesi faktörlerden etkilendikleri gibi göç sonrası faktörlerden de etkilenmektedirler. Göç öncesi faktörler genellikle göçmenin kişiliği, göçüş şekli, göç ettiği ülkede işkence ya da zulme maruz kalma durumlarıdır. Göç sonrası faktörler ise, göçe dair yaşanan yas duygusu ya da kültür şoku,

beklentiler ve karşılaşılan gerçeklikler arasındaki farklar, göç edilen ülkede kendini kabul edilmiş hissetmeme vb.dir. Psikolojik sorunlardan çok sık olarak görülenleri ise psikosomatik hastalıklar diye sınıflandırılan, yani fiziksel bir nedeni olmamakla birlikte kendini fiziksel emarelerle gösteren yakınmalar; örneğin ülserler, baş ağrıları, uyku problemleri, kaygı atakları, depresyon ve depresif şikâyetler, kaygı bozuklukları, kimi durumlarda intihar ve madde-alkol kullanımıdır.

Adıgüzel (2016, s.155) entegrasyonu bir nevi “yeniden toplumsallaşma” süreci olarak ifade etmektedir. Çünkü göçmenler yabancıları oldukları toplum ile bütünleşerek o toplumun bir parçası olmak için çaba harcamak zorundadır. Bu ise yeni bir ülkeye gelmiş kişilerin başa çıkmaları gereken sorunların başında gelir. Uyum süreci göçmenlerin tek başlarına üstesinden gelebilecekleri bir durum değildir. Hem göçmenlerin, hem göç edilen toplumun, aile, akran, eğitim kurumları, medya gibi toplumsallaşma araçlarının bu sürece katkıda bulunması gerekir.

Devlet politikası olarak da göçmenlerin eğitimini, sağlığını, sosyal güvenliğini ve toplumsal dayanışmalarını güçlendirecek ve toplumsal kabul mekanizmasını harekete geçirebilecek yeni sosyal projelerin üretilmesi gerekmektedir. Tarih boyunca göçler olmuştur ve olacaktır. Odaklanması gereken nokta belli sayıda kişinin bir yere göç ederek yer değiştirmesi değil, bu olayın toplumsal neticelerini ortaya koyabilmektir. Bunun için gerekli olan teknik, hukuki vb. altyapı oluşturulmalı ve sorun bu yönde aşılmaya çalışılmalıdır (Akıncı, Ahmet ve Ercan, 2015, s.80).

Göçmenlerin uyumu ile ilgili araştırmalarda; devletin politikası, istekliliği, istihdam, eğitim, barınma, sağlık, sosyal kabul, yasal bütünleşme ve haklar gibi konuların üzerinde durulduğu görülmektedir. Yeni gelenlerin kendilerini topluma ait hissedebilmeleri için kamusal hizmetlerden yerli halk ile eşit oranda faydalanabiliyor olmaları da sosyal entegrasyon açısından çok önemlidir.

İyi olanaklara sahip olan azınlıkların ana akım topluma kaynaşma oranları diğer göçmenlere göre fazladır. Öncelikle ana akım toplum ile fazlaca temas kurabilmeleri kültürleşme ve uyum sürecini hızla artırmaktadır. Geldikleri toplumun dilini, temel değerlerini öğrenmeleri gerekir. Dil öğrenme, en etkili eğitim yoluyla olmaktadır. Yapılan araştırmalarda bekâr ve genç göçmenlerin evli ve yaşlı göçmenlere göre daha çabuk dil öğrendiği, dolayısıyla daha kolay uyum sağladıkları görülmüştür. Ayrıca çalışma yükümlülükleri sebebiyle toplum ile

daha fazla iletişim halinde olan erkeklerin de entegrasyonu kadınlardan fazladır (Saygın ve Hasta, 2018, s.330).

Başarılı ve sağlıklı bir entegrasyon sürecinin sonunda;

- Mevcut toplumsal çatışma noktaları çözülebilir.
- Muhtemel gerilim ve çatışma noktaları önlenir.
- Hem göçmen toplumu hem de ev sahibi toplum için fırsatlar oluşabilir (HAK-İŞ, 2017, s.22).

Kültürel entegrasyon modeli ile ortaya çıkan Andrew M. Greeley, etnik farklılıkların yok edilmesinin imkânsız olduğunu vurgulamaktadır. Greeley'e (1971:53-58, Aktaran: Yalçın, 2004) göre ancak entegrasyondan söz edilebilir. Entegrasyon sürecini ise altı aşamalı bir yapı olarak anlatır.

1. Kültürel Şok: Hem göçmen hem de yerli toplumun farklı bir grubun varlığı nedeniyle kendi kültürlerinin tehlikede olduğunu hissetmesi sonucu yaşayacakları gerilimi ifade eder.

2. Örgütlenme ve Kimlik Bilincinin Gelişmesi: Göçmen grup içinde daha eğitimli olan memur, yazar, akademisyen gibi kişilerin önderlik etmesi ile topluluk örgütlenmeye başlar. Hem geldikleri ülkenin dilini öğrenir hem de asimile olacakları korkusunu yaşarlar ve böylece kimlik bilinci ve etnik gurur gelişir.

3. Elitlerin Asimilasyonu: Asimilasyon elitlerden başlar. Çünkü daha iyi şartlarda yaşamak arzusu ile göç ettikleri toplum içinde kalmak yerine yeni topluma eklemlenmek isterler.

4. Militalılık: Belli bir süre sonra geldikleri toplumun orta veya üst sınıfına geçen göçmenler kendilerini kentin asıl unsuru saymaya başlar ve yönetime katılmak ister. Yerli halkın bundan hoşlanmayacak olması göçmenlerde milital bir ruhu ortaya çıkarabilir. Bu milital ruh ise gelecekte etnik çatışmaları körükleyebilir.

5. Kendinden Nefret ve Anti-militalılık: Göçmenlerin tamamının toplumda iyi bir yer edinmesi ile tam bir bütünleşme sağlanmış olur. Bu durum karşısında milital ruh azalır ve toplumla entegre halinde modernleşmek duygusu ağır basar.

6. Uyumun Başlaması: Bütün bu aşamaların sonucunda yepyeni bir nesil ortaya çıkar. Etnik kimliklerinden ve geçmişte yaşanan bir takım olumsuz hadiselerden utanç duymadan haberdar olmak isterler. Bir zamanlar atalarının yaşadığı ülkeyi ziyaret etmek için değil de geçmişte orada nasıl yaşadıklarını anlamak için gidip görmek isterler

Cemal Yalçın (2004, s.66-68), Greeley'in altı aşamalı teorisi için ileri sürdüğü şeyin, sadece yabancı grupların birkaç kuşak sonrası bir ülke toplumu ile olan uyum süreci olduğunu söylemektedir. Greeley, hiçbir zaman tam asimilasyon olasılığından bahsetmemekte ve farklılıkların sürekli olacağı düşüncesiyle çokkültürcü söylemlere yakın olduğunu göstermektedir.

Türkiye, tarihi boyunca göç tecrübeleri yaşamış bir ülkedir. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriyeli göçü ile birlikte göçmen politikaları yeniden tartışılır hale gelmiştir. Hem göç edilen ülke halkı hem de göç edenler açısından doğru politikaları uygulamak son derece önemlidir. Tezimizin ikinci bölümünde “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı” kavramları üzerinde durulacak, Türkiye'nin göç tarihi incelenecek ve araştırmamızın bundan sonraki bölümlerinde Suriye'den ülkemize göç edenler için “Suriyeliler” ifadesi kullanılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TÜRKİYE'DE GÖÇMEN, MÜLTECİ VE ÖTEKİ ALGISI

2.1.Türkiye’de Göç: Türkiye’den Gidenler, Türkiye’ye Gelenler

Anadolu toprakları tarih boyunca sayısız göç hareketine şahitlik etmiştir. Osmanlı Devleti farklılıkları barındıran, bu farklılıkları yasalarla koruyan mozaik bir toplum modeli oluşturmuştur. Bu model sosyo-kültürel ve dinî planda çoğulcu bir nitelik taşıyan, her grubun kendi dinini, dilini, fikrini ve yaşama biçimini muhafaza ettiği “millet sistemi”dir (Kurtaran, 2011, s.60). Millet “din” anlamına gelmektedir ve Rum Hristiyanlar, Ermeni Hristiyanlar, Yahudiler gibi yasal olarak kabul edilmiş cemaatler için kullanılmaya başlanmıştır (Lewis, 2015, s.453). İlber Ortaylı (DİA, C.30, “Millet” Maddesi, s.66) millet sistemini bir bölgenin dârülslama⁹ katılmasından sonra buradaki ehl-i zimmenin¹⁰ bir ahidname, hukuk ve himaye bahşedici bir ahitle İslam Devleti’nin idaresi altına girmesinden doğan bir teşkilat, bir hukuki varlık olarak tanımlar.

Osmanlı toplumu içerisinde genelde kabul edilen dört millet (millet-i erbia) vardır. Bunlar, Müslüman milleti, Rum milleti, Ermeni milleti ve Yahudi milletidir. Müslüman milleti “Millet-i Hâkime”, Ermeni milleti ise “Millet-i Sâdıka” olarak isimlendirilmiştir. Müslüman milletini oluşturan başlıca unsurlar; Türkler, Araplar, Arnavutlar, Boşnaklar, Berberiler, Çerkezler, Gürcüler, Abazalar, Çeçenler vs.dir (Kurtaran, 2011, s.61). Rum, Ermeni ve Yahudiler de millettir ama etnik bir millet değil dini cemaatlerdir (Lewis, 2015, s.454).

Millet sisteminde her dini zümre kendi bölümünde yaşar. Mensuplarının refahı, yükselmesi, cezalandırılması da bu içtimai sistem içinde gerçekleşir. Millet kompartımanı içinde kişiler modern toplumdaki azınlığın aksine tutum ve davranışlar sergiler, aidiyetin verdiği güven ve emniyet içinde yaşarlar. Başka kompartımanlar ile yarışmak, kimlik ispatı,

⁹ Müslümanların hakimiyet altındaki yer (DİA, C.8, “Dârülslam” Maddesi, s.541).

¹⁰ İslâm ülkesinde (dârülslâm) vatandaş olarak müslümanlarla beraber yaşayan başka din mensuplarına verilen isimdir (DİA, C. 44, “Zimmi” Maddesi, s.428).

asimile olma veya asimilasyona karşı direnmek gibi durumlar söz konusu değildir (Ortaylı, DİA, C.30, “Millet” Maddesi, s.66).

Niyazi Berkes Avrupa’da bir İslam Devleti olarak gözüken Osmanlı Devleti’nin gerçekte bir İslam-Hristiyan Ortodoks birliğinin dünyasal gücü niteliğini taşıdığını ifade etmektedir. Batılı yazarlar tarafından Millet Sistemi terimiyle nitelenen Osmanlı rejiminde Hristiyan halkın mahalli cemaat örgütleri muhafaza edilmiş ve halk bu otonom yönetim altında ulusal nitelikleri ile yaşamaya devam etmiştir (Berkes, 1973, s.132).¹¹

Çok sayıda etnik ve dini kimliğe sahip grupların biraradalığı ile oluşan Osmanlı Devleti’nde millet sistemi, Fatih Sultan Mehmet’in, “Osmanlı Sultanlarının, Bizans İmparatorlarının ve Roma Sezarlarının meşru mirasçısı olduğu, dolayısıyla tüm tek tanrılı inanç sahiplerinin kabul edebileceği bir düzen kurmak zorunda olduğu” inancıyla yapılandığı bir anlayışın ürünüdür (Alkan, 2009-2010: 53; Erdoğan, 2008: 28-29; Karpas, 2004: 72; aktaran Uluç, 2012, s.13).

Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethinden sonra Ortodoks Patriği ataması ve Ortodokslara içişlerinde ve dinî konularda geniş özerklik vermesiyle başlayan millet sistemi, farklı milletlerin ekonomik, hukuki, dini, dilsel ve kültürel gelişimlerini desteklemiş ve kendilerine özgü kimliklerini korumuştur (Kurtaran, 2011, s.60). Rumlar Ortodoks Hristiyanlığın temsilcisi ve sözcüsü durumuna gelmişler ve İslam dinine geçmek zorunda kalmadan yüksek Osmanlı bürokrasisinde tercümanlık, Eflak ve Boğdan yöneticiliği gibi konumlara getirilmişlerdir (Karpas, 2010, s.126).

Zimmiler kendi hukuklarına tabi oldukları için İslam hukukunda uygulanan yasaklar (içki içmek, domuz eti yemek gibi) onlar için geçerli olmamıştır. Zekât vermekten ve cihat yapmaktan muaf tutulmuşlar, Müslüman memurların aldığı kadar maaş almışlar ve kendi inançlarına göre yaşamak ve eğitim almak hakkına sahip olmuşlardır. Buna karşılık kendi

¹¹ Kenanoğlu (2007, s.396)) ise Osmanlı Devleti’nde gayrimüslimlerin idari, mali, adli, cezai sahalarda otonom bir yapı içerisinde değil, dengeli ve kontrollü bir biçimde, devletin temel hukuki yapısını bozmayacak şekilde tek bir hâkim hukuk sistemi altında yönetilmesinin söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Şöyle ki devlet ruhani liderleri bir mültezim olarak kabul etmek suretiyle idari, mali, cezai yetkilerini kullandırmada bu kurumdan yararlanmışlardır. Böylece kilise teşkilatını devletin idari yapısı ile bütünleştirmiş ve yetki denetimini sağlayabilmiştir. Ruhani liderler tarafından cemaat mensupları arasında halledilemeyen meseleler Osmanlı mahkemelerince kesin çözüme bağlanmışlardır.

inançlarına aykırı olmayan İslam kanunlarına uymaları, himayesinde oldukları devletin saygınlığına riayet etmeleri istenmiştir (Özcoşar, 2003, s.127).

Osmanlı Devleti'ndeki bu hoşgörü siyaseti, zor durumda kalan birçok insanın ve grubun Osmanlı Devleti'ne sığınması için kapıları açmıştır. 1492 yılında Katolik olmaya zorlanan on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtararak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilip ardından Tarsus ve Adana gibi şehirlere yerleştirilmesi ve 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na sığınması hoşgörü siyasetinin kayda değer örneklerindendir. Benzer şekilde, 1830-1848 yılları arasında Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde Polonya Prensi ve Polonyalıların Osmanlı Devleti'ne sığınıp bugün İstanbul'da Polenezköy olarak da bilinen, eski adıyla "Adam Köyü"nü oluşturması (Beter, 2006, s.21-22); Macar Özgürlük Savaşı'nı kaybeden Prens Lajos Kossuth ve beraberindeki 3 bin Macar'ın 1849'da Osmanlı Devleti'ne gelmeleri; 1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangeli'nin yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı Devleti'nden koruma talep etmesi bu duruma örnek olarak verilebilecek diğer vakaları oluşturmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi>, Erişim: 19.12.2020).

Birinci Dünya Savaşı'yla beraber topraklarının önemli bir kısmını kaybeden Osmanlı Devleti'nde anayurttan göçler olmuştur. Osmanlı topraklarından yurt dışına en fazla göç veren yerler Suriye ve Lübnan'dır. Bu bölgelerde yaşayan halklar binlerce yıldır denizcilik ve ticaret yapmak sebebiyle batıya göç etme eğiliminde olduklarından göç bir gelenek halini almıştır. Kuzey Amerika'daki sanayileşme, Güney Amerika'daki büyük tarım işletmelerinin çoğalması gibi çekici etkenler, Osmanlı toplumunda ekonomik ve etno-kültürel yapıdaki değişiklikler gibi itici etkenler bir araya gelince geçmişte var olan dış göç geleneği canlanmış ve Suriye halklarıyla Anadolu'nun bazı kesimlerinde yaşayan insanlar yüzlerini batıya çevirmiştir (Karpas, 2017, s.359). 1821-1915 yılları arasında Suriye ve Lübnan'dan gerçekleşen göçün %61,8'i ABD'ye, %9,1'i Arjantin'e, %8,3'ü Avustralya'ya, %8,1'i Kanada'ya, %6,7'si Brezilya'ya ve %6'sı başka ülkelere yapılmıştır. Osmanlı belgelerine göre 1902 yılına gelindiğinde Amerika kıtasına göç eden Osmanlıların sayısı 1.200.000'dir ve bunların yaklaşık 600.000'i Suriye ve Cebel-i Lübnanlıdır (Genç ve Bozkurt, 2010, s.72).

Osmanlı Devleti'nin 1914 yılında yapılan son nüfus sayımında Müslüman tebaanın sayısı 15.044.846'dır. Toplam nüfus ise 18.520.016'dır (Sakin, 2008, s.203). Oran açısından bakıldığında nüfusun %19'u, yani her beş kişiden biri Türk ve Müslüman olmayan Osmanlı

tebaasıdır. Bu sayı Cumhuriyetin kuruluşundan dört yıl sonra %3'ün altına düşmüştür. 1. Dünya Savaşı boyunca ve sonrasında ortaya çıkan Türkiye'nin ulus-devlet olması projesi ile Türkiye hızla Türkleşmiş ve Müslümanlaşmıştır. Bu yolda atılan adımların en önemlilerinden biri nüfusun homojenleşmesi olgusudur. İşte 1915 yılında "Ermenilerin tehciri" ve 1923 Lozan Antlaşması çerçevesinde Yunanistan ile Türkiye arasında yapılan "nüfus mübadelesi" bu homojenleşmenin bir sonucudur (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.54).

1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişi göç ettirilmiştir. (<https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>, Murat Sezik, 2017, s.142). Balkanlar'daki toplam Müslüman sayısı on ila on bir milyon civarındadır. Bu da toplam nüfusun yaklaşık %18'ini teşkil eder (Karpat, 2017, s.233).

İran Devrimi ile Asya ve Afrika ülkelerindeki ekonomik ve sosyal krizlerin yol açtığı istikrarsızlıklar insanları daha güvenli gördükleri Türkiye'ye göçe zorlamıştır. 1988 yılında 51 bin Iraklı, 1989'da 345 bin Türk kökenli Bulgaristan vatandaşı, 1992'de 25 bin Bosnalı ve 1999'da 10 bin kadar Kosovalının Türkiye'ye gelişi önemli kitlesel sığınma vakaları olarak görülebilir (Çağlar, 2010, s.46).

Özetlenecek olursa XIX. yüzyıldan bugüne Türkiye'yi etkileyen beş temel uluslararası göç dalgasından söz etmek mümkündür.

- a) Osmanlı'nın son yıllarında artan toprak kaybı neticesi Osmanlı bakiyesi Türk ve Müslüman nüfusun gelmesi;
- b) Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan mübadele anlaşmalarıyla muhacirlerin gelişi, gayrimüslimlerin gidişi;
- c) Almanya başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine 1960'larda başlayan ve 1970'lerde artan işçi göçü;
- d) 1980'li yıllarda Bulgaristan, Afganistan ve Irak, 1990'lı yıllarda Bosna Hersek ve Kosova, 2001 yılında Makedonya gibi daha çok Osmanlı bakiyesinden gelen göç dalgası;
- e) 1990 sonrası komşu ülkeler başta olmak üzere çeşitli coğrafyalardan daha çok İstanbul'a ve büyük şehirlere gelen ve yeni göçmenler olarak adlandırılan sığınmacılar, transit

göçmenler, bavul ticareti yapanlar, kadın dadılar ve ev çalışanları, Avrupalı emekliler, tedavi amaçlı gelenler vs. (Kirman, 2017, s.124).

Anadolu topraklarının gidenleri ve gelenleri hiç eksik olmamıştır. Etkilerinin uzun süreli olması bakımından özellikle iki göç hadisesinin üzerinde durulması gerekmektedir: Ermeni Tehciri ve Nüfus Mübadelesi.

2.1.1.Ermeni Tehciri

Ermeniler yüzyıllar boyunca Osmanlı Devleti tarafından millet-i sâdika olarak kabul edilmiştir (Halaçoğlu, 2006, s.16-25). Ancak Avrupa devletlerinin “Şark Meselesi” olarak şöhret bulan politikaları, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren zayıflayan Osmanlı idaresine karşı ciddi bir sorun teşkil etmesine neden olmuştur. Başta Rusya ve İngiltere olmak üzere yabancı devletler bu cemaati tahrik etmeye ve dinî, siyasi, ekonomik menfaatleri doğrultusunda kullanmaya başlamışlardır. Şöyle ki Ermeni cemaat Osmanlı’nın son zamanlarında erkek nüfusun savaşmak için uzaklarda olmasını fırsat bilmiş, köy baskınları, katliamlar, ırza geçmeler gibi zorbalıklara yönelmiştir. Yine Kafkasya’da on binlerce Ermeni silahlandırılmış, cephede Ruslarla beraber savaşmış (Sertçelik, 2015, s.232) ve son olarak da Van’da devlet kurduklarını ilan etmiştir. Bunun üzerine 24 Nisan 1915 tarihinde Dâhiliye Nâzırı (İçişleri Bakanı) Talat Paşa, 14 vilayet ve 10 mutasarrıflığa bir genelge göndermiştir. Genelgede "Hınçak, Taşnak ve benzeri Ermeni komitelerinin kapatılması, belgelerine el konulması, liderleri ve zararlı faaliyetleri bilinen Ermenilerin tutuklanması ve bunlardan bulundukları yerlerde kalmaları sakıncalı görülenlerin uygun yerlerde toplanmaları" talimatını vermiştir (Altıntaş, 2005, s.84).

Ancak Türk ordusunun savaş alanında olması sebebiyle olaylar önlenememiş ve İçişleri Bakanı Talat Paşa, Enver Paşa’nın talimatı üzerine tehcir uygulamasının bütün sorumluluğunu üzerine alarak icraatı başlatmıştır. 27 Mayıs 1915 tarihinde “Vakt-i seferde icraat-i hükûmete karşı gelenler için cihet-i askeriyece ittihaz olunacak tedâbir hakkında

Kanun-ı Muvakkat” çıkarılmıştır¹² (Halaçoğlu, 2006, s.71). Tehcirin uygulandığı alanlar Erzurum, Van, Bitlis, Mersin, İskenderun gibi cephelerin güvenliğini sarsacak alanlardır. Bu bölgelerin dışında yaşayan Ermenilerin de Osmanlı Devleti’ne karşı giriştikleri isyanlar nedeniyle tehcirin yaygınlaştırılması ihtiyacı ortaya çıkmış, yalnızca Protestan ve Katolik Ermeniler bu tehcirden muaf tutulmuştur (Altıntaş, 2005, s.86). Ermenilerin arasında kendi işleriyle meşgul esnaf ve tüccarlar, yetimhanedeki öksüzler ve muallimler, hastalar ve a’maları, ihtiyar kadınlar ve askeri imalathanelerde çalışanlar da tehcir uygulamasının dışında tutulmuştur (Demir, 2008, Şubat). Babaları tehcir edilmiş çocuklar ise hükümetin himayesine alınmıştır (Çelik, 2008, “Ermeni...”, s.154).

Tehcirin gerekçesi olarak Van isyanı, Ermeni mezalimi gibi sebeplerin yanında Ermenilerin bu bölgelerde düşmanla işbirliği yapması ve komitacılara yataklık ettiğinin tespit edilmesi, 8 Şubat 1914’te Rusya ile imzalanan ve adeta Ermenilere bağımsızlık veren antlaşmadan kurtulmak istenmesi de eklenebilir. (Halaçoğlu, 2006, s.72).

Yaklaşık bir yıl devam eden tehcir uygulaması neticesinde yaklaşık 500.000 civarında Ermeni o zaman savaş bölgesi olmayan bugünkü Suriye ve Irak topraklarına nakledilmiştir (Altıntaş, 2005, s.96, Özşavlı, 2019, s.23). Savaşın bitmesi ve şartların değişmesiyle 18 Aralık 1918 tarihinde geri dönmelerine izin verilmesinin ardından yaklaşık 300.000 Ermeni geri dönmüştür. Osmanlı Devleti muhacirlerin kaybettikleri mal ve mülklerinin iadesi için çaba sarf etmiştir. Ayrıca geri dönenlere tıbbi yardımlar yapılmış, Hilal-i Ahmer gibi sivil toplum kuruluşları ilaç, giysi, gıda ve temizlik malzemesi sağlamıştır (Çelik, 2008, “Ermeni...”, s.144-157).

¹² Savaş zamanında hükümet uygulamalarına karşı gelenler için asker tarafından uygulanacak önlemler hakkında geçici kanun.

2.1.2.Nüfus Mübadelesi

Osmanlı Devleti'nin topraklarını kaybetmesi sürecinde Müslüman tebaa ile Hristiyan tebaa arasında gerilimler artmış, güven zedelenmiş ve büyük olasılıkla birlikte yaşama isteği zarara uğramıştı. Bu durumda çatışmaların olduğu bölgelerdeki Müslümanlar Anadolu'ya doğru, kendini güvende hissetmeyen Hristiyanlar ise Anadolu dışına doğru göç etmeye başlamışlardı. Yaşanan bu nüfus hareketleri Lozan'da da gündeme gelmiş ve günümüzde neticeleri açısından hala tartışılan Türk-Yunan mübadelesi sözleşmesi, 30 Ocak 1923 tarihinde iki heyet tarafından imzalanmıştır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, 100-101).

Balkanlarda ulus devletlerin kurulma sancıları yaşanmaktayken bölgedeki Müslümanlar, bu amaç önündeki büyük engellerden biri olarak görülmüşlerdir. Bölgedeki şehirlerin çoğunda nüfus kesafeti olarak baskın olan bu nüfusun azaltılması veya tamamen çıkarılması tek çözüm olarak görülmüştür (Erdal, 2012, s.21).

Yapılan eleştirilerden biri de bu anlayışla devletlerin, etnik temizliği, henüz birey ve göçmen haklarının olmadığı bu dönemde, sulh yoluyla kendi aralarında anlaşarak, göçmenlerin istek ve eğilimlerini kesinlikle dikkate almadan yapmış olmalarıdır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, 100-101). Örneğin Ağanoğlu (2001, s.291) zorunlu bir göç olarak anlattığı Balkan göçlerinin etnik arındırma politikasına hizmet eden bir toplum mühendisliği olduğunu ifade etmektedir. Böylece “ümme” yapısından kurtulup “millet” yapısına geçmek, daha somut bir ifade ile dindaştan soydaşa, İslam Ümmetinden Türk Milletine dönüşüm yaşanmıştır.

Mübadele özel bir göç türü olarak ifade edilmekte ve yeni kurulmakta olan ulus-devletlerin hem etnik hem de dini açıdan homojenleştirme çalışmalarını hızlandıran son derece sistematik bir “etnik temizlik” aracı olarak görülmektedir. İçduygu ve diğerlerinin Onur Yıldırım'dan aktardığına göre bu uygulama *etnik ayrıştırmanın sağlanması anlamında' en iyi tarihsel örnek...*” olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2006, s.18; aktaran: İçduygu vd. 2014, s.101).

Nüfus mübadelesi ile birlikte Anadolu'dan yaklaşık 1,5 milyona yakın Ortodoks ve Rum Yunanistan'a, buna karşılık Yunanistan'dan yaklaşık 500 bin Müslüman ise Anadolu'ya göç etmiştir. Mübadele sonunda yaklaşık 2 milyon insan, başkaları tarafından kendileri adına alınan bir kararla anayurdundan başka topraklara gitmek ve hiç görmedikleri

yeni bir memleketi kendilerine yurt edinmek zorunda kalmışlardır. İnsanların göç nedeniyle çekecekleri zorluklara karşılık her iki devlet de ötekilerden kurtulacak ve nüfusunu daha homojen hale getirecektir (Küçükasya Göç Araştırmaları Merkezi, 2001, s.20).¹³

1923 Nüfus mübadelesi iktisadi ve sosyal açıdan Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli sorunu olmuştur. Türkiye ekilebilir topraklarının büyük bir kısmını kaybetmiş olmanın sıkıntılarını yaşarken aynı zamanda esnaf sınıfını da kaybetmiştir. Bir yandan da gelen mübadilleri iskân etmek ve onları üretici hale getirmek için uğraşmak zorunda kalmıştır (Erdal, 2012 S.25).

Göç eden Rumlar esnaf ve ticaret erbabı, gelenler ise daha çok tarım ile uğraşan rençber insanlardır. Herkesin daha evvel yaşadığı yere ve çalıştığı işe göre yerleştirilmesi hedeflendiği halde bu gerçekleşmemiştir. Örneğin, tütüncülük yapan Rumlara zeytinlikler verilmiştir. Nüfus mübadelesi hem gidenler hem de gelenler açısından birçok travmaya sebep olmuştur. Mübadiller yerli halk tarafından “tango, yaban, bitli muhacir, gavur tohumu, yarım gavur” tabirleri ile dışlanma, yerleştirildikleri evlere layık görülmemesi, işsizliğe neden olmakla suçlanma gibi tepkilerle karşılaşmışlardır (Ağanoğlu, 2001, s.243).

¹³ İlber Ortaylı'ya göre zorunlu mübadeleden hariç tutulanlar; Yunan ana kıtasındaki Türkler ile İstanbul, İmroz ve Bozcaada'daki Rum Ortodokslar idi. Göçe zorlanan Anadolu'daki Rumlar içinde Türkçe konuşan ve Yunanca bilmeyen Karamanlı denilen nüfus da vardı (Balta, 2015, s.9).

2.2.Türkiye’deki Mültecilerin Tarihsel Süreci

Eski çağlardan beri Anadolu toprakları birçok göç hareketine şahitlik etmiş ve günümüzde de şahitlik etmeye devam etmektedir. Hem iç göçler hem de -gerek sığınma olgusu ile Osmanlı ve Türkiye topraklarına gelenlerin, gerek yurt dışına işçi olarak gidenlerin oluşturduğu- dış göçler toplumun karşılaştığı en önemli göç hareketlerindendir (Beter, 2006, s.21-22). Cumhuriyet döneminde 1922-1945 yılları arasında Yunanistan, Balkanlar ve Almanya’dan yaklaşık 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye’ye gelmesi, 1988-2000 yılları arasında Irak, Bulgaristan, Bosna ve Kosova’dan yaklaşık 900 bin kişinin gelmesi Türkiye’nin mevcut göç tarihinin en somut örnekleri arasında yer almıştır. Her defasında Türkiye milyonlarca kişiye ev sahipliği yapmıştır (Türkiye Göç Raporu, 2015, s.133).

On üçüncü yüzyılın sonunda Türkçe konuşan aşiret liderleri ve az sayıda Hristiyan kabile şefi tarafından kurulan Osmanlı Devleti, çeşitli inanışların halk seviyesinde barış içinde bir arada yaşamasına imkân tanıyan “uçlara özgü” serbest ve eklektik bir İslam anlayışına dayanıyordu. Bu anlayış II. Mehmet tarafından *millet* sistemi şekline sokularak resmleştirilmiştir. Klasik Osmanlı siyaset teorisine göre toprak ve üzerindeki her şey hanedan-sultana aittir. Ancak 1864 vatandaşlık kanununun kabul edilmesiyle, halk sultanın uyuğu olmaktan çıkarak Osmanlı Devleti’nin vatandaşı haline gelmiştir. (Karpat, 2009, s.20-23).

1919-1923 arası yıllar ise özellikle dış dünyaya karşı yeni devletin kurucuları tarafından modern Türk vatandaşlığının formüle edildiği bir erken inşa dönemidir (Kaygusuz, 2005, s.210). Bu süreçte Türkiye Cumhuriyeti’nin en önemli konularından biri (kimin ne şartlarda devletin muhatabı olacağı tartışmaları ile) tebaadan ‘birey’e ve ‘vatandaşlık statüsü’ne geçiş ve bu süreçle ilintili olarak birey-devlet ilişkisi olmuştur (Uluç, 2012, s.8). İlk defa bu dönemde; yeni siyasal toplumun yasal ve meşru üyelerinin kimler olacağı, fiziksel, kültürel ve siyasal alanlarda çizilen sınırların içinde kimlerin kalacağı, bu sınırların hangi ölçütlere göre çizileceği tartışılmıştır (Kaygusuz, 2005, s.198).

Bülent Tanör’e (2007, s.226) göre Mütareke döneminde Arap topraklarının kaybedilmesi, anayurdun bile paylaşılmak istenmesi doğal-ulusal sınırlara çekilme olgusunu gündeme getirmiş ve ulusal-bağımsız bir toplumun ve devletin kurulmasını zorunlu kılmıştır. Koşullar feodal-ümmeççi-çokuluslu bir imparatorluk karşısında *uluslaşma* sürecini beslemiş ve *ulusal toplum*, *ulusal devlet* ve *anayasa* anlayışları bu zeminde yeşermiştir.

Türkiye’deki ülkesel kimliğin oluşum süreci Avrupa tipi ulus-devlet ideolojisine göre gerçekleşmiş ancak Avrupa’daki benzerlerinden farklı bir ulus-devlet modeli ortaya çıkmıştır. Devlet, eski bağlılık ve kimlikleri yenilerine dönüştürürken bir yandan da toplumu ve kültürü millileştirmiş, sonrasında da bizzat yaratmakta olduğu milletle özdeşleşmiştir (Karpas, 2009, s.18). Hem Türk vatandaşlığına dahil olma noktasında hem de kültürel homojenliğin oluşturulmasında temel kriter din unsuru olmuştur. Böylece üniter vatandaşlık anlayışı din temelinde kurgulanmış bir milliyet ilkesi olarak savunulmuştur (Uluç, 2012, s. 15).

Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni ulusal vatandaşlığının fiziksel, kültürel ve siyasal sınırlarının çizildiği Lozan müzakerelerinde Ankara Hükûmeti’nin uzlaşmacı bir tutum sergilemiş olması dikkat çekicidir. Yeni devletin kurucuları çok dinli ve kültürlü, karmaşık nüfus yapılarına sahip bölgeler üzerindeki iddialarından birer birer vazgeçmiştir. Bu uzlaşmacı tutumun ardında Batı Trakya, Hatay, Musul gibi karmaşık nüfus yapılarına sahip bölgelerin idealize edilen homojen yeni siyasal toplumun önünde bir engel olarak görülmesi düşüncesi vardır (Shaw, 2000:1213-1230; aktaran Kaygusuz, 2005, s.203).

Bağımsızlık savaşını yürüten lider kadro içinde halen halife-sultana bağlılık ve imparatorluğun devamından yana olmak düşüncesinin hâkim olması, imparatorluk düzeni içinde yüzyıllardır oluşmuş siyasal toplum ve üyelik anlayışından modern-ulusal vatandaşlığa geçişi karmaşık bir hale getirmiştir.¹⁴ Bu sebeple 1919-1923 dönemi için ulus-devlet fikrinin tam anlamıyla benimsenmiş olduğunu söylemek mümkün değildir. Milliyetçi seçkinler açısından bile elde kalan topraklarda yeni bir vatan oluşturmak, siyasal düzenin ve vatandaşlık kavramının değiştirilmesini zorunlu kılmamıştır (Kaygusuz, 2005, s. 201).

Türkiye’deki mültecilerin tarihsel sürecini anlayabilmek için Cumhuriyet sonrası meydana gelen göçleri *ulus-devlet*, *modernite* ve *uluslararası göç* çerçevesinde ayrı ayrı değerlendirmek gerekir.

1-1923-1950 Erken Cumhuriyet-Ulusal İnşa Dönemi: Ulus-devletin temeli bu yıllarda atılmıştır. Şöyle ki bölge ülkelerde ulusçuluk ideolojisinin yayılması Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan toplulukları da etkisi altına almış, kozmopolit “millet” sistemi ideolojisinin çözülmesine neden olmuştur. “Millet” sisteminden “ulus-devlet” sistemine

¹⁴ Rauf Orbay sultanlık konusunda şöyle diyordu: “Sultanlığa vicdanımla ve duygularıyla bağlıyım...” (Feroz Ahmad, 2007, s.73)

geçişin ilk adımları bu dönemde uygulanan iskân politikası ile atılmıştır. Cansu Abacı Yıldız’a (2019, s.239) göre 1926 İskân Kanunu, dönemin ulus devletleşme akımının bir ürünüdür. 31 Mayıs 1926 tarihinde çıkarılan 885 sayılı İskân Kanunu Müslüman ağırlıklı nüfusa dayalı ulus-devlete götüren ilk anayasal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır ¹⁵.

Bu bağlamda söz konusu iskân politikasının dinsel farklılıkları toplumun asli unsuru olarak kabul eden “millet” sisteminden, “Müslüman” ağırlıklı, homojen bir ulus-devlete doğru geçişin önemli uygulamalarından biri olduğunu söylemek mümkündür (İçduygu, vd. 2014, s.99). Buz (2008, s.3) bu dönemi “Ulusal İnşa Dönemi” olarak isimlendirmektedir. Bu dönemde, daha çok savaş sonunda Cumhuriyet Türkiye’si sınırları dışında kalan ama Osmanlı sınırlarında yaşayan Müslüman ve çoğunlukla Türk kökenli nüfusun göç ettiği görülmektedir.

1926 İskân Kanunu’ndaki eksiklikler ise 1934 İskân Kanunu ile giderilmeye çalışılmıştır. Hatta Türkiye’de mülteci ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belgenin 1934 İskân Kanunu olduğu söylenebilir. Kanun, Türkiye’ye yapılacak sığınma ve göç hareketleri ile birlikte ülke içi iskân ile ilgili düzenlemeleri içerir. Bu kanunda, “dış göçle” Türkiye’ye gelme ve buraya yerleşme hakkına sahip olanlar “Türk soyundan ve kültüründen gelen kişiler” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, çıkan yasanın ulus devlet yaratma idealiyle yapıldığını göstermektedir. Öte yandan Türkiye’de yaşayanları “Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olanlar”, “Türkçe konuşmayan, fakat Türk kültüründen sayılanlar” ve “ne Türkçe konuşan, ne de Türk kültürüne ait olanlar” olmak üzere üç gruba ayırması, Türk

¹⁵ 1926 İskân Kanunu: Türkiye ekonomik açıdan ilk kitlesel göç hareketine (nüfus mübadelesi) hazırlıksız yakalanmıştır. 1926 İskân Kanunu bu şartlara göre hazırlanmış 13 maddeden oluşan düzenleyici bir kanundur.

Kanunun birinci maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti Memleketi dâhilinde yerleşmek maksadı ile dışarıdan münferit veya toplu olarak gelmek isteyenlerin hükümet tarafından kabul edilmiş kararlara göre tevfiğ edilerek kabul edilmeleri ve iskân mahallerinin tayini ve bu mahallere sevki Dâhiliye Vekâletine ait olduğu vurgulanmıştır.

Kanunun ikinci maddesinde Türk harsına dâhil olmayanlarla, frengi, cüzzam gibi hastalık sahiplerinin ve ailelerinin (bulaşma devresinde), siyasi ve askeri suçluların, cinayetten hüküm giyenlerin, anarşistlerin, casusların, çingenelerin ve memleket haricine çıkarılmış olanların kabul edilmeyecekleri bildirilmiştir (Yıldız, 2019, s.241-243).

milliyetçiliğinin vatandaşlığa mı, ırka mı, yoksa kültüre mi bağlı olduğu tartışmasına neden olmaktadır (İçduygu, Erder, Gençkaya, s.124-126).

Canan Emek İnan'a (2016, s.18) göre İskân Kanunu'nda Türk kimliğine yapılan göndermeler ulus söyleminin çekirdeğini oluşturmaktadır. Özellikle yasanın üçüncü maddesinde geçen "Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler" ifadesi, geleneksel Türk dış göç politikasının temelini atan ve halen uygulanan yaklaşımı yansıtmaktadır.

Ayrıca yasada Çingeneler ve Kürtlerle ilgili rahatsız edici ifadeler kullanılmıştır. Özellikle, "Kürtlerin" adı zikredilmeden onlar hakkında çok önemli kararlar alınmıştır. Hatta bazı maddeler¹⁶ Kürt aşiret reislerini tasfiye etmeyi hedeflediği iddiasıyla çokça eleştirilmektedir. "Bu bağlamda bu yasanın, 'Türkleştirmeyi ve özellikle 'Kürtlerin asimilasyonunu' hedefleyen 'Türkçü-milliyetçi', 'asimilasyonist' ve hatta kimilerine göre 'ırkçı' bir proje olduğu iddia edilmektedir." (İçduygu, Erder, Gençkaya, s.126).

Ağanoğlu (2001, s.292) İskân Kanunu gibi yasaların hem yeni kurulan ulus devletin homojenleştirilmesi hem de gelen göçmenlerin Türkiye Cumhuriyeti'nde asimile olabilmeleri için bir toplum mühendisliği anlayışı ile yapıldığını ileri sürmektedir.

Erken Cumhuriyet dönemi iskân kanunları uygulamasının birtakım sonuçları ortaya çıkmıştır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür:

1-Demografik değişim: Erken Cumhuriyet döneminde göç politikaları, ulus devlet inşası ve türdeş bir toplumsal yapı oluşturmak için etkili bir şekilde kullanılmıştır (İnan, 2016,

¹⁶ Madde 9 — Türkiye tabiiyetinde bulunan gezginci çingeneleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebeleri, toplu olmamak üzere kasabalara ve serpiştirme sureti ile Türk köylere dağıtıp yerleştirmeye; casuslukları sezilenleri sınır boylarından' uzaklaştırmaya ve ecnebi tebaası gezginci çingeneleri ve Türk kültürüne bağlı olmayan göçebeleri millî sınırlar dışına çıkarmaya Dahiliye Vekili salahiyyetlidir.

Madde 10 — A : Kanun aşirete hükmî şahsiyet tanımaz. Bu hususta her hangi bir hüküm, vesika ve ilâma müstenit de olsa tanınmış haklar kaldırılmıştır. Aşiret reisliği, beyliği, ağalığı ve şeyhliği ve bunların her hangi bir vesikaya veya görgü ve göreneğe müstenit her türlü teşkilât ve taazzufları kaldırılmıştır. (Resmi Gazete, 31 Haziran 1934 sayı:2733 Kanun: 2510

s.29). Bu dönemde iki farklı nüfus hareketi gerçekleşmiştir. Birincisi Müslüman olmayan vatandaşların yurtdışına çıkarılması, ikincisi ise Osmanlı bakiyesi olan bölgelerde kalmış Türk ve Müslüman nüfusun Türkiye'ye göç etmesi. Bu iki taraflı göç hareketi neticesinde ülke içindeki gayrimüslim nüfus büyük ölçüde azalmıştır¹⁷.

2-İdeolojik değişim: Ulus-devlet projesi gereği Türkçülük ve milliyetçilik ideolojisi yükselişe geçmiştir. İlk başlardaki Anadolu'yu "Müslümanlaştırma" siyaseti süreç içinde "Türkleşme ve Türkleştirme" siyasetine dönüşmüş böylece yeni kurulan devlet Müslümanlıktan çok, Türk etnisitesine dayandırılarak Osmanlı'dan koparılmak istenmiştir. Özellikle 1930'lu yıllarda alınan ve Türkiye'deki devlet-toplum ilişkilerinin kurallarını belirleyen kararların bu yönde çok etkili olduğu anlaşılmaktadır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.107-122). Alınan kararlarda Türk kimliğine yapılan göndermeler ulus söyleminin çekirdeğini oluşturmaktadır (İnan, 2016, s.18).

3-İçe kapanma ve yabancı korkusu: Bu ayrımcı ve etnikçi yaklaşımın hala Türkiye'nin mülteci, göçmen ve yabancı politikasında devam ettiği görülmektedir. Bu döneme yabancı korkusu ve içe kapanma dürtüsü damgasını vurmuştur (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.122-124-126).

Türk terimi esasen vatandaşların etnik ve dilsel özelliğini yansıtmaktadır. Karpat'a göre (2009, s.33) milletin tanımı ne Osmanlı'nın son döneminde ortaya çıkan vatandaşlık anlayışına ne de ülkenin etnik bileşimine uymaktadır. Bu sebeple Cumhuriyetin çözülmemiş sorunlarından biri olarak kalmaya devam etmiştir.

2- 1950-1980: Ulus-Devlet ve Modernite Yılları: Erken Cumhuriyet döneminde uygulamaya konan ulus-devlet projesi ikinci evrede yerel ve ulusal olarak derinleştirilip yerleştirilmeye çalışılmıştır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.48).

¹⁷ 1897'de Osmanlı Devleti'nde Müslümanların toplam nüfusa oranı %74,07, gayrimüslimlerin ise %25,93'tür (Karpat, 2010, s.411). 1914'deki genel nüfus sayımında ise Türkiye'de toplam nüfusun %80,91'ini Müslümanlar, %19,09'unu gayrimüslimler oluşturmaktadır (Aysal, 2017, s.635). 1927'de yapılan nüfus sayımında bu oranın % 97,36'sının Müslüman, % 2,64'ünün ise gayrimüslim olduğu görülmüştür (Mustafa Köse, 2010, s.164).

Bu döneme ait iki kitlesel göç hareketi örnek olarak verilebilir. İlk örnek, 1950-1952 yılları arasındaki Bulgaristan göçleridir. 1949-1951 yılları arasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye toplam 156 bin 063 kişi göç etmiştir. Bulgaristan hükümetinin baskıları bu göçün en önemli nedenleri arasındadır. 1968-1979 yılları arasında da “*Türkiye-Bulgaristan Yakın Akraba Göçü Anlaşması*” çerçevesinde 116 bin 521 kişi Türkiye’ye göç etmiştir (<https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar>) Bir diğer örnek ise 1952-1967 yılları arasında Yugoslavya-Makedonya topraklarında yaşayan Müslümanların göçleridir. Ülkede meydana gelen etnik tabakalaşmalar göç etmeleri için itici bir sebep olmuştur. Kendilerini Türk ve/veya Müslüman, Türkiye’yi ise anavatan ve/veya Müslüman ülke olarak görmeleri ise Türkiye’yi tercih etmelerindeki en büyük çekici sebeptir (İnan, 2016, s.19-20).

3-1980 Sonrası Yıllar ve Uluslararası Göç: Bu dönem ise ulus-devlet inşasının (ve korunmasının) ‘küresel’ olarak belirginleştiği aşamadır. Türkiye’nin göç-alan ülke olma kriterlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Türkiye’de dış göç “Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan göçmenlerin” gelişi ile sınırlı iken, ilk kez Türk ve Müslüman olmayanların da Türkiye’ye göç etmesine şahit olunmuştur. 1980’li yıllarla birlikte, Türkiye bir transit göç bölgesi haline gelmiştir (Buz, 2008, s.3). Hilal Barın’a göre (2015, s.13), burada asıl önemli olan 1960’lardan beri dışarıya göç vermiş bir ülke konumunda olan Türkiye’nin özellikle 1990’lardan bu yana, göç veren ülke konumundan göç alan ülke konumuna geçmiş olmasıdır. Ancak Türkiye bu duruma hazırlıksız yakalanmıştır. Zira Erken Cumhuriyet döneminin göç politikaları ile yeni göç ortamını organize etmekte zorlandığı görülmektedir. Dolayısıyla eski göç politikalarının yeni şartlara uyarlandığı, aynı zamanda dünyada da hâkim olan “güvenlik temelli” kaygılarla uyumlu olacağı hem de uluslararası göçün ekonomik ve demografik boyutlarının da göz önünde bulundurulacağı politikalar üretmek durumundadır (İçduygu, Erder, Gençkaya, 2014, s.326).

2.3. Türkiye’deki Mültecilerin Hukuki Durumu

Türkiye’de mültecilerin hukuki durumu Türkiye’nin göç yönetimi politikası ile yakından ilgilidir. Bu politika Cumhuriyetin kuruluşuyla beraber çıkarılan yasa, yönetmelik, genelge, Bakanlar Kurulu Kararları, mahkeme kararları gibi ulusal hukuksal metinler, uluslararası kuruluşlarca çıkarılan sözleşmeler ve Avrupa Birliği Müktesebatına uyum açısından yapılan düzenlemeler ile yürütülmüştür (Aktel ve Kaygısız, 2018, s.597). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra mülteci hukukundaki gelişmeler ve uluslararası kabuller sonucunda Türkiye hükümetleri farklı zamanlarda mülteci haklarını düzenleyen yasalar yapmak durumunda kalmıştır (Bozbeyoğlu, 2015, s.68). Bunları 1994 Yönetmeliği, 5543 sayılı İskân Kanunu Yönetmeliği, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği olarak sıralamak mümkündür.

1994 Yönetmeliği: 1980 sonrası yıllarda Türkiye bir transit göç bölgesi haline gelmiş ve 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokollerine uygun olarak ülkemize münferiden veya toplu halde iltica edenler/sığınanlar veya başka ülkelere iltica etmek üzere ülkemizden ikamet izni talep eden yabancılar artmıştır. Nitekim 1994 yönetmeliği özellikle 1991 yılında Irak’tan yaklaşık 500 bin sığınmacının Türkiye’ye gelmesi (Şimşek, 2018. s. 374-375-376), Körfez Savaşı, Ortadoğu’da yaşanan iç savaşlar (Bozbeyoğlu, 2015, s.69) üzerine çıkarılmıştır. Burada amaç, olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların ve görevli kuruluşların belirlenmesidir. 1994 yönetmeliği, uluslararası koruma alanında Türkiye’deki ilk kapsayıcı ve düzenleyici belge olmuştur.

5543 sayılı İskân Kanunu Yönetmeliği (2006): 1994 yönetmeliği zamanın şartları açısından yetersiz kalmıştır. Eksikleri tamamlamak amacıyla 16.01.2006 tarihinde yeni bir gelişme olmuştur. “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar” ve “Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” kabul edilmiştir (Bozbeyoğlu, 2015, s.70).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK): 1994 ve 2006 Yönetmelikleri de ortaya çıkan gelişmeler karşısında yetersiz kalınca tek bir mülteci hukuku mevzuatı oluşturulması için çalışılmıştır. Bunda Avrupa Birliği katılım sürecinin de etkisi vardır. Sonuç

olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), 11.04.2013 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (Abacı Yıldız, 2019, 248-250-251). Bu Kanun iltica hukuku alanında Türkiye’deki ilk yasal düzenleme olmuştur (Kaya ve Eren, 2015, s.25).

Kanunun amacı Resmi Gazete’de 6458 numaralı kanun maddesinde yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın usul ve esaslarını düzenlemek, İçişlerine Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş yetki ve sorumluluklarını düzenlemek olarak belirlenmiştir (T.C. Resmi Gazete, 11 Nisan 2013, Sayı: 28615).

YUKK, 1951 Sözleşmesi’ne konulan coğrafi çekince kapsamında üç tip uluslararası koruma statüsü düzenlemiştir. Bu statüler “mülteci”, “şartlı mülteci” ve “ikincil koruma”dır. Mülteci tanımı 1951 Sözleşmesi ve 1994 Yönetmeliği’ndeki coğrafi çekince koyan tanımla aynıdır ve fakat 1994 Yönetmeliği’nde, “sığınmacı” olarak nitelenen kişiler için “şartlı mülteci” statüsü getirilmiştir¹⁸ (Bozbeyoğlu, 2015, s.70). Ancak hemen sonrasında dördüncü bir kategori olarak “geçici koruma” statüsü eklenmiştir (Kaya ve Eren, 2015, s. 25)

Geçici Koruma Yönetmeliği: Geçici koruma, kitlesel akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir (Türkiye ve Göç, s. 26). “Geçici Koruma” kavramı özellikle 1990’lı yıllarda Kosova’da meydana gelen insanî krizin ardından Avrupa’da gündeme gelmiştir (Kaya ve Eren, 2015, s.34).

Suriye’deki iç savaş sebebiyle binlerce Suriyelinin sınırlarımıza dayanması üzerine 2013 yılında YUKK’nun 91. maddesine dayanılarak 22 Ekim 2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yönetmeliğe göre ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen ve sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara geçici koruma statüsü uygulanır.

Türkiye, Suriyeliler için geçici koruma statüsünü uygularken, geçici korumanın üç temel unsurunu yerine getirmektedir: Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul, geri göndermeme ilkesi ve gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması. Bu sebeple

¹⁸ Mülteci, şartlı mülteci ve sığınmacı kavramları araştırmamızın birinci bölümünde açıklanmıştır.

geçici koruma merkezlerinde her türlü eğitim, sağlık, ibadet, temel ihtiyaçlar için alışveriş imkânı gibi sosyal hizmetler sağlanmakta, hatta yetişkinlerin meslek sahibi olmalarına destek olunmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma>, Erişim tarihi: 14.12.2020)

2.4. Suriyeli Mülteci Krizi ve Türkiye’deki Suriyeliler

Osmanlı Devleti’nin çöküşüyle birlikte Batılı devletlerin egemenliği altına giren Orta Doğu coğrafyası siyasal, ekonomik ve insani birçok krizle mücadele etmek zorunda kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından bağımsızlıklarını kazanmış olsalar bile uzun süre Batılı devletlerin sömürgesi altında yaşamak, aile, kabile ve mezhep bağlarının çok güçlü olması gibi nedenler, otoriter yönetimlere zemin hazırlamış ve değişime olan direnci kırmıştır. Otoriter rejimler de siyasal istikrarlarını korumak için halktan gelen her türlü talebi en sert şekilde bastırmışlardır (Paksoy&Paksoy ve Alancioğlu, 2013, s.177, Mahmut Kaya, 2017, s.9). Örneğin Tunus’ta %30 oy oranı elde eden Nahda Hareketi mensuplarının kamu sektöründe çalışmalarının yasaklanması, Libya’da kırk yıl boyunca ülkeyi yöneten Kaddafi döneminde herhangi bir siyasi parti kurulmasına izin verilmemesi, Mısır’da İhvan-ı Müslimin mensuplarına getirilen siyaset yasağı (Ahmet Emin Dağ, 2015) gibi hadiseler maruz kalınan baskılardan sadece birkaçıdır. Suriye’de ise rejim güçleri tarafından on binlerce insanın Hama’da öldürülmesi sonucu Müslüman Kardeşler taraftarları ülkeyi terk etmek zorunda kalmışlardır (Çağatay Özdemir, 2016, s.88). Suriyelilerin ülkelerini terk edip mülteci durumuna düşmelerinin nedenlerinin anlaşılabilmesi için Arap Baharı’nın ve Arap Baharı’na giden sürecin anlaşılması gerekmektedir.

2.4.1.Arap Baharı ve Mülteci Krizi

“Her Arap içinde düşkün bir kahramanın ruhunu taşır ve kendisini hiçe sayanlara karşı intikam arzusuyla yanıp tutuşur. Birisi ona bunu vaad ederse, hem beklenti hem de güvensizlikle kulak kabartır ona. Ama kısmen ya da simgesel biçimde de olsa, bu fırsat sunulursa ona, coşar” (Amin Maalouf, 2019, s.33).

Tunus'ta devlet başkanı Zeynel Abidin bin Ali'nin antidemokratik uygulamaları, toplumsal hayata müdahaleleri ve gelir dağılımındaki eşitsizlikler toplumu patlama noktasına getirmiştir. 17 Aralık 2010 tarihinde üniversite mezunu olmasına rağmen seyyar satıcılık yapmak zorunda kalan Muhammed Buazizi isimli bir gencin belediye zabıtalrı tarafından tezgahına el konması ve hakarete uğrayıp tokatlanması üzerine kendini yakması olayların fitilini ateşlemiş ve Tunus'ta halk sokaklara dökülmüştür (Dağ, 2015, s.310, Buzkıran, Kutbay, 2013, s.149). Ahmet Hüsrev Çelik'e (2015, s.37) göre Muhammed Buazizi'nin kendini yakması münferit bir hadise olmasına rağmen içerisinde ekonomik nedenlerin yanı sıra insan onurunun zedelenmesi, merkezi ve yerel yönetimlerle sorunlu vatandaş ilişkileri gibi bireysel ve toplumsal kodları da barındırmaktadır. Bireysel bir hadisenin toplumsal, ülkesel ve hatta bölgesel düzeyde sahiplenilmesi Muhammed Buazizi'nin hayatına uzanan bu kodların tüm Arap Baharı coğrafyasını yansıttığını göstermektedir.

Tunus'ta başlayan iktidar karşıtı kitlesel gösteriler 2011 yılı içerisinde domino etkisi ile Kuzey Afrika'da Fas, Cezayir, Libya, Mısır; Orta Doğu'da ise Suriye, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve kısmen İran ile Suudi Arabistan'ı etkisi altına almıştır (Taşkın, 2013, s.68). Libya'da Muammer Kaddafi'ye karşı ayaklanmalar baş göstermiş, Yemen'de gösterici grubun üstüne ateş açılması sonucu iç savaş başlamış, Suriye'de duvara yazı yazan gençlerin tutuklanmasını protesto eden göstericilerin üzerine ateş açılmıştır (Çendek ve Örki, 2019, s.46).

Arap dünyasının başlıca ülkelerinde görülen bu halk ayaklanmalarına siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatüründe "Arap Baharı (Arab Spring)" adı verilmiştir (Paksoy&Paksoy ve Alancıoğlu, 2013, s.170). Bu ismin verilmesinde, meydana gelen olayların Arap devletlerinde yaşanmasının yanı sıra ayaklanmalar sonrasında Araplar için yeni bir dönemin başlangıcı olacağı düşüncesi de etkili olmuştur (Taşkın, 2013, s.68)

Arap Baharı sürecinde meydana gelen hadiselerin ardındaki etkenleri şöyle sıralamak mümkündür: Ekonomik etkenler, demokrasi ve insan hakları ile ilgili etkenler, küreselleşme ile ilgili etkenler ve uluslararası etkenler.

Arap Baharı'nın ortaya çıkmasında en büyük neden Arap rejimlerinin ekonomik açıdan iflas etmesidir, denebilir. Petrol ve doğalgaz gibi zengin enerji kaynaklarına sahip olmalarına rağmen elde edilen gelirin halk değil de iktidar ve çevresi tarafından paylaşılması, vatandaşlar açlık düzeyinin altında yaşarken iktidar sahiplerinin servetlerinin milyarlarca doları

bulması öfkeye neden olmuştur (Taşkın, 2013, s.72). İşsizlik, enflasyon, gıda sıkıntısı, gelir dengesizliği, ekonomik kaynakların kişisel çıkarlar doğrultusunda sömürülmesi gibi ekonomik başarısızlıklar seküler, dindar, Müslüman, Hristiyan pek çok siyasi grubun bir araya gelmesine neden olmuştur (Paksoy&Paksoy ve Alancıoğlu, 2013, s.178).

Arap Baharı'nın ardında otoriter rejimlere karşı halkın yıllardır biriktirmiş olduğu öfke ve kinin olduğu söylenebilir. Demokrasinin yoksunluğu, siyasal ve dinsel özgürlüklerin kısıtlanması, baskıcı yönetimler, tek parti iktidarları, azınlık rejimleri gibi birçok siyasal sebep sayılabilir. Arap baharının bir halk isyanından iç savaşa dönüşmesinde yönetici seçkinlerin muhalif sesleri bastırmak için şiddet içeren müdahalelerde bulunmaları ve buna karşılık muhaliflerin de şiddete aynı şekilde karşılık vermeleri önemli bir etken olmuştur (Çendek ve Örki, 2019, s.45). Üstelik tüm şiddet içeren müdahalelerine rağmen Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek gibi otoriter devlet yöneticileri ABD ve İsrail yanlısı politikalar izledikleri için ABD ve Batı dünyası tarafından tehdit olarak algılanmamışlardır (Taşkın, 2013, s.74).

Küreselleşen dünyada artan iletişim kanallarının sonucu olarak Arap gençleri diğer ülkelerin gelişmelerinden ve yaşam standartlarından haberdar olmuşlar, daha özgür ve refah içinde yaşayan toplumlar ile kendilerini kıyaslama imkânı bulmuşlardır. Sosyal medyanın etkili kullanımı sayesinde örgütlenip Arap Baharı'nın temel unsurunu oluşturan gösterileri düzenlemişlerdir (Çendek ve Örki, 2019, s.44, Taşkın, 2013, s.72).

Başta ABD olmak üzere Batı dünyasının aktif siyasal desteği gibi uluslararası nedenler de Arap Baharı'nın ortaya çıkışında etkili olmuştur (Ataman, 2012, s.25, Paksoy&Paksoy ve Alancıoğlu, 2013, s.178). Rusya, Çin ve İran karşısında bölgedeki nüfuzlarını kaybetmek istemeyen ABD ve müttefikleri, kendilerini destekleyen etnik gruplar ile işbirliği yaparak mevcut yöneticilere karşı isyan etmelerini sağlamak için girişimlerde bulunmuşlardır (Taşkın, 2013, s.74). Ali Bademci'ye göre (2017, s.143) Arap Baharının beklenmedik bir hızla Arap dünyasını kaplaması sadece ekonomik ve demokratik talepler ile açıklanamaz. Sahnede ABD'nin başını çektiği küresel güçlerin oyunu da vardır.

Arap Baharı'nın Suriye'yi nasıl etkilediğini anlayabilmek için öncelikle Suriye'nin jeopolitik konumuna bakmak gerekmektedir. Batısında İsrail işgal devleti ve Lübnan, doğusunda tarihi düşmanı Irak, güneyinde siyasi rekabet halinde olduğu Ürdün ve Suudi Arabistan ile çevrili bir coğrafi bölgede bulunmaktadır. Ülke nüfusunun %80'ini Sünniler

oluştururken ve ülke yönetimini elinde bulunduran Nusayri/Alevi azınlığın oranı %10'u geçmemektedir. Bunun yanı sıra ülkede Dürzi, Süryani ve Hristiyan gibi dini azınlıklar; Kürt, Türk, Ermeni, Çerkez gibi etnik gruplar da vardır. Suriye'nin bu çok dinli, mezhepli ve etnik yapısı, sosyal ve siyasal gerilimin de dinamiklerini oluşturmaktadır (Dağ, 2015, s.97). Bu gerilimin çatışmaya dönüşmesinin nedenlerini anlamak için Suriye'nin Osmanlı sonrası modern tarihine bakılabilir.

1918-1920 yıllarını kapsayan Kral Faysal döneminde Osmanlıca olan tüm ders kitaplarını Arapçaya çevirmek, Arap akademisi kurmak gibi Arap milliyetçiliğine dayalı politikalar yerleştirilmeye çalışılmıştır (İnce, 2017, s.265). 1920-1946 yılları ise ülkede toplumsal dinamiklerin tamamen birbirine düşman haline getirildiği ve çarpık bir siyasi yapının temellerinin atıldığı (Dağ, 2015, s.99) Fransız mandası dönemi olarak tarihe geçmiştir. Fransız işgal yönetimi Sünni Araplara karşı Nusayri ve Alevi azınlıkları kışkırtmış ve bağımsızlık için örgütlenmelerini teşvik etmiştir (İnce, 2017, s.265). Suriye'nin günümüzde yaşadığı problemlerin temelinde Fransız Mandası dönemiyle başlayıp devam eden otokratik yönetimlerin ve bu yönetimlerin halk üzerinde bıraktığı tesirin büyük etkisi vardır (Özdemir, 2016, s.85). Tam 26 yıl süren Fransız mandasına karşı Suriye halkı farklı etnik ve mezhebi gruplar olmalarına rağmen yekvücut mücadele etmiş ve 1946 yılında bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Ancak bağımsızlığın elde edildiği bu üçüncü dönemde Fransızların ektiği ayrılıkçı tohumlar gün yüzüne çıkmış, Suriye halkı arasında bölünmeler baş göstermiştir. Bu dönemde birbiri ile rekabet halinde üç grup olduğu görülür. Birincisi milliyetçi politikalara yakın olan Halepli tüccar ve toprak ağalarının etkin olduğu Halkçı Parti, ikincisi Şamlı, Sünni genç aydın ve önderlerin etkin olduğu Ulusal Parti, üçüncüsü ise dini ve mezhebi azınlıkların yoğun olduğu Baas Partisi'dir. Suriye siyasi tarihi 1970 yılına kadar kısa ömürlü hükümetler ve ardı ardına gelen darbeler ile geçmiş (Dağ, 2015, s.102), bu darbeler sonucunda kendi aralarında anlaşmazlıklar çıkan Sünni kanat zayıflamış, Aleviler ise giderek güçlenmeye başlamıştır (Özdemir, 2016, s.82). 1963 darbesi ile iktidara gelen Baas Partisinin içinde yaşanan güç çekişmesi Hafız Esed'in galibiyetiyle sonuçlanmış ve ülkede o güne kadarki en köklü siyasi dönüşüm yaşanmıştır (Dağ, 2015, s.104). Darbeyle iktidara gelen Hafız Esed siyasi arenada yönetimini meşrulaştırmaya çalışmış, bunu gerçekleştirmek için de ordu, Baas Partisi ve istihbarat ağları gibi güç kaynaklarını kullanmıştır. İktidarına karşı oluşabilecek tehditleri engellemek bir yandan da geniş halk desteği elde etmek amacıyla Kürtlere ait yayınların ve anadillerinde eğitimlerinin yasaklanması, Kürtçe isimlerin Arapça ile değiştirilmesi gibi birçok

otoriter yöntemlere başvurmuştur (Özkan Gökcan, 2018, s.178). Ülke muhalefesinde önemli bir yeri olan Müslüman Kardeşler hareketini yasadışı ilan etmiş ve bu harekete üyeliğin cezası idam olarak öngörülmüştür (Ahmet Ayhan Koyuncu, 2017, s.22). Muhalif gruplar şiddetle bastırılmış, ülke genelinde süresiz olağanüstü hal ilan edilmiş, tutuklamaların ve işkencelerin sonu gelmemiştir (Özdemir, 2016, s.82). Hafız Esed'in baskıcı politikası 1980'li yıllara kadar devam etmiş ancak Batı'yla ilişkilerini iyileştirmeye başladığı 90'lı yıllarla beraber bir yumuşama görülmüştür (Dağ, 2015, s.116). Son aylarında ise rejime karşı halkta oluşan gerilimi azaltmak amacıyla kısmen bir özgürleşme hareketi başlatmıştır. Bunun bir neticesi olarak Hafız Esed, başkanlık açılış töreninde yaptığı konuşmasında ekonomiyi modernleştirmek, yozlaşmayla mücadele ve kendilerine özgü demokratik deneyimlerini yaratmak da dâhil olmak üzere pek çok geniş çaplı reform yapacağını sözünü vermiştir (Özdemir, 2016, s.88). Ancak bu özgürleşme hareketi oldukça kısıtlı kalmış ve önemli bir ilerleme sağlanamadan Hafız Esed vefat etmiştir.

Otuz yıl iktidarda kalan babasının ölümünden sonra 10 Haziran 2000'de iş başına gelen oğlu Beşar Esed de bu tutumu devam ettirmiş kendisinden “bir glasnost hareketi başlatması ve ülkenin üzerini kaplayan “demir perde”yi yıkmaya beklenmiştir” (Ömer Faruk Topal, 2016, s.68-73). Suriye Parlamentosu'nda yaptığı konuşmasında devlet ile toplumun işbirliği dâhilinde ekip olarak çalışması, yasaların modernizasyonu, özel ve kamu sektöründe idari reformlar, ülkede hesap verebilirlik aygıtının etkin hale getirilmesi, teknolojinin ve eğitimin geliştirilmesi gibi sözleriyle bu beklentiyi artırmıştır.¹⁹

Beşar Esed'in göreve gelmesi ile umutlar yeşermiş ve ortaya çıkan bu olumlu hava “Şam Baharı” olarak adlandırılmıştır. Toplumun ileri gelenleri, entelektüeller ve muhalifler taleplerini dile getirmeye başlamış ve rejimi eleştirebilmişlerdir. Bu süreçte işkence ve kötü muamele nedeniyle çok eleştirilen hapishaneler kapatılmış ve siyasi hükümlüler serbest bırakılmıştır (Harun Acar, 2013, s.130). Tüm bu uygulamalar neticesinde cesaretlenen Suriyeli aydın, akademisyen, sanatçı ve gazetecilerden oluşan entelektüeller harekete geçmişler ve 2000 yılında önce *99'lar Bildirisi* ardından da *1000'ler Bildirisi* adı verilen bildiriler yayınlayarak

¹⁹ Söz konusu konuşma için bkz. İnternet: “President Bashar al-Assad: inaugural address (17 Temmuz 2000)” <https://al-bab.com/documents-section/president-bashar-al-assad-inaugural-address> (Erişim Tarihi: 06.03.2021)

37 yıldır uygulanan olağanüstü hal uygulamasının kaldırılmasını ve fikir özgürlüğünün sağlanmasını yumuşak bir tonda istemişlerdir (Sami Kiraz, 2018, s.50).

Şam rejiminin sert tepki vermesi üzerine 2005'te *Şam Deklarasyonu* yayınlanmıştır. Bu bildiri Suriye muhalefetine yaptığı son büyük barışçıl demokratikleşme çağrısı olmuştur. Şam Deklarasyonunun ardından tutuklamalar yeniden başlamış, muhalefet hapse atılmış veya ülke dışına kaçmak mecburiyetinde kalmışlardır. Aktivistlere getirilen seyahat yasağı, insan hakları gruplarına lisans hakkı tanımamak, basın özgürlüğünü kısıtlamak, tutukluların aileleri ile görüşmelerine izin vermemek, kendilerine savunma avukatı atamamak, işkenceye maruz bırakmak gibi uygulamalar Beşar Esed dönemine damgasını vurmuştur (Harun Acar, 2013, s.130-131). Ömer Faruk Topal'ın (2016, s.68-73) ifadesiyle “*Şam Baharı yerini Şam Kışı'na bırakmıştır*”.

Suriye halkı icraat olarak siyasal istikrar ve ekonomik kalkınma projeleri beklerken Beşar Esed, Baas rejiminin varlığını devam ettirme endişesi ile reform taleplerine kayıtsız kalmıştır. Henüz iç savaş başlamadan aşırı şiddet uygulamış, muhalefetin gücünü azaltmak için terör örgütlerine alan açmış, Rusya ve İran'ın desteğini alması ile de isyanın büyümesine neden olmuştur (Ataman, 2012, s.55, Dilek Canyurt, 2018, s.1109). Suriye'deki iç savaşın nedenleri arasında ülke kaynaklarının azalması ve ortaya çıkan kuraklığın büyük boyutlara varması gibi ekonomik nedenler; Sünni ve Aleviler arasındaki güvensizlik ortamının daha da artması, mahkûmlara işkence yapılması, gayri resmi gözaltılar, sosyal medyanın yasaklanması gibi politik baskılar; Sünni ve Şiiilerin destekçisi olan bölgesel ve küresel güçlerin etkisi sayılabilir (Özdemir, 2016, s.93).

Suriye'de kriz ilk olarak 2011 yılının Mart ayında ortaya çıkmıştır. Dera kentinde bir grup öğrencinin okul duvarına "Ey doktor (Beşar Esed) şimdi sıra sende" yazdıkları için tutuklanması ve yoğun işkencelere maruz kalması²⁰ kente gerilimi artırmış ve yaşanan olayların neticesinde çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir (Dağ, 2015, s.122). Suriye halkı Batı'nın bu duruma sessiz kalmayacağını zannetmiş, Esed ise kendi halkına karşı sonuna kadar savaşmaya hazır olduğunu göstermiştir (Özdemir, 2016, s. 90).

²⁰ <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-halk-ayaklanmalarinin-fitilini-atesleyen-genc-aaya-konustu/1088452>
Anadolu Ajansı, (Erişim Tarihi:19.12.2020)

Zaman içinde durum tam bir iç savaşa dönüşmüş, uluslararası toplum ise bu kriz karşısında seyirci kalmayı tercih etmiş, böylece krizin daha karmaşık bir hal almasına neden olmuştur. M. Murat Erdoğan'a göre (2016, s.74) Suriye rejiminin Rusya Federasyonu ile olan yakın ilişkisi, İran'ın bölgesel, mezhepsel çıkarları dengeleri değiştirmiştir. Suriye bir anda küresel ve bölgesel güçlerin mücadele alanına dönüşmüştür. BM'nin ortak bir tavır geliştirmemesi, "Suriye halkının dostları" ile "Suriye rejiminin dostları"nın ayrışmaya başlaması, DEAŞ'ın (İŞİD) bir anda bütün bölgeyi sarsan ciddi bir aktör haline gelmesi, DEAŞ ile Suriye rejimi karşısında tercih yapmak zorunda olduklarını düşünen Batılı devletlerin Suriye hükümetine baskılarını azaltmaları ise rejimin ayakta durmasına neden olmuştur. İç savaş neticesinde yaklaşık 5 milyon insan komşu ve diğer dünya ülkelerine kaçmak mecburiyetinde kalmıştır (Çifçi, 2018, s.2237).

Arap Baharı'nın Suriye'de başarısız olmasının nedeni yukarıda ifade edildiği gibi Batılı devletlerin DEAŞ ve Suriye arasındaki tercihinin yanı sıra, Suriye muhalefetine rejimin baskıları altında zayıflamış, organizasyon kapasitesini kaybetmiş ve insan kaynağından mahrum kalmış olmasıdır. Suriye muhalefeti bu duruma hazırlıksız yakalandığı için gösterilere liderlik de edememiştir. Bir ve beraber olma çabaları sonucunda 2011 yılında İslamcı, seküler, milliyetçi, Kürt ve demokrat gruplardan oluşan (Dağ, 2015, 122) Suriye Ulusal Konseyi (SUK) kurulmuştur. Ancak Konsey zaman için de gücünü kaybetmiş, Suriye'de etnik, ailesel, mezhepsel bağlar ulusal kimliğin önüne geçmiştir. Bunun üzerine barışçıl muhalefet çökmüş ve silahlı gruplar güçlenmiştir. Yabancı Şii grupların Suriye'ye gelmesi üzerine selefi olmayan Sünni gruplar da selefi gruplara katılmıştır (Topal, 2016, s.76-84). Bademci'ye (2017, s.160) göre Arap Baharı ile gelişen olayların çok hızlı bir şekilde "Selefiye" zemine oturduğu söylenebilir. Muhalefetin somut bir güç birliği oluşturamamasında kurumsal, düşünsel ve ideolojik zafiyetin varlığı, ülke dışında yaşayan muhalefet ile ülke içinde gösterilere öncülük eden muhalefet arasında işbirliğinin olmaması, etkili muhalefetin ülke dışında olması gibi nedenler etkili olmuştur (Ataman, 2012, s.30). Sonuç; Dera'da şarkılarla başlayan hareket bir iç savaşa dönüşmüş, zayıf olan devlet yapısı da kısa sürede çökmüş, ordu ise artık Esed ailesini koruyan milis gücüne haline gelmiştir (Topal, 2016, s.93).

Bütün bu hadiseler olurken uluslararası toplum ancak Suriye'de radikal örgütlerin güçlenip krizin bölge dışına taşması ile harekete geçmiştir. Günümüzdeki politikaları ise krizi çözmeye değil sınırlandırmaya yöneliktir. Yani başka bir ifade ile krizin kendilerine

bulaşmasını engellemeye yöneliktir. Ancak DEAŞ saldırılarından kaçan Aylan bebeğin sahile vuran görüntüsü, Macaristan’a sığınan Suriyelilere tel örgü çekilmesi gibi olaylar neticesinde krizin ortaya çıkışından dört yıl sonra uluslararası toplum hadisenin insani boyutunu fark etmiştir (Pirinççi, 2018, s.41).

2015 yılı boyunca iç savaştan kaçan Suriyeliler ölüm riskine rağmen Avrupa’ya geçmeye çalışmış, birçoğu ise insan kaçakçılarının avına düşmüştür. Avrupa ülkeleri ise Avrupa birliğinin hukukunu bir kenara bırakıp tek tek kapıları kapatmaya başlamıştır. En fazla yığılmanın olduğu Yunanistan – Makedonya sınırında binlerce Suriyeliye karşı göz yaşartıcı gaz ve dikenli bariyerler kullanılmıştır. 2016 yılının sonlarında kaçak yollarla Akdeniz’i geçmeye çalışırken denizde ölenlerin sayısı 1200’dür (Böhürler, 2017, S. 12-13). 22 Haziran 2018 tarihli Sabah Gazetesi haberine göre denizde ölen Suriyeli sayısı 2017 yılında 3.500 sayısına ulaşmıştır.²¹ Anadolu Ajansı ise 15 Mart 2019 tarihli haberinde son beş yılda 497 Suriyelinin Akdeniz’de öldüğü haberini vermiştir.²²

2.4.2. Türkiye’de Suriyeli Mülteciler

Türkiye’ye ilk Suriyeli mülteci geçişi 29 Mart 2011 tarihinde Hatay ili Yayladağı ilçesinden 260 kişilik bir grup ile gerçekleşmiştir (Çifçi, 2018, s.2237). Bu sırada henüz Türkiye hükûmeti ile Şam rejimi arasında olumlu seyreden ilişkiler vardır. Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri, Arap Baharı’nın Suriye’ye sıçrama ihtimalini görünce Esed rejimi ile mekik diplomasisi yürütmüştür. Bu süreçte halkın meşru taleplerinin karşılanması, reformların demokratik ve barışçıl bir ortamda gerçekleştirilmesi ve geçiş sürecinin sağlıklı tamamlanması için uğraş verildiyse de başarılı olunamamıştır (Koyuncu, 2014, s.21).

Türkiye’nin Suriye politikası en başta Beşar Esed’i demokratikleşme yönünde adım atmaya teşvik etmek üzerine kurulmuştur. Dönemin iktidarı AK Parti hükûmeti bunu “Suriye’nin toprak bütünlüğünün ve birliğinin korunması, ülkede akan kanın durması ve Suriye halkının meşru taleplerinin karşılanması” şeklinde ifade etmiştir (Miş, 2014, s.161). Türkiye hükûmeti Beşar Esed’i sert müdahalelerinden vazgeçmesi ve bir reform paketi hazırlaması için

²¹ <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/06/22/avrupa-yolunda-34-bin-gocmen-oldu>.Erişim: 14 Haziran 2021

²² <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yuzlerce-suriyeli-guvenli-hayat-hayali-pesinde-akdenizde-can-verdi/1418874>. Erişim: 19.12.2020

ikna etmeye çalışmıştır. Şam hükümeti aksine baskı ve şiddeti artırmış ve iki ülke arasındaki ilişkiler hızla bozulmuştur. 2011 yılının sonuna gelindiğinde Türkiye hükümeti muhaliflerin yanında yer almış ve sonrasında kurulan Suriye Ulusal Koalisyonu’nu Suriye halkının temsilcisi olarak kabul etmiştir.

Türk hükümetinin beklentisi Esed rejiminin fazla uzun ömürlü olmayacağı yönünde olmuştur. Türkiye açık kapı politikası uygulayacağını ilan ederek Suriye savaşı mağdurları için krizin ilk gününden bu yana dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı olmaksızın Suriyeli sığınmacıları kabul etmiştir (Çifçi, 2018, s.2237).

2.4.2.1. Açık Kapı Politikası (Open Door Policy)

Açık kapı politikası ilk olarak karşımıza (farklı bir anlamda) 1899-1900 yılları arasında ABD’nin Çin ile ticari ilişkileri olan ülkeler arasında eşit ayrıcalıkların korunması için ilan ettiği ilkeler bildirgesi olarak çıkmaktadır. Açık kapı politikası ile ABD, ekonomik üstünlük oluşturma çabasıyla Çin’in ekonomik kaynaklarını en ucuz şekilde elde etme fırsatını yakalamıştır (Akçay ve Akbal, 2013, s.11). ABD Dışişleri Bakanı John Milton Hay tarafından hazırlanmış bu bildirme kırk yılı aşkın bir süre ABD dış politikasının temelini oluşturmuştur (<http://www.serenti.org/acik-kapi-politikasi/>, Erişim tarihi: 14.12.2020).

Günümüzde ise bir göç politikası olarak açık kapı uygulaması ölüm, savaş ve zulümden kaçanlara din, dil, ırk ayrımı yapmadan sınır kapılarının açık tutulması anlamında karşımıza çıkmaktadır.²³ Türkiye’nin Suriyelilere yönelik açık kapı politikası uygulaması ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Cilvegözü sınır kapısından 252 Suriyelinin ülkemize girmesiyle başlamıştır. Türkiye iç savaş nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalanlara yönelik “açık kapı politikası” uygulayacağını ilan etmiş ve sınır kapılarını açmıştır. Bu icraatın sonucunda Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin sayısı hızla artmıştır. Ayrıca uygulanan “açık kapı” politikası çerçevesinde Türkiye’ye giriş yapan Suriyelilere “geçici koruma statüsü” verilmiştir (Erol Özdemir, 2017, s.123).

²³ <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/09/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/> (Erişim tarihi: 07.03.2021)

Dönemin Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörü Cemal Haşimi 27.09.2014 tarihindeki bir yazısında açık kapı politikasını şöyle anlatmaktadır:

“....2011’den beri değişmeyen şey, dara düşene, zorda kalana, zulme ve katliama uğrayana evimiz açık, soframız ortak demenin özeti olan ‘Açık Kapı’ politikası oldu. Bu politika bir yanıyla, dış politikamızdaki sıfır sorun ilkesinin, dayanışma perspektifiyle, halklara yansıyan hali. Açık kapı, bu toprakları bize vatan kılan ruhun, siyasaya dönüşmüş versiyonu esasında. Tam da bu yüzden bu coğrafya ilk defa mülteci akınıyla karşı karşıya kalmıyor. Afganlar, Macarlar, Polonyalılar, Yahudiler, Balkan Müslümanları, Orta Asya Türkmen toplulukları, Irak-Kürdistan bölgesinden Kürtler diye liste uzayıp gidiyor. Yüzlerce yıldır onlarca örneğini gördüğümüz bir duruşun, 2000’li yıllara tercümesini ve güncellenmesini görüyoruz.”(<https://www.star.com.tr/acik-gorus/insanlik-krizi-ve-acik-kapi-politikasi-haber-945275/>. Erişim: 19.12.2020)²⁴

Türkiye’nin Suriye politikası yaşanan tecrübelerle birlikte dinamik bir ortamda gelişmektedir. Mesela ilk etapta Suriye krizinin kısa süreceği düşünülmüş ve sığınmacı sayısının 100.000’i geçmeyeceği tahmin edilmiştir. Bu beklenti ile gelen Suriyeliler Hatay çevresinde sınıra yakın çadır kentlere yerleştirilmişlerdir (Pirinççi, 2018, s.46).

AFAD 2011 yılı Haziran ayında sığınmacılarla ilgili ilk açıklamasını yapmış ve Hatay civarında kurulan kamplarda 8.538 Suriyelinin yaşadığı bildirilmiştir. Bir yıl sonra bu sayı 78.409’u bulmuş, 2012 Ekim ayında kritik eşik²⁵ olarak belirlenen 100.000 rakamı da aşılmıştır (ORSAM, 2015, s.12). Bu dramatik artışa rağmen Türkiye, sığınmacıların ülkelerine kısa sürede döneceği beklentisi ile sağlamış olduğu geçici korumayı genişletmiş (Mazlumder, 2014, s.11) “geçici koruma” için -makul bir süre olan 2 yıl dolsa bile- uluslararası hukukun “geri göndermeme” prensibini kullanarak açık kapı politikasına ve Suriyelileri kabul etmeye devam etmiştir. Ancak Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ne koymuş olduğu çekince nedeni ile gelenlere mültecilik hakkı vermemiş, yaşanabilecek sıkıntıları aşmak için uluslararası hukukta karşılığı olmayan misafir tanımını kullanarak süreci yönetmeye çalışmıştır (Miş, 2014, s.175).

²⁴ Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu meseleye idealist bir yaklaşım göstermiş, Türkiye’nin gücüne, tarihsel geçmişine, jeo-stratejik konumuna ve sahip olduğu diğer özelliklerine inanarak bir takım ilkeler ve kavramlar geliştirmiş ve bunları dış politikada uygulamaya çalışmıştır (Tarcan, Akgüller ve Işık, 2018, s.265). Bunu da *komşularla sıfır problem ilişkisi, çok boyutlu-çok kulvarlı dış politika, yeni bir diplomatik üslup-içerik arayışı ve ritmik diplomasiye geçiş* şeklinde ifade etmiştir. Davutoğlu’na göre Türkiye yakın gelecekte bu yeni anlayışla birlikte birikmiş sorunlarına çözüm yolları geliştirmek için, uluslararası kuruluşlarla yakın işbirliği kurarak “bölgesel güç”, uzunca bir süredir ihmal ettiği bölgelerle geliştirmeye çalıştığı diplomatik ilişkileriyle de “küresel bir aktör” olma iddiasını taşımaktadır (Erdağ ve Kardaş, 2012, s.67).

²⁵ <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-ye-gelenler-100-bini-gecti-1612399> (Erişim: 14.06.2021)

Böylece Türkiye *geçici koruma statüsü, açık kapı politikası ve geri göndermeme ilkesi* ile Suriyelilerin korunmasını uluslararası hukuk çerçevesinde garanti altına almıştır. İçişleri Bakanlığı bünyesinde kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü de bunun bir göstergesidir (Pirinççi, 2018, s.47). Yukarıda işaret edildiği gibi Türkiye'nin Suriye politikasının “geçicilik” temelli olduğu görülmektedir. Ancak ‘Esed yönetiminin uzun ömürlü olmayacağı’ ve ‘Suriye’deki muhalif hareketin Arap Baharı sürecinin son adımı olduğu’ (Erdoğan, 2016, s.73) beklentisi boşa çıkmış ve süreç içinde hem sınır boylarında hem de kentlerde yüksek sayıda mülteci ile karşı karşıya kalınmıştır (Kirişçi, 2014, s.11).

2012 yılında Geçici Koruma Statüsü verilen Suriyeli sayısı 14.237 iken 2013 yılına gelindiğinde hızla artarak 224.655 olmuştur (M. Murat Erdoğan, 2019, s.16). Daha önce sığınmacı krizini tek başına yönetebileceğini düşünen Türkiye, bu durum karşısında uluslararası yardım çağrısı yapmıştır. Maddi birikimleri tükenen Suriyeliler ise kentlerde yardıma muhtaç halde (parklarda çadır kuranlar, dilenenler, derme-çatma barakalarda oturanlar) görünür olmuşlardır (Kirişçi, 2014, s.43).

2020 yılına gelindiğinde uygulanan açık kapı politikası ile bu rakam (Eylül ayı itibariyle) 3.618.918'e ulaşmıştır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-korumaya-ait-kayit-islemleri>). Suriyelilerin sığındığı Ürdün, Lübnan gibi ülkelerde faaliyetler BMMYK tarafından gerçekleştirilirken, Türkiye insani diplomasi politikasında kurumsal altyapısı ile süreci yönetmiş ve temel ihtiyaçları başta AFAD olmak üzere devlet kurumları tarafından karşılamıştır. Geldiğimiz noktada açık kapı politikasının ortaya çıkardığı sorunlu alanları üç madde ile özetlemek mümkündür:

Ortaya çıkan zorluklar:

- 1- Yakın zamanda mültecilerin geri dönmesinin imkânsız oluşu (acil ihtiyaç ve uyum gerekliliği)
- 2- Kamp dışında yaşayan mülteci sayısındaki artış
- 3- Suriye'deki insani ve siyasi durumun kötüleşmeye devam etmesi

Bu problemlerin üstesinden gelebilmek için yapılması gereken ilk şey misafirperverlikten vazgeçilmesi ve mültecilerin entegrasyonunu sağlayacak uzun dönem

odaklı politikaların uygulanması olmalıdır. Çünkü “Misafir” kelimesinin hukuki olarak herhangi bir karşılığı bulunmamaktadır. Bu yüzden mülteci ve sığınmacı statülerinde hukuki olarak belirlenmiş hak ve sorumluluklardan yoksun ve muaf olma halini beraberinde getirmektedir (Demirel, 2015, s.49). Suriyelilerin geçici olarak ülkemizde bulunduğu dair yapılan bütün idari ve yasal düzenlemeler, günlük acil politikalar şeklinde çözülmeye çalışılmıştır. Ancak “süreklilik” ve “kalıcılık” kendini ortaya koydukça, ülkemize sığınanlar daha fazla zorlanmaya ve hatta ayak bağı olmaya başlamışlardır (Erdoğan, 2016, s.73).

Sorunları çözüme kavuşturmada faydalı olabilecek bir diğer yaklaşım ise Suriyeli mültecileri toplumun kıyısında marjinal bir hayat sürmeye mahkum etmeden Türkiye’nin ekonomik gelişmesine katkıda bulunacak bir çalışma ile dünyaya örnek olacak bir model sunmak olabilir.

Suriyeli mültecilerin güçlü bir yasal zemine oturtulması ve bu çalışmada yerel aktörlerle işbirliği yapılması, kamuoyunun desteğinin alınması üçüncü adım olarak öne sürülebilir. Zira hukukun belirlenmesinde ağırlıklı rolü olan devletin, iradesini hukukta gösterebildiği gibi söylemleri ile de göstermesi beklenir. Özellikle hukukun düzenlemediği alanlarda yetkililerin tekrarlayan söylemleri yeni bir gerçeklik ve hukuk algısı yaratabilir. Bu sebeple Türkiye’nin kullandığı misafir kavramı ‘hukuksal çerçevede’ anlaşılmaya neden olmaktadır. Türkiye Suriye’den gelenleri önce mülteci, sonra misafir sonra da geçici koruma rejimine tabi kimseler olarak ifade etmiştir (Demirel, 2015, s.49).

Suriyeli mültecilerle ilgili politika dönüşümünün maliyetinin tek başına üstlenilmemesi de önemli bir adım olacaktır. Çünkü Suriye krizinde uluslararası toplumun büyük sorumluluğu vardır. Türkiye’nin mülteci politikası başarılı olursa bu durum uluslararası toplumun menfaatine olur. Avrupa’ya yasadışı yollarla girişler azalacak, Türk halkının da güveni artacak ve bu konuda daha hoşgörülü ve eli açık olacaktır (Kirişçi, 2014, s.13).

Türkiye’nin Suriye politikasına genel olarak bakılırsa şu söylenebilir: Türkiye’nin Suriye politikası sadece ortak sınır paylaşımı nedeni değildir. Türkiye insani yaklaşım²⁶ temelli diplomasi uygulamıştır. Bu politikanın belli başlı örnekleri şunlardır:

²⁶ Dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu İnsani diplomasiyi doğrudan devlet politikalarıyla ilişkilendirerek insani diplomasinin vicdan ve güç arasındaki kritik bir dengeye dayalı olması gerektiğini ifade etmiştir. Devletin vicdanı var, gücü yoksa bunun zayıflık anlamına geleceğini, eğer gücü var ancak vicdanı yoksa bu durumun da

1-Açık kapı politikası ile ilk göç dalgasından itibaren BMMYK değil başta AFAD olmak üzere devlet kurumları tarafından temel ihtiyaçlar giderilmiş ve Suriyeliler kayıt altına alınmıştır.

2-Geçici koruma statüsü vererek Suriyelilerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasını garanti altına almıştır.

3-Kamp ve geçici barınma merkezleri (20 civarı) oluşturulmuştur.

4- YUKK ile GİGM (2018) kurulmuştur. Bunun en önemli nedeni 2013 yılına gelindiğinde kamp dışında yaşayan Suriyeli sayısının kamplarda yaşayanları geçmesidir.

5-Türkiye en çok Suriyeli mülteci barındıran ülkelerden Ürdün ve Lübnan'dan farklı olarak harcamalarını kendi öz kaynakları ile yapmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 27.06.2019 tarihli açıklamasına göre bugüne kadar Suriyeli mülteciler için 37 milyar doları aşan harcama yapılmıştır. Türkiye'nin insani amaçlı verdiği destek söz verilen uluslararası desteklere bağımlı değildir.

6-“Sıfır Noktası İnsani Yardım” şeklinde ifade edilen kampanyalar ile Türkiye'ye sığınanlar değil henüz Suriye'de olan insanlara da yardım edilmiştir. 2016 Fırat Kalkanı Harekâtı, 2018 Zeytin Dalı Harekâtı ile terörden temizlenen bölgelerde güvenlik ve altyapı çalışmaları başlamıştır (Pirinççi, 2018, s.48).

2.4.2.2. Suriyelilerin Türkiye'ye Geliş Nedenleri

Günümüzde dünyadaki en büyük mülteci nüfus Suriyelilere aittir. İç savaş sırasında 7 milyondan fazla insan yerinden edilmiş, pek çoğu da katledilmiş, tutuklanmış veya işkence görmüştür (Aslantürk, 2020, s 187). 04 Şubat 2021 verilerine göre dünyada toplam 5.584.889 kayıtlı Suriyeli mülteci vardır. (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, Erişim tarihi: 15. 02. 2021). Bunlardan 865.531'i Lübnan'a, 663.507'si Ürdün'e, 243.121'i Irak'a, 130.577'si Mısır'a, 31.657'si de diğer ülkelere göç etmek durumunda kalmıştır. Tarih boyunca pek çok göç ve

zorbalık anlamına geldiğini savunmuştur. Bu noktada Davutoğlu Türkiye'nin hem merhametli, hem de güçlü bir ülke olması idealini benimsemiştir (Pirinçi ve Demirtaş, 2014, s.14).

sığınma hadisesinin yaşandığı bir coğrafyaya sahip olan Türkiye yaklaşık 4 milyon mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Bu rakamın 3,6 milyonunu geçici koruma altındaki Suriyeliler oluşturmaktadır (M. Murat Erdoğan, 2019, s.17).

Erdoğan Teyyare ve Kübra Sayaner (2017, s.438), Suriye’den kaynaklanan sığınmacı akınının temel nedeninin, kuşkusuz, çatışma ve iç savaş ortamından uzaklaşma ve hayatta kalma mücadelesi olduğunu ifade etmektedir. Suriyelilerin sığınma taleplerinin, 2011 yılı Nisan ayında yaşanan şiddet olaylarından kaçan yaklaşık 300 Suriye vatandaşının iltica talebi ile başlaması bu gerçeği yansıtmaktadır.

Muhammed Neccar’a göre (2016, s.189) Suriye’de hayatın yerle bir olması, siyasi boşluk nedeniyle şiddet uygulayan örgütlerin ortaya çıkması, Suriyelilerin ortaya çıkan iç savaşta taraf olmayı reddetmeleri, savaş nedeniyle ülkelerinde geçim ve eğitim imkânlarının kalmaması ve yakın vadede siyasi bir çözüm ihtimalinin olmaması Suriye göçünün genel nedenleri arasındadır. Kendilerini kabul eden ülkenin sağladığı kolaylıklar ve tanıdığı öncelikler, yaşam koşullarının iyi ve güvenli olması, Suriye’ye yakın oluşu, batılı ülkelere ulaşmak isteyenler için bir köprü vazifesi görmesi de Türkiye bağlamında çekici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır (Aslantürk, 2020, s.188).

Can güvenliğinin olmamasının yanı sıra sağlık, gıda yetersizliği, açlık gibi sorunlar da Suriyelileri hayatta kalabilmek için ülkelerini terk etmeye mecbur bırakmıştır (Teyyare, 2017, s.438). Ekonomik nedenler de Suriyelilerin Türkiye’ye gelme nedenleri arasında yer almaktadır. Zira savaş ve çatışma, işsizlik ve yoksulluğa neden olmaktadır. İşsizlik ve düşük ücret nedeniyle Türkiye’ye gelmiş birçok göçmen bulunmaktadır (İnce, 2019, s.2590).

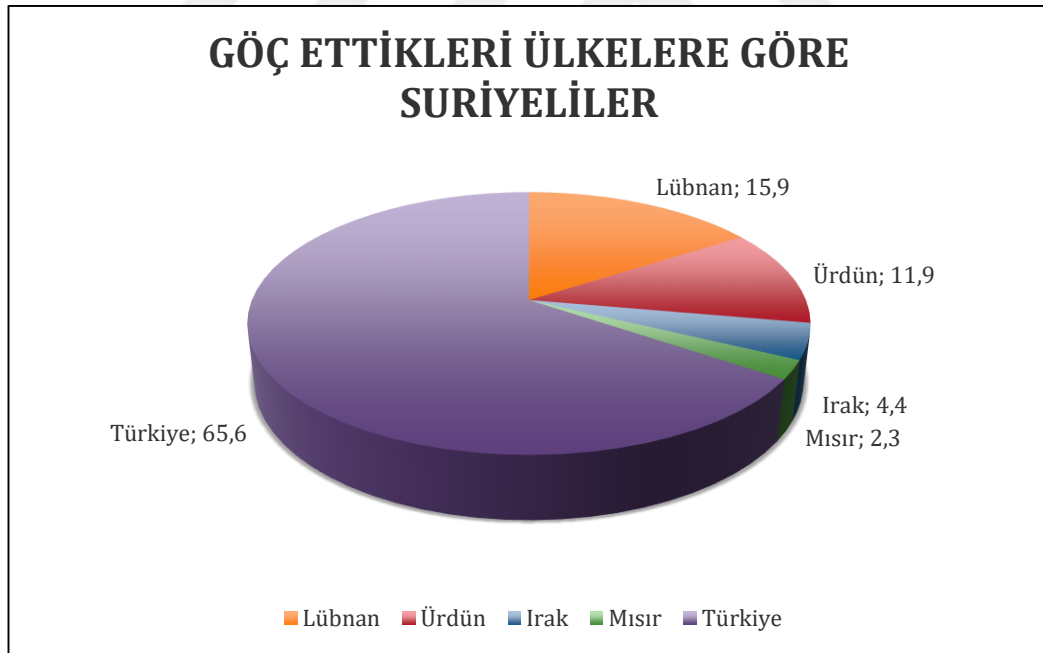
Muhammed Neccar (2016, s.189) Suriye’nin Kuzey bölgesinde savaşın şiddetinin artmasının, ölüm korkusu ile insanların Türkiye’ye kaçmalarına neden olduğunu ifade etmektedir. Türkiye’nin öncelikli olmasının bir nedeni de Ravenstein’in kısa mesafe teorisinde olduğu gibi fiziksel yakınlıktır. Ancak sürecin uzaması ile birlikte yaşamın devamı için gerekli olan başka unsurlar da devreye girmiş ve sınırda yoğunlaşan göçmenlerin sonraki hedefleri İstanbul, Bursa İzmir ve Konya gibi büyük şehirlere göç olmuştur (İnce, 2019, s. 2585).

Suriye’nin kuzeyinde yaşayan insanların çoğunlukla Sünni ve bir kısmının Türk kökenli olması, Türkiye ile aralarında akrabalık ilişkilerinin olması, Türkiye’nin İslam dünyasında üstlenmiş olduğu ensar-muhacir rolü (Aslantürk, 2020, s.186), ırk, din ve mezhep

ayrımı yapmadan Suriyelilere kucak açması Türkiye'ye gelmelerinin nedenleri arasındadır (Neccar, 2016, s.189). Ayrıca Suriye ve Türkiye arasındaki sosyal ve kültürel benzerlikler, tarihte her iki toplumun da Osmanlı Devleti tarafından yönetilmiş olması da (İnce, 2019, s.2601) Suriyeli göçünde önemli düzeyde etkili olmuştur.

2.4.2.3. Türkiye'deki Suriyeliler İle İlgili Veriler

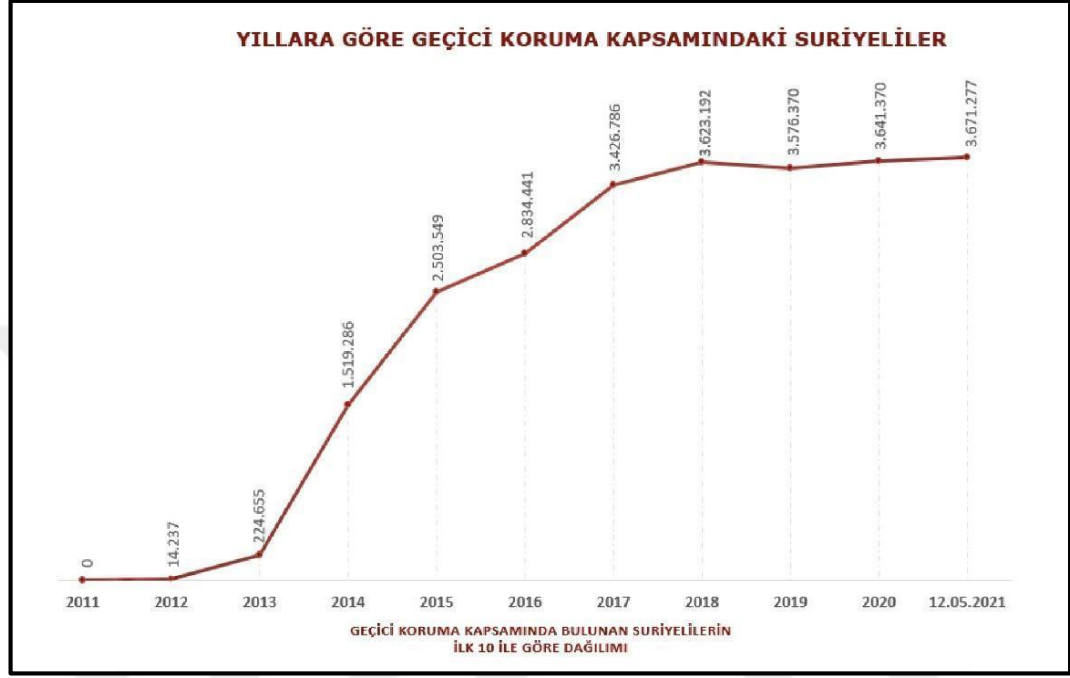
29 Nisan 2011 tarihinde 252 Suriyelinin çatışmalardan kaçarak Türkiye sınırından girmesiyle başlayan mülteci akını artarak devam etmiş ve mülteciler 81 ilde görünür hale gelmiştir. Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği 30 Nisan 2021 verilerine göre Türkiye'de kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 3 milyon 671 bin 811'dir. Ülkesini terk etmek zorunda kalan Suriyelilerin % 65.6'sı Türkiye'yi tercih etmiştir. Türkiye'yi sırasıyla %15.3 ile Lübnan, %11.9 ile Ürdün, %44 ile Irak, %2.3 ile Mısır takip etmektedir (<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. Erişim tarihi: 08.05.2021).

Şekil 1. Göç Ettikleri Ükelere Göre Suriyeli Dağılımları

Kaynak: UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria> (Erişim tarihi: 08.05.2021) Verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Özellikle çatışmaların çok şiddetli olduğu 2015 ve 2016 yılları arasında gelen mülteci sayısında yoğun bir artış yaşanmış, 2018 yılından itibaren artış hızı yavaşlamıştır. 2019 yılı itibariyle düşme eğilimine girmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi: 24.05.2021

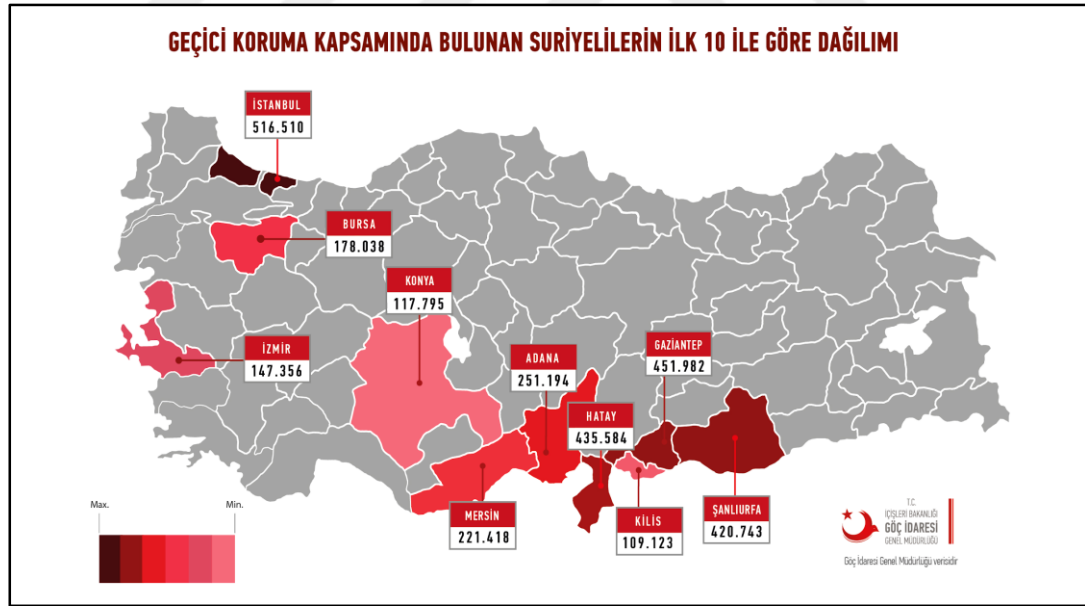
Suriye’de ortaya çıkan insani kriz sonucunda Türkiye acil eylem planı yapmış ve 10 şehirde kurulan 26 geçici barınma merkezinde 256 bin 971 Suriyeliye ev sahipliği yapmıştır. Suriyelilerin ülkemizde kalış sürelerinin uzaması ile birlikte sosyal uyumun gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle geçici barınma merkezleri dışında kalmaları desteklenmiştir. 02.12.2020 tarihi itibariyle geçici barınma merkezlerinde 59 bin 077 geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler barındırılmaktadır. Kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı azalmaya devam etmektedir. 3.582.426 Suriyeli ise farklı illerdeki kent hayatına katılmışlardır (Şekil 3). Oran açısından Suriyelilerin %98,22’si kentlerde yaşamaktadır. Hangi şehirde yaşanacağına ise Göç İdaresi karar vermektedir. 05.02.2018 tarihinde alınan kararla İstanbul başta olmak üzere bazı büyük şehirler Suriyeli alımına kapatılmıştır.

Şekil 3. Geçici Barınma Merkezleri İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.(Erişim tarihi:14.12.2020)

02 Aralık 2020 tarihli Göç İdaresi verilerine göre en çok Suriyelinin yaşadığı şehir 516.510 kişi ile İstanbul'dur. 2019 verilerinde 556.789 olan Suriyeli sayısında azalma olmuştur. Suriyelilerin oranı (%3,30) olarak tespit edilmiştir. İstanbul'u 451.982 kişi ile Gaziantep takip etmektedir. Hatay'da rakam 435.584'tür. Suriyelilerin en az yaşadıkları şehir ise 24 kişi ile Bayburt ilidir. Bayburt'u Artvin ve Tunceli takip etmektedir. Bu durum Suriyelilerin şehir tercihlerinde iş imkânlarının ilk sırayı aldığını göstermektedir (Şekil 4)

Şekil 4. İllere Göre Suriyelilerin Dağılımı

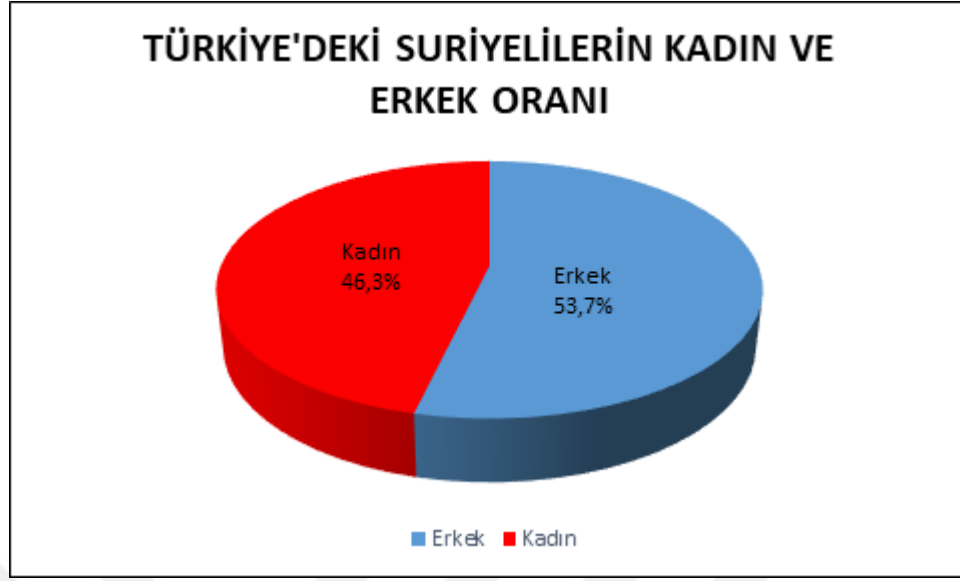
Kaynak: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü.(Erişim:17.05.2020)

Sayı olarak en çok Suriyeli barındıran il İstanbul iken, nüfus yoğunluğu açısından durum farklıdır. Sınır illerinden Kilis'te (%76,58), Hatay'da (%26,74), Şanlıurfa'da (%20,29), Mersin'de (%12,03), Gaziantep'te ise (%21,84)'lük oranla sığınmacı sayıları ile diğer şehirlerden öne çıkmaktadır (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim: 14.12.2020). Suriyelilerin bu illerde sayı olarak fazla olmasının nedeni Suriye sınırında veya sınıra yakın iller olmalarıdır. Ayrıca bu illerin etnik yapısının (Arap, Kürt, Türkmen) Suriyeliler ile benzeşmesi, bu illerde akrabalarının olması, iş imkânlarının çok olması, yaşam koşullarının ekonomik olması, iklim özelliklerinin Suriye ile yakın olması en çok tercih edilen iller olmalarına neden olmaktadır (Çifçi, 2018, s.2238). Suriyeli nüfusunun en seyrek olduğu illere bakıldığında Suriyeli sayısı ve yoğunluğu açısından benzerlik göze çarpmaktadır. Tıpkı Suriyeli sayısında olduğu gibi Türkiye nüfusuna oranla Suriyeli yoğunluğunun en az olduğu il, (%0,02) oranı ile Artvin'dir. Artvin'de sadece 41 Suriyeli yaşamaktadır. Türk nüfus sayısı ise 170 bin 874 kişidir. İkinci sırada 24 kişi ile Bayburt ili gelmektedir.

Son verilere bakıldığında 0-18 yaş aralığındaki Suriyeli sayısı 1.702.774'tür. Bu rakamın Suriyeli sayısına oranı (%46,76)'dır. Bu durum gelenlerin en az yarısının eğitim çağında olduğunu ve yetişkin denetimine ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda yabancı bir ülkeye uyum sağlama, dil öğrenme açısından da en avantajlı yaş grubunu oluşturmaktadır.

15-24 yaş aralığındaki genç nüfusun 751 bin 988 kişi olduğu görülmektedir. Toplam Suriyeli sayısındaki oranı ise (%20,9) şeklindedir. Türkiye'nin genç nüfus oranının (%15,58) olduğu düşünülürse bu oldukça yüksek bir rakamdır. Bu yaş grubu lise ve üniversite çağına denk gelmektedir. Aynı zamanda ailelerinin geçimine destek amacıyla çalışan kesim oldukları da düşünülürse, sosyal hayata katılım noktasında en avantajlı grup olarak ortaya çıkmaktadır.

Kadınların maruz kalabilecekleri zorluklar nedeniyle artı korunmaya ve ayrı göç politikalarına ihtiyaç vardır. Bu sebeple göç eden kadın sayısının bilinmesi daha da önem kazanmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 12.05.2021 verilerine göre Suriyeli erkek sayısı 1.974.302 iken Suriyeli kadın sayısı 1.696.975 olarak ortaya çıkmaktadır. Suriyeli erkek sayısı kadınlardan 277.327 kişi fazladır. Suriyeli erkeklerin oranı %53,7 iken kadınların oranı %46,3 olarak görünmektedir (Şekil 5). Yaş sayısı arttıkça aradaki fark azalmaktadır. Hatta 60 yaşından sonra kadın göçmen sayısının erkek göçmen sayısından fazla olduğu görülmektedir (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. Erişim tarihi: 24.05.2020).

Şekil 5. Türkiye’deki Suriyelilerin Kadın ve Erkek Oranı

Kaynak: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. (Erişim tarihi: 24.05.2021)
Verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

30 Aralık 2019 tarihinde güncellenen verilere göre vatandaşlık verilen Suriyeli sayısı 110 bin civarındadır. 01 Ağustos 2019 tarihinde bu rakam 92 bin 280 olarak görülmüştür. 19 Eylül 2019 tarihinde İçişleri Bakanı Süleyman Soylu tarafından yapılan açıklamada Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısının 450 bin civarında olduğu belirtilmiştir. 31 Mart 2019 tarihinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısını 31 bin 185 olarak açıklamıştır. Ticaret Bakanlığı 26 Şubat 2019 tarihi itibarıyla en az bir ortağı Suriyeli olan şirket sayısının 15 bin 159 olduğunu açıklamıştır. (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi>, 18 Kasım 2020). İçişleri Bakanlığı’nın 04.04.2020 tarihinde yaptığı açıklamaya göre ülkesine dönen Suriyeli sayısı ise 401 bin 803’tür. (<https://www.icisleri.gov.tr/arama/ara/suriyeli%20say%C4%B1s%C4%B1>. Erişim tarihi: 14.12.2020).

Türkiye genelinde geçici koruma altında bulunan kayıtlı Suriyeli sayısının Türk nüfusuna oranı (%4,31) olarak belirlenmiştir. Türkiye nüfusu 04 Şubat 2020 TÜİK

(<http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705>. Erişim tarihi: 14.12.2020) verilerine göre 83 milyon 154 bin 997’dir. Suriyeli sayısı ise 3 milyon 587 bin 779 kişidir.

2.4.3. Suriyelilerin Hukuki Durumu

Birinci Dünya Savaşı’nın meydana getirdiği yıkımlar çok sayıda nüfus hareketine sebep olmuştur. Mültecilik meselesi savaş sonunda kurulan Milletler Cemiyeti’nde ele alınmış ve konuyla ilgili olarak (1921) “Mülteciler Yüksek Komiserliği”, (1931-1938) “Nansen Uluslararası Mülteciler Ofisi”, (1933-1938) “Almanya’dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik”, (1939-1946) “Mülteciler İçin Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği” ve (1938-1947) “H k metlerarası Mülteciler Komitesi” gibi organizasyonlar kurulmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında insan hakları kavramı kurumsal olarak gelişmiş ve 10 Aralık 1948 tarihinde “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” İHEB ilan edilmiştir (Kaya ve Eren, 2015, s.11-12).

İltica hakkı ile ilgili olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14’üncü maddesinde, “Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir.” h k m  yer almaktadır (<https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> Erişim tarihi: 14.12.2020). Böylelikle sığınma hakkı, 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda (BMGK) kabul edilmiş ve İHEB’de düzenlenerek evrensel nitelik kazanmıştır (Menekşe, 2018, s.68).

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, alınan birçok Genel Kurul Kararları gibi tavsiye niteliğindedir. Hukuki açıdan bağlayıcı bir h k m  yoktur. Ancak hukuken bağlayıcı olan birçok şeye öncülük etmiştir (Kaya İ, 2017, s.33).

Segah Tekin’in (2016, s.27) ifadesine göre İkinci Dünya Savaşı’nın ardından evrensel, kalıcı, kapsamlı ve bağlayıcı bir yasal düzenlemeye konu olmamış olan mültecilerin durumu (1951) Mültecilerin Hukuki Statüsü’ne İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile ele alınmıştır.

Sonuç olarak ilk kez doğrudan iltica hukuku ile ilgili bir sözleşme ile mülteci tanımı yapılmış, haklar ve yükümlülükler düzenlenmiştir (Kaya ve Eren, 2015, s.11-12).

1984’te yayımlanan “Cartagena Mülteciler Bildirisi” ile 1967 protokolündeki mülteci tanımının, “yaygın şiddet, dış saldırı, i  çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu

düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri” de kapsadığı ilan edilmiştir. (Kaya ve Eren, 2015, s.11-16).

Nuray Ekşi (2017, s.39), sığınma isteyen herkes için mülteci tanımı kullanıldığını fakat mülteci statüsünün ilticanın bir türü olduğunu ve bir çatı kavram olan “uluslararası koruma”nın altında yer aldığını vurgulamaktadır.

Türkiye’deki Suriyeliler 2014 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun geçici koruma kategorisi kapsamındadır. Bu kanun iltica talebinde bulunabilecek kişileri üç ayrı kategoride tanımlamıştır: Mülteciler, şartlı mülteciler ve ikincil koruma verilenler (Erdem, 2017, s.336).

Mültecilik kavramı YUKK’un 61. maddesinde tanımlanmıştır. Sadece Avrupa ülkelerinden gelip iltica başvurusunda bulunanlar için geçerlidir. Çünkü Türkiye’nin 1967 Protokolündeki coğrafi çekincesi devam etmektedir. Şartlı mültecilik ise YUKK’un 62. maddesinde tanımlandığı üzere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici olarak Türkiye’de kalmasına izin verilenleri kapsamaktadır.

İkincil koruma ise 1951 Cenevre Konvansiyonu ile bu konvansiyona ilişkin 1967 New York Protokolü’nün kapsamı dışında kalan yabancılara uygulanan bir korumadır. YUKK’un 63. maddesinde tanımlanmıştır (Woods ve Kayalı, 2017, s.7). Mesela recm (taşlanarak idam edilme) cezasından kaçan İranlı kadına veya kadın sünneti uygulamasından kaçarak Somali’den gelen kadına verilen sığınma hakkı ikincil korumadır (Ekşi, 2017, s.52).

Geçici koruma ise bu üç kategoriye 22 Ekim 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nin eklenmesi ile ortaya çıkmıştır. Bu yönetmelik ile birlikte Türkiye şartlı olarak imzalamış olduğu Cenevre Sözleşmesi kapsamına girmeyen Suriyeli sığınmacıları ve Avrupa dışından gelen diğer sığınmacıları da içine alan bir düzenleme yapmış ve Suriyeli sığınmacıların hukuki statü kazanmaları için bir adım atmıştır (Abacı Yıldız, 2019, s.260). Bu uygulama savaştan ve ölümden kaçarak sınırlarımıza dayanan yüz binlerce Suriyelinin durumu karşısında acil bir eylem planı olarak düzenlenmiştir. YUKK’un 91. maddesine göre a) Kitlesel olarak ülkesinden ayrılmaya zorlanmış b) Ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen c) Acil ve geçici koruma ihtiyacı içinde olan yabancılara geçici koruma sağlanabilir (Erdem, 2017, s.336-337).

“Geçici Koruma Rejimi” ile hukuki açıdan statüleri belirlenen Suriyeliler için 2013 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” düzenlenmiştir (Yolcu ve Alodalı, 2016, s.198). Türkiye’de bir süre Suriyeli sığınmacıları tanımlamak için kullanılan “misafir” kavramının yerini artık “geçici korumadan yararlanan kişiler” almıştır. Anlaşılacağı gibi “misafir” statüsünün hiçbir hukuki değeri ve karşılığı yoktur (Bozbeyoğlu, 2015, s.71).

Türkiye’deki Suriyeliler mülteci statüsünde olmamalarına rağmen “zorla geri gönderilmeme ve zorla geri gönderilmeye karşı koruma imkânı”, sağlık, eğitim, sosyal yardım ve sosyal hizmetler, tercümanlık gibi hizmetlerden de faydalanmaktadırlar. Ayrıca Suriye’den kaçan vatansız kişiler için de bu yönetmelik geçerlidir ve yasal statüleri, hakları ve alacakları, sosyal yardımları netleştirilmiştir. 2016 yılının Ocak ayından itibaren de iş piyasasına erişim açısından çalışma iznine de hak kazanmışlardır (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.110). Geçici Koruma Yönetmeliği’nin, 29. maddesine dayanılarak hazırlanan “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik”, geçici koruma altındakilerin kendilerine ikamet ili olarak gösterilen il sınırlarında çalışabileceğini belirler. Çalışma hükümleri bakımından Türk mevzuatına uymak zorundadırlar. Ayrıca bir iş yerinde çalışan yabancı sayısı (geçici koruma altında) Türk sayısının %10’unu geçemez (Korkmaz, 2018, S.60).

Ancak bu imkânlarla rağmen haklara erişimin pratikte sınırlı olduğu ve özellikle çalışma hakkına erişen Suriyeli sayısının az olduğu görülmektedir (Şimşek, 2018, s.382). Suriyeliler Barometresi 2019 araştırmasında Aralık 2019 itibari ile Türkiye’de ikamet izni ile kalan 1 milyon 82 bini aşkın yabancının 85.840’na çalışma izni verilmiştir (Erdoğan, 2019, s.40-41)

Doğuş Şimşek’in (2018, s.379) yaptığı çalışmada Suriyeli mülteciler statülerinin belirsizliğinden, çalışamamaktan, emeklerinin sömürülmesinden, kiraların yüksekliğinden ve ayrımcılığa maruz kalmaktan şikâyet etmişlerdir. Çalışma izni almanın işverenin isteğine bağlı olması sebebiyle güvencesiz bir şekilde kayıt dışı istihdam yoluyla çalıştıklarını belirtmişlerdir.

YUKK, ilgili kişilerin haklarını açığa kavuşturması amacıyla hazırlandığı halde anlam karmaşası söz konusudur. Bazı eksikler şu şekilde sıralanabilir:

a) Temel insani hizmetler garanti edilmesine rağmen, oturma izni alan yabancılara verilen korunma ve seyahat etme özgürlüğü yoktur.

b) Yasal olarak eğitim ve sağlık hakkı tanınmasına rağmen pratikte tam olarak yararlanmak mümkün olmamaktadır. Bazı okul ve hastanelerin yasa hakkındaki bilgi eksikliği, kapasite yetersizliği veya ayrımcılık bunun sebepleri arasındadır.

c) Yasal olarak çalışma hakkı tanınmış olmasına rağmen Suriyelilerin en fazla %0,1'i çalışma izni alabilmiştir (Woods ve Kayalı, 2017, s.7).

2.5. Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Tutum ve Algılar

Sığınmacı krizinin ardından Türkiye’ye Suriyeli akını başlamasıyla beraber hem Türk halkı hem Türk hükûmeti Suriyeli mültecileri “zulme uğramış din kardeşleri” olarak görmüştür. Kamplarda zor şartlar altında yaşayan insanlar için yardım kampanyaları yapılmış ve “muhacirlere kucak açan ensar” rolü üstlenilmiştir. Suriye’deki savaşın er geç biteceği ve Suriyelilerin ülkelerine geri dönecekleri düşünülmüştür. Ancak kamplarda ve sınır illerde yaşayan Suriyelilerin metropollerde görünür olmaya başlamasıyla birlikte Türk toplumu ile etkileşim artmış aynı zamanda Suriyeli algısı farklı bir yöne evrilmeye başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları Suriyeliler ile ekonomi, güvenlik, kültürel farklılıklar, temel hizmetlere erişim (gecekondu, çarpık kentleşme vb.) gibi birçok konuda sorunlar yaşamaktadır (Kızmaz, 2018, s.392-431). Bu sorunlar her ne kadar zaman zaman medya araçları ve art niyetli gruplar tarafından körüklenmiş olsa da 2011 yılına gelindiğinde Türk toplumunda Suriyelilere yönelik bakış açısından uzaklaşıldığı bir gerçektir. Bunun en temel sebeplerinden birisi yasal statülerindeki belirsizlik ve vatandaşlık hakkı verilip verilmeyeceği sorunsalıdır. Suriyelilerin yaşadıkları bölgelerde –oran olarak az olsa bile- karışmış oldukları birtakım suç ve şiddet olayları da bu sorunu derinleştirmiştir. Türkiye göçmen tecrübesi ile doğru stratejiler izlemiş ve durumu önemli ölçüde kontrol altına almayı başarmıştır. Fakat misafirlik süresinin uzaması ve Suriyeli sayısının artması Türk toplumundaki endişeleri artırmaktadır (Çifçi’nin 2018, s. 2252). Bu endişelere sebep olan sorunlar ekonomi, güvenlik, kültürel farklılıklar ve temel hizmetlere erişim açısından incelenecektir.

2.5.1. Ekonomi Kaynaklı Sorunlar

Ahmet Koyuncu'ya (2016, s.108) göre her göç kendi ekonomisini beraberinde getirir. Türkiye'deki Suriyelilerin çalışma hayatına üç farklı biçimde katıldıkları görülmektedir. Birincisi bağımsız şirket kurma yoluyla işveren olanlardır. Bu kesimin özellikle ticaret ve sanayi şehirlerinde çok sayıda şirket kurdukları ve çok sayıda Suriyeli göçmen istihdam ettikleri bilinmektedir. İkincisi bağımsız işyeri açarak esnaf ve zanaatkârlık yapan Suriyelilerdir. Genellikle perakende gıda, kahvehane, berber, lokanta, kuyumculuk gibi küçük işletmeler açmaktadırlar. Üçüncüsü ise inşaat, tarım, sanayi, ticaret gibi sektörlerde bir işverene bağlı olarak çalışanlardır (Lordoğlu, 2016, s. 42).

M. Murat Erdoğan'ın 2019'da yaptığı Suriyeliler Barometresi isimli araştırmada toplumun %84,5'i Suriyelilerin "Türk devletinin yardımı ile" yaşadıklarına inanmaktadır. Suriyeliler ise kendilerine sorulan "nasıl yaşıyorsunuz" sorusuna %38 oranla "çalışarak" cevabını vermiştir (Erdoğan, 2019, "Suriyeliler Barometresi..." , s.77). Ortaya çıkan sonuç Türk halkının Suriyeli algısının realite ile tam örtüşmediğini göstermektedir.

Suriyelilerin ülkemize gelmesinin Türklerin tercih etmediği alanlarda çalışarak vasıfsız eleman ve mevsimlik işçi açığını kapatmak, sermaye sahibi Suriyelilerin yatırımlarını ve küçük işletmelerini Türkiye'ye taşımaları neticesinde sektörel çeşitlilik, istihdam yaratma, ihracat, pazar payı, rekabet gibi alanlarda ülke ekonomisine katkı sağlamak gibi olumlu katkıları olmuştur (Koyuncu, 2016, s.108). Ayrıca Suriyeliler mal ve hizmet satın almak suretiyle Türk ekonomisine katkı sağlamışlar, Suriye'ye yapılan insani yardım malzemelerinin de yerli firmalardan sağlanmasıyla ihracat artmıştır. Bu durum özellikle gıda ve tekstil firmaları açısından fırsat oluşturmuş, adeta bir enkaza dönüşen Suriye'nin yeniden imarında sermaye sahibi Suriyeliler ile kurulacak işbirlikleri ve ortaklıklar Türk ekonomisine büyük katkı sağlamıştır (Orsam&Tesev, 2015, s.18 ve Lordoğlu, 2016, s.41).

Olumsuz anlamda ise en çok şikâyet edilen durum Suriyelilerin vergi vs. yasal yükümlülükler konusunda haksız rekabete yol açmalarıdır. Suriyelilere ait işletmelerin tamamına yakınının kaçak olması, yerli veya Suriyeli firmaların kaçak işçi çalıştırmaları ve bunun neticesinde ücret düzeylerinin düşmesi örnek olarak verilebilir. Her türlü işte düşük

ücretle çalışan Suriyeliler işgücü piyasasını olumsuz yönde etkilemekte ve bu durum yerel halkta da endişeye sebep olmaktadır. Aslında bu konudaki kaygının yükselmesine yerel işçilerin farklı nedenlerle işlerini kaybetmeler bile bunun ülkemize gelen Suriyelilerden bilinmesi de sebep olmaktadır (Koyuncu, 2016,s.113). Buna karşın Suriyeliler düşük ücretle ve sosyal güvenceleri olmadan çalıştıkları halde taciz ve şiddete maruz kaldıklarını, buna rağmen Türk toplumu tarafından hak kaybına sebep olarak görüldüklerini ifade etmişlerdir. Çözüm olarak da çalışma hayatına en kısa sürede entegre edilmek istediklerini belirtmişlerdir (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.119).

Suriyelilerin yakın ve orta vadede ülkelerine dönemeyecekleri bir gerçektir. Bugüne kadar devlet bütçesinden yapılan harcamalar durumun sürdürülebilir olmadığını göstermektedir. Bu sebeple Suriyelilerin uygun koşullarda çalışma hayatına katılarak kendi hayatlarını idame ettirebilmeleri sağlanmalıdır (Korkmaz, 2018, s.77). Ancak Türk işadamlarının ve firmaların hukuki yükümlülükler ve mevcut cezai yaptırımlar nedeni ile sığınmacı çalıştırmakta isteksiz olmaları olumsuz bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Koyuncu, s.115). Ayrıca düşük ücret, dil bilmeme, kültürel nedenlerden dolayı kadınların iş bulamaması, ekonomik sıkıntılar nedeniyle bütün aile fertlerinin çalışmak zorunda kalması, kendi ticaretini veya zanaatını devam ettirmeye çalışanların bürokratik engellere takılması, kayıt dışı çalışanların iş güvencelerinin olmaması çalışma hayatına katılımlarını zorlaştırmaktadır (Korkmaz, 2018, s.78).

Çalışma hayatında karşılaşılan olumsuzlukların haricinde sınır illerinde kiralardan artması ve bunun sonucu olarak kiralık ev bulmanın zor hale gelmesi (Orsam, 2015, s.17), mevcut çatışmalar sebebiyle karayolu ile yapılan transit taşımacılığın ve turizmin olumsuz manada etkilenmesi de (Korkmaz, 2018, s.73) ekonomik kaynaklı sorunlar arasında sayılabilir.

2.5.2. Güvenlik Kaynaklı Sorunlar

Genellikle göç ve suç arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülür. Göçmenlerin sığındıkları ülkenin dilini bilmemesi, yerli halktan farklı yaşam tarzlarına sahip olmaları, bazı suç ve şiddet unsurlarını deneyimlemiş olmaları (aile içi şiddetin normal görülmesi, namus cinayetleri, silah taşıma alışkanlıkları vb.) kültürel çatışmayı arttırabilir ve risk faktörleri

oluşturabilir. Gerilim kuramına göre göçmenlerin tıpkı azınlıklar ve yoksullar gibi sosyoekonomik açıdan dezavantajlı oluşlarının onları suç işlemeye yöneltebileceği varsayılsa da araştırmalarda farklı sonuçlar çıkabilmektedir (Kızmaz, 2018, s.396).

Yerel halk arasında Suriyeli mültecilerin gelişi ile birlikte emniyet ve asayişin bozulduğuna dair kanaat oluşmuştur. Elbette bu düşüncenin artmasında medyadaki art niyetli haberlerin büyük katkısı vardır. Bu konu ile ilgili İçişleri Bakanlığı 05.07.2017 tarihinde bir basın açıklaması yapmış ve 2014-2017 yılları arasında Suriyelilerin karıştıkları olayların Türkiye'deki toplam asayiş olaylarına oranının yıllık ortalama%1,32 olduğunu belirtmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi verilerine göre Suriyelilerin Türkiye'de karıştığı suç oranları 2017 yılında Ocak-Eylül ayında 1,53 iken 2018 Ocak-Eylül ayları arasında 1,46'ya düşmüştür (Anadolu Ajansı. Erişim15.06.2021).

Tablo 1. Suriyeli Göçmenler ve Yerel Halk Tarafından İşlenen Suçlara İlişkin Veriler

Adli Olay	2014	2015	2016	2017 (ilk 6 Ay)
Türkiye Geneli	1. 870. 374	1. 858. 120	1. 876. 816	956. 306
Suriyeli Göçmenler	10. 352	13. 557	14. 457	7. 157

Kaynak:<https://www.icisleri.gov.tr/basinaciklamasi05072017>.Erişim:08.12.2020).

Kızmaz (2018, s.402) Suriyelilerle ilgili verilen suç oranlarının ülkemizde bulunan Suriyeli göçmen sayısına oranlandığında sonucun son derece düşük olduğunu, bu durumun göçün suçu arttırdığı şeklindeki varsayımları da imkânsız kıldığını ifade eder. Suç oranının düşük olmasında, suç işleyen göçmenlere yönelik Türk Ceza Hukuku'nun öngördüğü cezaların verilmesi ve sınır dışı edilmelerinin önemli bir etkisi vardır.

Gerçekleşen olayların büyük bir kısmının Suriyelilerin kendi aralarında meydana gelen anlaşmazlıklardan kaynaklandığı, karışılan suç oranlarının bir önceki yılın ilk 6 ayına

oranla %5 oranında azaldığı görülmüştür. Hatta olay incelemelerinde Suriyelilerin hadiselerin çoğunda davalı değil davacı oldukları anlaşılmıştır (<https://t24.com.tr>. Erişim: 19.12.2020).

Resmi açıklamalar ile aynı doğrultuda olmayan bazı araştırma sonuçları da görülmektedir. Mesela International Crisis Group tarafından 2018 tarihinde hazırlanan “*Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak*” (2018) başlıklı raporda Türkiye’nin üç büyük kenti olan İstanbul, Ankara ve İzmir’de araştırmalar yapılmış ve şu sonuçlar elde edilmiştir: 2016’nın aynı dönemine kıyasla 2017’nin ikinci yarısında, Suriyeli mülteciler ile bağlantılı toplumsal gerginlik olaylarının sayısı yaklaşık üç kat artmıştır. Artan olaylarda kültürel farklardan doğan gerginlikler, işgücü rekabeti ve etnik gerilimler etkilidir. Özellikle etnik, mezhepsel veya ideolojik olarak dışlanmış olduğunu hisseden toplumsal kesimlerde Suriyelilerle işgücü rekabeti açısından sorunlar yaşanmaktadır. Orsam raporuna (2015, s.19) göre sığınmacıların yaratması muhtemel en ciddi güvenlik riski yerel halk arasında var olan tepkinin bir provokasyon neticesinde şiddet içeren kitlesel tepkiye dönüşmesidir.

M. Murat Erdoğan’ın yaptırdığı “*Suriyeliler Barometresi*” (2019, s.85) isimli çalışmada 2017 yılında Suriyelilerin “topluma zarar vereceklerinden” endişe edenlerin oranı %57,4 iken bu oran SB-2019’da %61.1 olarak görülmüştür. Suriyeliler hakkındaki kaygı oranının artmasıyla bağlantılı olarak vatandaşlar dört alanda Suriyeliler tarafından zarar gördüklerini belirtmişlerdir. Bu alanlar “hırsızlık” (%43,5), “sataşma/taciz” (%40,5), “şiddet” (%38,2), “huzursuzluk/gürültü” (%38), dür.

Şimşek’in (2018, s. 381-382) yaptığı araştırmaya göre Suriyeliler; yüksek konut kiralari, çalışmamak, emek sömürüsü, ayrımcılık, kayıt dışı istihdam, ekonomik fırsat eşitsizliği, işsiz kalmak, yoksulluk, ırkçılık gibi nedenlerden dolayı kendilerini güvende hissetmemektedir. Kirayı ödeyebilmek için kötü koşullarda birkaç aile birlikte kalmaktadırlar. Yasal statülerindeki belirsizlik ve temel hak ve özgürlüklere erişimin kısıtlı olması en temel sorunların başında gelmektedir. İş piyasasına kendi imkânları ile giren Suriyelilerin ekonomik kaynakları olmayan Suriyelilere göre daha çabuk entegre oldukları görülmüştür.

Suriyeliler ile yapılan görüşmelerde vatandaşlık hakkı elde ettikleri takdirde hem kamu hizmetlerinden daha rahat yararlanmak hem de kendilerini güvende hissetmek açısından daha iyi bir durumda olacaklarını ifade etmişlerdir (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.117).

Suriyelilerin büyükşehirlerde gettuyu hatırlatan yerleşim yerlerinde bir arada yaşamaları ve kalabalık gruplar halinde görülmeleri toplumda korkuya neden olmaktadır. Araştırma, bu korkuların ve endişelerin temelinde yeterli iletişimin olmadığına vurgu yapmaktadır (International Crisis Group 2018, s.4). Ayrıca zor koşullar altında yaşamak her türlü suça zemin hazırlamaktadır. Kimlik bunalımı yaşayan gençlerin; eğitimsizlik, gelir düşüklüğü, dışlanmışlık hissi gibi nedenlerle ileride birçok suçun kaynağı olabileceği endişesi yaşanmaktadır (Orsam, 2015, s.19).

2.5.3. Kültürel Farklılıklardan Kaynaklanan Sorunlar

Aynı inanca sahip olunmasına rağmen Suriyeli sığınmacılar ile yerli halk arasında yaşanan en temel sorunların başında kültürel değerlerdeki ve yaşam tarzlarındaki farklılıklar gelmektedir (Küçükşen, 2017, s.2408). Bazı kentlerde artan çok eşli evlilikler ve bunun neticesi olarak gerçekleşen boşanmalar, çocuk istismarlarındaki artış, Suriyeli gelin meselesi (Orsam 2015, s.16), giyim tarzları (yerel giysiler giymeleri, kadınlarının makyaj ve süsüne düşkün olmaları), yaşam tarzları (gürültü yapmaları, toplu halde yaşamaları, trafik sırasındaki tutumları, gece çok geç yatmaları ve sabah geç kalmaları, iş ve çalışma koşulları konusundaki davranışları) örnek olarak verilebilir (Kızmaz, 2018, s.414).

Özellikle Suriyeli kadınların dışarıda herhangi bir işte çalışmıyor oluşu, giyim tarzları yerel halkın tepkisine neden olmaktadır. Küçükşen (2017, S.2408) yaptıkları araştırmada görüşme yaptıkları mahalle sakininin yardım yapmak için geldiklerini zannedip “Gidin, kendi fakirlerimizi bulun. Savaştan kaçarken her şeylerini bırakmışlar ama makyaj çantalarını almayı unutmamışlar.” dediğini belirtir. Ayrıca kamuoyunda ve medyada sürekli “ikinci eş olma, yuva yıkma” gibi negatif bir imge kurgulanması sebebiyle dışlanmaya maruz kalmaktadırlar.

Sınır bölgelerinde yaşayan yerli halk ile Suriyeliler arasındaki kültürel farklar batıdaki şehirlerde yaşayan yerli halka göre daha azdır. Halkın bir kısmının Kürtçe veya Arapça bilmesi daha kolay iletişim kurmalarını sağlamaktadır. İstanbul, Ankara, İzmir gibi şehirlerde ise yeterli iletişim kurulamamakta; bu da toplumda gerilimin artmasına sebep olmaktadır. Bir araştırmaya göre Türk halkının %63’ü kendilerini Suriyelilere “uzak” veya “çok uzak” hissederken, Suriyelilerin %72’si kendilerini Türk toplumuna “yakın” veya “çok yakın” hissettiklerini söylemişlerdir. Bu sebeple uluslararası yardım kuruluşlarının uyumla ilgili çalışmalarını sınır

bölgelerindeki illerden ziyade batıdaki şehirlere yönlendirmeleri daha faydalı olabilir (International Crisis Group, 2018, s.4).

2.5.4. Temel Hizmetlere Erişim Kaynaklı Sorunlar

Erdoğan (2016, s.79), yerel yönetimleri krizin görünmez kahramanları olarak tanımlar. Suriyelilerin gelişiyle beraber belediyeler büyük bir yükün altına girmiştir. Yapılan çalışmalara rağmen özellikle sınır bölgelerindeki belediye hizmetlerinde ve kamusal alanlarda sıkıntılar yaşanmaktadır. Vatandaş sayılmadıkları için nüfus sayısına dâhil edilmeyen Suriyeli göçmenler sebebiyle belediye hizmetleri yetersiz kalmaktadır. Özellikle çöp toplama, şehir temizliği, toplu taşıma gibi hizmetlerde aksamalar yaşanmaktadır. Ayrıca devlet hastanelerinde de ciddi kapasite sorunu yaşanmaktadır (Orsam, 2015, s.8-9).

Bu sebeple Erdoğan (2016, s.81), Belediyeler Yasası'nın yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade eder. Mültecilere hizmetle ilgili yasal engellerin kaldırılmasını, illerindeki mülteci sayısına göre ilave destek almalarını, mültecilerin uyumu ile ilgili çalışmalarda görev almaları ve bu konuda desteklenmelerini tavsiye etmektedir.

Başlangıçta Suriyelilerin bir hafta veya birkaç ay gibi kısa bir süre kalacağı varsayılmış ancak sürenin uzaması ile birlikte Suriyelilere karşı olumsuz düşüncelerde artış olmuş ve misafirlik kavramı sorgulanmaya başlamıştır (Özdemir Erol, 2017, s.128). Misafirden “haddini bilme”, “sınır belirleme” gibi beklentiler vardır. Özellikle medya, misafirliğin “hak sahipliği” içermemesi, misafirin verilen ile yetinmesi gerektiği boyutuna çok vurgu yapmıştır (Erdoğan, Kavukçuer ve Çetinkaya “Türkiye’de...” 2017, s.21). Türkiye’de Suriyeliler hakkında zaman zaman ırkçılık ifade eden yabancı düşmanlığı ve nefret söylemleri de olumsuz düşüncelerin artmasına neden olmaktadır (Yazıcı, 2016, s.127-130)²⁷. “Suriyelilere plaj yasası”²⁸, “Erzurum’u Suriyeliler istila etti”²⁹ gibi gazete manşetleri bu duruma örnek verilebilir.

²⁷ Tülay Yazıcı'nın “Yeni Medyanın Nefret Dili: Suriyeli Mültecilerle İlgili Ekşi Sözlük Örneği 1 “ isimli makalesinde “Türkiye’de Suriyeli İstemiyoruz” başlığıyla internette Ekşi Sözlük’te açılmış olan kampanyada Türkiye’de yaşayan Suriyeli mültecilere yönelik nefret söylemi incelenmiştir.

²⁸ <https://www.cnnturk.com/turkiye/suriyelilere-plaj-yasagi>. (Erişim:12.03.2020)

²⁹ <https://erzurumhabergazetesi.com/50595-erzurumu-suriyeliler-istila-etti>. (Erişim:12.03.2020)

Türkiye’ye toplu halde giriş yapan Suriyeliler için “akın akın, dalga dalga” gibi ürkütücü metaforlarla tehlikeli oldukları algısı oluşturulmuştur. Ayrıca Suriyelilerin ülkelerinde savaşmak yerine tatil yerlerinde eğlendikleri, sık sık kavga çıkardıkları, sınavsız üniversiteye girebildikleri, yattıkları yerden maaş aldıkları gibi haberler yer yer gazete manşetlerinde yer almaktadır. Sosyal medyada da ayrımcı bir dille tasvir edildikleri görülmektedir (Tümeğ, Derya, 2018, s.20)³⁰.

Tüm bunlara rağmen “toplumsal kabul” düzeyi oldukça yüksektir. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi’nin 2014 yılında Türkiye genelinde hazırlattığı “*Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*” isimli kamuoyu araştırmasında %64,6 oranla “Suriyeli sığınmacıların dinine, diline, etnik durumuna bakılmaksızın kabul edilmesi insanlık görevimizdir” önermesinin kabul gördüğü ortaya çıkmıştır. Ancak Türk halkının Suriyelilere karşı olan tavrı “onlar bizim kardeşlerimizdir” söylemi ile sürdürülemez. Bu konuda yapılan kamuoyu araştırması süre uzadıkça Türk toplumunun Suriyeliler ile arasına çok ciddi bir mesafe koyduğunu ve onlara vatandaşlık verilmesine sıcak bakmadığını göstermektedir (Erdoğan, 2014, s.5-24). 2019 yılında hazırlanan *Suriyeliler Barometresi* isimli çalışmada “Suriyelilerle huzur içinde bir arada yaşayabiliriz” önermesine gelen destek 5 üzerinden 1.5 puandır. Aynı soruya 2017 yılında

³⁰ <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/suriyeli-buyucu-cetesi-cokertildi-6252534/>

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/suriyeli-multecilere-turkiyede-sinavsiz-universite-371816>

<https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/suriyeli-aile-ortaligi-birbirine-katti-evi-atese-verdiler-2-polisi-yaraladilar-6166098/>

<https://www.hurriyet.com.tr/suriyelilerin-nargileli-deniz-keyfi-40201160>

<https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/murat-muratoglu/suriyeli-kardeslerimiz-tatilde-5253939/>

<https://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/suriyeli-universite-ogrencisi-olmak-varmis-1027614/>

<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yuzde-26-icin-suriyeliler-asalak-133329>

<https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/suriyeliler-aids-getirdi-1918763/>

<https://www.dunyabulteni.net/yurt-haberleri/suriyeliler-akin-akin-geliyor-h273353.html>

<https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/misafirler-suc-makinesi-1230634/>

<https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerle-ilgili-internette-yavilan-22-yanlis-bilgi>

hazırlanan Suriyeliler Barometresi'nde 1,9 puan gelmesi toplumdaki kaygının giderek arttığını göstermektedir (Erdoğan, 2019, s.101). Çifçi'nin (2018, s. 2251-2252) 2018 yılında Türkiye'nin yedi bölgesinden 1647 kişi ile yaptığı mülakatlar neticesinde şu sonuçlar ortaya çıkmıştır: Katılımcılar Suriyelilerle kaynaşmaya olumlu bakmaktadır. Önyargılı olunmaması, çalışma hakkı verilmesi/suçta meylli olmamaları noktasında da olumlu bir tavır sergilemektedirler. Evli olanlar bekarlara göre daha çok empati kurma yaklaşımı içindedirler. Öte yandan olumsuz tutum ve algılar daha çok Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, birlikte yaşama konularında görülmüştür. Birlikte yaşama konusunda çiftçi ve işsizler daha olumlu bir tavır sergilerken ev hanımı ve öğrenciler olumsuz algıya sahiptirler.

2.6. Suriyeli Mültecilerin Uyum ve Kabul Süreci

Toplumlar “İçlerinde farklı grupları, kültürel değerleri barındıran bir toplumsal sistem ve ilişkiler ağı” olarak tanımlanabilir (Akıncı, Nergiz ve Geyik, 2015, s.60). Göç neticesinde toplumun bu yapısı bozulmadan daha yaşanılır bir mekân organizasyonu oluşabiliyorsa orada bütünleşmeden söz edilebilir. Bu süreçte yeni bir çevre, mekân, değişen nüfus yoğunluğu gibi fiziksel, yeni bir beslenme, yeni hastalıklar gibi biyolojik, yeni bir siyaset gibi politik, yeni istihdam şekilleri gibi ekonomik, din, dil, eğitim ve değer farklılıkları ve sosyal açıdan yeni sosyal ilişki türleri gibi kültürel zorluklar yaşanabilir. Dilara Şeker (2011, s.354) bu süreci “kültürleşme deneyimi” olarak adlandırmaktadır.

Sağlıklı bir bütünleşme için göçmenlerin kendi öz kültürlerinden kopmadan yaşadıkları topluma ve kültüre uyum sağlamaları, göç edilen yerdeki yerli halkın ise uyumun gerçekleşebilmesi için altyapıyı hazırlamaları gerekmektedir. Aksi takdirde toplumun çok dilli ve çok kültürlü bireylerden oluşan sosyokültürel açıdan birbirinden kopuk bir yapıya dönüşmesi olasıdır (Akıncı, Nergiz ve Geyik, 2015, s.70).

Türkiye büyük bir Suriyeli göçüne maruz kalmıştır. Toplum sağlığı açısından bakıldığında Suriyelilerin Türk halkı ile uyumu büyük önem arz etmektedir. Zira Suriyelilerin ülkelerine geri dönme ihtimalleri iyice azalmıştır. Bunun başlıca sebepleri şunlardır:

- Suriye'deki savaşın ne zaman biteceğinin belli olmaması, kısa ve orta vadede güvenlik ihtimalinin olmaması;

- Savaş bitse bile birbiri ile savaşırmış bir halkın bir arada yaşamasının zorluğu;
- Türkiye’deki Suriyelilerin neredeyse yarısının 18 yaş altı gençlerden oluşması ve bir kısmının burada doğması, bir kısmının da okula gidiyor veya çalışıyor olması;
- Süre uzadıkça Türkiye’de kalma motivasyonlarının artması.

Türkiye bu süreçte göç yasaları ve altyapı konusunda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Buna rağmen Suriyelilerin Türk toplumuna uyum konusunda birtakım zorluklarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu sebeple 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çerçevesinde birçok düzenleme yapılmış ve yasal olarak ilk kez “uyum” konusuna yer verilmiştir.

Uluslararası Koruma Kanunu, yabancıların ve uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahibi kişilerin toplumla karşılıklı uyumu için yapılacak çalışmalara imkân tanımıştır. Uyum stratejileri oluşturulurken çok taraflı ve iki yönlü aktif bir etkileşim ile göçmen odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. YUKK’un 96. maddesi koruma altındaki kimselerin entegrasyonunu kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin ve uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarıyla planlamayı hükme bağlamıştır.

Ayrıca uyum süreçlerine ait iş ve işlemleri yürütmek üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kapsamında Uyum ve İletişim Daire Başkanlığı kurulmaktadır (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.110). GİGM’e göre uyum “asimilasyon” veya “entegrasyon” değildir. “Göçmenle toplumun gönüllülük temelinde birbirlerini anlamalarıyla ortaya çıkan süreç” veya “harmonizasyon” olduğunu, yabancıların “kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamalarını desteklemek” olduğunu belirtmektedir (Bostan Hakan, 2018, s.52). Bu süreç hukuki, ekonomik ve sosyokültürel ölçütlere sahiptir. Göç edilen ülkeye gelen yabancıların, sığındığı ülke vatandaşlarıyla aynı yasal haklara sahip olma durumu hukuki açıdan bir ölçüttür (Yıldırım alp, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.112). Özellikle yasal statü uyum sürecini çok etkilemektedir. Güvenli yasal statüye sahip olan göçmenlerin güvencesi olmayan göçmenlere göre uyum açısından daha başarılı oldukları görülmüştür (Şimşek, 2018, s.371).

Suriyelilerin sığınma talebinin kabul edilmesi olumlu bir durum olmasına rağmen üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri ile bağlantılı olarak kaygı ve korku yaşamaktadırlar.

Talepleri kabul edilmeyenler ise Türkiye’de kaçak durumuna düştükleri için korku, kaygı, gelecekte umutsuzluk yaşamaları olasıdır (Buz, 2008, s.5).

Suriyeliler misafir kelimesinden de rahatsız olmaktadır. Misafirlik boyutunu aşıtları halde Türk toplumu ile yeteri derecede kaynaşamadıklarını söylemektedirler. Bunun da en temel sebebi olarak dil sorunu olduğunu düşünmektedirler (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, s.121).

2016 yılında Suriyelilere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma imkanı verilerek entegrasyon açısından önemli bir adım atılmıştır. Vatandaşlık için yükseköğretim mezunu olmak, Türkiye’ye sanayi, bilimsel, ekonomik, teknolojik alanda katkı sağlamak veya sağlayabilir olmak, Türkiye’de çalışma izni olmak gibi kriterler aranmıştır (Şimşek, 2018, s.378).

Kirişçi (2014, s.27), vatandaşlık hakkı vererek resmi entegrasyon sağlamanın zor bir seçenek olduğunu belirttikten sonra gayri resmi bir entegrasyon sürecinin işlediğini ifade etmektedir. Birçok belediye ve sivil toplum kuruluşu da bu yönde çalışmalar yapmaktadır. Kirişçi’ye göre hükümetin öncelik vermesi gereken ilk iki politika, *istihdam* ve *mülteci çocukların eğitimi* olmakla beraber, sağlık, barınma, sosyal ve siyasal konular da Suriyelilerin entegrasyonu noktasında önemli başlıklardır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün uyum çalışmaları şu şekilde özetlenebilir:

- Yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştıracak etkinlikler yapmak;
- Ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak;
- Yabancılar için; ülkenin siyasi yapısı, dili, hukuki sistemi, kültürü ve tarihi ile hak ve yükümlülüklerinin temel düzeyde anlatıldığı kurslar düzenlemek;
- Kamusal ve özel mal ve hizmetlerden yararlanma, eğitime ve ekonomik faaliyetlere erişim, sosyal ve kültürel iletişim, temel sağlık hizmeti alma gibi konularda kurslar, uzaktan eğitim ve benzeri sistemlerle tanıtım ve bilgilendirme etkinlikleri yapmak;

- Kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyetleri planlamak;
- Kendi kültürel kimliklerinden vazgeçmek zorunda kalmadan ev sahibi topluma uyum sağlamalarını desteklemek;
- Toplumda uyum sürecine karşı farkındalık ve anlayış ortamı oluşturmak (<https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> Erişim: 19.12.2020).

Göç ve entegrasyon politikalarını inceleyen MİPEX (Göç ve Entegrasyon Politika İndeksi) araştırmasına göre Türkiye 38 ülke arasında 38. sıradadır. Çalışma Piyasası, aile birleşimi, eğitim, sağlık, siyasi katılım, barınma, vatandaşlık hakları, ayrımcılık kriterleri üzerinden yapılan çalışmada Türkiye en yüksek puanı ailenin korunması üzerinden almıştır. Bu oran 49’dur. Diğer kriterlerde göç alan ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. (MİPEX, 2015)

Suriyeli sığınmacılardan kadın grubun uyumu ayrı bir inceleme konusudur. Erkeklerle aynı sorunları yaşamalarının yanında kadın olmalarından kaynaklanan artı sorunları da vardır. Herkesin hayatını değiştiren göç olgusu kadınların hayatını erkeklerden farklı bir şekilde etkilemektedir. Sağlık problemlerinde bile bu fark ortaya çıkmaktadır (Kurtulmuş ve Topçu, 2016, s.57). Şimdiye kadar yapılan araştırmalar neticesinde tespit edildiği kadarıyla Suriyeli kadın sığınmacıların temel sorunlarını şu şekilde özetlemek mümkündür:

1-Kimlik Kayması: E. Sare Aydın Yılmaz’ın “Suriyeli Mülteci Kadınlar: Göç Travması Ve Entegrasyon” isimli araştırmasına göre Suriyeli kadınlar kendi ülkelerindeki kadın olma kimlikleri ile göç sonrası oluşan mülteci kadın olma kimliğinin farklılaşmasıyla birlikte sorunlar yaşamaktadırlar. Geldikleri toplumun kendilerinden beklentileri ve edindikleri roller göç ettikleri ülkede anlamını yitirmiştir (Yılmaz, 2019, s199). Suriye’de temel ihtiyaçları karşılamakta erkekler başrolde. Kadınlar neredeyse üzerlerine yapışmış olan “ev hanımlığı” sıfatını savaş nedeniyle kaybetmişler, evlerinde güven içerisinde otururken kendilerini çadırlarda bulmuşlardır (İHH, 2015, s.17). Daha önce hiç çalışmamış, aileleri için fazla sorumluluk almamış, gideceği yere ancak eşi götürürse gitmiş olan Suriyeli kadınlar, göç

ettikleri yeni ülkede hayatta kalmak için yeri geldiğinde çalışmak veya bir derneğe kayıt yaptırarak ailesi için yardım almak zorunda kalmışlardır (Kurtulmuş ve Topçu, 2016, s.59). Değer yargılarının değişmesi psikolojik olarak travma yaşamalarına neden olmaktadır. Geçim şartları nedeniyle çalışmak zorunda kalmışlar, ancak eğitim düzeylerinin yetersizliği sebebiyle ucuz işgücü olarak görülmüşlerdir. Kadınlar yaşadıkları istismarları anlatmaktan çekinmektedirler (Yılmaz, 2019, s.200).

2-Aidiyet Yoksunluğu: Sosyal açıdan dışlandıklarını hisseden insanların yaşadıkları ortama aidiyet hissetmeleri çok zordur. Kübra Küçükşen (2017, s.2407), sosyal dışlanmanın başlıca nedenleri arasında göç olgusu olduğunu ifade etmektedir. Suriyeli kadınların içinde yaşadıkları sosyal çevrede “ikinci eş olma” gibi algılarla “potansiyel tehdit” olarak görülmeleri, başarısız komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri, yalnızlık, taciz, dedikodu gibi olgular dışlanmaya neden olmaktadır. Suriyeli kadınların Türkiye’deki sosyal yaşama adapte olmalarında en temel sorunlardan biri de aidiyet duygusudur. Yerel halk ile uyum sağlamaları açısından aidiyet hissi büyük önem taşımaktadır. “Gaziantep’teki Sığınmacı Kadınlara ve Ailelerine Yönelik Sosyal Uyum Araştırması” sonuçlarında kadınların %38,3’ü yerli halkla entegrasyonunu engelleyen en önemli faktörün dil olduğu vurgulanmıştır (Yılmaz, 2019, s.201).

3-Psikolojik Problemler: Suriye’de savaştan en çok etkilenen kurbanların başında kadınlar vardır. Katledilmek, gözüaltına alınmak, tecavüze uğramak ve erkek akrabalarına şantaj amaçlı rehine olarak kullanılmak, esir değişimi veya birilerine zarar verme amacıyla kaçırılmak ve alıkonulmak gibi uygulamalarla sistematik bir şekilde şiddete maruz kalmışlardır (İHH, 2015, s.5-6). Hürriyet Gazetesi’nin 20 Kasım 2017 tarihli haberine göre Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR)’nin 2019 yılında yaptığı bir çalışmada, Mart 2011’den Kasım 2017’ye kadar çıkan çatışmalarda öldürülen kadınların sayısı 24 bin 746 olarak tespit edilmiştir (<https://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriyede-yaklasik-25-bin-kadin-olumu-belgelendi-40658531>). 2011 yılından bu yana tutuklanan 117 bin kişiden 11 bini kadındır (Bakır, Karayel ve Sınmaz, 2019).

Tecavüze uğrayan mağdur kadınlar, kendilerine utanç ve nefretle bakanların olması ve toplumda suçlu muamelesi görmeleri nedeniyle de birçok psikolojik rahatsızlık yaşamaktadırlar. Yaşadıkları travmatik bozukluk nedeniyle insanlardan kaçmak, tekrarlayıcı ve rahatsız edici düşünceler, kâbus görmek, kâbus görme korkusu ile uyuyamama, öfke

patlamaları, aşırı hassasiyet, aşırı korku gibi reaksiyonlar göstermektedirler (İHH, 2015, s.10-14).

Ülkemize gelen Suriyeli kadınların %35'i ailelerinden en az bir kişiyi kaybetmiştir. Böylece hem psikolojik yıkım yaşamışlar hem de ülkelerindeki fiziksel şiddet, cinsel saldırılar ile istismara açık hale gelmişlerdir. Yapılan araştırmada birçoğunun hukuki haklarından haberdar olmadığı ve bir haksızlığa maruz kaldıklarında kendilerini savunacak durumda olmadıkları görülmüştür (Kadem, 2016, s.47). Bu yüzden erkeklerden farklı olarak özel korunmaya ihtiyaçları vardır.

Ayrıca Suriyeli kadınların eğitim durumlarının düşük olması, itaatkâr kişilikleri, yaşadıkları travmalar, kültürel kodları da onların istismarını kolaylaştırmaktadır. En çok da savaşta yakınlarını kaybedenler cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Türkiye'deki yasal haklarını bilmedikleri için erken yaşta evlilik veya ikinci, üçüncü eş olmayı kabul etmek en yakın çözüm yolu olarak karşılarına çıkmaktadır. Buz'un (2018, s.8) 2006 yılında 20 sığınmacı kadın ile yaptığı derinlemesine mülakata dayalı araştırmasında da kadınların medeni hali incelendiğinde ağırlıklı olarak dul veya boşanmış oldukları ve dul kadınların çoğunun kocasının vefat ettiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu açıdan bakıldığında sosyal uyum açısından Suriyeli kadınları kendine yeter derecede güçlendirmek, eğitim ve insani yardımların yanında psikososyal destek sağlamak büyük önem taşımaktadır.

4-Eğitim Eksikleri: Sığındıkları ülke içerisinde kadınların karşılaştığı en büyük zorlukların başında dil engeli gelmektedir. Bu sebeple gündelik yaşamda ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk çekmektedirler. Gündelik yaşantısını olağan hale getirmeye çalışan kadın sığınmacıların; toplumsal yargılarla ve sorunlarıyla mücadele etme becerisi de eğitim oranı ile doğrudan ilişkilidir (Yılmaz, 2019, s.202-204).

Gaziantep ve İstanbul gibi en çok Suriyeli barındıran iki ilimizde yapılan araştırmada ilkökul veya daha altı eğitim seviyesine sahip Suriyeli kadın oranı %40 civarındadır. Bu sonuç, eğitim oranının oldukça düşük olduğunu ve bunun bir neticesi olarak yasal haklarını kullanmada ve topluma uyum sağlamada zorluk çekebileceklerini göstermektedir (Şekil 1, Kadem, 2016, s.21).

Eğitim Seviyesi	Gaziantep	İstanbul	Toplam
Okuma-yazma bilmiyor	67	12	79
Okuma-yazma biliyor	31	10	41
İlkokul Mezunu	79	61	140
Ortaokul Mezunu	43	18	61
Lise Mezunu	34	5	39
Teknik Lise Mezunu	4	0	4
Üniversite Mezunu - Ön Lisans	16	1	17
Üniversite Mezunu - Yaygın Eğitim	2	0	2
Lisans Diploması	26	2	28
Yüksek Lisans veya Üstü	4	0	4
	306	109	415

Şekil 6. : Suriyeli Kadınların Eğitim Seviyesi

Kaynak: Kadem, 2016, s.21 (Erişim tarihi: 19.12.2020)

Suriyeli kadınların meslekleri ve geçim kaynaklarını gösteren araştırma neticesinde %10'luk bir kesimin Suriye'de iken öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik, devlet memurluğu gibi beyaz yakalı mesleklerde çalıştığı ancak Türkiye'ye gelmeleriyle birlikte bu oranın %4'e düştüğü gözlemlenmiştir (Şekil 2, Kadem, 2016, s.24).

Meslek Unvanı	Suriye'de	Türkiye'de
Öğretmen	%7.76	%3.26
Hekim	%1.14	%0.70
Hemşire/Ebe	%0.23	%0.23
Mühendis	%0.91	-
Tüccar	%2.05	%1.16
Kuaför/kozmetikçi	%0.91	-
Terzi	%3.20	%3.02
Çiftçi	%2.74	%0.70
İşsiz	%56.62	%52.09
Ev Kadını	%18.72	%29.30
İşçi	%2.28	%1.63
Kalifiye işçi	%0.91	-
Öğrenci	%0.68	-
Garson, araba yıkamacı, şoför	%0.91	%0.47
Devlet Memuru	%0.46	-
İşsiz (mesleği var)	-	%6.74
Diğer	%0.46	%0.70

Şekil 7. Suriyeli Kadınların Türkiye ve Kaynak Ülkede Meslekler

Kaynak: Kadem, 2016, s.24 (Erişim tarihi: 19.12.2020)

Kadın sığınmacıların, haklarının farkında olmaması nedeniyle tam anlamıyla bu hizmetlere erişemedikleri bilinmektedir. Özellikle Suriyeli kadınların hakları konusundaki farkındalık düzeyi erkeklere oranla daha düşüktür. Kamp içerisinde yaşayan kadınlar; haklarını bilme konusunda kamp dışında yaşayanlara göre daha fazla bilgiye sahiptir (AFAD, 2014: Yılmaz 2019, s.206).

Uyum konusunda Suriyeli kadınlar özellikle de çocukları için Türkiye’de kalmak ve toplum ile kaynaşmak konusunda daha istekli ve kararlı durmaktadırlar (Yıldırım, İslamoğlu ve İyem, 2017, s.121). Uyum noktasında daha başarılı olmalarının nedenleri arasında kadınların aile reisi ve annelik rollerini sürdürmek zorunda olmaları, ailelerini bir arada tutmak için güçlü olmaya çalışmaları, göç ettikleri ülkede üzerlerindeki kontrolün azalmış olması ve geriye dönme umutlarının kalmamış olması görülmektedir (Buz, 2008, s.9). Kurtulmuş ve Topçu’nun (2016, s.59) yaptığı araştırmaya göre Suriyeli kadınların ailenin yükünü omuzlamak zorunda kalmaları erkeğe olan bağımlılıklarını azaltmıştır. Suriye’de iken ancak eşinin arkasında motosiklete binerek veya özel araba ile bir yere giden kadınlar Türkiye’de toplu taşıma kullanmaya başlamıştır. Dil kurslarına devam eden kadınların sosyal becerileri artmıştır. Suriyeli kadınlar Türk kadınlarını hakları ve özellikle de tek eşlilik uygulamasından dolayı takdir etmekte ancak Türk kadınlarının çok fazla yükün altına girip kendilerine vakit ayıramadıklarını düşünmektedirler.

Suriyeliler Türkiye’nin bir gerçeğidir. Savaş bitse bile geri dönmeleri çok zordur. Bu sebeple Türkiye’nin Suriyeliler politikası için şu konuların öncelikli olması gereklidir:

- Konuyla ilgili bir bakanlık veya müsteşarlık kurulması;
- Genç nüfusun Türkçe eğitim ile topluma entegre edilmesi;
- Kaçak işçi çalıştırılmasının ve kayıtdışılığın önüne geçilmesi ve çalışma haklarının iyileştirilmesi (Kayıtlı işyeri açmak isteyenlerin önündeki bürokratik engeller azaltılmalı. Türkiyeli-Suriyeli ortak girişimlere destek artırılmalıdır.);
- Yerel yönetimlerin yetki ve imkânlarının artırılması, yerel yönetimlere bütçe ayılırken Suriyelilerin de sayısının bölge nüfusuna dâhil edilmesi;
- Güvenlik kaygıları için uzun vadeli stratejiler geliştirilmesi;

- Mültecilerle ilgili kararlarda toplumsal desteğin alınması (Erdoğan, 2016, s.86);
- Entegrasyon ile ilgili projelere yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının da dâhil edilmesi;
- Yerli halkın endişelerini gidermek için düzenli bilgi paylaşımında bulunulması;
- Yapılan yardımlarda bazı koşulların öngörülmesi (engelli ve yaşlı gibi dezavantajlı gruplar hariç) ve Suriyelilerin kendi hayatlarını idame ettirebilmelerinin önünün açılması;
- Hem Suriyeli hem de Türk vatandaşlarına yönelik piyasada karşılığı olan meslek edindirme programlarının artırılması (International Crisis Group 2018);
- Yabancılar olan önyargıları azaltmak için birlikte yaşama kültürünün gelişiminin sağlanması;
- Suriyelilerin uluslararası insan hakları standartlarına ulaşmalarını sağlayacak argümanlar geliştirilmesi;
- Yabancıların sahip oldukları hakların, (tüketici, hukuki yollara başvurma hakkı vb.) nasıl ve hangi yollarla kendileri tarafından da kullanabileceklerine dair tanıtımlar yapılması (Akıncı, Nergiz ve Gedik, s.69);
- Okul diplomaları ve öğretmenlik, evlilik ve doğum sertifikaları gibi belgelerin uluslararası geçerliliği için yollar bulunması;
- Kadın ve çocuk sığınmacıların istismardan korunmaları için haklarının garanti altına alınması;
- Suriyelilere sağlık hizmeti için genelgelerin yeniden değerlendirilerek sağlamaştırılması, uluslararası topluluk ile yük paylaşımı yapılmasının yollarının bulunması (Kirişçi, 2014, s.53);
- Toplumdaki “Suriyeli” algısının düzeltilmesi;
- Sınır illerinde Suriyeli kanaat önderleri grupları oluşturulması;

- Arapça broşür ve internet sayfaları hazırlanması;
- Nitelikli insan gücünün Türkiye’de kalmasının teşvik edilmesi (Kızmaz, 2018, s.401).

Göçmenlik, Türkiye tarihinin hem göç edenleri kabul etme hem de göç verme açısından çok eski bir meselesidir. Balkan mübadelesi, Ermeni tehciri gibi önemli göç tecrübelerinin yanında Türkiye Cumhuriyeti’nin inşa süreci de iç ve dış göçlere neden olmuştur. Meydana gelen göç hadiseleri birtakım hukuki gelişmelerin de oluşmasına zemin hazırlamıştır. Arap Baharı ile ortaya çıkan Suriyeli göçmenler meselesi ise hem dünya hem de Türkiye açısından büyük bir kriz yaratmış ve birçok hukuki gelişmeyi zorunlu kılmıştır. Türkiye, uyguladığı açık kapı politikası ile birlikte Suriyelilere kucak açmış ancak beklenenin üzerinde gerçekleşen Suriyeli göçü ile birlikte toplumda bir takım uyum problemleri yaşanmıştır. Ekonomik, güvenlik, kültürel ve temel hizmetlere erişim açısından farklı nedenleri ve yansımaları olan Suriyelilerin entegrasyonu konusu çok önemli bir problem olarak önümüzde durmaktadır. Araştırmamızın bundan sonraki bölümünde Suriyelilerin entegrasyonu Başakşehir ilçesi özelinde incelenecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÖTEKİ ve MÜLTECİ BAĞLAMINDA GÖÇMEN DENEYİMİ: BAŞAKŞEHİR ÖRNEĞİ

3.1. Alan Çalışması: Başakşehir

Ömer Aytaç (2007, s.201) kentleri, sosyal süreçlerle mekânsal yapıların sürekli etkileşim içinde olduğu organik yapılar olarak tanımlar. Bu sebeple bir kenti veya çevreyi anlayabilmek için mekânsal yapıları ve bu yapılarda süregelen sosyal/kültürel süreçleri iyi kavramak gerekmektedir. Cansever'e (2012, s.7) göre yapılar hayat düzenimizin çerçevesini oluştururken hayat tarzımızı da şekillendirmektedir. Taşçı (2012, s.161) ise kentsel mekânın coğrafi şartların biçimlendirdiği bir yerden çok, insan algısının ve yaşayışının ortaya çıkardığı bir yer olduğunu ve bu algının da mekânı sadece altyapıya indirgeyen ve onun ruhunu yok eden bir anlayış olduğunu ifade etmektedir.

Günümüzde ise kentlerde farklı siyasetler, mekân, insan, zaman, kimlik, kültür, imge ve göstergeler bir arada heterojen ve kozmopolit bir yapı oluşturmaktadır. Bu haliyle kentler toplumsal gruplaşmaların, kültürel çeşitliliğin, çoklu kimliklerin, farklı sosyalitelerin ve yaşam stillerinin kökleştiği verimli havzalardır (Aytaç, 2007, s.202).

Taşçı (2012, s.161) mekânın oluşmasına, gelişmesine ve zaman içinde değişmesine etki eden faktörleri şöyle sıralamaktadır: Coğrafya, kuruluş gayesi, ekonomik gelişmişlik düzeyi, tarih ve kültür.

3.1.1. Coğrafi Yapı

Başakşehir ilçesi kuzeyde Arnavutköy, kuzeydoğuda Eyüp, doğuda Sultangazi ve Esenler, güneyde Bağcılar, Küçükçekmece ve Avcılar, güneybatıda ise Esenyurt ilçeleriyle çevrilidir. Denize kıyısı olmayan İlçenin yüzölçümü yaklaşık olarak 104,33 km²'dir (<https://www.basaksehir.bel.tr/cografik-konum>, Erişim: 19.12.2020). Koordinatları 41°.04' ve 41°.08' kuzey enlemleri ile 28°.40' ve 28°.50' doğu boylamları arasında yer almaktadır. İlçenin

doğusu ve batısı, kuzeyi ile güneyi arasındaki mesafe, en fazla olduğu kesimlerde kuş uçuşu olarak yaklaşık 13 km. ve 10 km'dir (Hayır, 2009, s.48).

Şekil 8. Başakşehir İlçesi Coğrafi Konum

Kaynak: Başakşehir Belediyesi. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

<https://www.basaksehir.bel.tr/cografik-konum>

Kuzeyi ormanlarla kaplı olan Başakşehir'in bozkır ve çalılıklardan oluşan bitki örtüsü vardır. Sazlıdere Baraj Gölü ve oldukça zengin bitki örtüsü olan Sazlıdere vadisi ilçe sınırları içinde yer almaktadır. Ayamama Deresi Başakşehir sınırları içinde doğar. Bahçeşehir'den de geçen Ispartakule Deresi vardır (2015-1019 Stratejik Plan Başakşehir Belediyesi, s. 12).

Başakşehir, İstanbul'un 39 ilçesinden biridir. 469.924 kişilik nüfusu ile İstanbul'un Avrupa tarafında olup üç ana bölgeden oluşmaktadır:

1) Başak Konutları-İkitelli, 2) Altınşehir-Kayabaşı, 3) Bahçeşehir bölgeleri. Bahçeşehir, Başakşehir'in en fazla nüfusa sahip bölgesi olup modern yaşam standartlarında geliştirilmiş bir bölgedir. Sınırları içinde 26.000 km²'lik Türkiye'nin en büyük yapay göletini barındırmaktadır (Başakşehir Hakkında | BLL).

3.1.2. Tarihi

Başakşehir ilçesinin tarihi oldukça eskidir. Başakşehir’de Roma ve Bizans dönemine ait bir takım mağaralar, taş ocakları, kaya mezarları gibi tarihi kalıntılar vardır. Şahintepe, Kayabaşı, Şamlar, Güvercintepe, Altınşehir’i içine alan ve Osmanlı döneminde adı Azatlık olarak bilinen yer ise bir zamanlar birinci sınıf vatandaş sayıldıkları için Ermenilere verilen bölgedir. Meşrutiyetten sonra ise Resneli Çiftliği ismi kullanılmıştır (<https://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi>. Erişim: 15.06.2021).

Cumhuriyet döneminde mübadele nedeniyle Kayabaşı (Aya Yorgi) köyü başta olmak üzere Rum nüfus Yunanistan’a gönderilirken Selanik’ten gelen mübadiller ise Başakşehir’e yerleştirilir. Bölgenin büyük bir bölümü uzun yıllar Bakırköy ilçesine bağlı olarak idare edilmiştir. 1980’li yılların başında İstanbul’un tarihi yarımadasında faaliyet gösteren sanayi kuruluşlarının taşınması söz konusu olunca İkitelli köyü ve civarında Türkiye’nin en büyük organize sanayi sitesi kurulmuştur (<https://www.basaksehir.bel.tr/basaksehir-tarihcesi>. Erişim: 15.06.2021).

1995 yılında yapılmaya başlanan toplu konutlar ile ilçenin nüfusu artmaya başlamıştır. Nüfusun yarıdan fazlasını barındıran Başakşehir, Bahçeşehir, Kayaşehir, Onurkent, Kayabaşı toplu konut projeleri ilçenin büyümesinde önemli rol oynamıştır (<https://www.basaksehir.bel.tr/nufus-yapisi>). Başakşehir ilçesinde toplu konut olmayan ve düzensiz yerleşme şeklinde oluşmuş bölgeler ise Kayabaşı Köyü ile Ziya Gökalp (İkitelli Köyü) Altınşehir, Şahintepe ve Güvercintepe mahallelerini kapsayan alanlardır (Hayır, 2009, s.69).

2008 yılında 5747 Sayılı Yasaya göre Küçükçekmece ve Esenler ilçelerinden ayrılan mahalleler ile Bahçeşehir beldesinin birleştirilmesiyle oluşmuş olan Başakşehir, İstanbul’un yeni ilçelerinden biridir (2015-1019 Stratejik Plan Başakşehir Belediyesi, s.13). 2008 yılında İstanbul’da yapılan yeni idari düzenleme kapsamında ilçe olmuştur. İlçenin ismi, Kiptaş tarafından oluşturulan ve ilçe sınırları içindeki ilk planlı toplu konut projesi olan Başakşehir Toplu Konutlarından alınmıştır. İkitelli Köyüne ait olan arazi 1993 yılında İstanbul’da yapılan idari düzenleme kapsamında ikiye bölünmüş, bir kısmı Esenler ilçesine bir kısmı ise Küçükçekmece ilçesine dâhil edilmiştir (Meryem Hayır, 2009, s. 47).

3.1.3. Demografik Yapı

2021 verilerine göre Başakşehir toplam nüfusu 460.259 kişidir. Kadın ve erkek oranı birbirine eşittir. En kalabalık mahalle 99.201 kişi ile Kayabaşı Mahallesi, ikinci sırada 71.221 Başak Mahallesi, üçüncü sırada ise 68.916 kişi ile Güvercintepe Mahallesi gelmektedir (<http://www.nufusune.com/basaksehir-ilce-nufusu-istanbul>. Erişim Tarihi: 15. 06.2021).

Şahintepe bölgesi özellikle Kastamonu, Sinop, Çankırı, Tokat ve Samsun gibi Batı Karadeniz ağırlıklı, 1990 sonrasında ise Anadolu'nun her yerinden göç alması ile dikkat çekmektedir (<https://www.basaksehir.bel.tr/nufus-yapisi>). Şahintepe ile birlikte Altınşehir ve Güvercintepe Mahalleleri de kaçak yapılaşmanın yoğun olduğu yerlerdir. Şamlar köyü ise köy halkının ikamet ettiği kır yerleşmesi özelliğini devam ettirmektedir (Hayır, 2009, s.69). Köyden kente göçlerin yoğun olarak yaşandığı mahallelerden olan Ziya Gökalp ise bir zamanlar Yunan göçmenlerinin ve Rum çiftliklerinin olduğu bir alan iken, zamanla Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesinden gelen göçler ile değişime uğramıştır (<https://www.basaksehir.bel.tr/nufus-yapisi>). 25 Şubat 2020 tarihli bir habere göre ise Başakşehir ilçesinde 66 bin 234 Suriyeli yaşamaktadır (<https://www.ensonhaber.com/istanbulda-yasayan-suriyeli-sayisi.html>. Erişim:15.06.2021).

3.1.4. Ekonomik Yapı ve Gelir Düzeyi

Başakşehir ilçesinde İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi ve Kayabaşı bölgesindeki sanayi tesisleri gibi önemli ekonomik yapılar vardır. Özellikle İkitelli Organize Sanayi Bölgesi 300 bin kişiye sağladığı istihdam ile Türkiye'nin en büyük sanayi bölgesidir (<http://basaksehir-livinglab.com>). Ayrıca mevcut gelişmeler doğrultusunda ilçenin yeni kent merkezinin Kayaşehir 18. bölgede planlanmış olduğu görülmektedir. Bu bölge ticaret alanları, yönetim merkezleri, eğitim tesisi, park alanları ve konut alanları ile yerel ve çevre yerleşmelere hizmet edecektir. 3. köprü bağlantı yolu kavşağı ve yeni açılan Başakşehir Şehir Hastanesi de bu bölgede yer almaktadır (<https://www.basaksehir.bel.tr/ekonomik-yapi> Erişim:15.06.2021).

Gelir düzeyi açısından AB grubu sosyoekonomik statünün %65 oranında olduğu görülmektedir. <https://www.endeksa.com/tr/analiz/istanbul/basaksehir/>. Erişim:15.16.2021). Güvercintepe ve Altınşehir bölgeleri de ilçede yoksulluk oranının fazla olduğu yerlerdir.

3.1.5. Eğitim

Başakşehir ilçesi bünyesindeki 5 anaokulu, 26 ilkokul, 26 ortaokul, 22 lise ve 6 halk eğitim merkezi ile eğitim düzeyi bakımından iyi durumdadır. Özel okul sayısı da oldukça fazladır. İlçe genelinde 41 özel lise bulunmaktadır(<http://basaksehir.meb.gov.tr> 15.06.2021/).

Endeksa verilerine göre ilçede eğitim düzeyi oranı üniversite ve lisansüstü %21, ilk orta ve lise %66, diğer %14 olarak görülmektedir (<https://www.endeksa.com/tr/analiz>). Bu oran Türkiye ortalamasının üzerindedir. Eğitim düzeyi en yüksek bölgeler; Bahçeşehir, Başakşehir ve Başak Mahalleleridir. İlçede Living Lab adıyla bilişim teknolojileri ve tasarım tabanlı inovasyon ve girişimciliği yaymak ve yeni iş oluşumlarına ortam sağlamak amacıyla kurulmuş bir merkez vardır.

3.2. Başakşehir’e Göçlerin Ekonomik, Siyasi ve Sosyo-Kültürel Etkileri

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşıyla birlikte Türkiye’ye büyük bir göç akını olmuştur. Göç yoğunluğunun en çok olduğu il İstanbul’dur. Başakşehir de İstanbul içinde en çok göç alan yerlerden biridir. Bu durum ilçede ekonomik ve sosyokültürel açıdan büyük değişikliklere neden olmuştur.

3.2.1. Ekonomik Etkiler

Başakşehir ilçesi Refah Partisi hükümeti zamanında 17 Mayıs 1995’te temeli atılan ve Kiptaş öncülüğünde planlanan, orta ve üst dindar sınıfın kentsel- habitusuna ait bir projedir. Dönemin yerel iktidarına eşlik eden muhafazakâr sermayenin yükselişi ile hayata geçirilmiştir (Özet, 2019, s.214-218).

Demografik yapıyı değiştiren unsurlardan biri de göçtür. Göçle birlikte yeni mekânlar ortaya çıkar, var olanlar da değişime uğrar. Zira göç eden insanlar beraberlerinde daha önce yaşadıkları yerlerin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerini de taşırlar (Tümtaş ve Ergun, 2016, s.1352). Yerleşik cemaatlerin bağlılarının göç etmesinin verdiği dinamizm ile de Başakşehir ilçesi gelişme kaydetmiştir. 90’lı yılların ikinci yarısından itibaren inşa edilen 1. ve

2. etaplar, Başakşehir'in kültürel kimliği ile sosyal konut havzası niteliklerine sahip ikili özelliğini yansıtmaktadır. 4.etapla birlikte alt-orta sınıfların yer alabildiği planlamaların yerine yüksek katlı ve bahçeli/villa tipi evler gibi lüks konutların inşası yaygınlaşmıştır (Özet, 2019, s.219-220).

Özet'in (2019, s.223) yaptığı araştırmaya göre Suriyeli mülteciler ile birlikte Başakşehir ilçesinde lüks konutların sayısı artış trendine girmiştir. Çünkü Başakşehir, zengin Suriyelilerin Fatih ilçesinden sonra yöneldiği alanların başında gelmektedir. Fatih ilçesi yatırımlar açısından tercih edilirken, Başakşehir daha çok lüks/seçkin yaşam motivasyonu ile tercih edilmektedir.

Habertürk'ün 03 Eylül 2013 tarihli 'Suriye'deki iç savaştan kaçan ve maddi durumu iyi olan ailelerin İstanbul'da daha çok Başakşehir'e yöneldiği ve bu sebeple ev kiralalarının artış gösterdiği: hatta Başakşehir'de kiralık daire bulmanın neredeyse imkânsız hale geldiği' haberi de bu durumu destekler niteliktedir (Habertürk.com. Erişim:19.12.2020).

Başakşehir'e yerleşen Suriyelilerin yeni öncelikleri mekân organizasyonuna büyük etki yapmıştır. Turgut Cansever mekân organizasyonunu *İslam'da Şehir ve Mimari* adlı kitabında biyo-sosyal bir varlık olan insanın problemlerini çözmeye yönelik bir binanın gerçekleştirilmesini zaruri olarak niteledikten sonra mekân organizasyonunu şöyle tanımlar: *“Barınak, ev ve işyerlerine olan talep belirli bir yer ve zamanın şartlarına göre formüle edilmiş belirli bir toplumun, belirli bir kullanıcı talepleri grubunun kendine özgü ekonomik şartları altında gelişerek nihai formuna kavuşur.”* (Cansever, 2006, s.18)

Başakşehir'de özel sermaye girişimine dayalı ortaya çıkan lüks konutlar maddi durumu yüksek göçmen profilini gösterdiği gibi, bu pofildeki göç etmeyi düşünen kişiler için de bir çekim gücü oluşturmaktadır. Ancak Başakşehir'in refah düzeyi yüksek görünürlüğü ilçenin her bölgesi için geçerli değildir. Özet (2019, 224)'in *“Başakşehir'in informel-sembolik sınırları”* olarak adlandırdığı bölgenin dışında kalan yoksul Kürt ve Alevi vatandaşların yaşadığı Güvercintepe ve Şahintepe mahallelerinde ise yoksul Suriyeli mülteciler Başakşehir'deki yaşama dâhil olmaktadır.

Woods ve Kayalı'nın (2017, s.15) yaptığı araştırmaya göre Suriyelilerin yerleşim yeri olarak Başakşehir'i tercih etmelerinde ilçede konut sayısının çok olmasının da etkisi vardır.

3.2.2. Siyasi ve Güvenlik Etkileri

Başakşehir ilçesinde yaşayan Suriyeliler ile ilgili haberler araştırıldığında çok az sayıda Suriyeli haberi olduğu tespit edilmiştir. Yapılan haberlerin içinde olumsuz anlam taşıyanların sayısı sadece sekizdir.

1. Haber: 10 Mayıs 2015 tarihli haber “Başakşehir’de Suriyeliler ile mahalleli arasında gerginlik” başlığı ile verilmiştir. Hadisenin Başakşehir’in Güvercintepe Mahallesi’nde meydana geldiği ve taşlı sopalı kavgaya dönüştüğü haberin detaylarından anlaşılmaktadır.

Şekil 9. : Başakşehir’de Suriyeliler İle Mahalleli Arasında Gerginlik (Hürriyet Gazetesi)

Kaynak: Hürriyet Gazetesi. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

([https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basaksehir-de-suriyeliler-ile-mahalleli-
arasinda-gerginlik-28963980](https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basaksehir-de-suriyeliler-ile-mahalleli-arasinda-gerginlik-28963980))

2. Haber: 7 Mart 2018 tarihli “Başakşehir’de bir sanayi sitesinin önünde iki grup arasında çıkan kavgada Suriye uyruklu bir kişi yaralandı’ haberinde Suriyeli kişinin kavgada yaralanması dışındaki işlevi anlaşılamamaktadır (Beyaz Gazete. Erişim: 19.12.2020).

3. Haber: 31 Mayıs 2018 tarihli haber “Başakşehir’de bavulda bulunan erkek cesedinin kimliği tespit edildi.” şeklindedir. Haberin detayında cesedin bir Suriyeliye ait olduğu ve

cesedin Güvercintepe Mahallesinde bulunduğu anlaşılmaktadır. (<https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/05/31/bavulda-bulunan-cesedin-kimligi-tespit-edildi>. Erişim tarihi: 19.12.2020).

4. Haber: Mart 2019 tarihli haber de yine Güvercintepe Mahallesinde meydana gelen bir olay ile ilgilidir. Satır ve bıçaklarla kavga eden kişilerin, aralarında husumet bulunan Suriyeli iki gruba ait oldukları anlaşılmıştır.

Şekil 10. Başakşehir’de Suriyeliler Kendi Aralarında Satırlı Ve Bıçaklı Kavga Etti. (Başak Rehberi Com.)

Kaynak: Başak Rehberi Com. 04.07.2017 (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<http://www.basaksehirrehberi.com/icerik/23532-basaksehirde-suriyeliler-kendi-aralarindasatirli-ve-bicakli-kavga-etti>)

5. Haber: 24 Kas 2019 tarihli haber de yine aynı şekilde Güvercintepe Mahallesine ait bir olaydır. Ancak bu haberde kiracı olarak oturdukları evde çıkan yangında ölen iki Suriye uyruklu çocuktan söz edilmektedir.

Şekil 11. Başakşehir’de Çıkan Yangında İki Kardeş Hayatını Kaybetti (Anadolu Ajansı)

Kaynak: Anadolu Ajansı. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/basaksehirde-cikan-yanginda-2-kardes-hayatini-kaybetti/1654119>)

6. Haber: 4 Nisan 2020 tarihli haberde ise Başakşehir’de sahte altınla dolandırıcılık yaptıkları iddiasıyla gözaltına alınan Suriye uyruklu yedi şüpheliden bahsedilmektedir. Üç kişinin tutuklandığı ve tutuklanan kişilerin dört ayrı dolandırıcılık olayına karıştığı bilgisine yer verilmiştir (<https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/04/05/sahte-altinla-dolandiricilik-yapan-7-supheliden-3u-tutuklandi>. Erişim: 19.12.2020).

7. Haber: 19 Haziran 2018 tarihli haber “Suriyeli zammı” başlığı ile yer almaktadır. Haberde Fatih’in ardından Başakşehir ve Küçükçekmece’nin Halkalı bölgesi de Suriyelilerin rağbet ettiği bölgeler arasına girdiği ve kalabalık aileler olarak yaşadıkları için büyük ev kiraladıkları veya satın aldıkları detayına yer verilmiştir. Ayrıca haberde Kayabaşı ve Başakşehir Mahallesi’nde Suriyelilerin daha yoğun olduğu ve bu sebeple kiraların arttığından söz edilmektedir.

4 İLÇEDE FİYATLAR TAVANA VURDU **SURİYELİ ZAMMI!** ÇOK SAYIDA ARAPÇA TABELALA

Şekil 12. Suriyeli Zammı (Gazete Damga)

Kaynak: Gazete Damga (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<https://www.gazetedamga.com.tr/manset-haber/suriyeli-zammi-h6585.html>)

8. Haber: 20 Ara 2013 tarihli haberinde “Suriyeliler İstanbul’da kiraları arttırdı” başlığı yer almakta ve İstanbul’da sayıları yüz bini aşan Suriyeli sığınmacıların en çok tercih ettiği semtler ve ilçeler Fatih, Başakşehir, Gaziosmanpaşa ve Şirinevler olduğu bilgisine yer verilmektedir (<http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeliler-istanbulda-kiralari-artirdi>).

İlçede meydana gelen olumsuz hadiselerin çoğunun Başakşehir’in yoksul bir bölgesi olan Güvercintepe Mahallesinde geçmiş olması ilginçtir. Birinci haber yerel halk ile Suriyeliler arasında meydana gelen bir hadiseyi anlatırken; ikinci haber Suriyelilerin kendi aralarındaki bir anlaşmazlığa aittir. Üçüncü haber şüpheli bir ölüm vakasıdır ve Suriyeli kişi mağdur durumdadır. Dördüncü haber yine bir kavga haberidir. Beşinci haberde ise mağdur durumdaki iki Suriyeli çocuk haberinin altında eğitimsizlik ve yoksulluk gerçeği yatmaktadır. Son iki haber ise ev kiralarındaki artış ve Suriyelilerin Başakşehir’i tercih etmeleri ile ilgilidir. Son on yılın verileri incelenmiş ve bu haberlerin dışında olumsuz bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Olumlu anlamlar içeren haberlere bakıldığında ise bu haberlerin daha çok Başakşehir halkıyla Suriyelilerin kaynaşmalarına yönelik olduğu görülmektedir.

1. Haber: 03 Mart 2018 tarihli haber “Medipol Başakşehir - Göztepe maçı öncesinde Suriyeli çocuklar, “Suriyeli çocuklar Türkiye’ye minnettar” pankartıyla sahaya çıktı” başlığı ile verilmiştir. Habere göre Suriyeli çocuklar takımlar ile birlikte İstiklal Marşını söylemiştir.

Şekil 13. Suriyeli Çocuklardan Teşekkür (Fotospor)

Kaynak: Fotospor. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<http://www.fotospor.com/haber-medipol-basaksehir-basaksehirde-suriyeli-cocuklardan-tesekkur-28075>)

2. Haber: 25 Kasım 2017 tarihli haber “Çocuklar Kardeşlik için koştu” başlığı ile manşet olmuştur. Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı (WALD) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından yürütülen “Mültecilerin Sosyal ve Kültürel Entegrasyonu” projesi kapsamında Başakşehir Belediyesi ev sahipliğinde “Kardeşlik İçin Futbol Turnuvası” düzenlendiği ve Suriyeli mülteci çocuklar ile Türk çocukların kaynaşarak kardeşlik bağlarını güçlendirdiği bilgisi yer almaktadır (<http://www.wald.org.tr/tr/wald-haberler/cocuklar-kardeslik-icin-kostu-739>).

3. Haber: 16 Mayıs 2016 tarihli haber Suriye’deki iç savaşta yetim kalmış 1000 çocuk için yapılmış bir piknik organizasyonu ile ilgilidir.

Şekil 14. Suriyeli Yetimler İçin Piknik Yapıldı (Kayaşehir İstanbul)

Şekil 14: Suriyeli Yetimler İçin Piknik Yapıldı (Kayaşehir İstanbul)

Kaynak: Kayaşehir İstanbul. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<https://kayasehiristanbul.net/suriyeli-yetimler-icin-piknik-yapildi/>)

4. Haber: 16.11.2015 tarihli haberde ise Güvercintepe Bilgievi'ne gelen Suriyeli öğrenciler ile Başakşehirli çocukların birlikte yaptığı bir aktivite anlatılmaktadır. Habere göre birlikte resim yapan, yemek yiyen grup, yine hep beraber müzik dinlemişlerdir.

(<http://www.haber7.com/guncel/haber/1658154-bilgievi-suriyeli-kardeslerini-agirladi>)

5. Haber: “Suriye Halkıyla dayanışma gecesi” başlığı ile verilen haberde paylaşılan resimlerden büyük bir kalabalık ve coşku içinde gerçekleşen programda, konuşmalar, müzik dinletisi ve yardım kermesi yapıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 15. Başakşehir Suriye Halkıyla Dayanışma Gecesi (Haksöz Haber)

Kaynak: Haksöz Haber. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

<https://www.haksozhaber.net/basaksehir-suriye-halkiyla-dayanisma-gecesi-410g.htm>.

6. Haber: 3 Mart 2017 tarihli haber “Başakşehir İmam-Hatip Okulları Ümmet ile Dayanışma Gecesi Düzenledi” başlığı ile yayınlanmıştır. Başakşehir ilçesindeki İmam Hatip Liseleri ve İmam Hatip Ortaokullarının ortak bir çalışması ile yapılan programda, öğrenciler hem Suriye’de hem de farklı İslam coğrafyalarında yaşanan zulümleri dile getirmişler ve düzenlenen kermes ile de Suriye için yardım toplanmıştır.

Şekil 16. Başakşehir İmam Hatip Okulları Ümmet İle Dayanışma Gecesi

Kaynak: Haksöz Haber. (Erişim tarihi: 19.12.2020)

(<https://www.haksozhaber.net/basaksehir-imam-hatip-okullari-ummet-ile-dayanisma-gecesi-duzenledi-90368h.htm>)

7. Haber: 18.01.2019 tarihli haber Başakşehir’deki bir ilkokul programında Suriyeli ve Türk öğrencilerden oluşan koronun, seslendirdikleri ‘Şükran Türkiye’ şarkısıyla büyük alkış alması ile ilgilidir (<https://www.basaksehir.bel.tr/suriyeli-ve-turk-ogrencilerden-sukran-turkiye-sarkisi>. Erişim: 19.12.2020).

8.Haber: 29.11.2013 tarihli haber bir yardım derneğinin faaliyeti ile ilgilidir ve “Başakşehir’de Suriyeli Muhacirleri Sevindirdik” başlığı ile haber olmuştur (https://www.denizfeneri.org.tr/haberler/basaksehir-de-suriyeli-muhacirleri-sevindirdik_3482/. Erişim: 19.12.2020).

3.2.3. SosyoKültürel Etkiler

Başakşehir, dini duyarlılığı yüksek bir ilçe olması nedeniyle bünyesindeki İslami kurum ve topluluklar arasında yoğun bir dayanışma gerçekleşmektedir (Özet, 2019, s.230).

Başakşehir’de yapılan yardım faaliyetlerinin Güvercintepe, Şahintepe bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle Suriyeli mülteciler İslami STK’ların faaliyetleri arasında ilk sırada yer almaktadır.³¹ Hem sınır içinde hem de sınır dışında yaşayan Suriyeliler dayanışma üretiminde yeni bir adres olarak ortaya çıkmaktadır. İlçedeki yardım dernekleri ve girişimci kadınların desteği ile sosyal ağlarda duyurular yapılarak ihtiyaç sahibi olan Suriyeliler için yardımlar toplanmaktadır.

Başakşehir ilçesinde var olan sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra hedef kitlesi sadece Suriyeli mülteciler olan dernekler de vardır. Örneğin İkrâm Derneği Başakşehir’de ikamet eden Suriyeli ailelerin çocuklarının eğitimlerine devam etmelerini sağlamak için El Aksa Okulları adı altında bir eğitim kurumu açılmasına öncülük etmiştir³². Acilder hem yurt içindeki, hem de yurt dışındaki Suriyelilere yardım elini uzatmıştır³³. Hayat Nisa Derneği ise faaliyet alanı olarak özellikle kadınlar üzerine çalışmaktadır³⁴. Başakşehir Uluslararası Öğrenci Derneği ise yaptığı kültürel çalışmalar ile ön plana çıkmaktadır³⁵.

Bir özel okul öğretmeni, yoksulların olmadığı Başakşehir’de çocukların infak kültürünü almasında mültecilerin bir imkân olduğunu ve bu nedenle okullarında her öğretmenin kendi sınıfını en az bir kere mültecilerin evlerine götürmesi kararı aldıklarını ifade etmektedir (Özet, 2019, s.230).

³¹<http://cansuyu.org.tr/tr/news/979/istanbul-daki-suriyeli-multecilere-cansuyu-sahip-cikti>. Erişim: 19.12.2020

<http://chttps://www.denizfeneri.org.tr/haberler/basaksehir-de-suriyeli-muhacirleri-sevindirdik>

³² <http://www.basaksehirrehberi.com/icerik/20534-basaksehir-de-suriye-okulu-acildi> Erişim: 19.12.2020

³³ http://acilder.org/?page_id=1667 Erişim: 19.12.2020

³⁴ <http://www.hayatassoc.org/tr/centers> Erişim: 19.12.2020

³⁵ <https://www.udef.org.tr/tr/makaleler/detay/Basaksehir-Ilk-Mezununu-Verdi-2130/> Erişim: 19.12.2020

3.3. Uygulama

Araştırmada alan araştırması için Başakşehir'in merkez mahallelerinde bulunan 1., 2., 4. ve 5. etaplar, Onurkent, Kayaşehir, Şahintepe, bölgelerinde farklı zamanlarda rastgele seçilen kişilerle yüz yüze mülakatlar yapılmıştır. Mülakat soruları için ilk önce bir form oluşturulmuş ve iki mülakat denemesi sonrasında sorular revize edilmiştir.

Suriyelilere sorulan sorular beş tema çerçevesinde hazırlanmıştır.

Tema 1: Suriye'den ayrılma sebepleri

Tema 2: Başakşehir'i tercih etme sebepleri

Tema 3: Başakşehir halkı ile uyum

Tema 4: Temel haklara erişim

Tema 5: Gelecekte beklentileri

Bu temalar çerçevesinde hazırlanan şu sorular üzerinden görüşmeler yapılmıştır.

1. Türkiye'ye hangi sebeplerle geldiniz?
2. Türkiye'ye giriş yaparken zorluklarla karşılaştınız mı? Nasıl giriş yaptınız? (Resmi veya kaçak, uçak, yaya yürüyerek vb.)
3. Başakşehir ilçesini tercih etme sebepleriniz nelerdir?
4. Başakşehir halkı ile ilişkileriniz nasıl? Yeterli derecede kaynaştığınızı düşünüyor musunuz? Ev oturmalarına gidiyor musunuz? Türk arkadaşlarınız var mı?
5. Türkiye'ye uyum sağlamakta zorluk çekiyor musunuz? Uyum sağlamak için neler yapıyorsunuz?
6. Türk halkı ile Suriyelilerin birbirine benzediğini düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız, hangi konularda?
7. Türk halkına dair beğendiğiniz yönler nelerdir?
8. Türk halkına dair beğenmediğiniz veya yadırgadığınız yönler nelerdir?
9. Başakşehir'deki eğitsel ve kültürel faaliyetlerden haberiniz oluyor mu? Katılım sağlıyor musunuz?
10. Başakşehir halkından tepki alıyor musunuz? Alıyorsanız, hangi konularda?
11. Başakşehir'de kendinizi güvende hissediyor musunuz?

12. Hukuki ve sosyal haklarınızı biliyor musunuz? Bu hakları kullanmakta bir sıkıntı yaşıyor musunuz?
13. Kendinizi nereye ait hissediyorsunuz? (Suriyeli, Türkiyeli, Başakşehirli vs.)
14. Vatandaşlık aldınız mı/Vatandaşlık almak ister mi?
15. Savaş bitse ülkenize dönmek ister misiniz?

Araştırmada katılımcıların Başakşehir merkez, Kayaşehir ve Güvercintepe- Şahintepe gibi üç farklı bölgeden olmasına dikkat edilmiştir. Böylece maddi durum ve eğitim açısından her sınıftan kişi ile görüşme imkânı elde edilmiştir. Elde edilen veriler Suriyeliler ile ilgili medyada çıkan haberler, STK'ların hazırladıkları raporlar ve resmi veriler gözden geçirilerek yorumlanmıştır.

Yerli halk için de aşağıdaki sorular sorulmuştur.

1. Suriyeliler ile arkadaşlık ve komşuluk yapıyor musunuz/ yapmak ister miydiniz?
2. Suriyelilerin beğendiğiniz yönleri nelerdir?
3. Suriyelilerin beğenmediğiniz yönleri nelerdir?
4. Suriyelilerin Türk halkına benzeyen yönleri var mı?
5. Çevrenizde Suriyelilerin olması sizi rahatsız ediyor mu?
6. Sizce Suriyeliler tehdit ve risk oluşturuyor mu?
7. Suriyeliler için yardım faaliyetlerine katıldınız mı?
8. Hükümetin Suriye politikasını nasıl buluyorsunuz?
9. Sizce Başakşehir'deki Suriyelilerin Türk halkı ile uyumu ne durumda? Bunun için çaba ve gayret gösterdiklerini düşünüyor musunuz?

3.4. Analiz Sonuçları

Başakşehir ilçesinin farklı bölgelerinde ikamet eden toplam 20 Suriyeli katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Katılımcıların 3'ü Yüksek lisans, 8'i lisans, 1'i lise, 4'ü ortaokul, 3'ü ilkokul mezunudur. 1 kişi okuryazar değildir. AFAD'ın (2017, s.53) Türkiye genelinde hazırladığı rapora göre kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların %18,40'ı ilkokul, %16,50'si ortaokul, %15,40'ı lise düzeyinde, %14,10'u üniversite ve üzeri düzeyde eğitim almışlardır. %15,60'ı sadece okuryazardır. %20'si ise okuryazar değildir. Bu durum Başakşehir'de yaşayan Suriyeli kadınların eğitim seviyelerinin Türkiye genelindeki Suriyeli kadınların oldukça üzerinde olduğunu göstermektedir.

Suriyeli katılımcılar arasında 8 kişi öğretmen, 2 kişi öğrenci, 10 kişi ise ev hanımıdır. Mesleği öğretmenlik olan 2 kişi ise Türkiye'de mesleğini yapamamaktadır. Ortaya çıkan sonuç, eğitilmiş kesimin Başakşehir'i tercih ettiğini göstermektedir. Yaş ortalamaları 40'tır. Medeni halleri incelendiğinde 17 kişinin evli, 2 kişinin bekâr olduğu görülmüştür. 1 kişi ise eşinden ayrı yaşamaktadır.

Maddi açıdan 5 kişi durumunu “kötü”, 13 kişi “orta”, 1 kişi “iyi”, 1 kişi ise “çok iyi” olarak tanımlamıştır. Maddi durumu kötü olan katılımcılardan ikisinin eşi hasta oldukları için çalışmamaktadır. Diğer 2 katılımcının eşleri çalışmasına rağmen geçinmekte zorluk çekmektedirler. Evini çekirdek aile harici yakınları ile paylaşanların sayısı 9'dur.

Tablo 2. Suriyeli Kadınların Demografik Özellikleri 1

Suriyeli Katılımcıların Demografik Özellikleri 1									
Katılımcı No:	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Hali	Çocuk Sayısı	Eşinin Mesleği Suriye’de/ Türkiye’de	Maddi Durum	Barınma Şekli	Çekirdek Aile Harici Hanedeki Bireyler
K-1	58	Okuryazar değil	Ev Hanımı	Evli	12	Çiftçi/ Çalışmıyor	Kötü	Kira	2
K-2	24	Ortaokul	Ev Hanımı	Evli	2	Ayakkabı imalatçısı/ İşçi	Orta	Kira	Yok
K-3	29	Ortaokul	Ev Hanımı	Evli	3	Oto-tamir/ İşçi	Orta	Kira	Yok
K-4	39	Yüksek lisans	Öğretmen	Ayrı yaşıyor	3	Çalışmıyor / Çalışmıyor	İyi	Kira	Yok
K-5	45	Lisans	Öğretmen	Evli	3	Tüccar/ işçi	Orta	Kira	Yok
K-6	69	Yüksek Lisans	Öğretmen	Evli	4	Çalışmıyor / Çalışmıyor	Kötü	Kira	3
K-7	42	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	4	Çalışmıyor / Çalışmıyor	Orta	Kira	2
K-8	31	Lisans	Öğretmen	Evli	2	Muhasebe/ Muhasebe	Orta	Kira	Yok
K-9	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	-	-	Orta	Kira	4
K-10	38	Lisans	Öğretmen	Evli	5	Tüccar/ İşçi	Orta	Kira	3
K-11	42	Ortaokul	Ev Hanımı	Evli	6	Tüccar/ Tüccar	Çok iyi	Kira	Yok
K-12	26	Lise	Ev Hanımı	Evli	2	Lokontacı/ Fırın işçi	Kötü	Kira	Yok
K-13	47	İlkokul	Ev Hanımı	Evli	5	Hoca/ Çalışmıyor	Orta	Kira	4

Suriyeli Katılımcıların Demografik Özellikleri 1 Devamı									
Katılımcı No:	Yaş	Eğitim Durumu	Mesleği	Medeni Hali	Çocuk Sayısı	Eşinin Mesleği Suriye’de/Türkiye’de	Maddi Durum	Barınma Şekli	Çekirdek Aile Harici Hanedeki Bireyler
K-14	50	İlkokul	Ev H./Aşçı	Evli	8	Tüccar/Çantacı	Orta	Kira	1
K-15	36	Lisans	Öğretmen	Evli	3	Bil. Müh./Bil.Tamiri	Orta	Kira	Yok
K-16	52	Yüksek Lisans	Öğretmen	Evli	4	Pilot/Market müdürü	Orta	Kira	Yok
K-17	21	Lisans	Öğrenci	Bekar	-	-	Orta	Kira	Yok
K-18	43	Lisans	Ev Hanımı	Evli	5	Tüccar	Orta	Kira	Yok
K-19	30	Lisans	Öğretmen / Ev Hanımı	Evli	5	Tekstil/ Tekstil	Kötü	Kira	2
K-20	52	Ortaokul	Ev Hanımı/ İşçi	Evli	7	Elektrik Tamircisi	Kötü	Kira	3

Görüştiğimiz Suriyeli kadınların 6’sı iyi derecede Türkçe konuşabilmektedir. Türkçe konuşanların 3’ü Türkmen’dir. 2’si Türk asıllıdır. Diğerleri ise eğitim alarak Türkçe konuşmayı öğrenmişlerdir. 6 kişi orta, 4 kişi az derecede Türkçe bilmektedir. Hiç Türkçe bilmeyenlerin sayısı 4’tür.

Suriyeli katılımcılar geldikleri şehirler açısından da incelenmiştir. 8 kişi Şam, 10 kişi Halep, 1 kişi Hama, 1 kişi ise Humus’tan gelmiştir. AFAD’ın hazırladığı raporda (2017, s.21-22) %53,20 oranı ile Halep Türkiye’ye en çok göç veren bölge, Şam ise %5,40 oranı ile en az göç veren bölgelerden biridir. Başakşehir’de Şam’dan gelenlerin fazla olması dikkat çekicidir. Şam ve Halep’ten gelenlerin kendi şehirleri ile İstanbul ve Başakşehir arasında özdeşlik kurdukları ve bu yüzden bir yoğunluk oluşturdıkları düşünülebilir. Başakşehir’i tercih etme

nedenleri arasında “aynı Şam” veya “aynı Halep” gibi ifadeler kullanmaları bu düşünceyi destekler niteliktedir.

İkamet süreleri 1 yıl ile 8,5 yıl arasında değişiklik göstermektedir. Başakşehir’de oturdukları mahalleler açısından şöyle bir dağılım söz konusudur: 3 kişi Başak Mahallesi, 3 kişi Başakşehir Mahallesi, 8 kişi Kayaşehir, 6 kişi ise Şahintepe’de oturmaktadır. Ülkelerine geri dönme noktasında farklı düşünmektedirler. 10 kişi net bir şekilde dönmek isterken 7 kişi ise net bir şekilde dönmeyi reddetmektedir. 3 kişi ise kararsızdır. Türkiye genelinde yapılan araştırmalarda ülkelerine dönmek istemeyenlerin oranı Başakşehir’e göre daha fazladır (AFAD, 2017, S.110.)³⁶

³⁶ AFAD’ın yaptırdığı araştırmada bireylerin yaklaşık %16’sı Suriye’ye dönmeyi kesin olarak düşünmemektedirler. %33’ü Suriye’de karışıklıklar bittiği zaman Suriye’ye dönmeyi düşünmektedirler. Mümkün olan en kısa sürede Suriye’ye dönmeyi düşünen Suriyeli misafirlerin oranı yaklaşık % 5’tir. (<https://www.afad.gov.tr/suriye-raporlari>) Erişim tarihi: 19.12.2020

Tablo 3. Suriyeli Katılımcıların Demografik Özellikleri 2

Katılımcı No:	İrk	Geldiği yer	Türkçe Seviyesi	Vatandaşlık Durumu	Sınırdan Geçiş Şekli	İkamet Bölgesi	İlçede İkameti/Yıl
K-1	Türkmen	Halep	İyi	Hayır	Kaçak	Şahintepe	6
K-2	Türkmen	Halep	İyi	Hayır	Resmi	Şahintepe	5
K-3	Türkmen	Halep	İyi	Hayır	Resmi	Şahintepe	3
K-4	Arap	Şam	Orta	Beklemede	Resmi	4.Etap	6
K-5	Arap	Şam	Orta	Beklemede	Resmi	Onurkent	5,5
K-6	Türk Asıllı	Şam	İyi	Evet	Resmi	1.Etap	8,5
K-7	Arap	Şam	Az	Hayır	Resmi	2.Etap	4,5
K-8	Arap	Şam	İyi	Evet	Kaçak	Kayaşehir	5,5
K-9	Arap	Şam	Orta	Hayır	Resmi	Kayaşehir	6
K-10	Arap	Şam	İyi	Evet	Resmi	4.etap	5
K-11	Arap	Halep	Bilmiyor	Evet	Resmi	4.etap	5
K-12	Arap	Şam	Az	Hayır	Kaçak	Kayaşehir	4
K-13	Arap	Halep	Bilmiyor	Hayır	Resmi	Kayaşehir	6
K-14	Arap	Halep	Az	Hayır	Resmi	Kayaşehir	6
K-15	Arap	Humus	Orta	Evet	Resmi	Şahintepe	5
K-16	Arap	Halep	Bilmiyor	Hayır	Resmi	Kayaşehir	1
K-17	Arap	Halep	Orta	Hayır	Resmi	Kayaşehir	1
K-18	Arap	Hama	Orta	Hayır	Resmi	Kayaşehir	5
K-19	Arap	Halep	Bilmiyor	Hayır	Resmi	Şahintepe	5
K-20	Arap	Halep	Az	Hayır	Kaçak	Şahintepe	5

3.4.1. Suriyeliler İle İlgili Bulgular

3.4.1.1. Suriye’yi terk etme nedeni

“Bomba attılar. Evim yok oldu. Her şeyimizi kaybettik.”

Katılımcıların tamamı Suriye’den ayrılma nedeni olarak süregelen savaşı göstermiştir. Bazı katılımcılar ise savaşın yanı sıra evlerinin bombalandığını, yakınlarının şehit olduğunu dile getirmişlerdir.

Katılımcı 3 - Evimiz bomba ile vuruldu. Akrabalarımız şehit oldu. Çocuklar hala yüksek bir ses duydular mı füze zannedip ağlamaya başlıyorlar. Çok zor günler yaşadık.

Katılımcı 2 - Savaş oldu, kıtlık oldu. Vatanımızda kötü insanlar var. Herkesin elinde tüfek var. Çocukların bile elinde tüfekler var. Aslında tüfekleri toptasalar belki savaş biter.

Katılımcı 9 - Bomba geldi. Dayım şehit oldu. Polis bizi almak istedi.

Katılımcı 10 - Bomba attılar. Evim yok oldu. Her şeyimizi kaybettik.

Katılımcı 20 - Atılan bombalar yüzünden hem oğlum hem de kaç tane akrabam şehit oldu.

“ En kötü neyse o oldu. Işid kızıma saldırdı. O gece kaçtık.”

Katılımcılar açısından ailelerinin namusunu koruma kaygısı da ülkeyi terk etme açısından önemli bir etkidir.

Katılımcı 1 - Millet çoğaldı (farklı ülkelerden gelen insanlar). Arkadan, önden vurmaya başladılar. Uçaklar üstten vuruyor. Evler yandı. Çocuklar boğazlandı. Işid güzel kadınları aldı. Hamile kadınlar dördüncü kattan aşağı atıldı. Hepsini gördük. Işid kızıma saldırdı. Gece kaçtık. Hiç durmadan kaçtık.

Katılımcı 6 - Kızlarımın namusunu korumak için geldim. İnsanlar evlerinin içinde açlıktan öldüler. Şam’ın en zengin mahallesinde adam evin camına yazı asmış. “İki paket makarnaya BMW’mi veririm” diye. Dışarı çıksa keskin nişancılar vuracak. Kaç insan bu şekilde öldü.

“İki oğlumu esir aldılar. Üçüncü oğlumu da almasınlar diye kaçtık.”

Savaş, ülkeden ayrılmalarında temel etken olmakla birlikte bazı katılımcılar savaşla bağlantılı olarak kaçırılma ve esir edilme korkusu ile Suriye’yi terk etmişlerdir.

Katılımcı 4 - Suriye’de rejim çok fena. İnsanlar hapiste eziyet çekiyor. Hapse alıyorlar ama haber yok. Öldü mü kaldı mı bilemezsin. Kuzenimi de aldılar. Her yerde istihbarat var. Başka ülkelerden gelen yabancılar Suriye’nin sahibi olmuş. Ne düşünebilir, ne yapabilirsiniz?

Katılımcı 5 - Evimizi bombaladılar. Her şeyimizi yağmaladılar. Hiçbir şey kalmadı. Annemin evine sığındık. Askerler kapımızı yumrukluyordu. Askerler oğlumu almasınlar diye kaçtık.

Katılımcı 7 - Zulüm çok. İki oğlumu esir aldılar. Üçüncü oğlumu da almasınlar diye kaçtık. Kadınları da alıyorlar. Evimizi bombaladılar. Bir oğlum kaçmayı başardı. Diğer oğlumdan hiç haber yok.

Katılımcı 8 - Evimiz bombalandı. Babam, amcam, kuzenlerim, halam hepsi şehit. Akrabalarım kaçırıldı. Eşimi tekrar tekrar askere almak istediler. Kardeşi kardeşe vurduruyorlar. Orada savaş yok. Gruplar birbirini öldürüyor. O kişi belki senin akraban, belki komşun.

Suriyeli kadınların, ülkelerinden ayrılma nedenlerini yerli halka anlatmakta zorluk çektikleri gözlemlenmiştir. Özellikle “Ülkenizi niçin terk ettiniz?” sorusuna cevap verirken büyük bir heyecanla izah etmeye çalıştıkları ancak Türkçelerinin bu konuda yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Suriye’de Türk halkının anladığı manada bir savaş olmadığı, kardeşin kardeşe, komşunun komşuya kırdırıldığı bir iç savaş yaşandığı, kendilerinin ise kimseyi öldürmek istemedikleri için kaçtıklarını anlatmaya çalışmışlardır. Katılımcı 16’nın eşi savaş pilotudur. Rejimin, Sünni bir mahalleyi bombalama emrini reddettiği için kaçmışlardır. AFAD’ın 2017 yılında Türkiye genelinde yaptığı araştırma raporuna göre güvenlik ve hayati tehlike %79,60 oranla Suriyelilerin göç etme nedenlerinin başında gelmektedir. Başakşehir’de yaşayan Suriyelilerin ülkelerinden ayrılma nedenlerinin Türkiye geneli ile benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

3.4.1.2. Türkiye'ye Giriş Süreci

“Ayakkabısız, sürüne sürüne dikenli telleri geçtik. Sınıra ulaştık.”

AFAD'ın (2017, s.30) Türkiye genelinde yaptığı araştırma sonuçlarına kıyasla (resmi olmayan yollarla giriş oranı %71,10), Başakşehir ilçesinde resmi yollarla giriş oranı daha fazladır. Ayrıca katılımcılardan hiçbiri kamplarda yaşamamıştır. Katılımcıların 5'i Türkiye'ye kaçak yollarla giriş yaptığını söylerken, 15'i resmi yollarla giriş yaptıklarını ifade etmişlerdir. Resmi yollarla girenler ulaşım aracı olarak en çok uçak, otobüs ve gemi kullanmışlardır.

Katılımcılardan kaçak yollarla giriş yapan **Katılımcı 1**, sınırdan geçerken yaşadıklarını şöyle anlatmıştır “Bir ay sınırda kaldık. Yiyecek bir şey kalmadı. Ayakkabısız sürüne sürüne dikenli telleri geçtik. Sınıra ulaştık”. Kaçak yollarla gelen **Katılımcı 8** ise eşinin ordu kaçağı olması nedeni ile kendisi hamile olduğu halde ve yanında küçük kızıyla tek başlarına sınırı geçmek zorunda kaldığını ifade etmiştir. Türkiye'ye direk gelenler olduğu gibi önce Mısır, Lübnan ve Ürdün'e gidip sonrasında Türkiye'ye gelenler de vardır. Yaptıkları kıyaslamalarda diğer ülkelere nispetle Türkiye'de gördükleri güzel muameleden övgüyle bahsetmektedirler.

Katılımcı 1 - Allah razı olsun devletten. Bize kucak açtı, bizi kurtardı. Kendi (Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan) olmasa kimse bizi tıkmazdı (kabul etmezdi). Polisler bize destek oldu. “Geçin” dediler. Girdikten sonra İstanbul'a geldik

Katılımcı 5 - Sınırdan rahat geçtik. Evraklarımız tamamı. Resmi bir şekilde geçtik.

Katılımcı 7 - Sınırdan geçerken hiç zorluk yaşamadık. Maşallah çok saygılılar. Lübnan'a da gitmiştik. Ama orada zulüm vardı. Oradan Türkiye'ye geldik. Lübnan'da İslam hiç yaşanmıyor.

3.4.1.3. Başakşehir İlçesini Tercih Nedenleri

Katılımcıların tamamı, arkadaş tavsiyesi ile Başakşehir ilçesini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Akraba ve yakınları Başakşehir'de oturan katılımcılar ise arkadaşlarının yanı sıra akrabalarının tavsiyelerini de dikkate almışlardır. Başakşehir'e yapılan Suriyeli göçlerinde, göçmen ağları teorisinin oldukça etkili olduğu görülmektedir. Başakşehir ilçesinin tercih

edilmesinde en çok dikkat çeken unsur güvenlidir. 15 kişi ilk tercih nedeni olarak güvenlikten bahsetmiştir. Katılımcılar bu durumu “Korkmadan bir yere gidebiliyoruz.”, “Hürriyet var”, “Çok güvenli” gibi sözlerle ifade etmişlerdir. Güvenlik nedeniyle gelenlerden üçü aynı zamanda tercih nedeni olarak dini hayat ve ortamın sakinliğinden söz etmiştir. Dört kişi de güvenlik yanında iş nedeniyle geldiklerini söylemiştir. Türkiye genelinde ise Suriyeli kadınların Türkiye’yi tercih etmelerinde en önemli neden ulaşım kolaylığıdır.³⁷

Katılımcı 2 - Güvenli bir yer. Korkmadan her yere gidebiliyorum.

Katılımcı 4 – Burası bambaşka, çok özel bir yer. Çok güvenli.

Katılımcı 6 - Kendimi güvende hissediyorum. Çok seviyorum. Birçok Suriyeli ben burada oturduğum için burayı tercih etti.

Başakşehir halkının muhafazakâr yapısı da katılımcılar için bir tercih sebebidir. Yerli halkın dindar oluşu, dini hayatın daha yoğun yaşanıyor oluşu çekme faktörü olarak ortaya çıkmaktadır.

Katılımcı 7 - İnsanları dindar. Burası güvenli bir yer. Burada çok hizmet var.

Katılımcı 8 - Eşime “Muhafazakâr ve Arapların çok olduğu bir yere gidelim” dedim. Eşim işi gereği Amerika’ya gidip geliyor. Orada maaşlar ve imkânlar çok iyi ama ben çocuklarım için gitmiyorum. Burada İslam var. İzmit’e gittim. Orası da güzel ama Başakşehir’e gelince “oh” dedim.

Bazı katılımcılar Başakşehir ilçesini Fatih ve Eyüp ilçeleri ile karşılaştırmakta ve en yaşanabilir yer olarak Başakşehir’i görmektedir.

“Şam bir, Başakşehir iki. Artık kendimi buralı hissediyorum.”

Katılımcı 6 - Ben Başakşehirliyim. Fatih veya Eyüp’te oturmayı düşünemiyorum.

³⁷ Suriyeli kadınların Türkiye’yi tercih etme nedenleri sırasıyla %59,20 ile ulaşım kolaylığı, %24,10 ile Türkiye’ye güvenmeleri, %10,80 ile şartların diğer ülkelere göre daha iyi olması, %4,50 ile dini yakınlık ve %1,40 ile diğer nedenlerdir (AFAD, 2017, s.33)

Katılımcı 5 - Başakşehir çok özel. Burası bambaşka. Fatih'e gidiyorum ama burası gibi değil. Başakşehir güvenli.

Katılımcı 4 - Başakşehir sakin, güvenli ve muhafazakâr olduğu için buraya geldim. Ne Fatih ne başka bir yere gitmek istemem. Annemle babam Sultanahmet'e gittiler. Tramvaydan iner inmez cüzdanları çalındı. Burası benim mahallem. Çok seviyorum. Burada dini hayat çok güzel. Burada hürriyet var. Korku yok.

Katılımcı 9 - Arkadaşı dayıma “en sakin, en güzel yer” demiş. O yüzden geldik. Her yere uzak ama Başakşehir'i çok seviyorum.

Katılımcı 12 - Çok güzel ve sakin bir yer. Çok güzel ormanlar var. Oralara da gidiyoruz. Huzurlu ve güvenli.

Katılımcı 10 - Çok seviyorum. Şam bir, Başakşehir iki. Artık kendimi buralı hissediyorum.

Başakşehir'in Şahintepe bölgesinde oturan **Katılımcı 1**, **Katılımcı 19** ve **Katılımcı 20**'nin öncelikli tercih nedeni maddi sebeplerdir. Yapılan görüşmelerde yaşadıkları maddi zorluklardan fazlasıyla yakınmışlardır. **Katılımcı 19**, mesleği öğretmenlik olmasına rağmen Türkiye'de çalışma imkânı bulamamıştır. **Katılımcı 20** ise oturulamayacak derecede bakımsız bir evde barınmaktadır. İki kişi çalıştığı halde durumları kötüdür. Evde kendilerinden başka, eşinden boşanmış kızı ve şehit oğlunun çocukları vardır.

Katılımcı 1 - Kira yüzünden geldik. Şahintepe'de evler uygun dediler. Evimi gördün işte (Bodrum katta, son derece rutubetli bir dairede, kullanılmış eski eşyalar ile yaşamaya çalışmaktadırlar). Ben de isterim üst katlarda oturmayı ama ne yapalım. Gücümüz ancak buna yetiyor.

Görüşülen katılımcılardan dördünün eşi tüccardır. Suriye'deki işlerini savaş nedeniyle Türkiye'ye taşımışlardır.

Katılımcı 11 - Eşim tüccar. Burada ortakları var. İşçileri var. Ayrıca Başakşehir çok güzel yer. Tanıdıklar da var.

Katılımcı 12 - Suriye’de lokantamız vardı. Kocam şimdi burada fırında iş buldu. İş için geldik.

3.4.1.4. Aidiyet Hissi

“İkiye bölünmüş gibiyim. Kalbimin yarısı orada,”

Katılımcılara, kendilerini nereye ait hissettikleri sorulduğunda cevap vermekte zorlandıkları görülmüştür. Birçoğunun bölünmüşlük hissi yaşadığı anlaşılmıştır. “Ne oralı ne buralı olmak, arada kalmışlık, kalbini parçalanmış hissetmek” gibi ifadelerle kendilerini anlatmaya çalışmışlardır.

Katılımcı 2 - Babam bize Türkiye’den somun getirirdi. O bize öyle şirin gözüktür, öyle şirin gözüktü. Suriye’de en çok eski günlerimizi, ailemin bir arada olduğu günleri özleyorum (gözleri doluyor). Şimdi her birimiz bir taraftayız. Oralarda düğün olunca, cenaze olunca oturur ağlarız. Artık buraya alıştık. Burası vatanımız oldu. Ama kendimi arada hissediyorum. Yine de aslımız Suriyeli. Buranın belediyesi çok iyi. Başakşehir’de yaşamaya devam etmek isterim. Mesela Başakşehir’de sitelere bakıyorum. Ah diyorum keşke böyle bir sitede oturabilseydim. Ama imkân meselesi.

Katılımcı 5 - İkiye bölünmüş gibiyim. Kalbimin yarısı orada. Ama çocuklarımız burada okuyor. Burayı çok seviyorlar. Keşke burada kendi evimiz olsaydı.

Katılımcı 18 - Kendimi vatansız hissediyorum.

Katılımcıların ifadelerinden göç edilen yerde ev sahibi olmanın bağlılık hissinin artmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Arada kalmışlıklarını anlatırlarken geride bıraktıkları evlerine, mal ve mülklerine sürekli vurgu yapmışlardır. Ayrıca Suriye’de iken bir arada oldukları yakınlarının şimdi her birinin farklı bir yerde oluşu da geride kalan memleket hatıralarını zedeleyen bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Şahintepe’de oturan **Katılımcı 2** hem Türkmen olması hem de savaş öncesinde babasının Türkiye ile irtibatlı olması sebebiyle kendini Türk halkına yakın hissetmektedir. Fakat geride kalan yakınlarının hasreti ile bölünmüşlük duygusu yaşamaktadır. Başakşehir Belediyesinin hizmetleri sayesinde yoksunluk duygusunun hafiflediği anlaşılmaktadır. Ayrıca Şahintepe’de oturan katılımcıların oturdukları mahalleyi

Başakşehir’e ait görmedikleri anlaşılmaktadır. “Keşke Başakşehir’de otursaydım”, “Burası Başakşehir’e çok uzak” gibi ifadelerinden Başakşehir’i site hayatı ile özdeşleştirdikleri ortaya çıkmaktadır.

Bazı katılımcılar ise Suriye’ye ait hissettiklerini çok net bir şekilde ifade etmişlerdir.

Katılımcı 3 - Ben Suriyeliyim. Suriyeli Türkmen’im. Bizler Suriye’ye aidiz.

Katılımcı 1 - Biz Türkmen’iz. Asıl memleketimiz bura bizim. Adımız Suriyeli olmuş. Türkiye’yi sevdim ama vatan gözümde. O tarlalarda çalışmalarımız, bağımız, bahçemiz. Memleket şirin kızım, yine de vatanım derim.

Katılımcı 7 - Suriyeliyim ama Başakşehir’i çok seviyorum.

Katılımcı 8 - Ben her zaman Suriyeliyim. Suriye vatanım. Kalbim Şam’da.

Kendilerini kesinlikle Suriye’ye ait hisseden katılımcılar bu duruma rağmen Başakşehir’i çok sevdiklerini özellikle belirtmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise Türkiye’yi kendilerine daha yakın bulduklarını söylemişlerdir. Bu görüşte olanların Suriye’ye geri dönmeyi düşünmedikleri ve Türkiye’de yaşamaya devam etmek istedikleri anlaşılmıştır.

Katılımcı 4 - Kendimi ülkemde hissediyorum. Ama ben Suriyeliyim. Şimdi ise burası daha çok ülkem oldu. Başakşehir benim mahallem. Geriye dönmeyi düşünmüyorum. Ancak ziyaret için gitmek isterim tabii ki.

Katılımcı 9 - Suriye’yi de çok seviyorum ama burada büyüdüm ve burada okudum. Şimdi burayı daha çok seviyorum.

Katılımcı 11 - Ömür biter, savaş bitmez. Bizim için Suriye bitti. Artık burası vatanımız.

Katılımcı 7 ise din birliğine vurgu yaparak arada bir fark olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcı 7 - Kendimi Türkiyeli ve Başakşehirli hissediyorum. Benim asıl ailem Suriye’de ama hepimiz Müslümanız.

“Suriye bir gözüm, Türkiye bir gözüm.”

Katılımcı 6 aslen Türk’tür. Ailesi Suriye’ye muhacir olarak gitmiştir. Bu sebeple Suriyeli olmakla birlikte kendisini tamamen Türk kültürüne ait hissetmektedir.

Katılımcı 6 - Biz Türk’üz. Çocuklarımı İstiklal marşı ile büyüttüm. Osmanlıca’yı öğrettim. 5 yaşına kadar onlarla Arapça konuşmadım. Ödevleri bile olsa Arapça cevap vermedim. Benim evim Türkiye’den bir köşeydi. Türkiye haritası çizdiklerinde evimi eklemeslerse o harita eksik olur derdim. Kitaplığımda safahat, seyahatname, Fuzuli, romanlar ve Türk Bayrağı, Osmanlı Sultanları resimleri... Anahtarlığımda bile “Çanakkale geçilmez” yazar. Dedem seferberlikte şehit olmuş. Oradayken dedim ki, Suriye bir gözüm, Türkiye bir gözüm. Ben Şam’da yaşadım. Orada arkadaşlarım, evim, okulum var. Üniversitelerde, kültür merkezlerinde, fuarlarında dolaştım. Suriye’yi kötüler miyim? Hayır, tabi ki ikisi de kalbimde benim. Ama dönmeyi düşünmem.

Katılımcılar nereye ait hissettikleri sorusuna çok net cevap verememişlerdir. Soru şekli değiştiğinde cevapları da değişmektedir. Ancak Başakşehir’de yaşamaya devam etme istekleri ve sürekli çok sevdiklerini vurgulamaları yaşadıkları şehre aitlik hislerinin güçlü olduğunu göstermektedir. Suriyeli kadınlar çocuklarının geleceği açısından da ülkelerine dönmek istememektedir. AFAD’ın (2017, s.118) Türkiye genelinde yaptığı araştırmaya göre “kendinizi toplumun bir parçası gibi hissediyor musunuz?” sorusuna kadınların olumlu cevabı oran olarak % 39’tur. Bu durum Başakşehir ilçesinde yaşayan Suriyeli kadınların toplum ile kaynaşma oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Katılımcılardan 5’i vatandaşlık almıştır. Vatandaşlık almalarında yaptıkları meslekler veya Türkiye’ye yaptıkları yatırımların etkili olduğu görülmüştür. 2 kişi vatandaşlık başvurusuna olumlu sonuç beklemektedir. 13 kişinin ise vatandaşlığı yoktur. 30 Aralık 2019 tarihi itibarıyla Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı, İçişleri Bakanlığı tarafından 110 bin olarak açıklanmıştır (Mülteciler Derneği, 28 Ekim 2020). Başakşehir’de vatandaşlık alanların sayısının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir.

3.4.1.5. Kültürel Farklılıklar

Katılımcıların kültürel açıdan uyum sağlayıp sağlamadıklarının anlaşılabilmesi için Türk halkı ile benzer buldukları özellikleri sorulmuştur. Katılımcıların çoğu Türk halkı ile çok benzediklerini düşünmektedirler. Aynı dine mensup olmaktan kaynaklanan; ibadetlerin yapılış şekilleri, kandil, bayram gibi dini merasimler, ahlak ve terbiye anlayışları en çok dikkat çeken benzerlikler olarak görülmektedir.

Katılımcı 10 - Dini hayat, terbiye, edep çok benziyor. Türkler çok cömertler ve temiz ahlaklılar.

Katılımcı 8 - Suriyeliler ile Türkler çok benziyor. Hürmeti, komşu ağırlama şekli, yemekleri (sadece baharat farklı), ramazanlar, kandiller, mevlitler. Şam'da çok sûfi var, burada da. Çarşıları bile aynı. Kapalı çarşayı görünce ağladım. Aynı bizim Şam. Sadece burada evler küçük. Bizim orada çok büyük.

Yemeklerinin de çok benzediğini söyleyen Suriyeli kadınlar, tek farkın kendi yemeklerinin daha yağlı, baharatlı olduğunu ve Antep yöresiyle neredeyse aynı olduğunu ifade etmişlerdir. Düğünler ve cenaze törenleri de benzer unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak Suriyeliler kendi düğünlerinin çok daha eğlenceli olduğunu; ayrıca düğünlerde kadın ve erkeklerin kesinlikle ayrı ayrı mekânlarda eğlendiklerini söylemişlerdir.

Katılımcı 3 - Düğünlerimiz biraz farklı. Halep'te kadın-erkek ayrı düğün olur. Çok eğlenilir. Burada bir arada eğleniyorlar. Bizim yemeklerimiz çok baharatlı ve yağlı. Buralarda ise hep zeytinyağlı. Suriye halkı sanki daha misafirperver. Burada biraz kibirlilik var. Suriye'de bir lokma yiyeceğin varsa illaki misafire yedireceksin.

Katılımcı 2 - Yemeklerimiz çok benziyor. Bizim yemekler aynı Antep yemekleri gibi. Baharatlı, yağlı, acılı yaparız. Bayramda komşularla birbirimize gideriz. Bizde bayram olduğu vakit böyle kocaman tepsiler yemeklerle, ikramlarla doldurulur. Yiyeceğiyle, fıstığıyla. Burada sadece şeker ve baklava dağıtıyorlar. Bizde öyle değil. Tatlılar şekilli şekilli olacak. Çeşit çeşit ikram yapılır. Misafir geldi mi iki, üç tepsi getirirler. Oturup bunu yiyeceksin. Seneden seneye bayram gelmiş. İnsan yiyecek tabi. El öpme âdeti bizde de (Türkmenler) var. Çocuklara para verilir. Giyimlerimiz de benziyor.

Suriyelilerin bayram merasimlerindeki farklılıkları bir okul müsamesinde de canlandırılmıştır. 2017 yılında Başakşehir’de çok sayıda yabancı uyruklu öğrencinin okuduğu bir imam hatip lisesinde Türk ve Arap öğrencileri kaynaştırmak için Kültür Şenliği düzenlenmiştir. Iraklı, Mısırlı, Filistinli öğrenciler hazırladıkları oyunlarda ülkelerindeki acıları anlatırken, Suriyeli öğrenciler “Suriye’de Bayram Sabahı” adını verdikleri oyun ile geçmişlerindeki mutlu bayram günlerini sergilemişlerdir. Bayram merasimlerini anlatmaya Türkçeleri yetmediği için beden dilleri ile anlatmak istemişlerdir.

Türkiye’deki düğünlerin kadın ve erkek bir arada olması çok yadırgadıkları bir durumdur. Onlara göre düğün eğlenmek içindir ve maaile bir düğünde tesettürlü kadınların eğlenmesi mümkün değildir. Savaş öncesinde Suriye’de eğitim alan Başakşehirli bir hanım şahit olduğu bir düğünü şöyle anlatmıştır: “Okulda ders aldığımız bayan hocalar (ilahiyatçı) bile inanılmaz makyajlıydı, saçlar yapılydı. Herkes oynadı ve eğlendi. Türkiye’de olsa bir hadis, tefsir hocasının düğünde böyle giyinip eğlenmesi yadırganır”

Şam’dan gelen Suriyeliler temizlik hususunda iki halk arasında büyük benzerlik olduğunu üstüne basarak belirtmişlerdir. Bu hususun özellikle belirtilmesinde Suriyelilerin temizlik anlayışlarının farklı olduğu iddialarına cevap verme isteği olduğu düşünülmüştür.

Katılımcı 4 - Türkler aynı Suriyeli gibi. Yemeklerimiz de benziyor. Şamlı kadınlar da aynı Türkler gibi hep temizlik yaparlar. (Türk komşusu Katılımcı 4’ün evinin çok temiz olduğunu söylüyor.)

Katılımcı 9 - Halep yemekleri ile Türk yemekleri çok benziyor. Kıyafetlerimiz, namaz kılışımız, temizliğimiz, geleneklerimiz benziyor. Ama kına gecelerimiz ve nikâhlarımız benzemiyor. Bizde nikâhlar sizdeki gibi evet-hayırlı değil.

Katılımcıların Türk halkı ile benzemediklerini düşündükleri hususlardan biri de, Türkiye’de kadın ve erkek ilişkilerinin daha serbest, Suriye’de ise daha mesafeli olmasıdır. Türk kadınlarının Suriye’de ancak erkeklerin yapabildikleri bazı işleri yapıyor olmaları Suriyeli bazı kadınlar tarafından takdirle karşılanırken bazıları tarafından ise ‘kendilerine hiç vakit ayırmamak’ olarak yorumlanmıştır. Ayrıca çocuk sayısı konusunda eleştiri aldıklarını, Türk halkının çok çocuğa sahip olmayı ayıplamalarını anlayamadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcı 5 - Türk halkı ile adetlerimiz çok benziyor. Kendimi çok rahat hissediyorum. Ama kadın-erkek ilişkileri biraz farklı. Çok rahat konuşuyorlar. Suriye’de ise daha mesafeli.

Katılımcı 1 - İki taraf da dinine bağlı. Halep buradan çok farklı. Burada 2 çocuk ile yaşayamazsın ama Suriye’de 12 çocukla yaşarsın. Biz çok çocuk severiz.

Katılımcı 12 – Türk kadınları çok çalışkan, çok becerikli. Her şeyi biliyorlar, her şeyi yapıyorlar. Ben de onlara bakıp öğrenmeye çalışıyorum. Bizim Suriye’de böyle değil. Biz çok şey yapmayız. Ben kendimi geliştirmeye çalışıyorum. Kurslara gidiyorum.

Türkiye’de evlerin Suriye’ye göre çok küçük olması da alışamadıkları durumlardan biridir. Büyük evlere de maddi güçleri yetmediği için zorluk çekmektedirler.

Katılımcı 7 - Türkler çok temiz. Aynı Şam kadınları gibi. Halep ise Kilis gibi. Şam’da evler çok büyük. Ama burada çok küçük ve pahalı.

Katılımcıların ifadelerinden Suriye’de yaşadıkları evlerin çok büyük ve geniş olduğu anlaşılmaktadır. Geniş aile yapıları ve akraba ilişkileri de bunu gerekli kılmaktadır. Başakşehir’in 4+1 dairelerinde oturanlar bile evlerin küçüklüğünden şikâyet etmiştir. Müstakil ve büyük evlerde oturmaya alışkın oldukları için site hayatına uyum sağlamada güçlük çekmektedirler. Katılımcıların çocuk ortalaması yaklaşık 4’tür. Sadece **Katılımcı 1**, on iki çocuğu ile diğerlerinden ayrılmaktadır. Türk kadınlarının az çocuk ile yetinmelerini hayretle karşılamaktadırlar. Kadın ve erkek ilişkileri de yadırgadıkları durumlardan biridir.

Suriye’de kadınlar mecbur kalmadıkça yabancı erkeklerle konuşmamaktadır. Kadının bütün sorumluluğu evin içi ile ilgilidir. Türkiye’de ise kadınların alışveriş yapması, faturaları ödemesi, resmi dairelere gitmesini tuhaf karşılamışlardır. Öğretmenlik yapan **Katılımcı 5** bu durumu ilk zamanlar çok garipsediğini ama zamanla alıştığını ifade etmiştir. **Katılımcı 12** ise Türk kadınında gördüğü farklı özellikleri beğenip örnek almaya çalışmaktadır. **Katılımcı 14**’ün kayınvalidesi ise Türk kadınlarının çok ağır işleri yüklendiğini, bu sebeple kendilerine hiç vakit ayırmadıklarını, belirtmiştir. Kadınların cam silmesi, sürekli yemek yapması, çarşı-pazar dolaşması, ev temizlemesi Suriyeli kadınların alışkın olmadıkları bir hayat tarzıdır. Türkiye

genelinde yapılan arařtırmalarda Suriyelilerin % 50'nin üzerinde Türk toplumu ile benzeřtiklerini dūřündükleri anlařılmıřtır. Özellikle dini yařam bakımından bu oran daha yūksektir (AFAD, 2017, S.117).³⁸

3.4.1.6. Suriyelilerin Başakşehir Halkı İle İlişkileri

“Aile apartmanı gibiyiz. Aynı ana-bacı gibiyiz. Çok iyi anlaşıyoruz.”

Suriyeli kadınların Başakşehir halkı ile kaynaşma oranlarının anlaşılabilmesi için Türk komşuları ile ilişkileri, Türk arkadaşlarının olup olmadığı ve Türklerde beğendikleri özellikler sorulmuştur. **Katılımcı 3**, **Katılımcı 2** ve **Katılımcı 8** komşuları ile çok yakın ilişki içindedir. Kendilerini adeta aile içinde hissetmektedirler. **Katılımcı 4**, **Katılımcı 5**, **Katılımcı 7** ve **Katılımcı 10** ise çalıştıkları için komşularından daha çok, iş arkadaşları ile yakın ilişki kurmuşlardır. Fakat komşuları ile en azından selamlaşma, birbirinden bir şey isteme şeklinde bir ilişki sürmektedir. Katılımcılardan sadece **Katılımcı 6** sosyal hayatta çok geniş bir çevreye sahip olmasına rağmen komşuları ile yakınlık kuramadığını belirtmiştir.

Katılımcı 3 - Komşular çok iyi. Ev sahibi de çok iyi. Hiç ayrımcılık yapmıyorlar.

Katılımcı 2 - Komşularla çok iyiyiz. Aile apartmanı gibiyiz. Aynı Ana-bacı gibiyiz. Çok iyi anlaşıyoruz. Sürekli birbirimize gidip geliyoruz. Ev sahibimiz Sivaslı. İki tane de Bitlisli komşu var. Eskiden gün yapardık. Korona olduğundan beri kapının önünde oturuyoruz. Birbirimize ikram yapıyoruz. Ama apartman dışında kimseye gitmem. Bizi içlerine almazlar. Yabancı memleket. Her şey olur. İnsanlık hali. Çocuklar rahatsızlık verebilir. Bir yere gidersem eşimle giderim.

Katılımcı 8 - Komşularım ailem gibi. Onları çok seviyorum. 5,5 yıldır buradayım. Aynı annem gibiler. Çocuğuma yardımcı oluyorlar. Kahvaltı yapıyoruz. Beni hiç ayırmazlar. Doğum günlerine davet ediyorlar. Gideriz, geliriz. Pikniğe giderken beni de arabalarına aldılar.

³⁸ Türkiye ve Suriye toplumları arasında Suriyelilerin %44'ü kültürel yaşamda, %43,20'si sosyal hayatta, %37,5'i kılık kıyafette, %34,4'ü geleneklere bağlılıkta, %17,80'i dini yaşantıda farklılıklar görmektedir.

Hiç yabancılık hissetmedim. Kızımın okul işlerinde bilgilendirdiler. Kahveye davet ediyorum. Ben de Türk kahvesine alıştım.

Katılımcı 4 - Ben çalıştığım için komşularıma fazlaca gidemem. Zaten çalışmasam da komşu oturması sevmem. Ama okulda Türk arkadaşlarla muhabbetimiz çok güzel. Ramazanda tabaklar gidiyor, geliyor. Çocuklarım da oyun oynarken bazen Türkçe konuşuyor. Zaten neredeyse bütün arkadaşları Türk. (Kendisi ile aynı okulda çalışan tercümanımız, **Katılımcı 4**'ün pozitif yapısı ile okulda herkes tarafından çok sevildiği, ailesinin yüksek eğitilmiş olması nedeniyle çok özgüvenli olduğunu, insanlarla çabuk iletişim kurduğunu özellikle belirtiyor).

Katılımcı 5 - Komşularımla çok iyiyim. Çok şükür. Çalıştığım için komşu günlerine gidemiyorum. Vakit yok ama selamlaşıyoruz. Arada gidiyorum. Onlar da evime geldi. Çok sevindim.

Katılımcı 7 - İlişkilerimiz çok güzel. Birbirimize alırız, veririz. Ama ben çalıştığım için binadaki Suriyeliler ile dahi görüşemiyoruz (evde sipariş ile yemek yapıyor). Aslına bakarsanız, Türk komşularla daha çok görüşüyoruz. Bahçede buluşuyoruz. Beraber çay içiyoruz.

Katılımcı 10 - Komşular çok iyi. Kadınları çok iyi. Elhamdülillah, hep iyi insanlarla karşılaştım.

Katılımcı 6 - Sekiz buçuk yıldır buradayım ama konu komşu ile ilişkimiz yok. Bizi hala yabancı görüyorlar. Ama Başakşehir'deki derneklerde, cemiyetlerde çok fazla Türk dostum ve arkadaşım var. Can dostlarım var. Maalesef onlarla olan arkadaşlığı komşularımda göremedim. (Suriyeli bir aktivist ve akademisyen olan **Katılımcı 6** sürekli sosyal hayatın içinde görevler alıyor. Türkçeyi çok iyi konuşabildiği için hem yerel halka yönelik hem de Araplara yönelik programlara katılıyor. Ancak sosyal hayatta edindiği çevreyi yakın komşu çevresinde edinemiyor.)

“Soğuk davranıyorlar. Teravihe gittim. Hiç laf atan olmadı.”

Yerel halk ile yakın ilişki kurabilen Suriyelilerin karakter olarak iletişime daha açık bir yapıda oldukları gözlemlenmiştir. **Katılımcı 8**, “Bizim Suriyeliler konuşmuyor. O zaman Türkler de konuşmuyor.” ifadesiyle bu konudaki gözlemini aktarmıştır. Çekingen ve utangaç

bir karaktere sahip oldukları gözlemlenen Suriyeli kadınların dil sıkıntıları olmasa bile Türk kadınları ile çok resmi ilişkiler kurdukları anlaşılmaktadır.

Katılımcı 9 - İlişkilerimiz resmi. Çok samimi olamadık. Çekiniyoruz. Ama bize gelen bir komşumuz vardı. Biz de ona gittik. Bize çok yardım etti.

Katılımcı 12 - Sitede hiç kimse ile gidip gelmedim. 3 yıldır Kayaşehir’de oturuyorum. Burası güvenli ama bizi tam kabullenmiyorlar. Ancak bahçede karşılaşip selamlaşıyoruz. Sadece bir Türk arkadaşım var (İHH gönüllüsü). O gelir, gider. Bize yardım eder.

Katılımcı 1 - Soğuk davranıyorlar. Teravihe gittim. Hiç laf atan olmadı. Hiç kimseye gitmem. Yan komşu ile kapıda görüşürüz. Kendi gelir bazen çayımı içer ama ben gitmem. Alışamadım. Ayağım gitmez. Utanıp çekinirim. Belki bizi kabul etmezler. Belki bir söz söylerler. Belki eve buyur etmezler. Başakşehir’den yardım gelmezse kapımızı açan yok. Ben aslında komşuluk yapmak isterim. Kabirde bile komşu hakkı sorulur. Ama alışamadık. Dışarıda otururuz. Konuşur, güleriz.

Şahintepe’de ikamet eden **Katılımcı 1**’in “Başakşehir’den yardım gelmezse...” ifadesinden, ilçenin varoş bölgelerinde oturan kişilerin kendilerini Başakşehir’e ait görmedikleri anlaşılmıştır. Aynı mahallede ikamet eden **Katılımcı 2**’nin “Başakşehir çok uzak...” sözü de bu durumu desteklemektedir.

Birbirini yeterince tanımamak da ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Görüşmelerimiz sırasında konuştuğumuz Suriyeli bir genç kızın anlattıkları aslında iki toplumun da birbirini hiç tanımadığını göstermektedir: “Suriye’de iken bize derslerde Osmanlı İmparatorluğu’nu çok kötü anlatırlardı. “Bizi sömürdü.” derlerdi. Meğer hiç öyle değilmiş. Burada tarih derslerini çok seviyorum. Çok şey öğrendim. Keşke bunları önceden bilseydim”.

Başakşehir’de Suriyeli öğrencilerin sayıca yoğun olduğu okuldaki bir öğretmen konuyla ilgili gözlemini şöyle anlatmıştır. “Suriye için düzenlediğim faaliyetlere Suriyeli öğrenciler katılmıyordu. Bu durumun nedenini Suriyeli bir öğretmene sordum. Dedi ki: Suriye ile ilgili bir programa katılmaktan korkarlar. Çünkü sınıflarında Beşar yanlısı biri olabilir. O programa katıldığı için Suriye’de bıraktıkları akrabaları zarar görebilir”

Suriye istihbaratının takibinden korkan Suriyelilerin sadece yerli halk ile değil, Suriyeliler ile de ilişki kurmaktan çekindikleri anlaşılmaktadır. **Katılımcı 6** bu durumu şöyle ifade etmektedir: “ Komşun istihbarat olabilir, gazetenı aldığın bakkal da olabilir. Bu yüzden Suriyeli Suriyeli’den korkar”.

SGDD’in (2018, s.7) büyükşehirlerde yaptığı araştırmaya göre Suriyeli kadınların %87’si evlerinde ve %73’ü mahallelerinde kendilerini güvende hissettiklerini ifade etmişlerdir. Suriyeli kadınlar ev sahibi toplum ile ilişki kurmanın önemli olduğu kanaatindedir; ancak görüşülen kadınların yalnızca yarısından biraz fazlası ev sahibi toplum üyeleriyle sosyal ilişkiler kurabildiklerini belirtmiştir. AFAD’ın araştırmasına göre ise erkekler kadınlara göre daha yüksek oranda uyum sağlamaktadırlar (2017, s.115).

3.4.1.7. Suriyelilerin Gözünden Başakşehir Halkının Mülteci Algısı

“Mesela sağlık ocağına gidiyorsun. “Suriyeliler” diyerek mesafeli duruyorlar. İnsanın yüreğini yakıyor. Ama her yerin iyisi de var kötüsü de.”

Katılımcılara, Başakşehir ilçesinde yerli halktan olumsuz tepki alıp almadıkları sorulduğunda genel olarak olumsuz bir tavırla karşılaşmadıkları görülmüştür. Katılımcıların karşılaştıkları olumsuz tepkilerin, komşuları ve tanıdıklarından değil, sağlık ocağı, pazar yeri, otobüs ve avm servis durağı gibi yerlerde gerçekleşmiş olması dikkat çekmektedir. Soruya cevap verirken genelde “her yerin iyisi de var kötüsü de” diyerek söze başlamaları bu durumu tolere edebildiklerini göstermektedir.

Katılımcı 1 - Türklerden olumsuz bir şey görmedik. Ama bazıları “Niye geldiniz?” diyorlar. “Bizim de ülkemiz işgal edildi. Biz ayakta durduk. Türkiye’mizi bırakmadık. Siz vatanınızı bırakıp geldiniz, burayı da harap ettiniz. Vatan hainisiniz.” derlermiş. Kadınlardan duydum. Nasıl ayakta durucan! Millet çoğaldı. Arkadan önden vurdular. Uçak üstten vuruyor. Bizde iç savaş oldu. Araplara “Siz, süslü püslüsünüz. Memleketinizi bırakıp geldiniz.” diye tepki gösteriyorlar. Zaten Arapların hiçbir şey anladıkları yok. Şuraya bir parça ekmek yemeğe geldik. Onların yüzünden hepimiz suçlanıyoruz. Hâlbuki biz Türkmen’iz. Asıl memleketimiz bura bizim.

Katılımcı 3 - Özellikle pazarda en ufak birine yanlışlıkla değmiş olsak hemen “Suriyeliler siz pisiniz.” veya hastanede “Suriyeliye bakıyorsun, bize bakmıyorsunuz.”

diyorlar. Biz onlara ne yaptık. Biz isteyerek gelmedik. Her şeylerimiz orada kaldı. Evimiz bombalandı. Suriyelileri niye sevmiyorlar? Bu çocukların günahı ne?

“Siz burada sığıntısınız. Niye doğuruyorsunuz?”

Katılımcı 1 - Doğurmana karşılar. “Siz burada sığıntısınız. Niye doğuruyorsunuz?” derler. Bizim Suriyeliler çocuk sever. Ben on iki çocuk getirdim. Beş kızım yedi oğlum var. “Maaş yetmez.” diyorlar. Hâlbuki maaşı veren Allah karıncayı bile aç bırakmaz. Kuru ekmekse de yersin, başımın üstüne dersin.

Katılımcı 2 - Bazıları dışlıyor. Çocuk sayısı çok diye tepki gösteriyor. Hep laf yaparlar. Ama bakıyorum Bitlisli de çok çocuklu. Hakları var tabi. Hem savaş var hem de üç, dört çocuk niye var. Eşimiz isterse ne yapalım. Bazıları da kibirlilik yapıyor. Mesela sağlık ocağına gidiyorsun. Suriyeliler diyerek mesafeli duruyorlar. İnsanın yüreğini yakıyor. Ama her yerin iyisi de var kötüsü de.

Katılımcı 2, çocuk sayısı ile ilgili eleştirilerde çok çocuklu Türk ailelerini örnek vererek kendilerine haksızlık yapıldığını îmâ etmektedir. Ancak “hakları var tabi” ifadesinden kendisini yerli halk ile aynı konumda görmediği anlaşılmaktadır.

“Türkiye’de Türkleri görmez olduk.”

Katılımcı 6 - Konuştuğum zaman Suriyeli olduğumu anlıyorlar. Kirayı fazla söylüyorlar. Kızım Türk vatandaşı. AVM’nin (alışveriş merkezi) önünde servis beklerken bir kadın bebek arabasına sürtünüp geçmiş. “Türkiye’de Türkleri görmez olduk.” demiş. Kızım da “Sen Türk görmüyorsun. Ben insanlık göremiyorum.” diye cevap vermiş.

Katılımcı 4 - İnsanlar “Aa Suriyeli Arap.” diyorlar. Ben önem vermiyorum. Eğer kötü bir şey varsa görmezlikten geliyorum. Hemen aklımdan siliyorum. Hayat zor. Her şeyi buraya (kafasını işaret ederek) doldurursak yaşanmaz.

Katılımcı 9 - Irkçılık yapanlar oluyor. “Neden Suriye’ye gitmiyorsun? Neden burada oturuyorsun?” diyenler oluyor. Edirne’de beni sınırdan geçmeye çalışan Araplardan sandılar. Zorla otobüsten indirdiler. Öğrenci kartımı gösterdim ama buna rağmen yetkili kişi çok sert konuştu. Yine başka bir yerde yanlışlıkla kadına çarptım. Özür diledim ama kadın “Suriyeli, git burdan.” dedi. Bunlar Başakşehir’de olmuyor. Sadece bazen pazarda laf atan olabiliyor. Hor

görenler oluyor. Resmi dairelerde kaba davrananlar oluyor. Ama her ülkenin iyisi, kötüsü oluyor.

Katılımcı 7 - Otobüs duraklarında “Niye buradasınız? Biz çalışıyoruz siz alıyorsunuz. İşimizi elimizden aldınız.” diyen kadınlar oluyor. “Suriyeliler pis.” diyorlar. Ben yaşamadım ama arkadaşlarımdan duyanlar olmuş. Bana da markette çok şey alıyorum diye kızanlar oldu. Biz Suriye’de hep kalabalık olduğumuz için toptan erzak almaya alıştık.

Katılımcı 18 - Türkler çok çabuk sinirleniyorlar, sabırsızlar ve ırkçılık yapıldığını görüyorum.

Katılımcıların aldıkları tepkilerin genelde; savaştan kaçmış olmaları, çocuk sayılarının çok olması, yardım alıyor olmaları, market alışverişlerindeki harcamaları, yerel halkın işini ellerinden almaları minvalinde gerçekleştiği görülmüştür. Tepkilerini gösterirken “ Suriyeliler siz pisiniz, Türkiye’de Türkleri görmez olduk, Niye buradasınız, Biz çalışıyoruz siz alıyorsunuz, İşimizi elimizden aldınız, Aa Suriyeli Arap, Suriyeli git buradan, Siz burada sığıntısınız, niye doğuruyorsunuz” gibi ifadeler kullandıkları anlaşılmıştır. Ancak bu tepkileri gösterenlerin laf atmış oldukları Suriyelileri şahsen tanımadıkları da dikkat çeken bir husustur. Sadece **Katılımcı 12** site içerisinde yaşadığı bir olumsuz olayı örnek olarak vermiştir.

Katılımcı 12 - Dört yıldır burada oturuyorum. Hiç kötü bir şey görmedik. Ama bu yıl çocuklarımıza birisi dadandı. Fırsatını buldu mu vuruyor, hakaret ediyor. “Türkiye’den gidin.” diyormuş. Arkadaş şikâyet etti. Şikâyet edilince bir daha yaklaşmadı.

Bazı Suriyeliler ise dolaylı yoldan gördükleri olumsuz örnekleri anlatmışlardır. Hastaneye gittiklerinde yerli halkın “Suriyelilere bakıyorsun, bize bakmıyorsun.” diyerek doktorlara tepki göstermesi, resmi dairelerde görevlilerin kendilerine horlayıcı bir üslup ile konuşmaları, bazı insanların kendilerine mesafeli davranması, Suriyeli oldukları için kira fiyatlarının çok yüksek söylenmesi, bazı Arapların çok süslü oluşundan dolayı kendilerinin de yargılanması rahatsız oldukları durumlardır. Bazı katılımcılar bu soruyu cevaplarken Başakşehir dışında yaşayan Suriyelilerin gördükleri tepkilerin çok daha büyük boyutta olduğunu ve kendi muhitlerinde böyle tavırlar ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcı 8 - Hiçbir olumsuz şey yaşamadım.

Katılımcı 5 - Başakşehir’de hiç tepki almadım. Ama sınırdan geçerken bizden nefret eden insanlar gördüm. ‘Neden geldiniz?’ dediler. Bazı Türkler Suriyelilerden çok nefret ediyor. Niye? Anlamıyorum.

Katılımcı 10 - Bazen farklı muamele yapan oluyor. Çocuğumun okulda bir arkadaşı ile problemi olmuş. Suriyeli olduğumuz için öğretmen sadece beni çağırıp uyardı. Diğer çocuğun annesini çağırmadı.

Yerli halkla kurduğu güzel diyalog ile dikkat çeken **Katılımcı 8**, tüm ısrarımıza rağmen hiçbir olumsuz örnek yaşamadığını söylemiştir. Katılımcı 10 ise çocuğunun okulda bir Türk arkadaşı ile yaşadığı problem sonrasında sadece kendilerinin okula çağırılmasını ayrıştırıcı bir örnek olarak anlatmıştır.

3.4.1.8. Temel Haklar

“Çocuklar okula gidiyor. Belediyeden her ramazan gıda yardımı geliyor. Sağlık ocağına gidiyoruz. Çok iyi bakıyorlar.”

Katılımcılardan 15’i geçici kimlik belgesi sahibidir. Beşi ise vatandaşlık almıştır. Geçici kimlik belgesi alanlardan ikisi vatandaşlık için başvurusunu yapmış ve neticesini beklemektedir. Temel haklarını bilip bilmedikleri, temel haklarına erişim noktasında bir sıkıntı yaşıyıp yaşamadıkları sorulduğunda aşağıdaki cevaplar alınmıştır.

Katılımcı 3 - Çocuklarımız okula gidiyor. Belediyeden her Ramazan gıda yardımı geliyor. Sağlık ocağına gidiyoruz. Çok iyi bakıyorlar. Ama hastanede (başka bir ilçede) o kadar iyi değil. Orada çok acımasızlar. Hemen bağırlıyorlar.

Katılımcı 2 - Haklarımızı fazla bilmiyorum. Ama hastaneye tek başıma gidebiliyorum. Doktorlar çok güzel ilgileniyorlar.

Katılımcı 1 - Doktorumuza gideriz. Bize güzel davranırlar. Çocuğum kursa gider. 600 lira para verirler. Ararlar, sorarlar. Çok uslu çocuk diyorlar. Kapılar açıldığında Suriye’ye geçip malımızı mülkümüzü kontrol etmek istiyoruz. Fakat sistem bize kapalı, paralı olana açık. Randevu gerekiyor. Biz alamıyoruz ama parası olan alıyor.

Katılımcı 7 - Bizim devletten bir şey aldığımızı sanıyorlar. Arkadaşlarım ve oğlum sayesinde haklarımı biliyorum. Kendimi gurbette hissetmiyorum.

Katılımcı 8 - Haklarımı biliyorum. Sürekli araştırıyorum. Sorun yok.

Katılımcı 9 - Okula ve hastaneye rahatlıkla gidiyorum. Ama bazen zor oluyor. Oraya git, buraya git. Biraz küçümsüyorlar.

Katılımcı 18 - İkamet iznimi dahi rahat rahat sorguluyorum.

Katılımcı 4 - Elhamdülillah haklarımı biliyorum. Eğitim, sağlık, ikamet iznimiz var. Hastaneye gidince para veriyoruz. Geçici kimlik belgem var. Pasaportun yenilenmesi gerekiyor. Suriye çok para istiyor maalesef. Maaşımız ise UNICEF'ten (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu) ödeniyor.

Katılımcıların verdiği cevaplardan sağlık, eğitim, ikamet konularında haklarını bildikleri anlaşılmıştır. Tüm haklarını bilmeseler de, daha çok ihtiyaç duydukları konuları öğrenmeye çalıştıklarını ve araştırdıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle kiracı hakları en çok ihtiyaç duydukları konu olarak öne çıkmaktadır. Başakşehir'in yoksul mahallelerinde yaşayan Suriyeliler ise yardım alabildiklerini söyleyerek memnuniyetlerini belirtmişlerdir.

“UNICEF’te memurum ama UNICEF’in burada ne temsilcisi ne sendikası ne de sigortası var”

Öğretmenlik yapan Suriyeli kadınlar, maaşlarını UNICEF'ten aldıklarını ısrarla söyleyerek aslında sanıldığı gibi devlete yük olmadıklarını anlatmaya çalışmışlardır. Ders verdikleri bazı okul idarecilerinin zaman zaman anlaşmalarını feshetmekle kendilerini tehdit ettiği, bu sebeple idare ile zıtlasmadan ne denilirse yapmaya çalıştıkları anlaşılmıştır.

Katılımcı 6 - 69 yaşındayım. Evin geçimini tek başıma sağlıyorum. 46 senedir öğretmenlik yapıyorum. Suriye'deki üniversitelerde ders verdim. Şimdi beni ortaokula verdiler. Bu haksızlık değil mi? Gençler bastonla dolaşan yaşlı bir kadını dinlemek ister mi? Okul müdürü beni her gün boş boşuna okulda tutuyor. Gelmezsen antlaşmanı feshederiz, diyor. Evimin yakınındaki bir yerde görev yapayım istiyorum. UNICEF'te memurum ama UNICEF'in burada ne temsilcisi ne sendikası ne de sigortası var.

Katılımcı 5 - Fenertepe’de otururken bazı ev sahipleri resmi kanun bilmediğimiz için kandırmaya çalışıyordu. Şimdi haklarımı biliyorum ama az. Kiracı haklarını biliyorum. Çalıştığım okulda bazen anlaşmamızı feshetmekle korkutuyorlar. Bizim maaşımızı UNICEF veriyor ama kimseye bir şey demiyoruz.

Haksızlığa uğradıklarında kendilerini savunup savunamayacakları sorulduğunda katılımcılardan sadece **Katılımcı 1** ve **Katılımcı 2** ciddi boyutta vakalardan söz etmişlerdir. Bu vakalar kendilerinin değil, tanıdıklarının yaşadığı vakalardır. Her iki olayda da Suriyeli tarafın hakkını aramadığı, bunun temel sebebinin ise kayıtlı oldukları ilde ikamet etmemeleri olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcı 1 - Bize olmadı ama burada Suriyeli bir genç ile Türk genci arasında kavga olmuş. Elli kadar kişi gelip o Suriyeli gencin dükkânını dağıttılar. Kolunu bacağına kırdılar.

Katılımcı 2 - Haksızlığa uğrasam tepki veremem. Bizi dışlarlar. Onların memleketi. Kaynım haksızlığa uğradı. Dövdüler. Memleket bizim değil, deyip sustu. Yoksa sınır dışı ederler.

3.4.1.9. Maddi İmkân ve İmkânsızlıklar

Suriyeli katılımcıların hepsi kirada oturmaktadır. Tüccar olanlar maddi durumları çok iyi olduğu halde eve yatırım yapmayı tercih etmemişlerdir. 1 kişi maddi durumunu çok iyi, 1 kişi iyi, 13 kişi orta, 5 kişi ise kötü olarak nitelemiştir. 5 kişinin eşi, yaş ve hastalık nedeniyle çalışmamaktadır. 11 kişi çekirdek aile olarak, 9 kişi ise aile dışı akrabaları ile birlikte yaşamaktadır.

Şahintepe bölgesinde oturan katılımcılar sobalı evlerde oturmaktadır. Katılımcı 1 ve Katılımcı 20 bodrum katta çok zor şartlarda yaşamaktadır. Üstelik oğlunun internetten tanışıp evlendiği Türk gelinleri de aynı evin içindedir. **Katılımcı 2** ve **Katılımcı 3** ise daha iyi şartlarda oturmaktadır. Eşlerinin düzenli bir işi vardır. Sobalı ve kiralık bir evde oturan **Katılımcı 3** durumundan şikâyet etmemektedir.

Katılımcı 3 - Hamdolsun yetiyor. Pandemi öncesi daha iyiydi. Eşim bir süredir çalışmıyor. Ben çocuklarım küçük olduğu için çalışmayı hiç düşünmedim. Onları kimseye bırakamam.

Katılımcı 2 - Pandemi öncesi kazancımız yetiyordu. Ama şimdi çalışamayınca zor oldu. Kimseye muhtaç olmazdık. Hamile olduğum için ben de çalışamam. Allah'tan Kızılay var.

Katılımcı 1 - Halep'te durumumuz iyiydi. Bostanımızı tarlada, hayvanlarımızı ortada bırakıp kaçtık. Eşim ameliyatlı olduğu için çalışmıyor. Başakşehir'den yardım gelmese kapımızı açan yok. Önceleri hep çöpten topladım. Atılmış bir koltuk bulsam kırıp çocuklar için yakarım (ev sobalı). Yardım için gideriz ama Araplar bize komaz (bırakmaz). Bizden önce davranırlar. Acil yardımda Arif var. O yardım eder. Fatoş hep yardım eder (yerel halktan kendisine yardım eden kişiler).

Başakşehir merkezde oturan katılımcılar kaloriferli dairelerde ve site içerisinde yaşamaktadırlar. Maddi açıdan durumlarını orta ve iyi olarak ifade etmişlerdir. **Katılımcı 6** tüm hane halkının geçimini tek başına sağlamaya çalışmaktadır. **Katılımcı 20** ise ikameti il dışında olduğu için sağlık, ikamet gibi sosyal haklardan faydalanamamaktadır.

Katılımcı 6 - Eşimin işi yok. Eve tek başıma bakıyorum. Yetmiş beş yaşında hasta abim, boşanmış kızım ve çocuğu. Kiralar, faturalar.. Ödemekte zorlanıyorum. Ara sıra yardım geliyor. Benim suçum yaşlı, kimsesiz ve hasta olmam mı? Okulda antlaşmanı feshederiz diye tehdit ediyorlar. Kaymakamlık 700 TL veriyor. Belediye 200 TL veriyor. Ev küçük ve kira. Çok eski. Böcekler, kurtlar. Maddi durumum kötü. Benim Suriye'de de durumum orta idi. Ailem muhacir. Kök yok. Ne ev, ne tarla. O gördüğünüz lüks yerlerde oturan Suriyeliler gibi değil. Şu an benim emekli maaşım 21 dolar. Geldiğimde 300 dolar idi.

Katılımcı 5 - Maddi durumumuz orta. İdare ediyoruz. Mecburen oğlum da çalışıyor. Liseden sonra çalışmaya başladı.

Katılımcı 7 - Evler çok pahalı. Mecburen çalışıyorum. Dışarıya siparişle yemek yapıyorum.

Katılımcı 8 - Daha iyi kazanabileceğimiz yerler var. Kocam Amerikan ortaklı bir şirkette çalışıyor. İstesek yurt dışına gideriz ama ben Başakşehir'den ayrılmak istemiyorum. Çocuklarımın dinini koruması için gitmiyorum.

Katılımcı 10 - Eşim Suriye'de tüccar idi. Burada dernekte çalışıyor. Her şey çok pahalı. İkimiz de çalışıyoruz ama yetmiyor.

Maddi durumu iyi olanlardan **Katılımcı 4**'ün anne ve babası Suriye'de doktor, kardeşi ise diş hekimidir. Geniş bir çevreye sahip olup Başakşehir 4.etapta oturmaktadır. Birkaç dil birden bilmesi sebebiyle iş bulmakta hiç sıkıntı çekmemiştir ve kendi ayakları üzerinde durmaktadır. **Katılımcı 11** ise tüccar eşidir. Kocasını uluslararası ticaret yapmaktadır. Savaş nedeniyle önce Mısır'a gitmişler, piyasayı beğenmeyince Türkiye'ye gelmişlerdir. Başakşehir'de 5.etapta yüksek fiyatlı bir sitede oturmaktadırlar.

3.4.1.10. Sosyal Hayata Katılım

Başakşehir, sosyal faaliyetlerin yoğun olduğu bir ilçedir. Bu faaliyetlere özellikle kadınlar çok fazla ilgi göstermektedir. Gerek belediyenin, gerek sivil toplum kuruluşlarının düzenlediği eğitsel, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler yaz, kış devam etmektedir. Sosyal ve kültürel hayata entegre olmak açısından Suriyeli kadınlara çevrelerindeki bu etkinliklerden haberdar olup olmadıklarını, eğer oluyorsa ise katılıp katılmadıklarını sorduk.

“Faaliyetlerden haberimiz olmuyor. Burası çok uzak.”

Şahintepe bölgesinde yaşayan Suriyelilerin hiçbir etkinliğe katılmadıkları anlaşılmıştır. Faaliyetlerin genelde merkezde olması, mesafenin uzaklığı, ulaşım güçlüğü, çocuklarını kimseye bırakmak istemiyor olmaları bu konuda etkili olmuştur. Yerli halka rahatsızlık vermekten çok korkuyor olmaları da dikkat çeken bir unsur olarak görülmektedir.

Katılımcı 3 - Faaliyetlerden haberimiz olmuyor. Burası çok uzak. Zaten olsa da çocuklarla gidemeyiz. Çok az araba var. Etraf boş boş.

Katılımcı 2 - Etkinliklerden haberimiz olmuyor. Tek başıma gidemem. Çocuklarla da gitmeye çekinirim. İnsanlık hali, belki ses yapabilirler. Aslında ben Kuran Kursu'na gidip vaazları dinlemek isterim ama başkalarını rahatsız etmek istemem.

Katılımcı 1 - Hiçbir yere gitmem. Ne düğün ne dernek gördüm. Yemeklerini de görmedim. Hocaya, camiye giderim. Mukabele dinlerim ama oradaki kadınlarla hiç arkadaş olmadım. Okuyan gidiyor. Teravihe gittim. Kimse laf atmadı. Soğuk davranıyorlar.

“Çalıştığım için faaliyetlere katılamıyorum. Kızımı kimseye bırakamıyorum. Ama çok isterdim.”

Görüşme yaptığımız Suriyeli kadınlardan Başakşehir merkezde yaşayanların 7'si evde veya resmi bir kurumda çalışmaktadır. İkiisi ise öğrencidir. Bu sebeple çok istedikleri halde programlara katılmaya vakit bulamamaktadırlar.

Katılımcı 4 - Tek başıma çalışıyorum. Bu sebeple Başakşehir'deki programlara katılmaya vakit bulamıyorum. Ama okulumuzda çok program oluyor. Onlara gidiyorum. Her şeyi anlamasam da %60 anlıyorum.

Katılımcı 5 - Çalıştığım için faaliyetlere katılamıyorum. Kızımı kimseye bırakamıyorum. Ama çok isterdim.

Katılımcı 7 - Kuran Diyarı'nda (bir dernek) ders alıyorum. Çalışmasaydım diğer programlara da katılmak isterdim.

Katılımcı 10 - Ben çalıştığım için gidemedim. Ama çocuklarım tiyatroya gittiler.

Katılımcı 9 - Maalesef hiç gidemedim. Dayım izin vermiyor.

“Her sene belediyenin boğaz turuna katılıyorum. Çamlıca Camii'ne gittim.”

Aktivist ve akademisyen özelliği ile öne çıkan **Katılımcı 6**, hem okulda ders vermekte hem de programlarda etkin görev almaktadır. Sadece ilçe içinde değil, ilçe dışında da konuşmacı ve tercüman olarak birçok programa katılmaktadır. **Katılımcı 8** ise yerli halkla

kurduğu dostane ilişkiler sayesinde ilçe içerisindeki birçok aktiviteden haberdar olmakta ve katılım sağlamaktadır.

Katılımcı 6 - Çok faaliyetlere katıldım. Hem tercümanlık yaptım hem de konuşmacı oldum. Derneklere gittim, geldim.

Katılımcı 8 - Her sene belediyenin boğaz turuna katılıyorum. Çamlıca Camii'ne gittim. Komşular benim ismimi de yazdırıyor. Otobüse biniyorum, bakıyorum benden başka Arap yok. Araplar komşuları ile konuşmuyor. Komşular da onlarla konuşmuyor. Kayaşehir'de çocuk gösterisi oldu. Ona da gittim.

3.4.1.11. Hayaller, Umutlar ve Gelecekte Beklentiler

“Burada kalıp vatandaşlık almak isterim. Babamı son bir kez ziyaret etmek isterim.”

Geleceğe dair düşünceleri sorulan Suriyeli kadınlar savaşın biteceğine inanmamaktadırlar. Bu yüzden beklentilerinin, Suriye üzerine değil Türkiye üzerine kurulu olduğu görülmektedir. **Katılımcı 8** ise vatandaşlık almış ve Türk halkı ile kaynaşmış olmasına rağmen geri dönmek, yurduna dönmeden önce de Türk halkına minnet borcunu ödemek istemektedir.

Katılımcı 8 - İnşallah Türkiye için çok faydalı bir hizmet yapmak, sonra da Suriye'ye dönmek isterim. Mesela vakıf çalışması gibi olabilir. Burası için iyi bir şey yapmadan gitmek istemiyorum.

Katılımcı 1 ve **Katılımcı 3** de savaş biterse geri döneceklerini net bir şekilde ifade etmektedirler. **Katılımcı 2**'nin eşi geri dönmeyi istemekte, kendisi ise bir ev sahibi olup Başakşehir'de yaşamayı tercih etmektedir.

Katılımcı 1 - Türkiye'yi sevdim ama vatan gözümde. O tarlalarda çalışmalarımız. Bağımız, bahçemiz. Vatan şirin. Savaş durulsa giderim.

Katılımcı 2 - Vatandaşlık alıp burada kalmak isterim ama eşim dönmek istiyor. Başakşehir'deki sitelere bakıp “Ah! Şurada otursaydım.” derim ama imkân meselesi.

Katılımcı 4, savaş bitse bile rejimin değişmeyeceğini, aynı zulümlerin devam edeceğini, bu sebeple kesinlikle dönmeyi düşünmediğini söylemektedir. Diğer katılımcıların ise Başakşehir’de oturmak ve imkân olduğunda ülkelerini ziyaret edebilmek umudu ile yaşadıkları görülmektedir. Geride bıraktıkları aile üyelerini son bir kez görebilmeyi istemektedirler.

Katılımcı 7 - Burada kalıp vatandaşlık almak isterim. Babamı son bir kez ziyaret etmek isterim.

Katılımcı 18 - Türk vatandaşı olma hayalim var. Çocuklarımın okullarından mezun olmuş, işleri ve hayatlarını müreffeh bir şekilde yaşamalarını görmek en büyük hayalim.

Görüşme sırasında **Katılımcı 7**’nin ortaokulda okuyan kızı da astronot olup Türkiye’de yaşamak istediğini, Beşar Esed giderse Suriye’ye bir hastane yaptırmak gibi hayali olduğunu söylemiştir. Henüz üniversite öğrencisi olan **Katılımcı 9** da zaten Türkiye’de büyüdüğü için dönmeyi asla düşünmemekte; ancak Suriye için yardım çalışmaları yapmak istediğini belirtmiştir. **Katılımcı 10**’un ise hayali, kiracılıktan kurtulmak ve çocuklarının iyi bir eğitim almasıdır.

Türkiye geneline bakıldığında Suriyeliler arasında geleceğe umutsuzca bakanların oranı %30, umutlu olanlar ise %48’dir. Kadınların erkeklere göre geleceğe daha az umutla baktıkları dikkat çekmektedir (AFAD, 2017, s.112).

3.4.2. Türk Halkının Suriyelilere Yönelik Algıları, Kültürel ve Sosyal Benzerlikleri

Tablo 4. Yerel Halka Ait Demografik Özellikler

Katılımcı No:	Yaş	Nereli	Eğitim Durumu	Mesleği	Arapça biliyor mu?	Medeni Hal	Çocuk Sayısı	Barınma	İlçe'de İkameti /Yıl
K-1	41	Hatay	Lisans	Öğretmen	Evet	Evli	4	Kira	10
K-2	41	Malatya	Lisans	Muhasebeci	Hayır	Evli	1	Ev Sahibi	13
K-3	41	İstanbul	Lise	İşçi	Hayır	Evli	2	Ev Sahibi	41
K-4	54	Çanakkale	Lise	Ev Hanımı	Evet	Evli	4	Ev Sahibi	13
K-5	42	Hatay	Lisans	Arapça öğretmeni	Evet	Evli	Yok	Ev Sahibi	14
K-6	48	Erzurum	Yüksek Lisans	Vaize	Evet	Evli	2	Ev Sahibi	16
K-7	47	Kayseri	Yüksek Lisans	Öğretmen	Evet	Evli	3	Ev Sahibi	9
K-8	22	Hatay	Lisans	Arapça Öğretmeni Grafiker	Evet	Evli	Yok	Kira	2
K-9	53	Tekirdağ	Lisans	Öğretmen	Az	Evli	2	Ev Sahibi	20
K-10	40	Kayseri	Lisans	Ev Hanımı	Az	Evli	2	Ev Sahibi	1
K-11	47	Antalya	Lisans	Ev Hanımı	Hayır	Evli	2	Ev Sahibi	13
K-12	40	Sivas	Ortaokul	Aşçı	Hayır	Evli	2	Kira	19
K-13	54	Bitlis	Doktora	Uzman Biyolog	Hayır	Evli	2	Ev Sahibi	10
K-14	47	Balıkesir	İlkokul	Ev Hanımı	Hayır	Evli	4	Kira	21

Araştırma kapsamında Başakşehir’de ikamet eden yerli halktan 14 kadın ile görüşülmüştür. Katılımcıların tamamı evlidir. Yaş ortalaması 45’tir. 1 kişi ilkokul, 1 kişi ortaokul, 2 kişi lise, 7 kişi lisans, 2 kişi ise yüksek lisans 1 kişi doktora mezunudur. 6 katılımcı Suriyelilerle anlaşabilecek kadar Arapça bilmektedir. Katılımcıların Başakşehir’de ikamet yılı 1 ile 41 arasında değişmektedir. 41 yıldır Başakşehirli olan Katılımcı 3’ün dedeleri üç kuşak önce Suriye’den Türkiye’ye göç etmiş ve Kayabaşı köyüne yerleşmiş olan Yörüklerdendir. Katılımcı 4 ve Katılımcı 10, Savaş öncesinde Suriye’yi eğitim ve ziyaret maksadı ile defalarca ziyaret ettikleri için Suriye halkını hem kendi ülkelerinde oldukları süreçte hem de Türkiye’de yaşadıkları süreçte yakından tanıma imkânı bulmuşlardır. Katılımcı 2, Katılımcı 10 ve Katılımcı 11 Başakşehir’deki çeşitli yardım kuruluşlarında gönüllü olarak çalışmaktadırlar. Bu sebeple Suriyeliler ile yakın temas halinde oldukları anlaşılmıştır. Katılımcı 5, Katılımcı 7 ve Katılımcı 9 ise Suriyeli öğrencilerin yoğunlukta olduğu okullarda görev yapmaktadırlar. Bu yüzden öğrencileri ve ailelerini gözlemleme fırsatı elde edebilmişlerdir.

Başakşehir’de ikamet eden yerli halka; Suriyeliler hakkında ne düşündükleri, Suriyeli kadınlarda beğenip beğenmedikleri yönler sorulmuştur. Bu sorular ile Başakşehir halkının Suriyelilere yönelik algıları anlaşılmak istenmiştir. Katılımcıların geneli, görüşme sırasında “din kardeşliği ” ve “ ensar-muhacir” vurgusu yapmıştır. Bu ifade Başakşehir halkında Suriyeli algısının din birliği çerçevesinde oluştuğunu göstermektedir.

3.4.2.1. Suriyeliler İle İlişkiler

“Bizim yıllar önceki değişmemiş saf halimiz. Maalesef biz özümüzü kaybetmişiz.”

Türk halkı ile Suriyeliler arasında yüzyıllara dayanan bir ortaklık vardır. Bu ortaklık aynı dinin müntesibi ve aynı ülkenin vatandaşları olmak sebebiyle gerçekleşmektedir. Konuştuğumuz birçok Başakşehirli kadının Suriyelileri tanımlarken “bizim yirmi, otuz sene önceki halimiz”, “bizim değişmemiş saf halimiz” şeklindeki ifadeleri de bunu desteklemektedir.

Katılımcı 9 - Pek çok ortak yönümüz var. Her şeyden önce dinimiz aynı. Benim kayınvalidemler Hataylı. Halep'te akrabaları var. Bu yüzden Suriyelilere yabancı değiliz.

Katılımcı 6 - Rabbimiz bir, kitabımız bir. Aynı dinin mensuplarıyız. Onlar Müslüman kardeşlerimiz. Pergelin ucu aynı yerde duruyor. Sadece kültür farklılığımız var. Ama benim Erzurumlu komşumla da kültür farkımız var. Bu, çok doğal. Düğünlerimiz, cenazelerimiz benziyor. Misafirliklerimiz de benziyor ama onlar çok ikram yapıyorlar. Piknikleri bizim gibi. Ailecek bir sofranın başında toplanıp çay demliyorlar, top oynuyorlar. Düşünsenize, ülkemize sığınanlar Ruslar olsaydı ne kadar büyük farklılıklar görürdük.

Katılımcı 4 - Ailevi hassasiyetlerimiz aynı. Dertlerimiz aynı. Onlarda hala Osmanlı kültürü var. Bu noktada birleşiyoruz. Davetleri, hediyeleşmeleri... Hediyeleşmeyi çok severler. Eli boş gelmezler. Çoluk çocuğa güzel hediyeler getirirler.

Katılımcı 7- Aileye çok düşkünler. Babaları çok tatlı. Çocuklarıyla yakından ilgilenirler. Büyük ve geniş aileleri var. Yemekleri de benziyor. Baharat hariç. Misafir ağırlamaları, temizlikleri, ibadetleri... Hepimizin ortak paydası ahlaklı olmak.

Başakşehir halkının Suriyeliler ile benzer bulduğu konulardan biri de yemek kültürüdür. Baharatlı ve yağlı olması dışında birçok ortak yemeğimiz olduğunu ve Türkiye'nin güney şehirleri ile neredeyse birebir aynı olduğunu ifade etmektedirler.

Katılımcı 8 - Mutfak kültürümüz çok benziyor. Bizim Anadolu'daki gibi güvercin beslemek onlarda da yaygın.

Katılımcı 4 - Türkiye artık beynelmilel olduğu için yemek kültürümüz çok benziyor. Özellikle Haleplilerin tatları bize çok yakın. Aslında çok benzer yönlerimiz var.

Suriye'ye yardım maksatlı altı kere gitmiş olan **Katılımcı 8**, Suriye halkının da bölgelere göre farklı özellikler gösterdiğini, Şamlı zenginlerin Başakşehir merkezde, Halep ve İdlip gibi kırsal kesimden gelenlerin Güvercintepe'de yoğunlaştığını belirtmiştir.

Katılımcı 8 - Şamlılar İstanbullular gibi. Halep, İdlip ve Dolgusalılar bizim doğu illerimiz gibi. Mesela Şamlı birinin düğününe gitseniz gösteriştan uzak olduğunu görürsünüz. Elit bir şey görürsünüz. Şamlılar çok temizdir. Halep ve İdliplileri temizlik açısından beğenmezler. Mesela Sokakları kirlidir. Maalesef çadırlarının önünü temizlemiyorlar. Ben

Suriye'ye gidince çadırların karşısında henüz bitmemiş boş binalar gördüm. Öğrendim ki Şamlılar çadırda yaşamayı kendilerine zül addettikleri için boş bir betonda elektriksiz yaşamayı tercih etmişler.

3.4.2.2. Olumlu Algılar

Katılımcıların hepsinin Suriyeli tanıdıkları, komşuları ve arkadaşları olduğu, ancak bu arkadaşlıkların daha çok maddi ve manevi yardım temelinde yürüdüğü anlaşılmıştır. Katılımcılardan 7'sinin Suriyeliler ile yerli halk kadar samimi dostluk ilişkileri olmuştur.

“Bir Suriyelinin evinden gelin çıktım. Ailem şehir dışındaydı. Bana annemi, babamı aratmadılar.”

Katılımcı 4 - Önce aramızda ensar-muhacir ilişkisi vardı, ama şimdi dost olduk. Suriyeli biri ile arkadaşlık ve dostluk kurmak Türk ile arkadaşlıktan farksız. Beyler de kardeş gibi oldular. Birbirlerine borç bile veriyorlar.

Katılımcı 8 - Bir Suriyelinin evinden gelin çıktım. Ailem şehir dışındaydı. Bana annemi, babamı aratmadılar. Nikâh şahidim de Suriyeli idi. Ailecek gider geliriz. Çok yakın arkadaşlarımız.

Katılımcı 7 - Arkadaşlık ve komşuluğumuz çok iyi durumda. Apartmanda 3 aile var. Onlar sayesinde Arapçamı ilerlettim. Yedi yıldır komşuluk yapıyoruz. Çok samimiyiz. Düğünlerinde, derneklerinde, hastalıklarında beraberdik. Çocuklarının derslerine yardım ediyordum. Aynı bir Türk ile arkadaşlık gibiydi.

Katılımcı 10 - Öyle Suriyeli arkadaşlarım oldu ki Türklerden çok daha samimi olduk.

Türkçe konuşabilen Suriyeli kadınlarla belli bir düzeyde komşuluk yapılabildiği, fakat Türkçe bilmeyenleriyle ilişkilerin selamlaşmaktan öteye geçmediği anlaşılmıştır.

Katılımcı 9 - Apartmanda Suriyeli komşularımız var, ancak hanımlar dil bilmedikleri için pek iletişim kuramıyoruz. Sadece asansörde karşılaştığımızda selamlaşıyoruz.

Katılımcı 11 – Binadaki Suriyeliler kahveye çağırıyorlar. Mardinli komşu sayesinde anlaşıyoruz.

“Evlerine gittiğinizde size canlarını verirler.”

“Suriyeli kadınların beğendiğiniz özellikleri var mı?” sorusu, mülakat esnasında katılımcılar tarafından en uzun şekilde yanıtlanan madde olmuştur. Üzerinde ittifak edilen özelliklerin başında çok misafirperver olmaları gelmektedir. Evlerine gittikleri Suriyeli kadınların büyük bir samimiyet ile ellerindeki her şeyi ikram etmek istemeleri, bir bisküviyi bile paylaşmaları, cömertlikleri, misafiri yedirip içirmeden kesinlikle göndermemeleri yerli halk tarafından takdir edilen özellikleri arasındadır.

Katılımcı 2 - Ev sahiplikleri, misafirperverlikleri çok güzel. İkram yapmadan sizi asla göndermezler. Yardım için evine gittiğim Suriyeli aile, yemeğe kalmam için çok ısrar etti. Hâlbuki buzdolabı bomboştu. İşimiz olduğu için kalamadık. O kadar üzölmüşler ki telefon ettiler. Benim ölmüş dedeme, nineme ayrı ayrı hatim indirmişler. Çok candan ve samimi insanlar. Bizim yıllar önceki saf halimiz. Biz özümüzü kaybetmişiz.

Katılımcı 4 – Evlerine gittiğinizde size canlarını verirler. Çoluk çocuk, gelin olsun evde kim varsa mutlaka misafiri karşılar. Hal hatır sorar. Bizim şimdiki gençlerin yaptığı gibi odalarından çıkmamazlık yapmazlar. Evdeki herkes size ikramlıklar getirir. Bizim Anadolu’nun yirmi, otuz yıl önceki hali gibi aslında.

Katılımcı 7 – Misafirperverlikleri hala bizim Osmanlı döneminin izlerini taşıyor. Nasıl eskiden ninelerimiz evine gittiğinizde hemen bir sofraya kurar ne varsa ikram ederdi. Aynı onlar gibi. Geniş aileler. Birbirlerine vakit ayırıyorlar. Ziyaret için bizim gibi hafta sonunu beklemiyorlar.

Katılımcı 11 – Evlerine aşure götördüm. Bir görseydiniz, içeri girmem için adeta yalvarıyor. Çok candan davranıyorlar. Bizimkiler ise kapıyı yarım açıyor.

“Hiçbir iyiliğin altında kalmazlar. Takdir ederler. Kadir kıymet bilirler.”

Yerli halkın Suriyelilerde takdir ettiğı diğer özellikler; insana değer vermeleri, takdir etmeleri ve hiçbir iyiliğin altında kalmak istememeleri olarak tespit edilmiştir.

Katılımcı 4 - Hiçbir iyiliğin altında kalmazlar. Takdir ederler. Kadir kıymet bilirler.

Katılımcı 3 - Çok namuslu ve saygılılar. İnsanın üzerinde hak bırakmazlar. Çalıştığım yerde çok fazla Suriyeli işçi var. İsteddiği fotokopiyi çekiverdim diye gitmiş bana bir koli kola almış “Hakkını helal et .” diye.

Katılımcı 8 - Çok vefalı insanlar. Gelenekleri bizim geleneklerimize benziyor. Sadece dil sorunu var. Yaptığımız iyiliği asla unutmazlar.

Katılımcı 10 – Çok kanaatkârlar. Şükür ve tevekkülü onlardan öğrendim. Arsızlıkları yok.

“Gerekirse aç kalırlar ama çocuklarına hoca tutar ve ders aldırırlar.”

Suriyelilerin eğitime verdikleri değer de yerli halk tarafından beğenilen özellikleri arasındadır. Maddi durumları iyi olmasa bile eğitim için her türlü fedakârlığı yapmaları, öğretmene saygıları, dini eğitimi küçük yaştan itibaren vermeleri takdir edilmektedir.

Katılımcı 4 - Çocuklarını iyi yetiştiriyorlar. Çocuklar çok saygılı. Asla insanı görmezden gelmezler. Mutlaka selam verirler. Otobüste Suriyeli komşunun oğlu beni görünce en arkadan kalkıp geldi. Bana selam verdi. Bizimkiler olsa asla yerinden kalkmaz. Yolda elimde market poşeti ile görseler hemen alıp taşımama yardım ederler.

Katılımcı 7 - Çocuklar çok samimi. Asansörde bile hemen kendilerini tanıtıyorlar. Çok yardımsever ve ahlaklılar. Evlerine gitseniz hepsini önünüze dizerler. Hepsi sizinle ilgilenir. Telefon ortadan kalkıyor, televizyon kapanıyor, herkes misafire odaklanıyor, size bir şeyler getiriyorlar. Yaşadığınızı ve sevildiğinizi hissediyorsunuz.

Katılımcı 1 – Eğitime çok önem veriyorlar. Okul ödemelerini asla aksatmıyorlar. Durumları iyi olmadığı halde bağış yapanlar var. Öğretmene çok saygılılar. Birçoğu iki dil biliyor. Çocuklar dini eğitimi küçük yaştan itibaren sağlam almışlar.

Katılımcı 2 - Okulda malzeme parası istendiğinde bizimkiler ya geciktirir ya vermez. Onlar hemen verirler. Durumu olmasa bile verirler.

Suriyeli öğrencilerin yoğun olduğu bir lisede öğretmenlik yapan **Katılımcı 7** ve **Katılımcı 9** da okulda para toplandığında ödeme yapanların genelde ilk olarak Suriyeliler

olduğunu belirtmişlerdir. Aynı okulun müdürü de “bugüne kadar okula Araplardan başka ciddi yardım yapan olmadı” diyerek aynı doğrultuda görüş belirtmiştir.

Katılımcı 7 – Gerekirse aç kalırlar ama çocuklarına hoca tutar ve ders aldırırlar. Kirada oturdukları halde eğitimden ödün vermezler. Okula Suriyeli aile geldi. Bizimkiler “vermesek olmaz mı” diyor. Onlar da “ne kadar verelim” diyor. Belki aldığı para 2000 TL. Ama okula 1000 lira veriyor. Maalesef Suriyelilerin eğitimsiz olduğu gibi bir kanaat var ama benim karşılaştığım Suriyeli her bayan ev hanımı da olsa yedi sekiz çocuk sahibi de olsa çok eğitilmiş. Mastır yapmış, bir sürü dil biliyor. Tabii ki bu kadınlar daha çok şehir merkezlerinden gelenler.

“Din anlayışları bozulmamış. İslam’ı çok güzel yaşıyorlar.”

Yerli halk Suriyelilerin çok ahlaklı ve dini konularda hassas olduklarını düşünmektedir. Kadın-erkek ilişkilerinde, giyim kuşamlarında dini hassasiyetlere önem vermeleri dikkat çeken unsurlar arasındadır.

Katılımcı 5 – Din anlayışları bozulmamış. İslam’ı çok güzel yaşıyorlar. Değerlerini koruyorlar. Kadın-erkek ilişkileri çok seviyeli. Onlarda flört yapmak hala ayıp mesela. Mescitlere çok düşkünler. Namazlarını cemaatle kılarlar. Onlar olmasa okuldaki mescit boş kalır. Mescit, onların hayatında merkezi bir yer. Sosyal bir alan. Orada dinlenirler, yerler, içerler, muhabbet ederler. Tabi ki mescitte bunları yapmaları bizimkileri rahatsız ediyor. Bizim kültürümüzde mescitte konuşulmaz.

Katılımcı 6 – Teslimiyetleri, iman ve inançları çok güçlü. İbadete de çok düşkünler. Bizimkisi bir ise onlarınki on diyebilirim. Ben şehit cenazelerine de gittim. Nasıl bir teslimiyet! Hayretler içinde kaldım.

Katılımcı 9 – Tesettüre çok dikkat ediyorlar. Yemekleri de çok güzel.

“Çok şükrediyorlar. Hayata tutunmaya çalışıyorlar. Hep gülümsüyorlar.”

Suriyelilerin hediyeleşmeyi çok sevdikleri, gittikleri yerlere asla eli boş gitmedikleri hem katılımcılar tarafından belirtilmiş hem de mülakatlar sırasında gözlemlenmiştir. Görüşmelerimiz bittiğinde birçok Suriyeli, çantasından çıkardığı şekeri, lokumu ısrarla vermek istemiştir. Ayrıca hayata daima pozitif bakmaları, neşeli halleri, yılgınlığa yer vermeyişleri de yerli halk tarafından takdir edilmektedir. Suriyeli öğrencilerin sayıca çok olduğu bir okulda

öğretmenlik yapan **Katılımcı 5**, bu konuda şu gözlemini anlatmıştır: Okulda Suriyeli öğrencilerden hoşlanmayan bir öğretmen arkadaşımız vardı. Geçen sene tamamı Suriyeli kızlardan oluşan bir sınıfın öğretmeni oldu. Birbirlerini öyle sevdiler ki biz hayret ettik. Varsa yoksa ‘benim kızlarım’ diyerek sınıfını övüyordu. Suriyeli kızlar neşeli ve candan halleri ile kendilerini sevdirmeyi başarmışlardı. Suriyeliler ile yapılan mülakatlarda bahsedilen “Suriye’de Bayram Sabahı” adlı tiyatro oyunu da bu konuyla ilgili iyi bir örnektir. Diğer Arap ülkelerine mensup öğrenciler yaşadıkları acıları anlatmayı tercih ederken Suriyeli öğrenciler mutlu oldukları anları anlatmayı tercih etmişlerdir.

Katılımcı 5 - Çok şükrediyorlar. Hayata tutunmaya çalışıyorlar. Hep gülümsüyorlar. Depresif değiller. Ümitvârlar. Benim dünyama renk getirdiler. İç dünyalarının güzelliğinden çok etkilendim.

Katılımcı 2 - Hiçbir işi küçümsemezler. Her işi yaparlar. Benim bir akrabam işsiz. İş buluyorum, “Bunu bana nasıl yakıştırabildin!” diye kabul etmiyor. Onlar öyle değiller. Biz çok nankörleşmişiz. İş beğenmiyoruz.

Katılımcıların, Suriyelilerin beğendikleri özelliklerini anlatırken zaman zaman Türk halkı ile kıyaslamalar yaptıkları, Suriyelilerin yaşam tarzlarını Anadolu’nun eski haline çok benzer buldukları anlaşılmıştır.

3.4.2.3. Olumsuz Algılar

Başakşehir’de yerli halk ile yapılan mülakatlarda, Suriyelileri yakından tanıma oranı arttıkça olumsuz algıların azaldığı anlaşılmaktadır. Suriyeliler için yapılan yardım çalışmalarına katılan ve ev ortamlarına sıklıkla giren **Katılımcı 2** bu konu ile ilgili şöyle demiştir. “Suriyelileri görmek önceleri rahatsız ediyordu ama içlerine girince, durumlarını görünce fikrim değişti. ‘Onlar denizde tatil yaparken bizimkiler savaşıyor’ diyorlar. Aslında öyle değil. Gelip yakından görmek lazım.”

“Onların gece hayatları ile gündüz hayatları ters işliyor. Ne diyebilirim. Sıcak insan iklimi mecburen gündüz uyur, gece hayat başlar.”

Suriyeliler hakkındaki olumsuz algıların genellikle “kurallara fazla uymama” çerçevesinde şekillendiği görülmüştür. Bu durumu anlatmak için; fazla rahatlar, çok

yayılıyorlar, temizlik anlayışları farklı, maske takmıyorlar, apartmanda gürültü yapıyorlar, yüksek sesle konuşuyorlar, binadaki asansörleri bozdular, şehir hayatının kurallarına uymuyorlar gibi örnekler verilmiştir. Katılımcılardan sekizi rahat oluşlarından, kuralsızlıklarından ve temizlik anlayışlarının farklı oluşundan şikâyet etmiştir. Suriyelilerin temizlik ve rahatlıklarından hiç şikâyet etmeyen iki katılımcının iyi derece Arapça bilmeleri ve Suriyeli kadınlarla samimi ilişkiler kurmuş olmaları dikkat çeken bir durumdur. **Katılımcı 4**, Şam'dan gelen hanımların çok temiz olduğunu, sık sık ziyaretler yapmasına rağmen evlerini hiçbir zaman kirli ve düzensiz görmediğini belirtmiştir. **Katılımcı 7** de aynı düşünmektedir. Aynı binada oturduğu Suriyeli komşularının ülkelerinde çok varlıklı insanlar olduklarını, ev işlerini genelde hizmetçilerin yapmasına alışkın oldukları için Türkiye şartlarında zorlandıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı 6 - Kültür farkımız var. Fazla yayılmaları, temizlik alışkanlıkları değişik. Tabi ki içleri temizdir. Şartlı şurtludurlar ona şüphem yok ama şehircilik anlayışımız farklı. Apartmanda ses çıkarmamak gibi. Onların gece hayatları ile gündüz hayatları ters işliyor. Ne diyebilirim? Sıcak iklim insanı, mecburen gündüz uyur, gece hayat başlar

Katılımcı 7 - Suriye'de iken çok zenginlermiş. Fotoğraflarını gördüm. Havuzlu evleri var. Dükkânlar, bağlar, bahçeler. Hizmetçileri bile var. Çok temiz, düzenli, saygın bir aile. Doğal olarak şimdi her işi kendileri yaptıkları için zorlanıyorlar. Biz asker bir milletiz. Onlar bizim gibi yaşamıyor. Daha bir rahatlar ama bence problem değil.

Bazı katılımcılar ise Suriyelilerin rahatlıklarını daha çok vurdumduymazlıkla ilişkilendirmişlerdir. Bu durumu anlatırken kadınlarının erkeklerine göre daha gayretli olduğunu vurgulamışlardır.

Katılımcı 2 - Biraz tembellik var. “Olursa olur, olmazsa olmaz.” diyorlar. Özellikle erkekleri. Kadınları çok daha gayretli.

Katılımcı 4 - Atılımcı yönleri zayıf. Özellikle erkekleri. Bir iş olmadığında başka çözümler aramıyorlar. Bu konuda tembel davrandıklarını düşünüyorum. Az ile yetinip şükrederiz diyorlar. İş bulan veya zanaatı olan bir istikamet tutturabiliyor. Kadınları bu konuda daha iyi. Onlar gerçekten çabalıyorlar.

Suriyeli kadınları hem kendi ülkelerinde hem de Başakşehir’de gözlemlemiş olan Katılımcı 8 bu durumu şöyle anlatmaktadır: “ Kamplarda, çadırda yaşayan insanları gördüm. Altı yıl sonra gittiğimde hala aynı durumdaydılar. Bir taş üstüne taş koymamışlar. Ama kadınları gerçekten farklı. Zaten Arap âleminde “evleneceksen Suriyeli kadınla evlen” derler. Suriyeli kadınlar aileleri için fedakâr oluşları ile tanınırlar. Her türlü zorluğa rağmen ailelerini ayakta tutmaya çalışırlar.”

“Kuaföre gitmek onlar için olmazsa olmaz bir durum”

Giyim kuşam noktasında yerli halkı rahatsız eden durumlar oldukça sınırlıdır. Suriyeliler ile ilgili araştırmalarda öne çıkan “çok makyaj yapıyorlar.” şikâyeti sadece **Katılımcı 2**, **Katılımcı 5** ve **Katılımcı 8** tarafından dile getirilmiştir. Tesettür konusunda oldukça dikkatli olan Suriyeli kadınlar, sadece düğünlerde ve ev ortamlarında süslenmelerine rağmen eleştirilmektedirler. **Katılımcı 6** ise iyi giyimli görünmek için kendilerini zorladıklarını düşünmektedir. Aynı binada oturduğu Suriyeli bir komşusunun her toplantıya Mall Of İstanbul’dan (Başakşehir ilçesinde lüks bir alışveriş merkezi) aldığı yeni kıyafetlerle geldiğini, kendisinin bu durumu tuhaf bulduğunu anlatmıştır. Türk halkının ancak düğünde, dernekte ve özel günlerde giydiği kıyafetleri Suriyelilerin günlük hayatlarında giymeleri yadırganmaktadır. Öte yandan **Katılımcı 8** Suriyeli kadınlar arasında Şam’dan gelmiş olanların kendileri hakkındaki “çok süslüler” eleştirisine maruz kalmamak için sade giyinmeye ve makyaj yapmamaya dikkat ettiklerini ifade etmiştir. Başakşehir’in merkezinde Şam’dan gelenler yoğun olduğu için süslü giyimlere fazla rastlanmamıştır.

Katılımcı 5 - Giyim kuşam noktasında bozulmuşluk var. Suriyeli öğrencilerimiz arasında hem peçeli hem ojeli kızlar görmek, büyüklerin karşısında ayak ayak üstüne atmaları bana garip geliyor. Rahatlarına düşkünler.

Katılımcı 8 - Makyajı ve bakımı seviyorlar. Kuaföre gitmek onlar için olmazsa olmaz bir durum. Suriye’deki kamplarda ilk olarak kuaför dükkânlarının açıldığını görmüştüm. Bu durum onlarda çok köklü bir alışkanlık.

Katılımcı 4 - Süslenmelerini takdir ediyorum. Kendilerine bakıyorlar. Mesela habersiz gittiğim gün evin kızı beni, namazlı niyâzlı biri olduğu halde ojelerini sürmüş, makyajlı ve giyimli karşıladı. Ev oturmasında da ev ayakkabıları şekil şekil.

“Kendilerine zengin Suriyelilerden oluşan bir cemiyet hayatı kurmuşlar.”

Suriyelilerde eleştirilen bir diğer husus da zenginlerinin fakirlerini yeterince gözetmemesidir. **Katılımcı 6**, Başakşehir’in Nida Park, Maveria, Metrokent sitelerinde oturan Suriyelilerin Mall of gibi lüks yerlerden alışveriş yaptığını, fiyatına bile bakmadan alışveriş sepetine ürünleri attığını hayretle gördüğünü belirtmiştir. **Katılımcı 8**, bu durumu “Kendilerine zengin Suriyelilerden oluşan bir cemiyet hayatı kurmuşlar. Aslında bunlar kendi ülkelerinde de ekmeğin kaç para olduğunu bilmeyen tipler. Bu tavırları ile Türk halkı tarafından ‘dilenci’ gibi değerlendirilen Suriyelilerden güya ayrıışmış oluyorlar.” diyerek ifade etmiştir. **Katılımcı 7** ise konuştuğu Suriyeli akademisyenlerin de bu durumu doğruladıklarını belirtmiştir.

Katılımcı 7- Maalesef kastlara bölünmüş durumdalar. “Bizim başımıza bu olay ayrılıktan geldi” diyorlar. Yüzlerce grupları varmış. Biri diğerinin toplantısına gitmezmiş. Birbirlerinden korkuyorlar. İstihbarattan korkuyorlar. Bununla ilgili çok eziyet çekmişler. Yakınları götürülmüş. Öldü mü kaldı mı belli değil. Bir komşumuzun oğlu öldü. Diğer oğlundan haber yok. Kadın depresyonda. Acıları çok ve bu yüzden korkuyorlar. Rejim gruplaşmayı destekleyip bir araya gelmelerini engellemiş. Bu yüzden kopuklar. Zenginleri fakirlerini gözetmiyor. Ama kendi grupları ve akrabaları arasında çok samimiler.

Katılımcı 11- Metrokent’te oturan Suriyeliler çok zenginler ama kendi keyiflerindeler. Hala ders almamışlar. Bunlar bizim beyaz Müslüman dediklerimiz. Eğer onlar el atsa yoksul Suriyeli kalmazdı. Birbirlerini korumuyorlar. Aile içinde bile birbirlerine düşmüşler. Kadın bir sokak ilerideki muhtaç haldeki eltisini bize haber vermiyor. Bir de gelen yardımları paylaşmak istemeyenler var. Fatih’te bir Suriyeli abla var. “Başımıza ne geldiyse bu grupçuluktan geldi.” diyor. Allah onları bize yardım edelim diye gönderdi. Biz onlara merhamet göstermezsek Allah da bize yardım etmez. Bize ensar vazifesi düştü.

Katılımcı 13 - Herkes bizim gibi düşünmüyor. Savaş mağduru diyoruz. Kapıdan da olsa ensar olmaya çalışıyoruz. İnsanlar Metrokent’teki zengin Araplara kızıyorlar. “Biz boğazımızdan kesip veriyoruz. Onlar keyif yapıyor” diyorlar. Son zamanlarda ekonomik darboğaz ve hijyen konuları tepkileri arttırdı. Bazı gönüllüler çok çocuk doğurmalarına kızıyor. Üstelik bunlar kapı kapı yardım için dolaşan gönüllüler. Fatih’teki abla diyor ki. Çok şımartıyorsunuz. Hazıra alışmasınlar. Dikiş, nakış öğrenip kendileri kazansınlar. Başakşehir’de

böyle bir proje için çok uğraştık ama pandemi döneminde ortada kaldı. Ev ziyaretlerinde suiistimaller de görüldü.

3.4.2.4. Güvenlik, Huzur ve Toplumsal Kabul Açısından Kaygılar

Suriyelileri tehdit ve risk unsuru olarak görüyor musunuz sorumuza 14 katılımcıdan 10'u "kesinlikle hayır" yanıtını vermiştir. 4 katılımcı ise 'genç Suriyelilerin sayısı artmaya devam eder ve hükümet politikalarında aleyhlerine bir değişiklik olursa' problem yaşanabileceğini düşünmektedirler.

Katılımcı 4 - Şu an için bir güven problemi hissetmiyorum. Ancak dünyada ırkçılık artmaya devam ederse ülkede Arap sorunu oluşabilir.

Katılımcı 6 - Onlar bize zarar vermezler. Ama siyasi bir değişiklik olursa ve hakları ellerinden alınırsa ortalık karışır diye korkuyorum. Özellikle gençleri sorun olabilir. Sayıları çok artarsa zor.

Katılımcı 9 - Şu an için sanmıyorum ama ilerisi için risk oluşabilir. Çocuk sayıları çok fazla. Eğer onları yeteri kadar bu ülkeye entegre edemezsek ileride kalabalık bir genç nüfusa sahip olarak başka talepleri olabilir.

Suriyelilerin risk oluşturabileceğini ifade eden katılımcıların endişeleri ileriye dönüktür. Suriyelilere yönelik politikalarda bir değişiklik olmadığı sürece problem çıkmayacağına inanmaktadırlar.

“Hayır inanmıyorum. Bu bir şehir efsanesi”

Katılımcı 7 - Mutlaka içlerinde rejim yanlısı vardır ama bizim ülkemizde zaten bir sürü risk var. Diğer riskler daha büyük. Burada yaşayanların bizim tarafımızda olacağını düşünüyorum. Birçok kurslarda ve STK'larda karşılaştığımız hanımlar "Türkiye'den başka gidecek yerimiz yok." diyorlar. Bu ülkeye zarar vermek istemezler. Hatta hükümete yardım etmek istiyorlar.

Katılımcı 5 - Tehlike oluşturduklarına inanmıyorum. Bu bir şehir efsanesi.

Katılımcıların tamamı Türk Hükûmeti'nin Suriye politikasını “insani” olarak değerlendirmektedir. Sınırlarımıza dayanmış ve ölümle burun buruna gelmiş insanları ülkeye kabul etmenin vicdani bir sorumluluk olduğuna inanmaktadırlar.

Katılımcı 9 - Eksiklikler olabilir ama devlet elinden geleni yapmaya çalışıyor.

Katılımcı 14 - Devlet mazluma arka çıkmakla güzel bir duruş sergiledi.

Katılımcı 5 - Allah korkusu ile başka bir seçenek yoktu.

Suriyeliler için yaptığı yardım faaliyetleri ile öne çıkan **Katılımcı 2**, hükümet politikasını olumlu bulmakta, fakat bu politikanın halka doğru anlatılamadığını düşünmektedir.

Katılımcı 2 - Yardımlar, Birleşmiş Milletler'in mülteciler için verdiği fondan yapılıyor. Ben bunu yakinen biliyorum. Maalesef insanlar çok yanlış biliyor. Suriyeliler de Türkçeyi iyi konuşamadıkları için kendilerini iyi anlatamıyorlar.

Katılımcılar Türk hükümetinin politikasını olumlu bulmaktadır. Ancak dört kişi olumlu bulmakla birlikte uygulamada eksikler olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı 4 - Bugün gelinen noktada büyükşehirlere bu kadar Suriyeli girmemeliydi diyorum. Anadolu'ya homojen bir dağılım olsa daha iyi olurdu. Böylece Anadolu şehirleri daha bir canlanıp hareketlenirdi. Tabi ki o sırada bunu düşünemezlerdi. Dağıtmaya çalıştılar ama tutmadı. İstanbul'un taşı toprağı altın dediler.

Katılımcı 8 -. Savaşın başında briket evler yapılarak Suriyeliler sınırda tutulsaydı. Entegrasyon için daha iyi bir sistem kurulsaydı. Annelerin hayata tutunabilmesi için çalışmalar yapılseydi. Böylece ölümle biten zorlu yolculuklar yaşanmazdı. İki halk arasındaki uyuşmazlıklar ve toplu nefret oluşmazdı.

Katılımcı 10 - Biz insani politika izledik ama sayı beklenenin üzerinde arttı. Kontrol edilemez değil aslında. Sadece işleyişte eksikler var. Art niyetli davranan kişiler var. Bu konuda devlet kesinlikle gönüllülerle işbirliği halinde olmalı. Ayrıca yardımlarla ilgili bir sürü yanlış bilgi var. Bunların düzeltilmesi lazım.

Katılımcı 6 - Şu an için hükümet politikası iyi gidiyor. Ama diğer göçmenlere göre ayrıcalıklı davranıldığını ve eğer hükümet değişirse bunun çok büyük problem oluşturacağını düşünüyorum.

3.4.2.5. Başakşehir’deki Suriyeli Kadınlar ve Uyum

Başakşehir’de yaşayan Suriyelilerin yerli halk ile ne derece kaynaştıklarını, uyum sağlayıp sağlayamadıklarını anlamak için sorulan sorulara farklı yanıtlar alınmıştır. **Katılımcı 8**, Başakşehir’in yapılaşmasını henüz tamamlamaması nedeniyle, gelen göçmenlerin şehre daha kolay eklemlendiğini, İstanbul’un diğer ilçelerinde görülen problemlerin Başakşehir’de fazla görülmediğini belirtmiştir.

Katılımcı 8 - Mesela Fatih çok eski bir ilçe. Yerli halkı var. Bu yüzden etnik yapının bozulması dikkat çekiyor. Ama Başakşehir yeni yapılanan bir yer olduğu için sıkıntı oluşturmuyor. Zaten sürekli göç alıyor. İstihdama açık bir yer. Yerli halk Suriyeliler yüzünden ev bulamama durumu yaşamıyor. Bir de muhafazakâr çevre olduğu için daha iyi tolere ediliyor.

Katılımcıların çoğu Suriyelilerin Türk halkına uyum için gayret ettiğini ancak bu çabanın yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir. Suriyelilerin Türk komşularıyla yakınlık kurmaya çekindikleri, çekinmeseler bile yeterince karşılık bulamadıkları anlaşılmaktadır. Türk halkı ile kaynaşma çabalarından vazgeçip kendi içlerinde sosyalleşmeye devam etmektedirler. Dil problemi iletişimin önündeki en büyük engel olarak durmaktadır.

“Vazifemizi yapalım. Vicdanen rahat edelim. Karınları tok olsun ama bizden ırak olsunlar.”

Katılımcı 4 - Çok yakınlık kuramıyorlar. Bu biraz da komşulardan kaynaklanıyor. Cuma toplantılarına geliyorlar ama özelde gidemiyorlar. Çünkü komşuları onlara pek gelmiyor. Bu yüzden daha çok Suriyelilerle gidip gelmeyi tercih ediyorlar. Ama uyum sağlamak için gayret ediyorlar. Uyumsuzluk olsa oturdukları yerde tutunamazlar. Mesela Humuslu komşum gelir gelmez aşure öğrenip yaptı. Çay kültürümüze adapte oldular. Demlik kullanmaya başladılar. Hızlı bir şekilde Türkçe öğrendiler. Çocuklarını Türk okullarına verdiler.

Suriyelilerle çok yakın ilişkileri olan **Katılımcı 4**, birçok Suriyelinin maddi imkânsızlıklar nedeniyle dil kurslarına gidemediğini, kursa giderlerse ekmek parası kazanmaya vakit bulamadıklarını ifade etmiştir. Maddi durumu iyi olan Suriyeli komşusu bir yıl işe gitmeyerek Tömer’de Türkçe öğrenmiş, ailesinin de öğrenmesini sağlamıştır. Görüştüğümüz Suriyeli kadınların da istekli olmalarına rağmen dil kurslarına gitmeye fırsat bulamadıklarını söylemeleri bu durumu teyit etmektedir. Bazı Suriyeliler ise maddi durumları yeterli olmasına rağmen Türkçeyi zor buldukları için öğrenemediklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcı 14 - Başta Türklerin girişimsizliğinden dolayı çekiniyorlar ve uyum sağlayamıyorlar. Genelde Suriyeli komşularıyla beraberler. Bu sebeple dil dahi öğrenmemiş oluyorlar ve çaba göstermemeyi tercih ediyorlar.

Katılımcı 6 - Misafire canlarını veriyorlar ama bizim binadaki hatun kişiler ikramlardan fazla yemediler. Kadın çok üzüldü. Onlar bu konuda çok adım atıyorlar. Sen, ben onları Müslüman kardeşimiz gördüğümüz için dikkat ediyoruz ama halkımızın bu konuda kibirli davrandığını düşünüyorum. İşin özeti şu: Vazifemizi yapalım. Vicdanen rahat edelim. Karınları tok olsun ama bizden ırak olsunlar. Çok da kaynaşmaya gerek yok.

Katılımcı 10 - Çok kaynaştıklarını düşünmüyorum. Kendi aralarında gidip geliyorlar. Bir önyargı var ama bunu aşamıyoruz. Gönüllü gruplar arasında bunu yapmaya çalışanlar var ama sınırlı. Savaş biterse ben çoğunun geri döneceğini düşünüyorum. “Savaş biterse kaldırım arasında yatmaya razıyız.” diyorlar. Belki tuzu kuru kesim dönmez. Ama diğerleri yıkıntıların arasında yaşamaya razılar.

Katılımcı 8 - Yaşlı kesim arasında hemen gitmek isteyenler var. Bir teyze şöyle dedi: “Ülkemi nasıl özledim bilir misin? Keşke savaş bitse. Evime dönebilsem. Terasa çıkıp aşağı düşsem, bacağım kırılrsa ve aylarca evimin manzarasını izlesem” Sırf kendi topraklarında ölmek için gelmeyen yaşlıları var.

Katılımcı 11 - Türk halkı ile Suriyeliler arasında tam bir kaynaşma olabileceğini düşünmüyorum. Halkımız savaş biter bitmez çekip gitmelerini istiyor. Özellikle son ekonomik durumlar bu düşüncüyü artırdı.

Katılımcı 7 - İlk başlarda çok korktukları için kimselere yaklaşamadılar. Bizimkiler de onlara yaklaşmadı. Bizim bina ilk zamanlar çok olumsuzdu ama şimdi alıştılar. Zaman içinde

binaya çok fazla Arap ailenin gelmesinin de payı var tabii. Mısırlısı, Filistinlisi... Ama yine de tam düzelmedi. Aslında bütün mesele çıkar çatışması. Mesela neden ayakkabını kapının önünde bıraktın gibi. Aynı çatışma Türklerle de var ama Suriyelilere laf söylemek daha kolay oluyor. Maalesef içlerine girmedikleri ve yakından tanımadıkları için olumsuz tavır devam ediyor. Devletin onlara çok fazla haklar verdiğini sanıyorlar. Dindar insanlar arasında bile bu tavrı görebiliyoruz. Apartmanda asla yabancı istemiyorlar. Çıkar çatışmasının olduğu yerde her şey bitiyor.

Suriyeliler için sürekli yardım çalışmaları yapan **Katılımcı 2**'nin şu sözü Başakşehir'de Suriyelilere bakışı özetler niteliktedir: "Her türlü yardımı yapalım. Ama mümkünse aynı binada oturmayalım."

"İlişkiler ' taraflar birbirini kırmassın, incitmesin' gibi ince bir çizgide devam ediyor."

Suriyelilerin Başakşehir halkı ile kaynaşmasının önündeki bir engel de çevrelerinde çok fazla hemşehri bulabiliyor olmalarıdır. Sayıca çok oldukları için her türlü ihtiyaçlarını kendi içlerinde halledebilmektedirler. Türkçeyi öğrenmek zor geldiği için kendileri öğrenmese de çocuklarının öğrenmesini sağlayarak ihtiyaçları kadar iletişim sağlamaktadırlar. **Katılımcı 8**, "Savaş olalı 10 yıl oldu. Hala tam olarak Türkçe öğrenmediler. Adını sorsanız anlamıyor. Kendi manav ve marketlerini kullanıyorlar. Özellikle Güverciteme'dekiler Türkçe öğrenmedi. Çocukları az biraz biliyor. Onlara tercümanlık yapıyor. Yardım yapmaya gittiğimizde görüyoruz. Adeta bir Suriye gettosu gibi." diyerek bu durumu eleştirmektedir.

Suriyelilerin sayıca çok olduğu bir okulda öğretmenlik yapan **Katılımcı 7** ve **Katılımcı 9** da aynı sınıflarda okumalarına rağmen Türk öğrenciler ile Suriyeli öğrenciler arasında yeterli uyumun gerçekleşmediğini söylemişlerdir.

Katılımcı 7 - Okulda Türk öğrencilerle Arap öğrencileri aynı sınıflarda okutup kaynaşmalarını bekledik ama maalesef yeterince oluşmadı. Çok istekli öğrenciler dışında bunu başaran olmadı. Bizimkiler çok iletişim sevmiyor. Onlarınkiler de kendileriyle olmak istiyor. Türkçeyi öğrenseler bile bu durum değişmiyor. İşin en güzel tesellisi aralarında hiçbir tartışma ve sürtüşmenin olmaması.

Güvercintepe Mahallesinde ikamet eden **Katılımcı 8**, Suriye halkının rahat yapısının da entegrasyonun önünde bir engel olduğunu düşünmektedir. Altyapı hazırlıkları tamamlanmadan şehir merkezlerinde görülmeleri yerli halkta olumsuz düşünceleri artırmıştır.

Katılımcı 8 - Halkımız pat diye Arap kültürüyle tanışmış oldu. Suriyeliler hem entegrasyon sağlamadı hem de rahatlıklarından vazgeçemediler. Aynı Suriye’de yaşadıkları gibi yaşamaya çalıştılar. Kültürel olarak rahatlar. Tüm eleştirilere rağmen ortalıkta nargile içmeye devam ediyorlar. Adam 6 yıldır çadırda yaşıyor. Yatıyor, uzanıyor. Oraya bir çekidüzen vermeye kalkmıyor. Tabi ki bu örnekler daha çok eğitimsiz ve kırsal kesimden gelenlerde görülüyor.

Başakşehir’de vaize olarak görev yapan **Katılımcı 6**, yerli halkta oluşan olumsuz düşüncelerin azaltılmasında, dini hassasiyetlerin ön plana çıkarılmasının oldukça faydalı olduğunu düşünmektedir.

Katılımcı 6 - Vaazlarıma gelen hanımların çoğunun onlarla ciddi bağlantıları var. Yemeyip yedirirler, giymeyip giydirebilirler. Sonuçta ayet, hadis dinliyorlar. Müslüman kardeşliğine vurgu yapılıyor. Dindarlık oranı arttığında onları kabul etme kabiliyeti artıyor. Ayetler ve hadisler bizi, biz de onları destekliyoruz. Başakşehir’de bile Suriyelileri görmek istemeyen çok ciddi bir kitle oluştu. Bunu biz frenliyoruz. Diyor ki “Pazara gidiyorum onlar, servise biniyorum onlar, pikniğe gidiyorum onlar.” Ama başka ilçelerde duyduğumuz Suriyeli eş meselesi Başakşehir’de yok. Hiç karşılaşmadık.

Suriyelilerin ülkelerine geri dönme hayalleri ve ‘Türk halkı ile fazla kaynaşmadan, problem çıkarmadan hayatımızı sürdürelim.’ anlayışı da yeterli entegrasyon oluşmamasına neden olmaktadır.

Katılımcı 7 - Pembe rüyalara gerek yok. Halkın ancak %60’ı onları kabullendi diyebilirim. Çok da “iki devlet bir millet” havasında değiliz. Rejim düzelse birçok insan gider diye düşünüyorum. Oradaki hayatları çok iyi. Yazlıkları, kışlıkları var. Bizim binadaki adam albaymış. Rejim, Sünni bir mahalleyi bombala dediği için kaçmış. Türkiye’yi pahalı buluyorlar. Burada iğreti duruyorlar. Eski hayatlarını özliyorlar. Orada çok hizmetçileri varmış. Temizlik problemi de bu yüzden bence. Burada kadınların çok iş yapmak zorunda olduğunu düşünüyorlar. Fotoğraflarını gördüm. Havuzlu evleri, zeytin bahçeleri vs. Şimdi bütün dükkânları orada kalmış.

Katılımcı 11 - Başakşehir'in gariban mahallelerinde oturanlar tepki alıyorlar. Yerli halk rızıklarının paylaşıldığını düşünüyor. Biz Kızılay olarak gittiğimizde şahit oluyoruz. "Niye onlara veriyorsunuz?" diyorlar. 9 çocuklu bir Türkmen var. Çok beyefendi bir adam. Ziya Gökalp Mahallesinde oturuyor. Adam aşağılanmaktan bıkmış. Suriye'ye dönüp çocuklarıyla beraber savaşıp ölmek istiyor. Kısacası yoksul kesim bir an önce dönmek istiyor. Ama tuzu kuru kesimin dönmek gibi bir niyeti yok. İşlerini, düzenlerini kurdular.

Küçük yaşta Türkiye'ye gelmiş olmak entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır. Görüşme yapılan Suriyelilerin ilköğretim çağındaki çocukları, arkadaş çevrelerini anlatırken Suriyeli ve Türk ayrımı yapmazken, lise düzeyindeki çocuklar Arap arkadaş tercih etmektedir. Özellikle Suriyeli öğrencilerle yakın arkadaşlıklar kurduğunu söyleyen **Katılımcı 5**, entegrasyon konusunda iyimser görüş bildirmektedir.

Katılımcı 5 - Çoğu geri dönmeyi düşünmüyor. Burayı seviyorlar. Evlerinde hissediyorlar. Tepki gösterenlerin yanında çok dostluk gösterenler de var. Vatandaşlık alan öğrencilerimiz Güneş, Pelin, Asya gibi Türk isimleri alıyorlar. Yeni nesil daha çok benzemeye çalışıyor. Fakat anneler kültürlerini koruma çabasıyla direniş gösteriyor.

Araştırmamızda Başakşehir dışında ikamet etmesine rağmen, konuyla ilgisi nedeniyle iki kadınla da görüşme yapılmıştır. Yerli halktan görüşme yapılan **G. Hanım** Halkalı'da oturmaktadır. Ancak Başakşehir'deki Suriyeliler için yardım faaliyetleri organize etmesi ve eşinin Arap olması nedeniyle araştırmaya dâhil edilmiştir. Bazı katılımcıların görüşmeler sırasında kendisinden 'Fatih'teki Suriyeli Abla' diye bahsettikleri Suriyeli **H. Hanım** ise Türk asıllıdır. Fatih'te ikamet etmesine rağmen Başakşehir ilçesindeki yardım faaliyetleriyle yakından ilgilendiği için araştırmaya dâhil edilmiştir. Suriye'de üç üniversite bitiren, Türkiye'de ise yüksek lisans yapan çok kültürlü bir hanımdır. Suriye'de Türk kiracıları olan çok zengin bir aile iken beş parasız Türkiye'ye gelmek zorunda kalmışlardır. Hem Türk hem Arap halklarını çok yakından tanımaları sebebiyle **G. Hanım ve H. Hanım**'a mülakat dışı sorular sorulmuştur. Filistinli eşi ile yıllarca Kuveyt'te yaşamış olan **G. Hanım** Başakşehir'deki Araplar hakkında şöyle demektedir: "Başakşehir'deki her Arap, Suriyeli değil. İçlerinde Yemenli, Filistinli, Mısırlı, Iraklı, Kuveytli de var. Kimi Suriyeli Körfez ülkelerinden geldi. Kimisi savaştan geldi. Bunlar çok farklı. İnsanlar hepsini aynı zannederek yanlış yargılara varıyor. Suriyeliler bile kendi içinde grup gruptur. Birbirlerinin gruplarına girmezler. Sadece Körfez'de yaşayan Suriyeliler bunu aşmışlar. 'Biz, tek bir milletiz.' diyebiliyorlar. Diğerleri

‘Sen Haleplisin, sen Şamlısın.’ derler. Kendi aralarında bile Esed’i kayıran insanlar var. Hem korku hem de dini görüş farklılıkları yüzünden parça parçalar.”

H. Hanım, Başakşehir’de yetim sayısının fazla olmadığını, yardımların çok olması nedeniyle fakir sayısının da diğer ilçelere göre daha az olduğunu ifade etmiştir. Zengin Suriyelilerin kendi halkına yeteri kadar yardım yapmadıkları ile ilgili eleştiriye şu cevabı vermiştir: “Tüccarların çevresi çok geniş. Suriye’de akrabaları var, maaşı ödenecek işçileri var. Onlara yardım ediyorlar. Dışarıya çok kalmıyor. Ama istediğimiz zaman veriyorlar. Başakşehir whatsapp grubu var. Orada “Şu ihtiyaç var” diye yazılınca hemen veriyorlar. Elllerinden geleni yapıyorlar ama sayı çok. Herkes İstanbul’da olduğu için yetmiyor.”

Yerli halkın en çok şikâyet ettiği konular Suriyelilerin rahat ve kuralsız davranışları olmuştur. **G. Hanım** iki toplumu karşılaştırarak şu tespiti yapmıştır: “Araplar rahat insanlar. Biz Türk halkı disiplini seviyoruz. İllaki her şey kuralında olacak. Eşim yeni evliyken ‘Sen asker gibisin.’ derdi. Bu bir kültür meselesi. Onların ilişkileri bu kadar kuralcı değil. Eşyaya değer vermezler. Hor kullanırlar. Bizim gibi her gün temizlik yapmak için uğraşmazlar. Bizde ise aileler mala değer vermeyi ve iyi kullanmayı öğretirler. Bu yüzden kirlenmesin, bozulmasın diye uğraşırız. Onlar bunun farkındalar ve itiraf ediyorlar. Halkımız diyor ki ‘Savaştan çıkmış, nargile içiyor, makyaj yapıyor, hala giyiminde kuşamında.’ Maalesef bir grup dünyalık. ‘Artık kurtuldum. Hayatımı yaşayacağım.’ diyor. Bir de ‘Bütün bunlar Allah’tan geldi. Benim dimdik durmam lazım. Yas tutmak Müslümana yakışmaz.’ diyenler var. Duygusallığa yer vermiyorlar. Nostalji ile yaşamıyorlar. Geçmişi ısıtıp ısıtıp onun acısı ile hayatlarını batırmıyorlar. “Bugün sağlıklı ve hayattaysam buraya uyum sağlamalıyım” diyorlar. %85’i bu bilinç ile yaşıyor. Şehit gelince ‘Elhamdülillah’ diyerek sevinirler. Aileye bir şeref olarak görürler. Ölüm haberi alınca şükür namazı kılarlar. ‘Allah bize bir imtihan verdi. Eşimi aldı. Sabretmem lazım.’ derler. Yeterli Türkçeleri olmadığı için bunu anlatamıyorlar.”

H. Hanım’a göre Suriyeli kadınlar komşularından çok memnunlar. Türk halkından çok şey öğreniyorlar.

H. Hanım - Başakşehir’de her sitenin parkı veya bahçesi var. Genelde dışarıda görüştükleri için birbirlerine sıkıntı olmuyorlar. Çocuklar birlikte oynuyor. Ama köydeki bir çeşit, şehirdeki bir çeşit. Maalesef köylük yerler çok vuruldu. Oralarda eğitim çok azdı. Bakımsız yerlerdi. Başakşehir ve Fatih’te çoğunluk Şamlı. Zenginler sadece güvenlik için geldi.

Halep ticarete, Şamlılar ise eğitime düşkün. Halep sınırda olduğu için çok kişi geldi. Şam'ın ise zenginleri geldi.

Türk halkının Suriye'yi yeterince tanımadığı, bu yüzden yanlış algıların oluştuğu, aslında iki toplumun da birbirinden faydalanabileceği birçok özelliğin olduğu anlaşılmaktadır. Aktivist özelliği ile tanıdığımız **Suriyeli Katılımcı 6** da kendisi ile röportaj yapan bir dergide konu ile ilgili şöyle demiştir: “Suriye’de bir yerden, bir evden on bayan çıktığını görürlerse o evi gözetlerler. Camiler kontrol altında, evler, okullar kontrol altında. Gizli gizli beş on tane hoca bir araya gelip tefsir, hadis, siyer okur. Mallarından, canlarından, evlerinden, namuslarından bu ilim yoluna harcadıkları çabaları ödeyenler var. Hapislerde çok bayanlar çürüdüler. Âlim oldukları için çok işkence altında öldürüldüler.”³⁹

G. Hanım - Araplar dil konusunda çok becerikli. Hemen adapte olurlar. Dünyayı gezmişler. Gelir seviyeleri yüksek. Çoğu insan eğitilmiş, üniversite mezunu, iş adamı veya esnaftır. Araplar dünyaya çok açık insanlar. Türkiye Suriye'yi tanımıyor. Suriye, âlimleri ve tüccarları yönünden çok zengin bir ülkedir. İlim yatağıdır. Tarihini dolu dolu yaşayan bilinçli insanlardır. Türkiye’de bir araya gelerek eğitimlerine devam ediyorlar. Ciddi ciddi Türkçe öğrenmeye çalışanlar var. Araplarda ilmin yaşı yoktur. Seksen yaşında Türkçe öğrenmeye çalışan kadın gördüm. Dil öğrenildikçe iletişim artacak.

Eğitimci olan **H Hanım** da iki halkın birbirinden öğrenecek çok şeyi olduğunu ifade etmektedir.

H. Hanım - Ben 30 yıllık edebiyat öğretmeniyim. Çocuklarımı okutmak için geldim. Sabahattin Zaim’de yüksek lisans yaptım. 8 yıldır İstanbul’dayım. İki tarafa da zor. Suriyeliler burada hayatı gördüler. Kendilerini geliştirdiler. Zaman içinde bir aile olabiliriz. Suriyeliler çok

³⁹ Suriye’den gelen çocukların ileride Suriye’yi tekrar imar etmeleri, Suriye’den kopmamaları ve Suriye’yi sadece Şiilere, İranlılara ve Nusayrilere bağışlamamak için ilim almaları gerekir. Arapça eğitim alsınlar. Türkiye’deki medeniyetten ilimden, efendilikten aşılansın, yararlansın ama sonrasında Suriye’ye gitsin ve orayı yeniden imar etsin.

Türk kültürü deyince bize Suriye’de din karşıtı kişileri gösterdiler. Türkiye’yi işgalci, Osmanlıyı sömürücü anlattılar. Diziler, sinemalar, kitaplar ve kültürlerle Suriye halkıyla Türkiye halkının arasına çok büyük hendekler kazdılar. Nefret ettirdiler (Elif Elif Dergisi, yıl 5, sayı 30, s.70).

düzeldi. Çocukların eğitimini desteklemek için Türk arkadaşlarla ortak Eba'ya destek merkezi açmayı düşünüyoruz. Eşim de gönüllü imamlık yapıyor. Yetim ve öksüzlere bakıyoruz. Türkiye'de öğretmenler çok merhametli. Çocuklar öğretmenlerini çok seviyorlar. Suriye'deki eğitimde çok şiddet vardı. Türkler bize eğitim verebilirler.

H Hanım “Suriyeliler ülkelerine geri dönerler mi?” Sorumuza şu yanıtı vermiştir: “Savaş biterse geri dönmek isterler. Herkes kiradan kurtulmak istiyor. Sadece vatandaşlık alanlar ve evi olanlar kalabilir. Onlar zaten gidip geliyor. Suriye'de hayat çok kolaydı. Burada çok zor. Bir de ailesiz kaldılar. Hepimiz hayatımızı ve vatanımızı geri istiyoruz tabii ki. Ailemiz, ehlimiz orada. Çok özledik.

VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

“Suriyeli Mülteci Kadınların Sosyal Entegrasyonu: Başakşehir Örneği” başlıklı bu çalışmanın birinci bölümünde göç ve göç ile ilgili kavramlar, göç çeşitleri, göç teorileri, göç sosyolojisi ve göçmenlikle ilgili kavramlar incelenmiş ve değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise Türkiye’nin göç tarihi, Suriyeli Mültecilerin tarihi ve hukuksal süreçleri incelenmiştir. Özellikle entegrasyon kavramı ve Suriyeli kadınların entegrasyonu üzerinde durulmuştur. Son bölümde ise Başakşehir ilçesi ile ilgili bir alan araştırması yapılmış ve hem yerel halk hem de Suriyeliler ile yapılan yüz yüze görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Bilindiği gibi İstanbul, tarihi boyunca önemli bir çekim merkezi olmuştur. Günümüzde de gerek iç göçler gerek dış göçler açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de en çok mülteci yoğunluğu İstanbul’dadır. Gerçek sayılar resmi rakamların çok üzerindedir. Mülteciler başka illerde kayıtlı olmalarına rağmen İstanbul’da yaşamaya devam etmektedir (Erdoğan, 2017, s.29). Kaçak bir şekilde yaşıyor olmaları temel haklara erişimlerinin önünde büyük bir engeldir. Başakşehir barındırdığı 66 bin 234 Suriyeli ile İstanbul’un ilçeleri arasında dördüncü sıradadır.

Suriyeli mültecilerin bir kısmı savaş bittiğinde ülkelerine dönmek isterken bir kısmı ise kalmak istemektedir. İster dönsünler ister kalsınlar, ne kadar devam edeceği belli olmayan bir süreci Türk halkı ile birlikte geçirecekleri kesindir. Bu sürecin en az hasarla atlatılması için iki tarafın da birbirine uyumu büyük önem arz etmektedir. Bu konuda hem hükûmet nezdinde hem yerel yönetimlerde hem de sivil toplum kuruluşlarınca birçok çalışma yapılmaktadır. Başakşehir, İstanbul’da Suriyeli yoğunluğu en fazla olan ilçelerden biri olmasına rağmen güvenlik riski oluşturmaması, hem eğitilmiş hem varoş bir kesimi kapsaması nedeniyle model olarak seçilmiştir. Yapılan çalışma sadece Suriyeli kadınlar üzerinden yürütülmüş ve süreç kadınların gözü ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

Şimdiye kadar aktarılan bilgi ve değerlendirmeler, araştırma sırasında toplanan verilerin hiçbir değişiklik yapılmadan yazıya dökülmesi ile oluşturulmuştur. Veriler tekrar

tekrar okuma ve dinleme faaliyeti sonucunda kodlanmış ve tümevarım yöntemiyle temalara göre ayrıştırılmıştır. Tematik hale getirilen veriler tümdengelim yöntemiyle kategorize edilmiştir.

Suriyeli kadınların Türk toplumu ile uyumunu Başakşehir ilçesi özelinde araştırdığımız bu çalışmada yaptığımız görüşmeler ve gözlemler neticesinde elde ettiğimiz bulguların, araştırmamızın başlangıcındaki hipotezlerimizle örtüştüğünü görmekteyiz. Saha çalışmamızda uyum ile ilgili elde ettiğimiz oranlar her ne kadar Türkiye genelinin üzerinde olsa da iki toplumun birbiri ile tam entegrasyonu çok daha fazla çalışma ve projeye ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır.

Başakşehir’de homojen bir Suriyeli topluluğundan söz etmek mümkün değildir. Başakşehir’in merkez mahallelerinde zengin ve orta halli Suriyeliler, kenar mahallelerinde ise yoksul Suriyeliler ikamet etmektedir. Zengin Suriyelilerin en çok tercih ettikleri yerler ise Başakşehir 5.etapta Metrokent ve Kayaşehir mahallesinde yeni inşa edilen lüks sitelerdir. İster zengin ister fakir olsunlar, Başakşehirli yerli halk Suriyelileri muhacir olarak görmektedir. Bu sebeple Suriyelilere en başta ensar olarak yaklaşmaktadırlar. Suriyelilerin Başakşehir ilçesinde ev ve işyeri olanaklarının artması, yaşanan bir takım suistimaller, Türk askerlerinin Suriye operasyonlarında şehit olduğu haberleri özellikle yerli halkın gençlerinde olumsuz algıların artmasına sebep olmuştur. Suriyeliler için yardım çalışmaları yapan gönüllüler bu konuda kendi evlatlarını bile ikna etmekte zorluk çektiklerini, fakat her şeye rağmen kendilerine düşen ‘ensar’ görevini yürütmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Başakşehir halkının Suriyeliler ile tanışıklıkları daha çok maddi ve manevi yardım temelinde yürümektedir. Çok istekli olanlar ve Arapça bilenler arasında yakın dostluk ilişkileri kuranlar olsa da Arapça bilmeyenler için ilişkiler selamlaşmaktan öteye geçmemektedir.

Tema 1: Suriye’den ayrılma sebepleri

Başakşehir’de yaşayan Suriyelilerin ülkelerini terk etmelerinde esas neden Suriye’deki iç savaştır. Savaşla bağlantılı olarak evlerinin bombalanması, yakınlarının öldürülmesi, çocuklarının kaçırılması, namuslarını koruma, iş hayatlarını daha güvenli bir yere taşıma gibi endişelerden söz edilebilir. Ancak ülkelerinden ayrılma nedenlerini anlatmakta zorluk çekmektedirler. Türkçe dil yetersizlikleri ve yanlış ifade etme korkusu ile en çok eleştirildikleri ‘savaştan kaçma’ konusunda kendilerini savunamamaktadırlar.

Başakşehir'deki Suriyelilerin çoğu resmi yollarla giriş yapmışlardır. Resmi yolla yapılan girişlerde en çok kullanılan ulaşım aracı uçaktır. Sınırdan geçişlerde herhangi bir kötü muamele ile karşılaşmamışlardır. Katılımcılar arasında kamp tecrübesi yaşayan kişiye rastlanmamıştır.

Tema 2: Başakşehir'i tercih etme sebepleri

Suriyelilerin Başakşehir'i tercih etmelerinde arkadaş ve akraba tavsiyesi etken olmuştur. Başakşehir'in tavsiye edilmesinde sırasıyla güvenlik, sâkinlik ve muhafazakâr yapı rol oynamıştır. Araştırmamızda son on yılın haberleri incelenmiş ve Suriyelilerle yerel halkın çatışmasına yönelik sadece bir habere rastlanmıştır. Görüşülen bütün katılımcılar Başakşehir ilçesini çok sevdiklerini ve başka bir ilçede asla yaşamak istemediklerini belirtmişlerdir. Başakşehir'de kendilerini ülkelerinde gibi hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Tema 3: Başakşehir halkı ile uyum

Suriyeliler, Türk halkı ve Türk kültürü ile birbirlerine çok benzediklerini düşünmektedir. En çok benzeştiklerini düşündükleri konular ise din birliği, aile yapıları, ibadet ve dini merasimleri, ahlak ve terbiye anlayışları, yemekleri, çarşıları ve pazarlarıdır. Benzemediklerini düşündükleri konular ise kadın-erkek ilişkileri, kadınların sorumlulukları, çocuk sayıları, evlerin küçük olması şeklinde örneklendirilmiştir. Türk kadınlarının kendilerine hiç vakit ayırmadıklarını ve çok fazla sorumluluk yüklendiklerini düşünmektedirler. Özellikle bu husus uyum sağlama konusunda kendilerini zorlamaktadır. Suriye'de iken ev dışında hiçbir yükümlülükleri olmayan, ev işlerinde de kendilerini fazla zorlamayan, gidecekleri yere eşleri ile birlikte gidip gelen, kişisel bakımlarına çok vakit ayıran Suriyeli kadınlar, ülkelerindeyken yüklenmiş oldukları rollerin Türkiye'de işlevini yitirdiğini fark etmektedirler. Geldikleri ülkede kadınlara yüklenen rolü reddedenler olduğu gibi beğenip almaya çalışanlar da vardır.

Yerli halk ise Suriyeliler ile benzer özelliklere yemek kültürü, dini merasimler, ailevi hassasiyetler, misafirlik ve piknik gibi toplanma şekillerini örnek olarak vermişlerdir. Suriyeliler iki toplumun birbirine çok benzediğini düşünürken, yerli halk fazla benzemediklerini ifade etmektedir.

Araştırmada görüşlerine başvurduğumuz Başakşehirli, Suriyelilerin çok misafirperver, candan, samimi, vefakâr, dini konularda hassas olmalarını, eğitime çok önem

vermelerini, hayata tutunup yılgınlığa yer vermeyişlerini takdir etmektedirler. Suriyelileri Anadolu insanının yirmi, otuz yıl önceki haline benzetmektedirler.

Suriyeliler hakkında en çok şikâyet edilen konular ise kuralsız ve fazla rahat davranmalarıdır. Bu durumla ilgili olarak; toplu yerlerde çok yayılmak, apartmanda gürültü yapmak, eşyaları hor kullanmak, (pandemi nedeniyle) maske takmamak, yüksek sesle konuşmak gibi örnekler verilmiştir. Suriyeli erkeklerin daha vurdumduymaz ve rahat, kadınlarının ise daha gayretli olduğu düşünülmektedir.

Başakşehirli, zengin Suriyelilerin pahalı sitelerde adeta bir cemiyet hayatı kurduklarını, çok pahalı ve lüks yerlerden alışveriş yaptıklarını, yoksul Suriyelileri yeterince gözetmediklerini düşünmektedirler.

Suriyeliler kendi içlerinde çok fazla gruplara ayrılmışlardır. Grup taassubu dolayısıyla birbirlerinden kopuk oldukları gözlemlenmiştir.

Tüm eleştirilere rağmen Başakşehir’de yaşayan Suriyeliler tehdit ve risk unsuru olarak görülmemektedir. Bu konuda endişeli olanların sayısı azdır. Endişeleri daha çok Türkiye’nin Suriyeli politikasının değişikliğe uğraması, ırkçılığın artması gibi ileriye dönük ihtimâllerdir. “Suriyelileri tehdit ve risk unsuru olarak görüyor musunuz?” sorumuza 14 katılımcıdan 10’u “kesinlikle hayır” yanıtını vermiştir. Medyada yer alan haberler de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Medyada son on yılda yer alan Başakşehir haberleri incelenmiş ve olumsuzluk içeren sadece 2 olaya rastlanmıştır. Olaylardan biri Suriyeliler ile yerli halk arasında, diğerleri ise Suriyelilerin kendi aralarında meydana gelen hâdiselerdir.

Suriyeli kadınlar da Başakşehir’de olumsuz bir tavır ile karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Yaşanan az sayıdaki olumsuz örnekler muhatapların birbirlerini tanımadığı pazaryeri, otobüs durağı gibi alanlarda meydana gelmiştir. Kendilerine genelde savaştan kaçmaları, çok çocuk doğurmaları, yerli halkın işlerini ellerinden almaları, marketlerde çok alışveriş yapmaları hususunda laf atanlar olmuştur. Başakşehir’in varoş bölgelerinde tepki düzeyi merkez mahallelerden daha fazladır. Yoksul bölgelerde yaşayan insanlar daha çok rızıklarının paylaşıldığı endişesi ile tepki göstermektedirler.

Suriyeliler ile ilgili olumsuz algıların İstanbul’un diğer ilçelerine göre düşük düzeyde olmasında Başakşehir’in muhafazakâr yapısının çok büyük etkisi vardır. Yerli halk rahatsız

oldukları konuları bile dini hassasiyetleri ile tolere edebilmektedir. “Yaradılanı Yaradandan ötürü sevmek” anlayışının hâkim olduğu gözlemlenmiştir.

Başakşehir merkez mahallelerinin site yapılanması ve her sitenin bahçe ve parklara sahip oluşu da olumlu bir etkidir. İster istemez kadınlar, sitelerin park ve bahçelerinde bir araya gelmekte, birbirlerini ev ortamlarında rahatsız etmeden tanışma fırsatı bulmaktadır. Çocukları bir arada oynayıp kaynaşmaktadır. Ayrıca Başakşehir’in yapılaşmasının hala devam etmesi, yerel halkın ilçe geçmişinin çok eskilere dayanmıyor olması da Suriyelilerin ilçeye eklenmesini kolaylaştırmıştır.

Yerli halka göre Suriyeliler Türk halkına uyum sağlamak için gayret sarf etmekte ancak bu çaba yetersiz kalmaktadır. Ya çekindikleri yahut karşılık bulamadıkları için komşularıyla yakınlık kuranların sayısı azdır. Bir süre sonra bu çabadan vazgeçip kendi içlerinde sosyalleşmektedirler. Kaynaşmanın önündeki en büyük engellerden biri dil problemidir. Kadınlar, çocuklarını bırakacak kimseleri olmadığı için dil kurslarına devam edememektedir. Ayrıca çalışmak zorunda kalanlar da vakit bulamadıkları için kurslara gidemediklerini ifade etmişlerdir. Bazı kişiler ise Türkçe öğrenmenin çok zor olduğunu düşünmektedirler. Öte yandan birçok Suriyeli hâlâ Esed hükümetinin takibinden korkmaktadır. Güvenlik açısından görüşmelerini ve ilişkilerini asgari düzeyde tutmak istemektedirler. Bu durum sadece yerli halk ile değil, birbirleriyle olan ilişkilerini de etkilemektedir. Hem Suriyeliler hem yerli halk ile yapılan görüşmeler neticesinde Suriye halkının çok fazla gruplara ayrıştığı, birlik ve beraberliği sağlayamadığı, Esed hükümetinin kendi iktidarını sağlamlaştırmak için bu ayrışmaları desteklediği anlaşılmıştır. Suriye’de var olan gruplaşma Türkiye’de de devam etmektedir.

Suriyelilerin Başakşehir halkı ile kaynaşmasının önündeki bir engel de çevrelerinde çok fazla hemşehri bulabiliyor olmalarıdır. Geniş bir Suriyeli yelpazesi içinde yerli halka ihtiyaç duymadan hayatlarını idame ettirmekte oldukları gözlemlenmiştir. Başakşehir’de açılmış olan çok sayıdaki Suriyeli işyeri de bu duruma katkı sağlamaktadır. Merkez mahallelerde ihtiyaç duymadıkları için, kenar mahallelerde ise çekindikleri için kaynaşmanın az olduğu gözlemlenmiştir.

Suriye halkının rahat yapısının da entegrasyon önünde bir engel olduğu anlaşılmaktadır. Kurallara uyma çabalarının az oluşu, yadırganan birtakım tutum ve

davranışları devam ettiriyor olmaları yerli halkın tepkisine neden olmaktadır. Başakşehir halkı Suriyelilerden değil, Suriyelilerin kuralsız tavırlarından rahatsızdır. Ancak, sürekli yardım faaliyetlerine katılan kişilerin bile yardımlardan vazgeçmediği ve ensar olma bilinci ile hareket ettiği gözlemlenmiştir. Başakşehir halkının yardım faaliyetlerine katılım oranı çok yüksektir. Görüşülen katılımcıların ikisi hariç tamamı Suriyelilere yardım yapmıştır.

Suriyelilerin ülkelerine geri dönme hayalleri ve “Türk halkı ile fazla kaynaşmadan, bir problem çıkarmadan hayatımızı sürdürelim.” anlayışı da kaynaşmayı olumsuz yönde etkilemektedir. Öte yandan küçük yaşta Türkiye’ye gelmiş olmak ve Türk vatandaşlığına geçmek entegrasyon sürecini hızlandırmaktadır. Türk vatandaşlığına geçen Suriyeli gençlerin Güneş, Pelin, Asya gibi Türk isimleri aldıkları anlaşılmıştır.

Suriyeli kadınların nereye ait oldukları konusunda net bir cevap vermekte zorlandıkları görülmüştür. Birçoğu bölünmüşlük hissi yaşamaktadır. Suriye’ye ait hissetmeler bile savaş bitmeden dönemeyeceklerinin farkındadırlar. Sürecin belirsiz olması herhangi bir yere bağlılık hissetmelerinin önündeki en büyük engel olarak görünmektedir. Geride bıraktıkları evleri, iş yerleri, akrabaları ve hatıraları ile Türkiye’de hayata tutunmak için muhtaç oldukları umutları arasında gelgitler yaşamaktadırlar. Türkiye’de ev ve iş sahibi olanların aidiyet hislerinin daha fazla olduğu görülmüştür.

Tema 4: Temel haklara ve hizmetlere erişim

Temel hak ve hizmetlere erişim konusunda bir sıkıntılar yoktur. İster Başakşehir merkezinde ister kenar mahallelerinde yaşıyor olsun katılımcıların hepsi sağlık, eğitim ve ikamet gibi konularda haklarını kullanabildiklerini ifade etmişlerdir. İhtiyaç duydukları konularda daha çok bilgi sahibi oldukları anlaşılmıştır. Ancak uygulamada bazı sıkıntılar yaşamaktadırlar. Özellikle sağlık ocaklarında Suriyelilere öncelik verildiğini zanneden yerli halkın tepkisi, maaş aldıkları UNICEF’in sosyal bir güvence vermemesi, resmi belgelerin takibinde bazı yetkililerin kendilerine sert bir tavır takınması örnek olarak verilebilir. Yardımlar konusunda ise çok memnun olduklarını belirtmişlerdir. Başakşehir’deki Suriyeliler eğitim düzeylerinin yüksek oluşu nedeniyle, haklarını bilme noktasında Türkiye genelinin üzerindedirler.

Maddi olarak zengin Suriyeliler Başakşehir merkezde, yoksul Suriyeliler ise kenar mahallelerde ikamet etmektedir. Görüşülen Suriyelilerin tamamı Başakşehir’de hayatın pahalı

olduğunu belirtmişlerdir. Suriye’deki hayat şartları ile kıyasladıklarında Türkiye’de hayatın zor olduğunu söylemektedirler. Ancak özgürlük için tartışmasız bir şekilde Türkiye’yi, sâkinlik ve güvenlik için ise Başakşehir’i vazgeçilmez görmektedirler. Maddi nedenlerle akrabalarıyla birlikte oturanlar olduğu gibi çekirdek aile olarak yaşayanlar da vardır. Bazı ailelerde birden fazla kişi çalışmaktadır. Katılımcıların çoğu maddi durumunu orta halli olarak tanımlamıştır. Başakşehir halkı da yaptıkları yardımlar ile destek olmaktadır.

Kültürel aktivitelerin çokluğu ile bilinen Başakşehir’de Suriyelilerin faaliyetlerden haberdar olmadığı ve olsalar bile Türkçe anlayamadıkları veya çocuklarını bırakacak yerleri olmadığı için katılmadıkları anlaşılmıştır.

Tema 5: Gelecekte beklenenleri

Başakşehir’deki Suriyeliler savaşın biteceğine, bitse bile Esed hükümetinin gideceğine inanmamaktadır. Süreç uzadıkça geriye dönmekle ilgili ümitleri azalmaktadır. Geleceğe dair hayallerini ve umutlarını Suriye değil, Türkiye üzerine inşa ettikleri dikkat çekmektedir. Genelde çocuklarının iyi bir eğitim almasını, meslek sahibi olmasını istemektedirler.

Başlangıçtaki hipotezin aksine savaş biterse çoğunluğun geri dönmek istediği anlaşılmıştır. 18 katılımcıdan 11’i kesin olarak geri dönmek istediğini, 6 kişi de kesin bir şekilde dönmeyeceğini belirtmiştir. 1 kişi ise kararsızdır. Suriye’ye dönmek istemeyenler çocuklarının eğitimi ve geleceği için Türkiye’de kalmak istemektedir. Maddi durumu iyi olanlar ise istedikleri zaman memleketlerine gidip gelmekte bir zorluk yaşamamaktadır. Kesin olarak Suriye’ye dönmek isteyenlerin de Türkiye ve Başakşehir’de yaşamaktan çok memnun oldukları anlaşılmıştır. Ancak vatan özlemleri ağır bastığı için geri dönmeyi düşünmektedirler.

Görüşmeler neticesinde vatandaşlık almanın birçok Suriyelinin umudu haline geldiği anlaşılmıştır. Vatandaşlığa geçmek kendilerine artı bir güven sağlamaktadır. Görüşülen kişiler arasında 6 kişi vatandaşlık almıştır. 2 kişi ise sonuç beklemededir.

Türk hükümetinin bugüne kadar uyguladığı Suriyeli politikası yerli halk tarafından ‘insanî ve vicdani’ olarak değerlendirilmektedir. Sığınmacıların büyük şehirlerde yığılmasını yanlış bulan katılımcılar bundan sonraki süreçte Suriyelilerin Anadolu’ya homojen bir şekilde dağılımının daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Başakşehir ilçesi Suriyeli göçünün başından itibaren dini hassasiyeti, dayanışma ağırları ve organizasyon kapasitesi ile birçok bölgeye kıyasla başarılı bir entegrasyon örneği oluşturmuştur. Medyaya yansıyan *Başakşehir’deki Suriyeliler* haberleri de bu tezimizi destekler niteliktedir. Ancak ilçedeki Suriyeli oranının her geçen gün arttığı ve yerli halkın Suriyeliler hakkındaki kanaatlerinin de değişmeye başladığı göz önünde bulundurulursa bir an önce tedbirlerin artırılması ve entegrasyona yönelik çok daha fazla çalışma yapılması elzemdir.

Gerek belediye ve kaymakamlık gibi kamu kurum ve kuruluşlarının gerek sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ilaveten şu önerilerde bulunulabilir:

Başakşehir ilçesinde Suriyelilerin dil eğitimi alabilecekleri birçok eğitim kurumu vardır. Çeşitli sebeplerle dil eğitimi almaktan uzak duran Suriyeli kadınlar tespit edilerek Türkçe öğrenmeleri sağlanabilir. Dini hassasiyetleri fazla olan Suriyeli kadınlar için İlçe Müftülüğü personeli veya Milli Eğitim personeli olan İlahiyat mezunları daha ikna edici olabilir.

İlçede iki toplumun birbirini daha yakından tanıyabilmesi için kültür şenlikleri yapılabilir. Böylece Suriyeli kadınların yemek, kıyafet, müzik gibi kültürel özelliklerini sergileyerek kendilerini ifade etmeleri sağlanabilir.

Entegrasyon konusunda gönüllü olan kadınlar ile işbirliği yapılarak apartman ve sitelerde Suriyeli kadınlar ile tanışma günleri yapılabilir.

Başakşehir’de Suriye ile ilgili programlarda Türk konuşmacıların yerine bizzat Suriyeli kadınların konuşma yapmaları ve yaşadıklarını anlatmaları sağlanabilir. Suriyeliler hakkında birçok program düzenlenmekte ancak Türk halkı Suriye’yi Suriyelilerden dinleme şansına sahip olamamaktadır.

İlçede eğitim düzeyi yüksek olan Suriyeli kadınlar tespit edilip sosyal ve kültürel birikimlerinden istifade edilebilir. Örneğin Suriyeli kadınların okullarda Arapça öğretmeni olarak görev alması, müfredatında Arapça dersi olan okullarda öğrencilerin dil pratikleri açısından çok faydalı olmuştur.

İlçe genelinde iki toplumun kaynaşmasına yönelik yazı ve afişler hazırlanarak olumlu algılar artırılabilir.

Suriyeli öğrencilerin yoğunlukta olduğu okullarda kaynaşmaya yönelik faaliyetler düzenlenebilir.

İlçede Türk toplumunun hassasiyetleri ve değer yargıları ile ilgili broşür ve tanıtım çalışmaları yapılabilir.

Suriyelilerin ilçenin belli bölgelerinde yoğunlaşmalarının önüne geçilebilmesi için önlemler alınabilir. Bu önlemler hem zengin Suriyelilerin hem de yoksul Suriyelilerin ayrışmasını azaltacak şekilde planlanabilir.

Yoksul Suriyeliler ile ilgili yapılan çalışmalarda zengin Suriyeliler de organizasyona dâhil edilebilir. Böylece Suriyelilerin birbirleri ile ilgilenmediği algısının azaltılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Adıgüzel, Y. (2016a). *Göç Sosyolojisi*. İstanbul: Nobel Yayınevi.
- Adıgüzel, Y. (2016b). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler* içinde, ISBN: 978-975-7237-25-9. İstanbul: WALD Yayınları, 2019, (171-193).
- Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Öteki Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Balkanların Makûs Talihi: Göç*. İstanbul: İz Yayınevi.
- Ahmad, F. (2007). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aksan, G. (2015). *Yoksulluk ve Dayanışma Ağları*. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Antik Çağdan 21. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi Ansiklopedisi 10 Cilt (2016)*. İstanbul: Kültür A.Ş. Yayınevi. ISBN:9786059132169.
- Aysal, N. (2017), Türk-Rum Nüfus Mübadelesi: Ortodoksların Anadolu’dan Zorunlu Göçü. O. Köse (Ed.), *Geçmişten Günümüze Göç içinde*, Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2017.
- Bademci A. (2017). *Suriye Sendromu*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Balcıoğlu, İ. (2007). *Sosyal Psikoloji Açısından Göç*. İstanbul: Elit Kültür Yayınları.
- Balta, E. (2015). *Nüfus Mübadelesi*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Berkes, N. (1973). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Beter, Ö. (2006). *Sınırlar Ötesi Umutlar Mülteci Çocuklar*. Ankara: Sabev Yayınları.
- Bett, A, Loescher, G ve Milner, J (2017). *Mülteci Koruma Siyaseti ve Pratiği*. Çeviren: Ö.E.Koç. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınevi.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye’de Mültecilik - İltica Geçicilik Ve Yasallık "Van Uydu Şehir Örneği"*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Böhürler, A. (2017). *Mülteci Parfümü Adım Adım Savaştan Kaçış*. İstanbul: Erdem Yayınları.

- Cansever, T. (2012). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Castles S.ve M. J. Miller (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Çevirenler Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Creswell John W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni*. Çeviri Editörleri: Yrd. Doç. Dr. Mesut Bütün, Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlar, A. (2010). *Türkiye'de Sığınmacılar*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çakan, İ. L. (2015). *Peygamberler ve Tevhid Mücadelesi*. İstanbul: Ensar Yayınevi
- Çay, A. M. (2009). *Kavimler Göçü ve Doğu ve Orta Avrupa'da Türkler (Avrupa Hunları, İtil/Volga Bulgarları, Tuna Bulgarları*. Ankara: T.C. kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi, Tarih, Türk Tarihi ve Kültürü.
- Çeviker, A ve F. Bal. (2017). *Türk-İslam Dünyasında Göç ve Göç Yönetimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar.
- Demirel, C. A. (2015). Dönemin Dış Politikasında Suriye ve Suriyeliler. L. Körükmez ve İ. Südaş (Ed.) *Göçler Ülkesi* içinde, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2015, (845-68).
- Ekşi, N. (2017). 1951 Cenevre Konvansiyonu'ndan Günümüze Mülteci Tanımı. A. E. Dağ (Koordinatör). *İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik* içinde, 1. Baskı ISBN: 978-605-5260-13-2. İstanbul: UMHD Yayınları, (39-60).
- Erdal, İ. (2012). *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1925*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Erdağ, R. ve Kardaş, T. (2013). Türk Dış Politikası ve Stratejik Kültür. B. Duran, K. İnâat ve U. Ulutaş (Ed.) *Türk Dış Politikası Yıllığı 2012* içinde, No:29, I. Baskı: ISBN: 978-605-4023-30-1 Ankara: Seta Yayınları, (66-90).
- Erdoğan, M. M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler İle Birlikte Yaşamının Çerçevesi. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler* içinde, ISBN: 978-975-7237-25-9. İstanbul: WALD Yayınları, 2016, (131-150).
- Erdoğan, M. M. (2020). *Suriyeliler Barometresi-2019: Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. Ankara. Orion Kitabevi ISBN: 978-605-9524-82-7 © Orion Kitabevi.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulaşımı Toplumsal Alanlar*. A. Z. Gündoğan ve C. Nacar (çev.), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Fichter, J. (1994). *Sosyoloji Nedir*. N. Çelebi (çev.), Konya: Toplum Yayınları.
- Güvenç, B. (1996). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Göç Terimleri Sözlüğü. (2009). Editörler Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath – Cross, Uluslararası Göç Hukuku, Uluslararası Göç Örgütü IOM, 2. Baskı.
- Halaçoğlu, Y. (2006). *Ermeni Tehciri*. İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Hayır, M. (2009). *Başakşehir’de Şehirleşme Süreci*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- İlkkaracan P., İlkkaracan İ. (1998). 1990’lar Türkiye’inde Kadın Ve Göç. *75 Yılda Köylerden Şehirlere* içinde. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, (305-322).
- İçduygu, A., Erder, S., & Gençkaya, Ö. F. , (2009). *Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023 Ulus devlet Oluşumundan Ulus ötesi Dönüşümlere*. MireKoç Raporları, İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.
- Karpat K. (2010). *Osmanlı Nüfusu*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat K. (2017). *Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2009). *Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, A. (2016). *İslam, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kaya, İ. (2017). Mülteciler İçin de İnsan Hakları. A. E. Dağ (Koordinatör). *İnsan Hakları Perspektifinden Mültecilik* içinde, 1. Baskı ISBN: 978-605-5260-13-2. İstanbul: UMHD Yayınları, (33-38).
- Kaya, M. (2017). *Türkiye’deki Suriyeliler İç içe Geçişler ve Karşılaşmalar*. İstanbul: Hiper Yayın.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Kenanoğlu, M. M. (2007). *Osmanlı Millet Sistemi*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin Ötesine Geçerken: Türkiye’nin “Suriyeli Mülteciler” Sınavı*. S. Karaca (çev), Ankara: Brookings Enstitüsü & Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- Kirman, M. A. (2017). *İslam Coğrafyasında Terör Göç Ve Mültecilik*. Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları.
- Koyuncu, A. (2016). Nimet Mi? Külfet Mi? Türkiye’nin Suriyeli Sığınmacıları Ve Göç Ekonomisi Üzerine Bir Derkenar. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler* içinde, ISBN: 978-975-7237-25-9. İstanbul: WALD Yayınları, 2019, (189-2014).
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kurtulmuş, S. ve Topçu, E. (2016). Suriyeli Kadınların Türkiye’ye Göç İle Aile İçindeki ve Toplumdaki Konum Değişimi. M. Paksoy, K. Sarıçoban, E. Yıldırımçı, Ö. Özkan (Ed.)

Uluslararası Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu'daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu içinde, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, 2016, (55-64).

Kümbetoğlu, B. (2012). Göç Çalışmalarında “Nasıl” Sorusu. S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin-Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar ve Tartışmalar* içinde, İstanbul: İletişim Yayınları, 2012. (ss.49-88).

Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü Yurttaşlık*. A.Yılmaz (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Küçükasya Göç Araştırmaları Merkezi. (2001). *Göç Rumların Anadolu'dan Mecburi Ayrılışı. (1919-1923)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Lewis, B. (2015). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. B. B. Turna (çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Maalouf, A. (2019). *Çivisi Çıkmış Dünya*. O. Türkay (çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Mercan, M. H. (2012). *Suriye Rejimi ve Dış Politika*. İstanbul: Açılım Kitap.

Miş, N. (2014). Türkiye'nin Suriye Politikası. *2013 Türk Dış Politikası Yıllığı*. B. Duran B, K. İnat, A. Balcı (Ed.) Ankara: SETA Yayınları.

Ortaylı, İlber. “Millet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.30, s.66-67. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Önkal, Ahmet (1998). “Hicret”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C.17, s.458-462. İstanbul: TDV Yayınları.

Özensel, E. ve Bağlı M. (2005). *Çokkültürlü Vatandaşlık*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Özet, İ. (2019). *Fatih Başakşehir Muhafazakâr Mahallede İktidar ve Dönüşen Habitus*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Özşavlı, H. (2019). *Önce İsyan Sonra Göç Ve İskân*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

Patton, Michael Quinn (2014), *Nitel Araştırma Ve Değerlendirme Yöntemleri*, (3. Baskıdan Çeviri Ed. M. Bütün Ve S. B. Demir),Ankara: Pegem Akademi.

Pirinççi, F. ve T. Demirtaş. (2014). "Türk Dış Politikasında İnsani Diplomasi: Suriye Krizi Örneği" B. Duran, K. İnat ve A. Balcı (Ed.) *Türk Dış Politikası Yıllığı 2014* içinde, İstanbul: SETA Yayınları, (13-41).

Sakin, O. (2008). *Osmanlı'da Etnik Yapı*. İstanbul: Bizim Kitaplar Yayınevi.

Serçelik, S. (2015). *Rus ve Ermeni Kaynakları Işığında Ermeni Sorunu 1915-1923 Sömürge Savaşı*. Ankara: SRT Yayınları.

Sirkeci, İ. ve F. G. Yaylacı.(2019). Küresel hareketlilik çağında göç kuramları ve temel kavramlar. Filiz Göktuna Yaylacı (der.) *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* içinde, Londra: Transnational Press London, (15-39).

Şeker, B.D. (2011). Geçici Sığınmacı/Mülteci Gruplarda Kültürleşme. Ö. Çelebi, S. Özçürümez ve Ş. Türkay (Ed.), *İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika*, ISBN: 978-975-6964-06-4, Ankara: 2011, (348-356).

Tanör, B. (2007). *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Topal, Ö. F. (2016). Beşar Esad Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş. M. A. Okur, ve N. Salık (Ed.) *Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye: İç ve Dış Politika* içinde, İstanbul: Nobel Yayınevi, (67-98).

Tümertekin E. (1968). *Türkiye’de İç Göçler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Türkiye Ve Göç. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü - Kitaplar. ... Türkiye Ve Göç

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yayinlar/kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf
(Erişim Tarihi: 19.1.2020).

Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Yılmaz, S. A. (2019). Suriyeli Mülteci Kadınlar: Göç Travması Ve Entegrasyon. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler* içinde, ISBN: 978-975-7237-25-9. İstanbul: WALD Yayınları, 2019, (37-54).

Yolcu, T. ve Alodalı M. F. B.(2016). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Entegrasyon Politikaları ve Sosyal Uyum. M. Paksoy, K. Sarıçoban, E. Yıldırımçı, Ö. Özkan (Ed.) *Uluslararası Ortadoğu Konferansları: Ortadoğu’daki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu* içinde, Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, 2016, (55-64).

Yönlü, K.Y. (2018). *Batı Eksenli Dünya Düzeni ve Türkiye’ye Gelen Dış Göç Dinamiği Göç Sosyolojisi*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Zapata-Barrero, R., Yalaz, E. (2019). Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalara Giden Yolu Açmak, *Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar* kitabı içinde, Çevirenler: Ayşecan Ay, Canan Coşkan, Funda Karapehlivan ve Zuhale Karagöz, İstanbul: Gar Kitaplık.

Süreli Yayınlar:

Abacı Yıldız, C. (2019). “ Suriye Kaynaklı Göç Ekseninde Türk Göç Mevzuatının Tarihsel Açından Yeniden Değerlendirilmesi”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19 (43), 237-266. DOI: 10.21560/spcd.v19i46288.480321.

Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 58-83.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43299/526432>

- Aktel, M., Kaygısız, Ü. (2018). “Türkiye’de Göç Yönetimi”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 23 (2), 579-604.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduibfd/issue/52999/703584>
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç Ve Kültürlerarası İletişim” Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5 (20), 292-303.
- Altıntaş, A. (2005): “Osmanlı İmparatorluğu’nun Tehcir Kararı Alması Ve Uygulaması”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Ermeni Özel Sayısı), 7 (1), 73-94. <https://sbd.aku.edu.tr/VII1/altintas.pdf>
- Anık, M. (2012). “Çokkültürcülük Ve Osmanlı Devleti”. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 0 (27), 117-130. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sefad/issue/16472/171914>
- Aslan, Ö. (2001). “Hoşgörü Ve Tolerans Kavramlarına Etimolojik Açıdan Analitik Bir Yaklaşım” . Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5 (2) , 357-380. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cuifd/issue/4307/257237>
- Aslantürk, O. (2020). “Türkiye’ye Yönelik Göç Ve İltica Hareketleri: Suriyeliler Örneği”. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (1), 172-201. Doi: 10.30798/Makuiibf.581436
- Aydemir, S. ve Şahin, M. C. (2017). “Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz”. Journal of Islamic Research, 28 (3), 359-71. http://isamveri.org/pdfdrg/D00064/2017_3/2017_3_AYDEMIRS.pdf
- Aytaç, Ö. (2007). “ Kent Mekânlarının Sosyo-Kültürel Coğrafyası”. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (2), 199-226.
- Barın, H. (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. Göç Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 10-56.
- Bostan, H. (2018). “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Uyum, Vatandaşlık ve İskân Sorunu”, Göç Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 38-88.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). “Mülteciler ve İnsan Hakları”, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, 2 (1), 60-80. ISSN: 2148-970X. DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2015.1.6080> <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/446911>
- Buz, S. (2008). “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili”, Polis Bilimleri Dergisi, 10 (4), 1-14. <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911084.pdf>
- Buz, S. (2009). “Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların Görünürlüğü”, Aile ve Toplum Eğitim-Kültür Ve Araştırma Dergisi, 5 (17), 40-50. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21116/227441>

- Buzkıran, D. ve Kutbay, H. (2013). “Arap Baharının Türkiye’ye Olan Ekonomik Ve Sosyal Etkileri” Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, 5 (1), 147-162. <https://Dergipark.Org.Tr/En/Download/Article-File/117349>
- Canyurt, D. (2018). “Kazananı Olmayan Savaş “Suriye İç Savaşı”: Neden Bitmedi, Barış Nasıl Gelebilir?”. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 14 (4) , 1103-1120. DOI: 10.17130/ijmeh.2018445672
- Ceylan, Y. (2016). “Çokkültürlülük Avrupa Modelleri (Almanya Örneği)”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (43), 1207-1215.
- Çoştı, Yakup (2016). “Göçmenlerin Kimlik Arayışı –Avrupalı Türkler Örneği-”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9 (2), 533-546.
- Çağlayan, S. (2006). “ Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 67-91. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/217328>
- Çapan, F.ve Güvenç, B. (2017). “Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu’nun Çöküşü”, 21. Yüzyılda Eğitim Ve Toplum Eğitim Bilimleri Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6(18), 629-640. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/36222/407936>
- Çapcıoğlu, İ., Akın, M., & Akyüz, N. (2018). “Göç Olgusunun Dini ve Toplumsal Yansımaları: Kur’an’daki Atıflar Bağlamında”, Journal of History Culture and Art Research, 7 (5), 596-605. doi:<http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i5.1811>.
- Çelik, H. (2008). “ Çokkültürlülük Ve Türkiye’deki Görünümü”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9 (15), 319-332.
- Çelik, H. (2008). “Ermeni Tehciri Ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 7 (16), 143-163.
- Çelik, A. (2015). “Buazizi’den Rabia’ya, Trablus’tan Şam’a Arap Baharının Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme” . Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 6 (2), 34-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ayd/issue/27224/286599>,
- Çifçi, H. (2018). “Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi”, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 7 (3), 2232-2256.
- Çifci, Y. (2016). Müzikal Ötekileştirme: Siyahî Müzikleri (Blues) Örneği. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2 (1) , 27-40. DOI: 10.25272/j.2149-8539.2016.2.1.03
- Çendek, Sinem Yüksel ve Öрки, Armağan.(2019).*Arap Baharı Sürecinde Libya, Suriye ve Yemen’de Yaşanan İç Savaşlar: Karşılaştırmalı Bir Çözümleme*.Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Ocak 2019, 10 (1), 43-52
- Demir, A. (2008). “Hukuk Tarihi Açısından 1915 Ermeni Tehciri”, Hukuk, Ekonomi, Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi, (72), <http://www.e-akademi.org/makaleler/ademir-4.htm>

- Erdem, B. (2017). “Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi Ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye’deki Durumları”, Public And Private International Law Bulletin, 37 (2), 332–351.
- Erdem, Z. ve Şahin L. (2008) “Ev Hizmetlerinde Yabancı İşgücü İstihdamı”, Kamu-İş Dergisi, 10 (2), 43-78.
- Eroğlu, A. H. (2000). “Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 41 (1), 309-325. DOI: 10.1501/Ilhfak_0000000511
- Genç, H. ve İ.M. Bozkurt. (2010). “Osmanlı’dan Brezilya ve Arjantin’e Emek Göçü ve Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumu”, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F.Dergisi Yıl 2010, 28 (1), 71-103.
- Göktuna Yaylacı, F. (2017). “Süper-Çeşitlilik Çağında Çokkültürcülük”, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10 (1), 345-364. Doi: 10.17218/Hititsosbil.291107
- Güler, Ö. R. (2015). “Bayrampaşa İlçesindeki Demografik Yapının, Bayrampaşa Belediyesi’nin Kültür Politikaları Üzerindeki Etkileri”, RTEÜ Journal of Social Sciences1: 67-88. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/255227>
- Güllüpinar, F. (2013). “Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 4.
- Gündüz, N. (2018). “Yeni İletişim Teknolojilerinin Suriye’den Avrupa’ya Siber Ağlarla Ördüğü Yasa Dışı Göç Yolları”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, (Danışman: Dr. Öğr. Ü. Yelda Özen) https://afyonluoglu.org/PublicWebFiles/Reports-TR/Akademi/2018-NAdide%20G%C3%BCnd%C3%BCz_Yeni%20ileti%C5%9Fim%20teknolojilerini_n%20Suriyeden%20Avrupaya.pdf
- Köse, M. (2010). “1927 Nüfus Sayımı Ve Sonuçlarının Değerlendirilmesi”, Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şaban Ortak).
- İnan, C. E. (2016), “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”, Göç Araştırmaları Editörden Dergisi, 2 (3), 10-13.
- İnce, C. (2019). “Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme”, DOI: 10.26466/opus.546737, ISSN:2528-9527 E-ISSN: 2528-9535 Yıl. 9 (18).
- Karataş Z. “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri”, Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1 (1), Ocak 2015.
- Kaygusuz, Ö. (2015). “Modern Türk Vatandaşlığı Kavramının Erken Öncüleri: Milli Mücadele Döneminde Ulusal Vatandaşlığın Kuruluşu”, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, 60 (2), 195-217. <https://Dergipark.Org.Tr/Tr/Pub/Ausbf/Issue/3218/44807>
- Keha, M. (2013). “1877-1878 Osmanlı Rus Harbi’ne Kadar Yaşanan Kırım Kafkas Göçleri ve Erzurum’un Durumu”, Ekev Akademi Dergisi, 57 (Güz-2013), 91-106.

- Kızmaz, Z. (2018). “Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7 (2), 392-431.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Yıl.2012, 3 (3), 163-184.
- Koçancı, M. ve Namal, M. K. (2017). "Kitlemel Göç Hareketleri ve Türkiye", Journal of Awareness, 2 (7), 229-248.
- Korkmaz, M. (2018). “Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri Ve Değerlendirmeler”, Sosyal Güvence Dergisi, Yıl.7, 0 (13), 57-83. DOI: 10.21441/sguz.2018.64
- Kurtaran, U. (2011). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Millet Sistemi”. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (8), 57-71. https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/sobedergi/file/008/5_0.pdf
- Küçükşen, K. (2017). “Suriyeli Sığınmacı Kadınlarda Sosyal Dışlanma Algısı Üzerine Nitel Bir Çalışma”, İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6 (5), 2399-2413. <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/31500/341721>
- Martıkainen, T. (2010). “Din, Göçmenler Ve Entegrasyon”, N.Özmen (çev.) M.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1 (38), 263-276.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). “Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi”, S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, vd.(çev.), Göç Dergisi, 1 (1), 11-46, ISSN: 2054-7110 | e-ISSN: 2054-7129
- Menekşe, T. (2018). “İltica Hukukunda Hariçte Bırakma Değerlendirmesi”, Göç Araştırmaları Dergisi, 4 (1), 66-111. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/45756/577983>
- Neccar M. Ş. M. (2016). “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Nedenler, Sonuçlar ve Umutlar”, T. Erkut (çev.), İlahiyat Akademi Dergisi, 3 (4), 185-198.
- Öğüç, Ç. (2015). “İletişim Aracı Olarak Protest Müzik: Blues Müzik Örneği” Yüksek Lisans Tezi, Lefkoşa Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, Lefkoşa,(Danışman:Yrd. Doç. Dr. Gürdal Hüdaoğlu)https://www.academia.edu/11778831/%C4%B0leti%C5%9Fim_%C5%9Fekli_olarak_protest_m%C3%BCzik_Blues_%C3%96rne%C4%9Fi
- Özcan, E. (2017). “ Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme”, İş ve Hayat 2 (4), 183-215. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/isvehayat/issue/29036/310477>
- Özcoşar, İ. (2003). “Osmanlı Devleti’nde Gayrimüslimlerin Hukuki Durumu ve Millet Sistemi”, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 7 (7), 124-139. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/duhfd/issue/25442/268458>

- Özdemir, E. (2017). “Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Algıları”, *Savunma Bilimleri Dergisi* 16 (1), 2148-1776. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/440256>
- Özdemir, Ş. Kara Pilehvarian N. (2019). “Dördüncü Haçlı Seferi Velatin Döneminde Konstantinopolis’in Tahribatı”, *Yakın Mimarlık Dergisi*, 3(1) 78-98.
- Paksoy, S., H. M. Paksoy ve E. Alancıoğlu, (2013). “Küreselleşmenin Sosyo-Politik Etkileri: Arap Baharı”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (46), 169-182. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70484>
- Petersen, W. (1958). “A General Typology of Migration”, *American Sociological Review*, 23 (3) 256-266. <https://www.jstor.org/stable/2089239?origin=crossref&seq=1>
- Pirinççi, F. (2018). “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları”, *TESAM Akademi Dergisi*, 5 (2), 39-60, ISSN: 23148-2462
- Ravenstein, E. G. (1885). “The Laws of Migration Author”, *Journal of the Statistical Society of London*, 48 (2), 167-235. (Jun., 1885), Published by: Wiley for the Royal Statistical Society Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/2979181> . Accessed: 07/09/2013 03:18
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). “Göç, Kültürleşme ve Uyum Migration”, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3), 312-333. doi:10.18863/pgy.364115 ©2018, eISSN:1309-0674
- Say, Ö. (2017). “Çokkültürlülük Kavramı ve Anlamın Çokluğu”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 29-39. <http://joiss.karabuk.edu.tr/DergiPdfDetay.aspx?ID=344>
- Sezik, M. (2017). “Yurt Dışı Zorunlu Göçlerin Türkiye Kentleri Üzerindeki Etkileri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2) , 139-156. Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/33603/372943>
- Şimşek, D. (2018). “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları Ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 374-375-376. DOI: 10.21560/spcd.vi.446153
- Tarcan, B. H., Akgüller, H. ve Işık, K. (2018). “Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası” *International Academic Journal [Econder]*, 2018, 2 (2), 250-271.
- Taşçı, Ö. ve Kara, A. (2019). “Türkiye’de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 260-313.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015), “2015 Türkiye Göç Raporu”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 129-186. <http://www.gam.gov.tr/files/6-2015-Turkiye-Goc-Raporu.pdf>
- Teyyare, E, Sayaner, K. (2017). “Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 429-454.

- Tümtaş, M. S. ve Ergun, C. (2016). “Göçün Toplumsal Ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (4), s.1347-1359.
- Türkoğlu, O. (2011). “ Mülteciler Ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30 (2), 101-118.
- Uluç, Ö. (2012). “İmparatorluktan Ulus Devlete Vatandaşlık Halleri Osmanlı ve Türkiye’de Vatandaşlık Politikaları”, Toplum Bilimleri Dergisi, vol.6, 7-30.
- Yıldırım, A. (2019). "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi," Eğitim Ve Bilim-Education And Science, Vol.23, 7-17
- Yıldırım, S. İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). “Suriyeli Sığınmacıların Toplumsal Kabul ve Uyum Sürecine İlişkin Bir Araştırma”, Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, 19 (2) , 107-126. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/36462/413193>
- Yılmaz, C. (2009). “Türkiye’de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri; Evlilik Yoluyla Göç”. Doğu Coğrafya Dergisi,14(21), 221-232. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunidcd/issue/2436/3118>

Raporlar, Çalıştaylar ve Sempozyumlar:

- Ataman, M. (2012). *Suriye’de İktidar Mücadelesi, Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*. SETA Raporu, No:6, Nisan 2012, (ss. 8-11).
- Aykaç, M. (2007). Uluslararası Göç: Kadınlar İçin Tehdit, Fırsat ve Yükler. *Uluslararası Göç Ve Kadın Sempozyumu* içinde. ISBN: 3990000017408, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aralık 2007, (s.42-52).
- Erdoğan, M.M., Y.Kavukçuer, T.Çetinkaya.(2017).*Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Mültecilere Yönelik Medya Algısı*. Ankara: Özgürlük Araştırmaları Derneği, liberal Perspektif: Analiz, Sayı 5, Nisan 2017.
- Erdoğan, M.M. (2017). “Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği. ISBN 978-605-83293-4-8. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, Ocak 2017.
- Erdoğan, M.M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması*, Aralık 2014, Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, ISBN: 978-605-62715-0-2. Ankara: HUGO yayınları, Kasım 2014.
- HAK-İŞ Konfederasyonu. (2017) *Sosyal Entegrasyon Rehberi*. Yayın No: 65, ISBN: 978-975-7820-39-0. Ankara: HAK-İŞ Konfederasyonu Yayını, Kasım 2017.

- INTERNATIONAL CRİSİS GROUP. (2018). *Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler: Kentsel Gerilimleri Azaltmak*. Avrupa Raporu N°248, 29 Ocak 2018.
- İHH. (2015). *Suriyeli Kadınlar, Bitmeyen Acılar, Kaybolmayan Umutlar*. İstanbul: İHH Yayınları. Nisan 2015.
- KADEM. (2016). *Kadınlar Göç Yolunda Projesi Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Sosyoekonomik ve Hukuki Sorunlar*. A. O. Demir & M. Moiz (Haz.). Kadın ve Demokrasi Derneği Yayınları, Ağustos 2016.
- Karayel Kutluoğlu, A.H, K.Sınmaz, Z.Z.Bakır. (2019). *Suriye Zindanlarındaki Tutsak Kadınlar*. İnsamer, Şubat 2019.
- Kaya, İ. ve E.Y. Eren. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri*. SETA Yayınları 55 I. Baskı: 2015 ISBN: 978-605-4023-60-8 http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf
- Kaya, A. ve A. Kırış. (2016). *İstanbul'daki Suriyeli Mültecilere İlişkin Zarar Görebilirlik Değerlendirme Raporu*. Hayata Destek Derneği, Nisan 2016.
- Lordoğlu, K.(2016). Göçmenler Ve Çalışma Hayatlarından Özetler. *Savaş, Göç Ve Sağlık* içinde. Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları, 2016, 41-43.
- MAZLUMDER. (2014). *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Kadın Sığınmacılar Raporu*. Mayıs 2014.
- Müller, O. (2007). Göç, Kültürleşme ve Psikolojik Problemler. *Göç Yönetimi Uyum Çalıştayı* içinde, (s.30-31)
- ORSAM. (2015). *Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri*. Rapor No: 195. ISBN: 978-605-4615-95-7. Ankara: TÜRKİYE ORSAM © TESEV © Ocak 2015.
- Saraydın, G. (2007). Kadın Mülteciler. *Uluslararası Göç Ve Kadın Sempozyumu* içinde, ISBN: 3990000017408, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aralık 2007, (s.64-66).
- Şeker, B. D. (2015). Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme. B. D. Şeker; İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin (Eds.), *Göç ve Uyum* içinde, ISBN: 978-1-910781-06-7, London: Transnational Press, (s.9-21)
- Taşçı, H. (2012). Göçün Mekanı: Esenler ve Mekanın Değişimi. *Göç, Kentleşme Ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak* içinde, ISBN: 978-605-86087-1-9, İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Yayınları (155-184).
- Tekin, S. (2016). Evrensel İnsan Hakları Bağlamında Türkiye'nin İltica Hakkı Uygulaması V. *Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı II (TLCK) (Siyaset ve Uluslararası İlişkiler - İktisat – Eğitim. İstanbul)* Kitabı içinde.

Tümeğ, D. (2018). *Türk Halkının Suriyeli Sığınmacı / Mülteci Algısı: Mevcut Durum, Saha Çalışması ve Politika Önerileri*. Ankara: TÜRKSAM Yayınları, Nisan 2018.

Türkiye Göç Raporu 2016 (2017), T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Yayın No: 40 Nisan, 2017.

Woods A. ve Kayalı N. (2017). *Suriyeli Topluluklarla Etkileşim: İstanbul'daki Yerel Yönetimlerin Rolü*. İstanbul Politikalar Merkezi. Sabancı Üniversitesi, 2017.

Youngs, G. M. (2007). Küreselleşme, Göç ve Politik Ekonomi - Feminist Yaklaşım. *Uluslararası Göç Ve Kadın Sempozyumu* içinde, ISBN: 3990000017408, İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, Aralık 2007, (s.38-39).

Elektronik Belgeler:

Al-bab.com. (17 Temmuz 2000) Cumhurbaşkanı Beşar Esad: Açılış konuşması. <https://al-bab.com/documents-section/president-bashar-al-assad-inaugural-address> (Erişim Tarihi: 06.03.2021)

Acilder. http://acilder.org/?page_id=1667 (Erişim: 19.12.2020)

AFAD. Afad Hakkında. <https://www.afad.gov.tr/afad-hakkinda> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

ALJAZEERA (20 Aralık 2013). Suriyeliler İstanbul'da Kiraları Artırdı. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyeliler-istanbulda-kiralari-artirdi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Anadolu Ajansı. (22 Ekim 2018). Suriyelilerin Karıştığı Suç Oranı Yüzde 1,46'ya Düştü. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/suriyelilerin-karistigi-suc-orani-yuzde-1-46ya-dustu/1289461> (Erişim tarihi: 15.06.2021)

Anadolu Ajansı. (24 Kasım 2019). Başakşehir'de Çıkan Yangında 2 Kardeş Hayatını Kaybetti. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/basaksehirde-cikan-yanginda-2-kardes-hayatini-kaybetti/1654119> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Anadolu Ajansı. (15 Mart 2019). Yüzlerce Suriyeli Güvenli Hayat Hayali Peşinde Akdeniz'de CanVerdi. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/yuzlerce-suriyeli-guvenli-hayat-hayali-pesinde-akdenizde-can-verdi/1418874> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Anadolu Ajansı. (14 Mart 2018). Suriye'de Halk Ayaklanmaları. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyede-halk-ayaklanmalarinin-fitilini-atesleyen-genc-aaya-konustu/1088452> (Erişim Tarihi:19.12.2020)

- Başakşehir Belediyesi. (18 Ocak 2019). Suriyeli ve Türk Öğrencilerden “Şükran Türkiye” Şarkısı.<https://www.basaksehir.bel.tr/suriyeli-ve-turk-ogrencilerden-sukran-turkiye-sarkisi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir Belediyesi. Nüfus Yapısı. <https://www.basaksehir.bel.tr/nufus-yapisi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir Belediyesi. Coğrafi Konum. <https://www.basaksehir.bel.tr/cografik-konum> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir Belediyesi. Ekonomik Yapı. <https://www.basaksehir.bel.tr/ekonomik-yapi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- BAŞAKŞEHİR LIVING LAB İSTANBUL. Başakşehir Hakkında. <http://basaksehir-livinglab.com/BLI/hakkimizda/basaksehir-hakkinda/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. Okullar/Kurumlar <http://basaksehir.meb.gov.tr/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir Rehberi.(11Ekim2013).<http://www.basaksehirrehberi.com/icerik/20534-basaksehir-de-suriye-okulu-acildi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Başakşehir Rehberi. (13 Mart 2019). Başakşehir’de Suriyeliler kendi Aralarında Satırlı ve BıçaklıKavgaEtti.<http://www.basaksehirrehberi.com/icerik/23532-basaksehirde-suriyeliler-kendi-aralarindasatirli-ve-bicakli-kavga-etti> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- BBC NEWS Türkçe, 9 Aralık 2017 4 Soruda Avrupa Birliği’nde ‘Döner Tartışması’
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42280822> Erişim tarihi: 20.12.2020
- BEYAZ GAZETE. (07 Mart 2018). Bıçaklı Kavgada Bir Kişi Yaralandı.<http://beyazgazete.com/haber/2018/3/7/bicakli-kavgada-bir-kisi-yaralandi-4366660.html> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- BBC NEWS Türkçe. (24 Haziran 2015). İç savaş Suriye ekonomisini nasıl etkiledi?
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150624_suriye_ekonomi (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Bianet Org. (20 Haziran 2011). Mülteci Sığınmacı Göçmen Nedir.
<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir> (Erişim tarihi: 08.12. 2020).
- Cansuyu Yadımlaşma ve Dayanışma Derneği. (<http://cansuyu.org.tr/tr/news/979/istanbul-daki-suriyeli-multecilere-cansuyu-sahip-cikti>) (Erişim tarihi: 19.12.2020).

CNNTürk. (10 Haziran 2019) <https://www.cnnturk.com/turkiye/suriyelilere-plaj-yasagi> (Erişim tarihi: 12.03.2020).

Cumhuriyet. (22 Eylül 2012). Suriyeli mültecilere Türkiye’de sınavsız üniversite. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/suriyeli-multecilere-turkiyede-sinavsiz-universite-371816> (Erişim tarihi: 15.06.2021)

Cumhuriyet. (23 Ekim 2014). Yüzde 26 için Suriyeliler ‘asalak’ Halkın yarısı Suriyeli komşu istemiyor. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yuzde-26-icin-suriyeliler-asalak-133329> (Erişim tarihi: 15.06.2021)

Deniz Feneri Derneği. (29 Kasım 2013). https://www.denizfeneri.org.tr/haberler/basaksehir-de-suriyeli-muhacirleri-sevindirdik_3482/ (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Dünya Bülteni. (05 Eylül 2013). Suriyeliler Akın Akın Geliyor. <https://www.dunyabulteni.net/yurt-haberleri/suriyeliler-akin-akin-geliyor-h273353.html> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

DW.COM (25 Mayıs 2013). İsveç’te Göçmen İsyanı Dinmiyor. <https://www.dw.com/tr/isve%C3%A7te-g%C3%B6%C3%A7men-isyan%C4%B1-dinmiyor/a-16837582>. (Erişim tarihi: 20.12.2020)

Elif Elif dergisi, yıl 5, sayı 30, s.70, Suriyeli Fatma Hüseyin İle Söyleşi

ENDEKSA. <https://www.endeksa.com/tr/analiz/istanbul/basaksehir/> (Erişim tarihi: 15.06.2021).

EN SON HABER. (25 Şubat 2020). İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Sayısı. <https://www.ensonhaber.com/istanbulda-yasayan-suriyeli-sayisi.html> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Erzurum Haber Gazetesi.(01 Temmuz 2014). Erzurum’ u Suriyeliler İstila Etti. <https://erzurumhabergazetesi.com/50595-erzurumu-suriyeliler-istila-etti>.

EURONEWSCOM. (25 Mayıs 2013). İsveç’te Göçmen İsyanı. <https://tr.euronews.com/2013/05/25/isvec-te-gocmen-isyani>. (Erişim tarihi: 20.12.2020)

FOTOSPOR. (03 Mart 2018). Başakşehir’de Suriyeli Çocuklardan Teşekkür. <http://www.fotospor.com/haber-medipol-basaksehir-basaksehirde-suriyeli-cocuklardan-tesekkur-28075> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

- GAZETE DAMGA. (19 Haziran 2018). Suriyeli Zammi. <https://www.gazetedamga.com.tr/manset-haber/suriyeli-zammi-h6585.html> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Gerçek Hayat. (15 Mayıs 2017).İtalya’da Döner Korkusu, <http://www.gercek hayat.com.tr/aktuel/italyada-doner-korkusu/> Erişim tarihi: 20.12.2020
- GİGM. Uyum Hakkında. <https://www.goc.gov.tr/uyum-hakkinda> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- GİGM. Göç Kurulu. <https://www.goc.gov.tr/goc-kurulu> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- GİGM. Göç Tarihi. <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- GİGM. İltica Terimleri Sözlüğü. <https://www.goc.gov.tr/iltica-terimleri-sozlugu> (Erişim tarihi: 14.12.2020)
- Haber7.com. (16 Kasım 2015). Bilgievi Suriyeli Kardeşlerini Ağırladı. <http://www.haber7.com/guncel/haber/1658154-bilgievi-suriyeli-kardeslerini-agirladi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- HABERLER COM. (22 Mayıs 2018). Suriyeli İş adamı Ak Part’iden Milletvekili Adayı Oldu. <https://www.haberler.com/suriyeli-is-adami-ak-parti-den-milletvekili-adayi-10876208-haberi/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Habertürk. (03 Eylül 2013). Başakşehir’e Suriyeli Dopingi. <https://www.haberturk.com/tv/gundem/video/basaksehire-suriyeli-dopingi/97571> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Haksöz Haber. (03 Mart 2017). Başakşehir İmam-Hatip Okulları Ümmet İle Dayanışma Gecesi Düzenledi. <https://www.haksozhaber.net/basaksehir-imam-hatip-okullari-ummet-ile-dayanisma-gecesi-duzenledi-90368h.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Haksöz Haber. (18 Mart 2014). Başakşehir Suriye Halkıyla Dayanışma Gecesi. <https://www.haksozhaber.net/basaksehir-suriye-halkiyla-dayanisma-gecesi-410g.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Hayat Nisa Derneği. Kurum Hakkında. <http://www.hayatassoc.org/tr/centers> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Hürriyet. (10 Mayıs 2015). Başakşehir’de Suriyeliler ile Mahalleli Arasında Gerginlik. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/basaksehir-de-suriyeliler-ile-mahalleli-arasinda-gerginlik-28963980> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

- Hürriyet. (26 Kasım 2017). Suriye’de Yaklaşık 25 Bin Kadın Ölümü Belgelendi. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/suriyede-yaklasik-25-bin-kadin-olumu-belgelendi-40658531> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Hürriyet. (19 Ağustos 2016). Suriyelilerin 'nargileli' deniz keyfi. <https://www.hurriyet.com.tr/suriyelilerin-nargileli-deniz-keyfi-40201160> (Erişim tarihi: 15.06.2021)
- İNSAN HAKLARI DERNEĞİ. (30 Kasım 1999). İnsan Hakları Belgeleri. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (Erişim tarihi: 14.12.2020).
- İNSAMER. Amaç ve Misyon. <https://insamer.com> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- İNSAMER. (18 Şubat 2019). Suriye Zindanlarında Tutsak Kadınlar. https://insamer.com/tr/suriye-zindanlarindaki-tutsak-kadinlar_2017.html (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- İstanbul.net.tr. (<https://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi>. Erişim: 15.06.2021).
- <https://www.umhd.org.tr> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Kamuda Stratejik Yönetim. 2015-2019 dönemi Başakşehir Belediyesi (İstanbul) Stratejik planı. <http://www.sp.gov.tr/tr/stratejikplan/s/1259/Basaksehir+Belediyesi+Istanbul+2015-2019> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Kartal 24. (26 Şubat 2020). İstanbul’da hangi ilçede kaç Suriyeli var. <https://www.kartal24.com/> (Erişim tarihi 12.05. 2021)
- KAYAŞEHİR İSTANBUL. (16 Mayıs 2016). Suriyeli Yetimler İçin Piknik Yapıldı. <https://kayasehiristanbul.net/suriyeli-yetimler-icin-piknik-yapildi/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- MIPEX. (2015). “Göç ve Entegrasyon Politikaları”, <http://mipex.eu/turkey> (Erişim tarihi: 13.05.2020).
- Milliyet. (16 Ekim 2012). Türkiye’ye gelenler 100 bini geçti. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-ye-gelenler-100-bini-gecti-1612399> (Erişim: 14.06.2021)
- Mülteci Hakları Merkezi. <https://www.mhd.org.tr/tr/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Mülteciler Derneği. (18 Kasım 2020) Türkiye’de Suriyeli Sayısı <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/> (Erişim tarihi: 14.12.2020). 20 Aralık 2019 tarihli haber.

- Sabah. (31 Mayıs 2018). Bavulda Bulunan Cesedin Kimliği Tespit Edildi. <https://www.sabah.com.tr/yasam/2018/05/31/bavulda-bulunan-cesedin-kimligi-tespit-edildi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Sabah. (05 Nisan 2020). Sahte Altınla Dolandırıcılık Yapan 7 Şüpheliden 3'ü Yakalandı. <https://www.sabah.com.tr/yasam/2020/04/05/sahte-altinla-dolandiricilik-yapan-7-supheliden-3u-tutuklandi> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Sabah. (18 Mart 2019). Tarihçi Prof. Dr. Erhan Afyoncu açıkladı! Çanakkale'de en çok şehit veren iller. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/03/18/tarihci-prof-erhan-afyoncu-acikladi-canakkalede-en-cok-sehit-veren-iller> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Sabah. (22 Haziran 2018). Avrupa Yolunda 34 Bin Göçmen Öldü. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/06/22/avrupa-yolunda-34-bin-gocmen-oldu>
- Star. (27.09.2014). İnsanlık Krizi ve Açık Kapı Politikası. <https://www.star.com.tr/acik-gorus/insanlik-krizi-ve-acik-kapi-politikasi-haber-945275/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Serenti Org. (08 Nisan 2013) <http://www.serenti.org/acik-kapi-politikasi/> (Erişim tarihi: 14.12.2020).
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), 2017. Türkiye'de İltica Süreci. <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Iltica-Sureci.pdf> (Erişim tarihi: 08.12.2020)
- Sözcü. (02 Temmuz 2017). Suriyeliler AİDS Getirdi. <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/suriyeliler-aids-getirdi-1918763/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Sözcü. (10 Şubat 2021) Ankara'da Suriyeli büyücü çetesi çökertildi. <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/suriyeli-buyucu-cetesi-cokertildi-6252534/> (Erişim tarihi: 15.06.20219)
- Sözcü. (13Aralık 2020). Suriyeli aile ortalığı birbirine kattı! <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/suriyeli-aile-ortaligi-birbirine-katti-evi-atese-verdiler-2-polisi-yaraladilar-6166098/> (Erişim tarihi: 15.06.20219)
- Sözcü. (29 Temmuz 2019). Suriyeli kardeşlerimiz tatilde. <https://www.sozcu.com.tr/2019/yazarlar/murat-muratoglu/suriyeli-kardeslerimiz-tatilde-5253939/> (Erişim tarihi: 15.06.20219)
- Sözcü. (3 Ocak 2016). Suriyeli üniversite öğrencisi olmak varmış. <https://www.sozcu.com.tr/2016/egitim/suriyeli-universite-ogrencisi-olmak-varmis-1027614/> (Erişim tarihi: 15.06.20219)

- Sözcü. (15 Mayıs 2016). Misafirler (!) suç makinesi gibi. <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/misafirler-suc-makinesi-1230634/>(Erişim tarihi: 15.06.20219)
- <https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%C4%B1%20Kurulu%C5%9Flar/IOM%20TR.pdf> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- TBMM. "Kadın2000: 21. Yüzyıl İçin ToplumsalCinsiyetEşitliği,. Kalkınma ve Barış" (PEKİN+5) Başlıklı Birleşmiş Milletler Genel Kurul Özel Oturumunun Hazırlık Dönemi ve Sonuçları Hakkında Bilgi Notu, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/pekin-5%20Kad%C4%B1n%202000%2021.Y%C3%BCzy%C4%B1l%20%C4%B0%C3%A7in%20Toplumsal%20Cinsiyet%20E%C5%9Fitli%C4%9Fi,%20Kalk%C4%B1ma%20ve%20Bar%C4%B1%C5%9F.pdf (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi nezdinde Daimi Temsilciliği (29 Ocak 2019). <http://cenevreofisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (05 Temmuz 2017) <https://www.icisleri.gov.tr/basin-aciklamasi/05072017> (Erişim tarihi: 08.12. 2020)
- T.C.İÇİŞLERİ BAKANLIĞI. (04 NİSAN 2020). Mayıs Ayı Basın Bilgilendirme. <https://www.icisleri.gov.tr/arama/ara/suriyeli%20say%C4%B1s%C4%B1> (Erişim tarihi: 14.12.2020).
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI. (11 Nisan 2016) <https://catab.ktb.gov.tr/TR-163324/canakkale-sehitleri.html> (Erişim tarihi: 14.12.2020).
- T.C.RESMÎ GAZETE. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (11 Nisan 2013). Sayı:28615. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2020)
- T.C.RESMÎ GAZETE. İskân Kanunu. (14 Haziran 1934). Sayı:2733. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> (Erişim tarihi: 19.12.2020).
- Teyit. (21 Temmuz 2017) <https://teyit.org/turkiyede-yasayan-suriyelilerle-ilgili-internette-yayilan-22-yanlis-bilgi> (Erişim tarihi: 15.06.2021)
- TRT Haber. (18.03.2018). Birleşmiş Milletlerden Ürperten Arakan Raporu. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/birlesmis-milletlerden-urperten-arakan-raporu-354933.html> (Erişim tarihi:08.12.2020)

TÜİK.(14 Aralık 2020) Türkiye Nüfusu. <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=33705>
(Erişim tarihi: 14.12.2020)

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. <https://Sozluk.Gov.Tr/> (Erişim tarihi: 13.12.2020).

Türkiye Nüfusu İl İlçe Mahalle Köy Nüfusları. (2019). <http://www.nufusune.com/basaksehir-ilce-nufusu-istanbul> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

T24 (15 Ekim 2018).Algi Yanlış. Sanıldığıın Aksine Suriyelilerin Karıştığı Suç Oranı Oldukça Düşük. <https://t24.com.tr/haber/algı-yanlış-sanıldığıın-aksine-suriyelilerin-karıştığı-suç-oranı-oldukça-düşük,723457> İşçiler, Suriyelilere yönelik saldırılara karşı yürüdü (demokrathaber.org) (Erişim tarihi: 19.12.2020).

UİK (9 Mart 2020).<https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/09/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/>(Erişim tarihi: 07.03.2021)

Uluslararası Af Örgütü. <https://www.amnesty.org.tr/icerik/multeci-haklari> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

UNHCR. (2015). Göçmen ve Mülteci Sözcükler Önemlidir. https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf (Erişim tarihi: 19.12.2020)

UNHCR. (2020). Suriye'den Göç Edenlerin Sayısı. <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>. (Erişim tarihi: 08.05.2021).

Uluslararası Öğrenci Dernekleri Federasyonu (UDEF).Başakşehir İlk Mezununu verdi. <https://www.udef.org.tr/tr/makaleler/detay/Basaksehir-Ilk-Mezununu-Verdi-2130/> (Erişim tarihi: 19.12.2020).

Yeni Şafak. (10 Kasım 2015) .Biz Fransa'dan nefret ediyoruz, o da bizden! <https://www.yenisafak.com/arsiv/2005/kasim/10/d01.html> (Erişimtarihi: 19.12.2020).

WALD. <http://www.wald.org.tr/tr/wald-haberler/cocuklar-kardeslik-icin-kostu-739>

EKLER

Ek1: Suriyeliler İçin Katılımcı Tanıma Formu

1. Nerelisiniz:
2. Uyruğunuz:
3. Yaşınız:
4. Eğitim durumunuz:
5. Mesleğiniz (Suriye’de ve Türkiye’de):
6. Medeni Haliniz:
 - 6a. Evli iseniz çocuğunuz var mı/Kaç tane?
 - 6b. Evli iseniz eşiniz sağ mı?
 - 6c. Evli iseniz eşinizin mesleği (Suriye’de ve Türkiye’de):
7. Kaç yıldır Başakşehir’de/Hangi mahallesinde oturuyorsunuz:
8. Eviniz kira mı/ size mi ait? (Barınma konusunda sıkıntıları var mı?)
9. Evinizde çekirdek aile harici dışında kalan var mı?
10. Ailede kaç kişi çalışıyor? (Çalışma konusunda sıkıntıları var mı?)
11. Maddi durumunuz: (Çok iyi-iyi-orta, kötü)
12. Türkçe biliyor musunuz? (İyi-orta-az-hiç bilmiyor)

Ek2: Yerli Halk İçin Katılımcı Tanıma Formu

1. Yaşınız:
2. Eğitim durumu:
3. Mesleğiniz:
4. Nerelisiniz:
5. Medeni Durum:
 - 5a. Evli iseniz çocuğunuz var mı/Kaç tane?:
 - 5b. Evli iseniz eşinizin mesleği:
6. Kaç yıldır Başakşehir’de oturuyorsunuz?
7. Eviniz kira mı/ sizin mi?
8. Maddi durumunuz:
9. Arapça biliyor musunuz?